

العلماء النجديون

الدُّرَرُ السَّنِيَّةُ
فِي الْأَجْوِبَةِ النَّجْدِيَّةِ

ED-DÜRERÜ'S-SENİYYE
Fİ'L-ECVİBETİ'N-NECDİYYE

MUHAMMED BİN ABDULVEHHAB
VE
NECD ULEMASI

VARAKAT
yayınları

4

**Ed-Dürerü's-Seniyye
fi'l-Ecvibeti'n-Necdiyye**

NECD ULEMASI

**CİLT 4
Kitâbu'l İbadet
1.Bölüm**

VARAKÂT – 2023

Kitap Adı:

Ed- Dürerü's – Seniyye fi'l - Ecvibeti'n - Necdiyye

KitapYazarı:

Necd Uleması

Çevirmen:

Abdulmelik Attar

Tashih / Son Okuma:

Varakât Yayınları

Kapak Tasarım:

Varakât Yayınları

Baskı:

Matbaafix — Arma MatbaaKamil Parmak
Fevzi Çakmak Mah. Yeni Matbaacılar St. Yayın Cad. No:76
Karatay/KONYA

Sertifika No:

49869

Baskı Tarihi:

Ağustos/2023

İletişim / Dağıtım

Telefon : 0 551 119 19 82

varakatyayinlari@gmail.com

İÇİNDEKİLER

ALİMLERİN İLİM ALMADAKİ USÜLLERİ VE AVAMIN MEZHEP TAKLİDİ.....	9
İmam Ahmed'e, İlimde ihtilaf edilen bir çok meseleden soruldu.	25
FASL: USÜLUL FIKIH	109
Şeyh Hamd İbn Nasır İbn Ma'mer'e sıfatın ve vacibin tarifi, sünnetin, mekruhun ve haramın tarifi soruldu.	109
Şeyh Hasan ibn Abdurrahman'a; mendup ile müstehap, mübah ile caiz, batıl ile fasit ve sahih ile mekruh arasındaki fark nedir? diye soruldu.	110
Şeyh Abdurrahman ibn Hasan'a batıl ile fasit hakkında usülcülerin arasında ne gibi bir farklılık vardır? diye soruldu.	111
Şeyh Ahmed ibn Nasır'a ğarib ve muttasıl nedir? diye soruldu.	117
Şeyh Abdullatif ibn Abdurrahman'a Müsned, merfu ve muttasıl arasındaki fark nedir? diye soruldu.	117
TAHARET KİTABI	119
Şeyh Muhammed b. Abdulvehhab'ın oğlu şeyh Abdullah'a, su iki kullenden az olur ve içine necaset düşerse, sadece necasetin düşmesi ile yoksa değişmesi ile mi pis olur? diye soruldu.	124
Şeyh Abdullah Eba Butayne, su iki kulleye varmış ve içine insanın dışkı yada beveli düşmüş olsa durum ne olur? diye soruldu.	125
Şeyh Hamd ibn Nasır ibn Ma'mer'e havuzlarda yıkanılır mı? diye soruldu.....	128
İSTİNCA BABI	130
Şeyh Abdullatif'e ez-Zad'ini şerhedenin sözünü nazım sahibinden aktarırken, kişinin ihtiyacı için yöneldiğinde tuvalet ve onun çatısı altında Kur'an okumanın haramlığı sözü hakkında soruldu.	130
Şeyh Abdullah ibn Abdurrahman Ebu Butayne, insanların topraktan yaratılması hasebiyle yer ile isticmarı bazı insanların mekruh görmesi hakkında soruldu.	131
MİSVAK VE SÜNNET FITRATLARI BABI.....	132
Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e hitandan yani sünnetten soruldu.	132

Şeyh Muhammed b. Abdulvehhab'a "kim sakalını düğümlerse" hadisindeki sakalı düğümlemenin anlamı soruldu.	134
Şeyh Muhammed'in oğullarına ve Muhammed ibn Nasır'a saçın bir kısmını alıp bir kısmını bırakmaktan soruldu.	134
ABDEST BABI.....	137
MESTLER ÜZERİNE MESH BABI.....	140
Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e sargı öncesi abdestli olmak şart mıdır? diye soruldu.	140
Yaradaki sargı iyileşmeden kendiliğinden düşmüş olsa bu sebeble temizlik bozulmuş kalkmış olur mu? diye soruldu.	140
ABDESTİ BOZAN DURUMLAR BABI.....	142
Şeyh Hamd ibn Nasır'a kusmak abdesti bozar mı? diye soruldu.	142
Şeyh Abdullah ibn şeyh'e kadına bakmak ya da kadına şehvetle dokunmaktan soruldu.	142
GUSÜL BABI.....	144
Şeyh Hamd b. Atik'e cünüplükten önce abdest alınması vacip midir? diye soruldu.	145
Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e, bir adam veya kadın örgülü olan saçlarını açmadan gusletmesi caiz midir? diye soruldu.	145
TEYEMMÜM BABI.....	150
Şeyh Said ibn Hacci rahimehullah'a bedenine ve elbisesine necaset gelip de ne yapmalıdır? O kişi teyemmüm alabilir mi? diye soruldu.	151
Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e her namaz için teyemmüm alınır mı? diye soruldu.	153
Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e su ve toprak olmadığında kişi ne yapar? diye soruldu.	155
NECASETİN İZALESİ BABI.....	157
Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e soruldu: Suyun dışındaki sıvı şeyler necaseti ortadan kaldırmaya yeterli midir?	157
Şeyh Said Hacci'ye, köpek ve domuzun necasetinden soruldu.	158
Şeyh Abdurrahman ibn Hasan'a, kesilmiş hayvanın içerisinde biriken kanın hükmü soruldu.	159

HAYIZ BABI	166
Şeyh Abdurrahman ibn Hüseyin'e, temizliğin en az ve en çok müddeti ne kadardır? diye soruldu.	166
Şeyh Abdurrahman ibn Hasan'a, hayız günlerinde kuruluk gören kadından soruldu.	170
NAMAZ KİTABI	172
Şeyh Abdullatif ibn Abdurrahman'a, mümeyyiz olan bir çocuğa namaz ne zaman emredilir? diye soruldu.	172
Şeyhin çocuklarına ve Hamd b. Nasır'a, namazı inkar etmeksizin tembelliğinden dolayı namazı terk eden kişinin durumundan soruldu.	174
EZAN BABI.....	179
Şeyh Abdullah ibn Abdurrahman Ebu Butayne, ezandan dolayı maaş yani ücret almadan soruldu.	178
Said ibn Hacci'ye, ezan kibleye doğru olmaksızın okunursa ne olur? diye soruldu.	183
Said b. Hacci'ye, müezzini duyan bir kişi ne der? diye soruldu.	185
NAMAZIN ŞARTLARI BABI.....	186
Şeyh Hamd b. Atik'e kadınların vaktin sonunda kan görmelerinden soruldu.	193
Şeyh Abdullah b. Abdurrahman Ebu Butayne, bir kişi abdestsizliğini unutarak namaz kılsa ne olur? diye soruldu.	194
FASIL.....	196
Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e, baş açık olarak namaz kılmaktan soruldu.	196
ZİNETLER FASLI	198
FASIL.....	206
FASIL.....	207
FASIL.....	210
FASIL.....	223
Şeyh Hamd b. Atik'e, ihtilam olan ve sonrada guslünü alıp namazını kılan biri daha sonra zekerinde bir ıslaklık görürse ne olur? diye soruldu.	224

FASIL.....	225
Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e, mescid için bir araziye ihtiyaç duyulacak olursa ne olur? diye soruldu.	225
FASIL	232
Şeyh Muhammed b. İbrahim'e uçakta iken kibleye yönelme açısından uçakta namaz kılmanın hükmü soruldu.	233
FASIL	234
Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e, tek başına iftitah tekbiri alıp sonra cemaate katılan kişi soruldu.	236
NAMAZIN SIFATI BABI	238
Şeyh Abdullah Ebu Butayn'e, kametten önce ve sonra dua etmek hakkında soruldu.	238
Şeyh Abdullah ibn Muhammed'e, namazda ellerin kaldırılması soruldu.	239
FASIL.....	255
Şeyh Abdullatif ibn Abdurrahman ibn Hasen'e teşehhüdden kalkınca elleri kaldırmak hakkında soruldu.	255
Şeyh Abdullah Eba Butayn'e, kalp ile zikir mi yoksa dil ile zikir mi daha faziletlidir? diye soruldu.	261
FASIL.....	267
Şeyh Abdullah Eba Butayn'e, namazda önünde sütre bulunmayan kimse hakkında soruldu.	267
FASIL.....	269
SEHİV SECDESİ BABI.....	277
Şeyh Hüsyin ibn şeyh Muhammed'e, son iki rekatta yanılarak Fatihâ'nın dışında bir şey okuyan kimse hakkında soruldu.	277
Şeyh Hamd b. Nasır ibn Ma'mer'e, kişi selamdan sonra sehiv secdesi yaptığında teşehhüt yapar mı? diye soruldu.	280
TATAVVU (NAFİLE) NAMAZI BABI	281
Şeyh Abdurrahman b. Hasen'e ders bittikten sonra dua ederken elleri açıp kaldırmakla ilgili soru soruldu.	291
FASIL.....	294
Şeyh Said b. Hacci'ye vitir namazının vakti hakkında soruldu.	294

Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e seferde revatip sünnetlerin kılınmasından soruldu.	300
Şeyh Muhammed b. Abdulvehhab'a teravihin sayısından soruldu.	301
FASIL.....	306
Şeyh Abdulllah ibn şeyh Muhammed'e, acele bir şekilde teravih namazını kılmaktan soruldu.	309
Şeyh Hamd bin Nasır bin Ma'mer rahimehullah'a: Kerahet vaktinde tahıyyâtü'l-mescid namazı kılınır mı diye soruldu.....	313
CEMAATLE NAMAZ KILMA BABI	317
Şeyh Abdullah İbn şeyh Abdullatif'e soruldu: Rüku'ya yetiştiğinde rekata yetişmiş olur mu?	332
Şeyh Muhammed bin Abdulvehhab'a imamdan önce başını rukudan kaldıran kimse hakkında soruldu.	335
İMAMET VE İMAMLIK BÖLÜMÜ	340
Şeyh Sad bin Hamd bin Ateek'e Bedevi'nin, muhacire namaz kıldırması hakkında soruldu.	345
Şeyh Abdullah şeyh ibn Muhame'de, çocuğun imamlığı hakkında soruldu.	345
Şeyh Said bin Hacci'ye imamın, namazdan ayrılmadan önce, cemaatin ayrılması soruldu?	352
Şeyh Abdullah bin şeyh Muhammed'e cemaatle namaz kılmadan geri duran kimse hakkında soruldu?	353
ÖZÜRLÜ KİŞİLERİN NAMAZI BABI	355
Şeyh Abdullah Ebu Batine, Emirlik istemek için yapılan Seferden soruldu?	357
Şeyh eba Batine soruldu? Dört günden fazla kalmaya niyet eden ve bununla birlikte Arafat'da kalan kimsenin durumu soruldu?	362
Şeyh Hamd bin Nasr bin Mamer'e öğle ile ikinci namazının cemi soruldu?	365

ALİMLERİN İLİM ALMADAKİ USÜLLERİ VE AVAMIN MEZHEP TAKLİDİ

Şeyhulislâm Muhammed ibn Abdulvehhab (Allah onun ruhunu mukaddes kılsın ve kabrini aydınlatsın) der ki:

BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHİM

Dinin kaideleri dört tanedir. Bütün hükümler bu dört kaide üzerine bina olur. Bu nimet; Allah *azze ve celle*'nin Muhammed *sallallahu aleyhi vesellem*'e ve ümmetine vermiş olduğu nimetlerin en büyüğüdür. Allah *subhanehu* onlar için bu dini tamamlamış ve içinde hiçbir eksiklik bırakmadan bu ümmete yeterli kılmıştır. İslâm, ilmen diğer bütün dinlerden daha mükemmel bir dindir. Bununla beraber Allah Teâlâ kulları için bir çok meseleyi az bir cümlede cem etmiştir. Dört kaideyi bilmeden önce bunun iyi anlaşılması gerekir.

Allah *azze ve celle*'nin resûlüne tahsis etmiş olduğu “zikri” ve Nebî *sal-lallahu aleyhi vesellem*'in sözünü bilmelisin. Allah Teâlâ bizim üzerimize tamamlamış olduğu nimetini bilmemizi istiyor. Böylece biz de ona şükrederiz. Allah resûlünün, özellikleri zikredildiği zaman dedi ki: “Resûlullah'ın, diğer peygamberlerden farklı olarak sadece kendisine verilen özellikleri saydığı bir hadiste “Ben *cevâmiu'l-kelim* ile gönderildim.”

Cevâmiu'l-kelim, az sözle çok mânâ ifade etme özelliğini belirtmektir. Hicaz imamı Şihâb Muhammed ez- Zuhri der ki: “Allah bir çok meselleri az söz (kelime) ile cem eder.”

Birinci kaide: Allah azze ve celle hakkında bilgisizce konuşmanın haram olması.

Allah Teâlâ'nın şu kavlinde olduğu gibi: "De ki: "Rabbim yalnızca açık ve kapalı tüm fuhşiyatı, her türlü günahı ve haksız yere taşkınlık etmeyi, hakkında hiçbir delil indirmedığı şeyi Allah'a ortak koşmanızı ve Allah'a karşı bilmediğiniz şeyleri söylemenizi haram kıldı."¹

İkinci kaide: Şâri'nin (Kanun koyucunun) sukut ettiği bütün konular affedilmiştir. Hiçbir kimsenin haram olan bir şeyi helal, vacip, mustehap veya mekruh kılması caiz değildir. Rabbimiz şöyle buyurmaktadır. "Ey iman edenler! Açıklandığında sizi üzecek şeyleri sormayın. Kur'ân indirilirken sorarsanız size açıklanır. Allah onu affetti. Allah Ğafûr Halîm'dir."²

Resûlullah sallallahu aleyhi vesellem şöyle buyurmuştur: "Allah Teâlâ bazı şeyleri farz kıldı, onları ihmal etmeyin. Bazı günahlara yaklaşılmaması için sınırlar koydu, o sınırları aşmayın. Bazı şeyleri haram kıldı, o haramları çiğnemeyin. Bazı şeyleri de unuttuğu için değil size olan merhameti sebebiyle dile getirmedi, onları da araştırıp kurcalamayın."³

Üçüncü kaide: Açık olan bir delili terk etme ve müteşâbih olan bir lafızla delil getirmek. Bu menhec ve usûl, bozuk olanların (Harici ve Rafiziler gibilerin) usûlü ve menhecidir. Rabbimiz tebareke teâlâ şöyle buyurmaktadır: "Sana Kitabı indiren O'dur. O (Kitap)'tan bazı ayetler muhkemdir. Onlar Kitab'ın anası olan (ayetlerdir). Diğer bazısı da müteşâbih ayetlerdir. Kalplerinde eğrilik bulunanlar, fitne çıkarmak ve yorumlamak için müteşâbih olan ayetlerin peşine düşerler."⁴ Müslüman'a vacip olan ise, muhkeme tâbi olmaktır. Eğer ki müteşâbihin manasını bilir ve öğrenirse, onun muhkeme muhâlif olmadığını bilakis mutâbık olduğunu görecektir. Yine bu kimsenin (müteşâbihi muhkem gibi anlayamıyorsa) ilimde derinleşen kimselere uyması vaciptir. Rabbimizin ayetin devamında buyurduğu gibi: "İlimde derinleşenler derler ki: "Ona iman ettik. Hepsi Rabbimizin katındandır."

1 A'râf, 33.

2 Mâide, 101.

3 Dârekutnî, es-Sünen, IV, 184. Hâkim, el-Müstedrek, IV, 115.

4 Âl-i İmran, 7.

Dördüncü kaide: Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: “Şurası muhakkak ki, haramlar apaçık bellidir, helaller de apaçık bellidir. Bu ikisi arasında (haram veya helal olduğu) şüpheli olanlar vardır.”⁵

Kim bu dört kaideyi anlamadan, bütün meselelerde konuşmak isterse; (dâllin vel mudillin) hem sapar hem de saptırır. Allah Teâlâ bu dört kaide-nin üçünü kitabında zikretmiş, dördüncüyü de Allah resûlü hadislerinde belirtmiştir.

Bil ki! Allah sana rahmet etsin: Özetleyecek olursak; Dinin hepsi bu dört kaidenin üzerine döner. Tefsir ilmi üzere konuşan da, usûl ilmi üzere konuşan da, kalp amelleri üzere konuşan da⁶, hadis ilmi üzere konuşan da, ahkam üzere, helal ve haram⁷ üzere konuşan da. İsterse tehdit ve vaid ilmi üzere konuşsun veya bunların dışında başka bir ilimle konuşsun fark etmez. Bu dört kaide üzere konuşması gereklidir.

Ben sana bir örnek vereyim de, söylemiş olduğum sözün hakikatini bilmiş ol. Ve eğer ki sen onu anlarsan söylediklerimi izlersin. Ben sana onu dinin dallarından olan bir örnekle misallendireceğim. Ona da fıkıh ilmi denir. Ben bunların hepsini bir babda topladım. O da birinci bab olan taharettir. Taharet babında gelecek inşallah.

Ve yine şöyle dedi: Allah'ın Muhammed sallallahu aleyhi vesellem'e ve ümmetine nimet olarak vermiş olduğu en üstün şeyden bir tanesi de câmiu'l-kelimdir. Allah Teâlâ, kitabında bir kelime zikreder, o da câmiu'l-kaide olur. Allah'ın zikretmiş olduğu bu kelimenin içine sayılamayacak kadar meseleler girer. Aynı şekilde Allah subhanehu; Resûlullah sallallahu aleyhi vesellem'e câmiu'l-hikmeti de vermiştir. Yani Allah resûlüne câmiu'l-kelime, az sözle çok mâna ifade etme özelliği verildiği gibi, câmiu'l- hikmet vermiştir.

Kim! Bu meseleyi çok güzel bir şekilde anlarsa, Allah'ın şu ayetini de anlamış olur. Rabbimiz *tebareke teâlâ* şöyle buyurmuştur: “**Bugün, sizin**

5 Buharî, İman, 39, Büyû 2; Müslim, Müsakat, 107, (1599); Ebû Dâvûd, Büyû, 3, (3329, 3330); Tirmizî, Büyû, 1, (1205); Nesâî, Büyû, 2, (7, 241).

6 Sülûk ilmi.

7 Fıkıh ilmi.

için dininizi kemale erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım.”⁸ Aynı şekilde bu ayet câmiu'l-kelimedir. Tastamam olan bir şeyin ziyadeye ihtiyacı yoktur. “Bu din kemale ermiş mükemmel bir dindir. Bunun fazla-lığa veya eksiltmeye ihtiyacı yoktur.”

Bil ki! Resûlullah sallallahu aleyhi vesellem ve ashâbından sonra ortaya çıkan, her yenilik, bid'at ve bâtıldır. Allah Resûlü'nün bizlere şu hadisinde vasiyet ettiği gibi: “Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bize çok tesirli bir öğüt verdi. Bu öğütten dolayı kalpler ürperdi, gözler yaşardı. Bizler: Ey Allah'ın Resûlü! Bu öğüt, sanki ayrılmak üzere olan birinin öğüdüne benziyor, bari bize bir tavsiyede bulun, dedik. Bunun üzerine: “Size, Allah'a çok saygı duymanızı, başınıza bir Habeşli köle bile emir olsa, onu dinleyip itaat etmenizi tavsiye ederim. Benden sonra sağ kalıp uzunca bir hayat sürenler pek çok ihtilaflar görecekler. O zaman sizin üzerinize gerekli olan, benim sünnetime ve doğru yolda olan Hulefâ-yi Râşidîn'in sünnetine sarılmanızdır. Bu sünnetlere sımsıkı sarılınız. Sonradan ortaya çıkarılmış bid'atlardan şiddetle kaçınız. Çünkü her bid'at dalâlettir, sapıklıktır” buyurdular.”⁹

Resûlullah sallallahu aleyhi vesellem şöyle buyurdu: “Sözlerin en doğrusu Allah'ın kitabıdır, yolların en hayırlısı Muhammed'in yoludur. İşlerin en şerlisi muhdes olanlardır. Dine sonradan sokulan her şey bid'attır, her bid'at dalalettir ve her dalalet ateştedir.”¹⁰

Aynı şekilde sen: Allah'ın şu ayetinin manasını da anlarsan: “Herhangi bir konuda anlaşmazlığa düşerseniz, şayet Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız (o meseleyi çözmek için) Allah'a ve Resûl'e götürün.”¹¹ Allah subhanehu ihtilaf ettiğimiz şeylerde, onu Allah'a ve resûlüne götürmemizi bizlere vacip kılmıştır. Bizler kesin ve kat'i şekilde şunu biliriz ki; kim ihtilaf ettiği bir meseleyi Allah'a ve resûlüne götürürse orada sorunun ve problemin çözümünü bulacaktır.

8 Maide, 3.

9 Ebû Dâvûd, Sünnet, 5; Tirmizi, İlim 16; İbni Mâce, Mukaddime, 6.

10 Müslim 867, Necei 3/188 (Muhdes: Dinden olmayan şeyin din adına çıkarılmasıdır.

11 Nisa, 59.

Ahmed b. Hanbel ve arkadaşları arasında ihtilaf olduğunda hiçbirinin görüşü tercih edilmez. Çünkü sahih deliller tenâkuz etmez. Tenâkuz ancak taraflardan birinin rivayetinin hatalı veya zayıf olması ya da hadisi yanlış anlaması sebebiyle olabilir. Bundan dolayı iki görüşten birinin tercih etmek yerine en doğru yöntemin ihtilaflı meselenin kitap ve sünnete arz edilmesidir. Şayet bunlarda hüküm bulunamazsa ilmi ve dini güçlü olanın sözü alınır. Meseleyi özetleyecek olursak: İhtilaflı gördüğün zaman onu Allah'a ve resûlüne götür. Sana hak belli olursa ona tâbi ol. Eğer sana hak ortaya çıkmazsa ve sen de amel etmen gerekiyorsa, ilmine ve dinine güvenmiş olduğun kimsenin sözüne bak.

Şöyle diyen bir kimsenin sözüne gelince: "İçtiham olan meselelerde inkâr olmaz." Bunun cevabı önceden geçen kaidelerle bilinir.

Eğer söyleyen kimse ihtilaflı meseleleri kast ediyorsa, bu bâtıldır ve ümmetin icmâsına muhâliftir. Sahabe ve sahabeden sonra gelenler, hata edene muhalefet ederlerdi. Kim olursa olsun hatta insanların en alimi olsa ve ilimde derinleşen bir kimse de olsa, hata ettiği zaman ona muhalefet etmişler, hatasından dolayı onu uyarmışlardır. Allah *subhanehu* resûlünü hidâyet ve hak din ile gönderdi. Bizleri ona tâbi olup uymayı ve ona muhâlif olan her şeyi inkar etmemizi emretti. Bu din resûlü ile tamam olduğu için ona muhâlif olan alimler hatalıdır. Hatasından dolayı o uyarılır ve ona karşı gelinir.

Eğer ki, içtiham olan meselelerle, ihtilaflı meseleler kastedilirse, hak ortaya çıkmamıştır. Bir kimsenin kendi mezhebine muhâlif olan bir şeyi inkâr etmesi veya insanların alışa geldikleri şeye muhâlif olan bir şeyi de inkâr etmesi caiz değildir. Bir kimseye caiz olan emir ve inkâr ancak ilimle olur. Bunların hepsi Allah'ın şu ayetinin kapsamına girmektedir. "**Bilgin olmayan şeyin peşine düşme! Çünkü kulak, göz ve kalp bunların hepsinden sorumludur.**"¹²

"Alimlerin ittifakı hüccettir." diyen kimseye deriz ki: Bundan maksat dört mezhep imamı değildir. Bilakis bundan kasıt ümmetin bütün alimlerinin icmâ ve ittifak etmesidir.

12 İsra, 36.

Onların şu sözüne gelince: "Onların ihtilafında rahmet vardır." Bu bâtil olan bir düşüncedir. Asıl rahmet cemaattedir, ayrılıkta azab vardır. Rab-bimiz tebareke teâlâ şöyle buyurdu: "Oysa onlar, ihtilaf hâlinde olmayı sürdürmektedirler." - "Rabbinin rahmet ettikleri müstesna."¹³

Bir gün Ömer radiyallahu anh, Abdullah ibn Mesud ile Ubeyye ibn Halefin tek elbise ile namaz kılan adam hakkında tartışıklarını duyunca; minbere çıktı ve şöyle dedi: "Resûlullah'ın ashâbından iki kişi ihtilaf ediyor. Müslümanlar hanginiz fetvası ile amel edecek? Bundan sonra benim şu makamımda ihtilaf ettiğinizi görmeyeyim. Eğer ki ihtilaf ettiğinizi görürsem şöyle şöyle yaparım" dedi.

Ancak tâbiinden şöyle bir rivayet de gelmiştir: "Ben ancak Resûlullah sallallahu aleyhi vesellem'in ashâbının ihtilafını, müslümanlar için ancak rahmet olduğunu görüyorum." Çünkü onlar ihtilaf etmemiş olsalardı ruhsat olmazdı. Buradaki maksat bizim konumuz olan meseleden başka bir şeydir. Bütün bunlarla beraber bu hatası düzeltilmiş ve telafi edilmiş bir sözdür.

İslâm dininin iki bâtil arasında hak, iki delalet arasında hidâyet olduğu size birçok meselede açıklandı. Bazı meseleler kendi içlerinde yani selef ve halef arasında ihtilaf olmuş meseleler vardır. Kendi aralarında birbirlerini inkâr etmek olmaksızın, Allah'tan gücü yettiği kadar korkmasıyla birlikte zikredilen bazı sözler ile amel etmeyi engelleyeni gördüğünüzde böyle bir davranışın doğru olmadığını bilmelisin. İhtilaflı olan bir meselede yanındaki delille amel eden bir kimseye karşı gelmek hiçbir kimseye helal değildir. Ancak hak ortaya çıkarsa, işte o zaman inkar ve men etme caiz olur. İnsanların sözünden dolayı Resûl'ün sözünün terk edilmesi de hiçbir kimseye helal olmaz.

Ama Resûlullah sallallahu aleyhi vesellem'in ashâbı bazı meselelerde nas ortaya çıkmadığından dolayı birbirlerini inkâr etmek olmaksızın ihtilaf ediyorlardı. Müslümana gerekli olan, ihtilaflı meselelerde maksat ve hedefi Allah ve resûlünün emrini bilmek, bununla amel etmek ve ilim ehli hata yapsalar bile onlara saygı göstermektir. Ama ilim ehlini Allah'tan

başka Rabb'ler de edinmeyecek. Kendilerine nimet verilenlerin yolu budur. alimlerin sözlerini terk etmeye ve saygıda kusur etmeye gelince: Bu, kendilerine kızılan ve gazaba uğrayanların yoludur.

Allah'tan başka Rabb'ler edinenlere, "Allah dedi, Resûl dedi" dendiği zaman derler ki: "Onlar (âlimler) bizden daha iyi bilirler." Bu da fâsıkların yoludur. Kul için en önemli ve faydalı olan şey dinin kaidelerini tafsilatlı bir şekilde bilmesidir. Çünkü insanların ekseriyeti kuralları anlar ve müc-mel olarak onu ikrar eder, detay anında ise tafsili terk eder.

Ve yine aynı şeklide şöyle der: "Kitap'ta ihtilaf ettiler." İmkânı olduğundan dolayı müteahhirûna uymak ve onu öğrenmek gerekli mi? İmkân olmaksızın müteahhirûna tâbî olup öğrenmek caiz değil midir? Aralarında kitabın hükmü vardır.

Allah Teâlâ şöyle buyurdu: "Muhakkak ki sana, kendi katımızdan zikir/Kur'ân verdik." – "Kim de ondan yüz çevirirse şüphesiz ki o, kıyamet günü bir günah yüklenecektir."¹⁴ Rabbimiz başka bir ayetinde şöyle buyurmaktadır: "Kim de zikrimden (göndereceğim Kitaplardan) yüz çevirirse, şüphesiz ki ona sıkıcı/dar bir hayat vardır ve kıyamet gününde onu kör olarak diriltiriz."¹⁵ Başka bir ayetinde ise şöyle buyurmaktadır: "Kim de Rahmân'ın zikrinden yüz çevirirse, ona bir şeytan bağlarız da (hep) onunla beraber olur."¹⁶

şeyh Takiyyuddin'nin sözünden soruldu: "Onun gayesi, emir ve yasaklarda resûlünün maksatlarını anlamaktır." sözünü nasıl anlamamız gerekir? Şöyle cevap verdi: Onun kastı peygamberin sözlerinde yaygın olan mânâ neyse onu alın.

Onların yanında fıkıh, falanın ve filanın kitabı ile meşgul olmasıdır. Bundan dolayı onları başkalarının kitapları ile meşgul olmaktan sakındırmaktır. Ve şöyle dedi: Sizden başkaları da aynen böyledir. Onlardan bazıları müteahhirundan kimilerine tâbidir. Bunlar imamlar değillerdir. Bu kimseler Hanbelîlerdir. Bid'ati en az olan, ikna etmekte insanların en çoğu,

14 Tâhâ, 99-100.

15 Tâhâ, 124.

16 Zuhurf, 36.

İmam Ahmed'in mezhebine ve nassına muhâlif olmada en uzak olanlarıdır. Yani Hanbeliler Resûlullah'ın nassına uzak olmak bir tarafa dursun, İmam Ahmed'in mezhebine ve nassına bile muhâlif değillerdi. Buna rağmen İbn Teymiyye, insanları falanların ve filanların kitapları ile meşgul olmaktan sakındırmıştır. O'nu (İbn Teymiyye'yi) bilen bilmiştir.

İbn Teymiyye, bir takım kaide ve kurallar zikretti:

Birincisi: Nebî sallallahu aleyhi vesellem iki işi sünnet olarak belirttiğinde, kişi bunlardan birini alıp diğerini de terk ederse bu kimseye karşı gelinmez. Misli Kur'ân'ın kıraatinde olduğu gibi. Onlardan biri şöyle diyor; "Allah azze ve celle şöyle buyurmadı mı?" Ve diğeri de şöyle diyor; "Allah azze ve celle şöyle buyurmadı mı?"

Nebî sallallahu aleyhi vesellem iki müslümanın ihtilaf ederek tartışmasını engelledi ve şöyle buyurdu. "İkinizde ihsan sahibisiniz ihtilafınız faydasızdır." diyerek ikisinin kıraatinde doğru bulup onayladı.

İkincisi: Bir kişi topluma imamlık yapacak olursa, onların yanında kunut yapılması ve besmelenin açıktan okunması sabit ise, imam da onlardan farklı bir görüş ve düşüncedeyse, en faziletli olan imamın görüşüdür. Cemaatin de imama uyması daha güzel olandır. İmamın görüşü, tercih edilmeyen bir görüş olsa da faziletli görüş onun görüşü olur.

şeyh Muhammed ibn Abdulvehhab'ın iki oğlu, şeyh Hüseyin ve şeyh Abdullah *rahimehullah* dediler ki: şeyhiminiz (Muhammed ibn Abduvehhab'ın) kendisine din olarak edindiği akide, bizim din olarak edindiğimiz akidedir. Öyle ki bizler! Din olarak edindiğimiz bu akide ile Allah'a ibadet ediyoruz. Bu akide: sahabenin, tâbiinin ve bunların yoluna güzelce uyan, tâbi olan, selefın ve ümmetin alimlerinin akidesidir. alimlerin, selefın ve bizlerin üzerinde olduğumuz menhec ve itikat ettiğimiz din ise; kitap ve sünnetten olan delilin delalet ettiği manaya tâbi olmak, alimlerin sözlerine kitap ve sünnete arz etmektir. Allah'ın kitabına ve resûlünün sünnetine muvafâkat eden ne varsa bizler onu kabul ederiz, bununla fetva veririz. Kitap ve sünnete muhâlif olan söz ve kimseleri kabul etmeyip reddederiz.

İşte bu Allah kitabında bizlere vasiyet ettiği asıldır. Allah azze ve celle şöyle buyurur: “Ey iman edenler! Allah’a itaat edin, Resûl’e itaat edin. Sizden olan yöneticilere de (itaat edin). Herhangi bir konuda anlaşmazlığa düşerseniz, şayet Allah’a ve ahiret gününe inanıyorsanız Allah’a ve Resûl’e götürün. Bu, daha hayırlı ve sonuç bakımından daha güzeldir.”¹⁷

Müfessirler “Allah’a götürün” ayeti hakkında; Allah’ın kitabına götürün. “Resûl’e götürün” ayeti ise; Resûl hayatta ise kendisine, vefatından sonra da sünnetine müracaat etmek olduğu konusunda icmâetmişlerdir. Bu asıla delalet eden deliller kitap ve sünnette çaktır.

Adamın biri dört mezhebin birinden fâkih olacak olsa, sonrada mezhebine muhâlif bir hadis görürse, yapması gereken mezhebini terk edip delile tâbî olmasıdır. Delil ona açık ve belli olduğu zaman mezhebini terk edip, delile tâbî olması müstehab hatta bilakis vacip olan şeydir. Bu vesile ile uymuş olduğu imamına da muhâlif olmuş olmaz. Çünkü ümmetin imamlarının hepsi, İmam Ebu Hanîfe, İmam Mâlik, İmam Şâfiî, İmam Ahmed bu asıl üzerine ittifak etmişlerdir.

İmam Mâlik: “İnsanların sözü hem alınır hem de reddedilir. Ancak şu kabrin sahibi Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem)’in sözü başka. O reddedilmez.”

İmam Şafiî: “Bir yerde sahih hadis varsa, benim mezhebim odur. Böyle bir durumda, hadisle çatışan bana ait sözü duvara çarpın.”

İmam Ahmed b. Hanbel: “İsnadını ve onun sıhhatini bilip de Sufyân es-Sevrî’nin görüşünü benimseyen kimselere hayret ediyorum. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “O’nun emrine aykırı davrananlar, başlarına bir fitne gelmesinden veya kendilerine çok elemli bir azab isabet etmesinden sakınsınlar.” Fitnenin ne olduğunu bilir misin? Fitne şirktir. O’nun sözleri reddedildiği zaman kalpte bir sapıklık meydana gelir, sonrada he lak olur. Beni taklit etme, Mâlik’i, Şâfiî’yi, Evzâî’yi ve Sevrî’yi de taklit etme. Sen de onların aldığı kaynaktan al.” Bununla alakalı imamların sözleri çok ve yaygındır.

Bir kimsenin, bir meselede delili yoksa ve o kimse de mezhep alimlerine muhâlif ise, kendi görüşünü terk edip alimlerin görüşüne uyması caizdir. Çünkü onların (alimlerin) bizim için görüşleri bizim kendi nefsimiz için olan görüşlerimizden daha hayırlıdır. alimler ilmi ve delili sahabeden ve sahabeden sonraki nesil olan tâbiînden aldılar. Kendi görüşümüzle amel etmektense, onların görüşleriyle amel etmemiz daha hayırlıdır.

Delil ona belli oluncaya kadar, imamının demiş olduğu söz Allah'ın ve resûlünün şeriatidir de denemez. O meselede muhâlif olacak bir delil ortaya çıkmazsa işte o zaman bu Allah'ın ve resûlünün şeriatı denir. İşte selefın ve ümmetin mütekaddimûn ve müteahhirûn imamlarının ameli böyledir. Biz mezheplerin taasubculuğunu yapan, nakli akılın önüne geçiren ve delili terk eden kimselere karşı gelmekteyiz.

Yine dediler ki: "Ümmetin imamları arasındaki ihtilaflı olan meselelerde inkâr yoktur." Çünkü kesin delil ortaya çıkmadığı zaman bir takım fûrû meselelerde ihtilaf ettiler. Ama hiçbir kimse bir birlerine karşı gelip inkâr etmediler. Sahabeden sonra gelen, tâbiînden olan alimlerde kendi aralarında ihtilaf ettiler birbirlerine karşı çıkmadılar. Kimin yanın hangi ilim varsa insanlara onu aktardılar.

şeyh Muhammed ibn Abdulvehhab'ın iki oğlu, şeyh Hüseyin ve şeyh Abdullah'a, sahih olan bir hadisin zâhiri ile amel etme hakkında sorulduğunda derler ki: İlim talebesine gereken şey, hadisin delalet etmiş olduğu meselede ilim ehlinin sözünü araştırmaktır.

- İlim ehli bu hadisle amel etmiş midir, etmemiş midir?
- Hadis nesih edilmiş mi edilmemiş mi?
- Bu hadise muhâlif olan daha kuvvetli bir hadis var mı?

İlim talebesi, alimlerin meseledeki görüşlerini bildiğinde, hadisin de muhkem ve sahih olduğu sabitse, o kimsenin böyle bir hadis ile amel etmesi vaciptir. Kişi hadisi ve ulemanın kavillerini bilen kimselerden-se, kendinden önceki alimleri takip eder. Müntesibi olduğu mezhebine muhâlif olsa da bu böyledir. Ama kişi hadis ilmini, alimlerin görüşlerini

ve alimlerin sözleri arasında tercih yapmayı bilmiyorsa, onun görevi ilim ehlini taklit etmesidir. Allah tebareke teâlâ şöyle buyurur: “Eğer bilmiyorsanız, zikir ehline sorun.”

Muhammed ibn Abdulvehhab'ın oğlu şeyh Abdullah der ki: Bizler fûrû meselelerde, İmam Ahmed bin Hanbel'in mezhebi üzereyiz. Bizler başka mezheplerin kurallarını ve kaidelerini bilmediğinden dolayı dört mezhep imamından birini taklit eden birine karşı çıkmıyoruz. Bizler Rafizîleri, Zeydiye'yi, İmamiye'yi kabul etmiyoruz ve onların zâhiren herhangi bir şey üzere olduklarını görmüyoruz. Yani bunlar ve benzerleri dört mezhep gibi hak üzere değiller bilakis bu kimseler fâsit ve sapık mezhep üzeredirlere. Aynı şekilde bizler mutlak içtihad mertebesine geldik de demiyoruz. Bizden hiçbir kimsenin böyle bir iddiası da yoktur. Ancak bazı meselelerde, bizlere kitap ve sünnetten sahih bir haber gelmişse bunu nesh eden şer'i delil veya bundan daha kuvvetli başka bir nas da yoksa mezhebi terk eder ve bu nasla amel ederiz. Bizim yanımızda İbn Kayyim ve onun şeyhi İbn Teymiyye ehli sünnetten olan hak imamlardır. Onların kitapları en değerli kitaplardandır. Ancak şöyle bir şey var ki: Bizler her meselede onları taklit etmiyoruz. Çünkü Nebî sallallahu aleyhi vesellem hariç herkesin sözü alınır da bırakılır da.

Abdullah İbn şeyh Muhammed *rahimehullah* der ki:

Bismillahirrahmanirrahim.

Seçilmiş olan resûle kitabı indiren Allah'a hamd olsun. Resûlullah o kitabı açkladı. Nebi *sallahlallahu aleyhi vesellem*'in insanların en hayırlıları olan ashabına onu aktardı. Sonrada muttakiler güzelce onlara tâbi oldular.

Abdullah İbn şeyh Muhammed'den, Abdullah ibn Abdullah Sanani'ye:

Allah onu şirkten ve bid'atlerden korusun müşriklerle ve bid'atçilere karşı gelmeye ve onları inkâr etmeye muvaffak kılsın. Salât ve selâm Muhammed *sallahlallahu aleyhi vesellem*'in üzerine olsun. O resûl ki! İnsanlara hüccet onunla kaim olmuştur. O, insanlara doğru yolu gösterdi ve hücceti beyan etti. Resûllah *sallahu aleyhi veselem*den sonra önderlik onun âline ve ashabınadır.

Cevabınız bize ulaştı, beni çok memnun etti, okuyan kişinin gözü aydınlandı. Bildirdiğinize göre sizler de, bizim bulunmuş olduğumuz din üzeresiniz. Bu din; hiçbir ortağı olmayan Allah'a ibadet etmek, Âdemoğlunun seyyidi, insanların en şerefli olan resûle tâbi olmaktır.

Sizler apaçık ayetleri ve sahih hadisleri getirdiniz. İhtilaf anında meseleyi Allah ve resûlüne, sonra sahabenin sözlerine, sonra onlara güzelce uyan tâbiine müracaat ediyorsunuz. İşte biz de bu akide üzereyiz. Ancak her sözün bir hakikati vardır. İlmin hakikati ve semeresi amel etmektir.

“De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana tâbi olun ki Allah da sizi sevsin.”¹⁸

"Yapmayacağınız şeyleri neden söylersiniz."¹⁹

"Herkes Leyla'ya ulaşacağını iddia ediyor.
Leyla ise bunların hiçbirini söylemiyor."

Bizler farzları, şeriatı ve hadleri uygulayıp ikâme ettik. Kâdılar görevlendirdik, şirk ve inat ehline karşı cihad bayrağını yükselttik. Bundan dolayı Allah'a hamd ve şükürler olsun.

* Sizlerin "Bizim mezhebimiz İmam Ahmed'in mezhebidir." sözümüzü açıklamamızı isteginize gelince.

* Diyorsunuz ki: "Meseleleri kitap ve sünnetten alma noktasında, İmam Ahmed'in yolunun aynısını istediğinizi söylemeniz ne kadar doğru ve yerinde? İmamın doğru gördüğü meseleyi doğru, yanlış gördüğü meseleyi yanlış görüp onu taklit etmemizi mi kastediyorsunuz?"

* Aynı şekilde bizden başka bir takım insanların, kitap ve sünnete bakmaksızın dört mezhep imamlarına tâbi oldukları gibi uymamızı istiyorsanız? Çünkü onlar mezhep imamlarının görüşlerini ve sözlerini dini meselelerde asıl yaptılar. Böylece kitap ve sünnetin kapısını kapatıp, bu ikisinden delil getirmeyi terk ettiler.

Bu sizlerin yazmış olduğunuz mektubun özeti. Sorularınıza Allah'ın izniyle sizlere birkaç yönden cevap vereceğim.

Birinci Yönden Cevap: Bizim sizlere yazdığımız risalede, sizin yanınızda olan vehim ve şüpheyi ortadan kaldıracak cevaplar vardı. O mektuba şöyle yazdık:

"De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana tâbi olun ki Allah da sizi sevsin."

Aişe radiyallahu anha'dan rivayet edildiğine göre, Resûllah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Kim bizim bu dinimizde ondan olmayan bir şey ortaya çıkarırsa, o şey kabul edilmez."²⁰

19 Saf, 2.

20 Buhârî, Sulh 5; Müslim, Akdiye 17.

İnsanların sözleri ve fiilleri, peygamberin sözleri ve fiilleriyle karşılaşılır. Kimin sözü ve fiili peygamberinkine mutâbık ise alınır, kimin sözü ve fiili peygamberinkine muhâlifse, kim olursa olsun, onun sözü atılır. Bu söz şunun içindir: "Hiçbir kimsenin sözü Allahın Kitab'ı ve resûlünün sünnetinin önüne geçirilmez." Subhanallah! Siz bunu nasıl anlamadınız hayret verici.

İkinci Yönden Cevap: alimler açık bir şekilde şunu belirttiler. Anlamı açık olan muhkem ayetlerde, sahih hadislerin beyanlarını dikkate almada, nasları bütünlük içinde ele alıp anlamaya çalışmak ve nakli zaruret (nassa muhâlif olan bir nas -nesih edilmemiş- nasdan daha kuvvetli başka bir nas) bulunmadıkça nasların zahirine bağlı kalıp nakle tâbi kılmak gerekir.

Mezhepler, dinin fûrû hükümlerinin dayandığı delilleri bulmak ve bunlardan hüküm çıkarıp ortaya koyduğu görüşlerde ve anlamalarında vardır. Mezheplerin buradaki ihtilafı ise, haberin ve nassın ulaşp ulaşmaması, delilden istinbat yapması ve kişinin ilmî ve fikhî seviyesinden kaynaklanan ihtilafıdır.

Üçüncü Yönden Cevap: alimlerin mezhep lafzının, lugati ve ıstılahı olmak üzere iki manası olduğunu zikrettiler.

Lügatî Mezhep: Lügatta mezhep mefulün kalıbında gelir. İsmi zaman ve ismi mekan mastarı içinde olur. Gitmek manasında kullanılır, yani uğrama yeri veya uğrama zamanıdır.

İstılahî Mezhep: Müçtehidin yanında, herhangi bir meselede içtihat-tan sonra kuvvetli ve tercih edilen görüştür. Bundan sonra onun için bir akide veya mezhep olmuş olur.

Kimine göre ise, müçtehidin bir delil ile söylemiş olduğu şey olup ve bu sözü üzere vefat etmesidir. Kimine göre ise, mezhebinde meşhur ve muteber olmasıdır. Mesela İmam Ahmed'in mezhebinde deve eti yemek, zekere dokunmak ve benzeri bu gibi şeylerle abdestin bozulması gibi. Bu mutlak manada kullanılmaz. Ancak ihtilaf olan yerlerde kullanılır.

Bazıları da dediler ki: Mezhep, müçtehit imamlarından bir imamın varmış olduğu görüştür.

Müteahhirin, mezhep alimlerinden olan mühtedilerin yanında ise, verilen fetva neyse mezhep odur.

Onların sözlerinden şu anlaşılır: İstilahta mezhep, imamın bir delil ile içtihat ettiği şey veya cumhurun kavli veya kendi yanında râcih olan ve benzeri şeylerdir. Mezhep ancak ihtilaf olan meselelerde olur. Çünkü içinde sarîh ve sahîh bir nas veya icmâ yoktur.

Sonuç olarak bizim söylemiş olduğumuz “Mezhebimiz İmam Ahmed’in mezhebidir.” Sözünden nasıl olur da, “O ne söylerse ister kitap ve sünnete isterse icmâya muhâlif olsun, biz onu taklit ederiz” vehmine kapıldınız. Bizim sözümüz nerede, sizin vehminiz nerede. Biz bundan Allah’a sığınıyoruz. Allâhumme musteân.

Dördüncü Yönden cevap: İbn Kayyim el-Cevziyye İ’lâmü’l-Muvakkûn’de şöyle der: “Selam şehrindeki müftilere gelince, Ahmed bin Hanbel orada ehl-i sünnetin mutlak imamıydı. O öyle bir imamdı ki; yeryüzünü ilim, sünnet ve hadis ile doldurdu. Ahmed bin Hanbel’in fetevâsı beş usûl üzere bina olmuştur:

Birincisi: “Nas” İmam bir nassa ulaştığında fetvayı onunla verir, kim olursa olsun nassa muhâlif olan ne bir şeye ne de bir kimseye yönelmezdi. (Sonra İmam Ahmed’in tutunmuş olduğu bir takım hadisleri ve ona muhâlfet eden kimseleri terk ettiğini zikretti.)

İkincisi: “Sahabenin icmâsı” İmam Ahmed’in vermiş olduğu fetva sahâbenin vermiş olduğu fetvasıdır. Bir kimse için fetva gerekli olup, o mesele için sahâbeden bir fetva olup buna muhâlif bir nasda yoksa başka bir kimseye yönelmez sahâbenin fetvası ile fetva verirdi. Ama İmam Ahmed bu icmâdır demez. Takvasından dolayı “Buna muhâlif bir şey bilmiyorum” der.

Üçüncüsü: “Sahabenin ihtilafı” Sahabe ihtilaf ettiği zaman, onların sözüne bakar, kitap ve sünnete en yakın olanın sözünü alırdı. Ve onların sözünden çıkmazdı. Eğer ki ihtilaf eden sahâbenin sözlerinde muvafâkat

edecek bir beyan çıkmazsa, orada kesin bir söz söylemez. "Burada ihtilaf var" derdi.

Dördüncü: "Mürsel ve zayıf hadisi alma" Bir meselede sahih bir eser ve nas yoksa, Ku'rân ve sünnete muhâlif de değilse, başka delil de bulamadığı zaman mürsel veya zayıf hadisle amel eder, onu kıyasa tercih ederdi. Buradaki zayıf hadisten kasıt; münkir veya uydurma hadis değildir. Hadisdeki raviler, tōhmet altında değildir. Onun yanındaki zayıf hadis sahihin bir bölümüdür. Zayıf hadise muhâlif bir nas, sahabe sözü, icmâ da yoksa onunla amel etmek kıyas veya rey'e başvurmaktan daha evlâdır. İmamlardan kim olursa olsun hepsi İmam Ahmed'in bu usûlüne muvafâkat etmişlerdir. İmam Ahmed'in yanında bir nas, sahabe sözü, mürsel veya zayıf bir eser de yoksa o zaman beşinci asıla döner.

Beşinci: "kıyas" İmam Admed kıyası zaruret halinde başvurmuştur. İmam Şafî der ki: Bir meselede kitap, Sünnet ve İcma yoksa zaruret halinde kıyasa başvurula bilir. İmam Ahmed Ebu'l-Haris'in rivayetinde şöyle demiştir: "Re'y ve kıyası ne yapacaksın? Hadis bunlara ihtiyaç bırakmaz." İmam Ahmed'in yanında delillerin çakışması ve sahabenin ihtilafından dolayı bazen fetva vermede tevakkuf eder. Ebû Dâvûd der ki: İmam Ahmed'e, İlimde ihtilaf edilen bir çok meseleden soruldu. Oda şöyle cevap verdi "la edri" bilmiyorum dedi. İbn Kayyim'in Ahmed ibn Hanbelin usûlu ile açıklaması burada bitti. İşte bizim Mezhebimiz İmam Ahmed'in mezhebinden kastımız budur."

Sizin İmam Ahmed ve başkasını taklit edenleri mutlak olarak zemmettiğiniz gibi değildir. Eğer ki zemmettiğiniz taklitten; Allah'ın indirmiş olduğu kitaptan ve Resûlullah *sallallahu aleyhi vesellem*'in sünnetinden yüz çevirenleri taklit edeni, kendisine hüccet ulaştıktan sonra taklidi sürdürüeni, ehil olmayan birini taklit edeni, başkaları sözü olmaksızın insanlardan sadece bir kişiyi taklit edeni kastediyorsanız bu isabetli ve doğru olandır.

Mutlak manada taklitten; bir kimsenin bir başkasından nakletmesini veya müçtehit olmadan bir kimsenin fetva vermesini engellemeyi kastediyorsanız, bu doğru olan bir görüş değildir.

Rabbimiz şöyle buyurmaktadır: **"Bilmiyorsanız zikir ehline sorun."** Sâhibu'l-Funûn Ruûsu'l-Mesâil isimli kitabının yazarı Ali ibn Akil der ki: "Bu ayetin gereğince fıkıh ehline sormak vaciptir. Allah azze ve celle, kendisine, resûlüne ve ulu'l-emr veya ulu'l-ilme itaati emretti. Aynı şekilde Nebi sallallahu aleyhi vesellem de bilmeyenlerin bilenlere sormasını emretti."

Câbir b. Abdullah'tan şöyle rivayet etmiştir: "Bir yolculuğa çıktık. Bizden birine bir taş isabet etti ve başını yardı. Adam sonra ihtilâm oldu. Arkadaşlarına: "Benim için teyemmüm ruhsatı bulabiliyor musunuz?" dedi. Onlar: "Suya güç yetirdiğinden senin için bir ruhsat göremiyoruz" dediler. Adam gusletti ve hastalanıp öldü. Resûlullah sallallahu aleyhi vesellem: "Öldürdüler. Allah onları öldürsün! Bilmiyorlardıysa sorsalardı ya! Cehaletin ilacı sormaktır."²¹ Peygamber burada cehaletin bir hastalık, şifasının ise sormak olduğunu haber vermiştir.

Bu asırda ilim ehlini bulmak nerede! Öyle ki ilim ehli de, müçtehid de azalmıştır. Alimler derler ki: "Bir insanın kendisini taklit emesi caizdir, bazen de vacip olur." Yani bir kişi soracak bir alim veya ilim ehli bulamamış ise o zaman kendi görüşüyle amel eder.

Müçtehidin olmadığı yerde müftînin fetva vermesini ve taklit edilmesini caiz kılar. İbn Kayyim el-Cevziyye İ'lâmü'l-Muvakkûn'ın ikinci cildinin başında der ki:

Taklit etmede sözün detayının zikredilmesi ve onun kısımlandırılması.

Ne zaman söz söylemek haram olur?

Ne zaman fetva vermek haram olur?

Ve ne zaman müracaat etmek vacip olur?

Ne zaman vacip olmaksızın taklit olur?

Bunlar üç kısımdır:

Birincisi: Allah'ın kitabından fetva vermemek ve böyle fetva veren birinin sözünü almak haram olur. Atalarını, taklit etmekle yetinmek.

21 Ebû Dâvûd, Sünen.

İkincisi: Taklit edilecek kişi, sözlerinin alınıp alınmaması noktasında, işin ehli midir değil midir bilinmemesi.

Üçüncüsü: Kıyamu'l-hüccetten sonra taklit edilmesi. Taklit edilen kişinin sözüne muhâlif olan bir delilin ortaya çıktıktan sonra, taklit edilmesi.

Allah Teâlâ kitabının birçok yerinde, taklidin bu üç çeşidini kötülerdi. İbn Kayyim taklidi kötüleme noktasında birtakım ayetler zikretti. Böyle bir taklidin haram olması ve zemmedilme noktasında selef ve dört imam ittifak etmişlerdir.

Allah'ın indirdiğine tâbi olmak için çaba sarf eden bir kimseyi taklit etmek: Bir kimseye şayet bazı mesele ve konular hafı (kapalı) ise, kendisinden daha bilgili olan birini taklit ise övülmüş olan bir taklittir. Böyle bir taklitten dolayı kınanmaz, bilakis ecir alır. Vacip ve caiz olan taklidi zikrettiğimde bunun beyanı gelecektir inşallah.

Yine aynı şekilde İbn Kayyim el- Cevziyye l'lâmü'l-Muvakkûn'ın birinci cildinde şöyle der:

Bu mesele hakkında İmam Ahmed'in ashabının üç görüşü vardır.

Birincisi: Bir kimseyi taklit edileceğine dair fetva vermek caiz değildir. Çünkü bu bir ilim değildir, ilimsiz fetva vermek haramdır. İmam Ahmedin ashabının ekseriyetinin görüşü bu yöndedir.

İkincisi: Bir kişi kendi nefsiyle alakalı olan meselelerde bir alimi taklit etmesi caizdir. Eğer ki fetva alimin kendisine ait ise başka alimleri taklit etmesi de caizdir. Ama alimin başkası için vermiş olduğu meselede bir kişinin o alimi taklit etmesi caiz değildir. Bu İbn Batta ve bizim arkadaşlarımızdan bazılarının görüşü böyledir

Üçüncüsü: İhtiyaç halinde müçtehid olmadığı zaman bir kimseyi taklit etmek caizdir. Ve amel etmekte bunun üzerinedir. Bu da en doğru olan görüştür.

Kâdı der ki: Ebu Hafs taliklerinde şunu zikretmiştir: dedi ki; Eba Ali El Hasan İbn Abdullah en Necah'dan işittim: dedi ki; Eba Hasan İbn Beşar'dan

işittim: dedi ki: "İmam ibn Ahmed'in beş meselesini ezberleyip, mescidin surlarına yaslanarak onunla insanlara fetva veren bir kimseyi ayıplamam."

İbn Kayyim'in sözü burada bitti.

Buhiti el-İkna Kitabında Kâ'dı'nın şartlarıyla ilgili der ki: "Kâ'dının, müçtehit olması noktasında icmâ ettiler."

İbn Hazm şunu zikretmiştir: "Alimler icmâ etmişlerdir ki; bir kişi ister hâkim olsun, ister müftü olsun sadece bir alimin sözü ile fetva veriyor ve diğer alimlerin nakillerine bakmıyorsa, bu kimseyi taklit etmek caiz değildir. Çünkü bu kimse içtihat yolunu kaybetmiştir. Eğer bir kimsenin kendi mezhebinin imamında içtihat varsa, başkaları olmadığından dolayı zaruret halinde o imama fetva sorulur ve taklit edilir."

Aynı şekilde el-İfsah kitabında şöyle geçmektedir: "Dört mezhep imamlarının birini taklit etmede icmâ vardır. Çünkü hak bunların birindedir, bunların dışına çıkmaz." Sonra bu meselede sahih olan görüşü zikretti.

Şöyle diyen bir kimsenin sözüne gelince: "Fetva makamına muhakkak bir müçtehit atanması gerekir." Bir müçtehidi atamak ne zaman caizdir? Yani mezhepler yokken karar kılınmamışken fetva ve taklit makamına bir müçtehidin atanması zorunluydu. Ama şimdi mezhepler karar kılınmış ve yerine oturmuşken illa bir müçtehit zorunluluğu kalmamıştır.

Muvaffakuddin Abdullâh ibn Ahmed ibn Muhammed ibn Kudâme el-Makdisî Muğni kitabında der ki: "Furu meselelerde dört mezhep dışındaki imamlarına nispet edilen görüşler zemmedilmiş (kötülenmiş) bir mesele değildir. Onların ihtilafı rahmettir, ittifakları ise kesin bir hüccettir."²²

İnsaf kitabında şöyle bir ibare geçmektedir. Taklit edilen kişinin illa bir müçtehit olma zorunluluğu yoktur. Taklit edilen bazen müftî, bazen

22 Ancak tâbiinden şöyle bir rivayette gelmiştir. Dedi ki : ben ancak Resûlullah sallahu aleyhi vesellem'in ashabının ihtilafını müslümanlar için ancak rahmet olduğunu görüyorum. Çünkü onlar ihtilaf etmemiş olsalardı ruhsat olmazdı. Budara ki maksat nedir. Bir meselede farklı farklı rivayetin gelmesinden ve alimlerin delillerden yapmış oluğu istinbat kaynaklanan "ihtilaf"dır. Bütün bunlarla beraber bu hatası düzeltilmiş telifi edilmiş bir sözdür.

de hâkim ve benzeri ilim sahipleri olabilir. Böyle olmasaydı insanların ahkâmları kesintiye uğrardı. Her zaman bir müçtehide ulaşamazsın. Hatta uzun bir müddet insanlar böyle amel etmişlerdir.

İbn Beşar der ki: “İmam Ahmed’in beş meselesini ezberleyip, bununla insanlara fetva veren bir kimseyi ayıplamam.”

İmamın oğlu Abdullah ise şunu nakletmektedir: “Müftü dışında başka kimselerde fetva verir.”

İbn Teymiyye ise şöyle demiştir: Abdullah’ın sözüne binaen der ki: “Ancak bu ihtiyaç halinde iken müftü dışında başka kimselerde fetva verir demiştir.”

İkna kitabının şerhi burada bitti.

şeyh Takıyyüddîn Ahmed İbn Teymiyye Kâ’dî’nin şartlarında şöyle der: “Kâ’dılıkta, müftülükte ve benzeri makamlara en mükemmel ve mükemmele yakın kişiler atanması vaciptir. İmam Ahmed’in ve diğerlerinin sözü buna delalet eder. Bir müçtehit olmadığı zaman, kâ’dılık makamına taklidi en iyi bilen ve taklit edilen kimsenin en adili olan getirilir.”

şeyhin *el-İnsaf* kitabında özet olarak aktarılan sözü burada bitti.

Sizlerin imamlardan aktarmış olduğunuz sözlere gelince: İmam Ebu Hanîfe: “Eğer ben bir söz söylersem buda Allah’ın kitabına ve resûlünün sünnetine muhâlif ise, benim sözümü terk edin kitap ve sünnetle amel edin.”

İmam Şafîi: “Bir yerde sahih hadis varsa, benim mezhebim odur. Böyle bir durumda, hadisle çatışan bana ait sözü duvara çarpın.” dedi.

İmam Mâlik: “İnsanların sözü hem alınır hem de reddedilir. Ancak şu kabrin sahibi Muhammed *sallallahu aleyhi vesellem*’in sözü başka... O reddedilmez.”

İmam Ahmed b. Hanbel’in usûlünde geçtiği gibi: “Sahih bir hadis varsa, onun önüne hiçbir kimsenin sözünü geçirmeyin.”

İmamlar açıkça sözlerini Ku'rân ve sünnete arz edilmesini ve sözlerinde Ku'rân ve sünnete muhâlif olanları reddetmelerini istediler. Bu anlatılanlar bizim yanımızda karar kılınmış, kabul görmüş meselelerdir. Allah'a hamd olsun.

Aynı şekilde sizlerin şu sözüne gelince: "Onlar şirk işleseler de, bid'at işleseler de dört imama karşı koymayız." Bizim kastımızın bu olduğunu nasıl söylersiniz. Biz bundan Allah'a sığınırız. Bizler hak kimden gelirse gelsin kabul ederiz. Bâtıl kimden gelirse gelsin reddederiz. İnsanların sözü hem alınır hem de reddedilir. Ancak evvelkilerin ve sonrakilerin seyyidi olan, Muhammed sallallahu aleyhi vesellem'in sözü reddedilmez.

Sizlerin diğer bir sözünüze gelince: "Tercih edilen şey nedir?" Düğün anlayışlı, akıselim biri ilk önce hadisin sıhhatine bakması gerekir. Eğer hadis sahih ise, ozaman hadisin manasına bakarız, hadisin manasında ve sıhhatinde bir sorun yoksa. İşte bu hadis, bizim için hüccettir." Sözü burada bitti.

Deriz ki: Sizler müçtehit misiniz? Yoksa sizler müfessirlerin, hadisi şerh edenlerin ve dört mezhebe tâbi olanların sözünü mü alıyorsunuz?

Eğer sizler ikinciyseniz: O zaman ilmi en çok kimden aldığınızı ve hangi ehl-i sünnet aliminden razı olduğunuzu bizlere bildirin. Allah bizleri ve sizleri razı olduğu şeye amel etmeye muaffak kılsın. Allah bizleri ve sizleri yasaklamış olduğu şeyleri amel etmekten sakındırsın. Allah bizlere ve sizlere kendi önünde durduğumuz zaman lütfuyla muamele etsin. O'nun yanında amellerimizi kabul kılsın.

şeyh Abdullah ibn şeyh (Allah ikisine de rahmet etsin) der ki: Sizlerin şu sözüne gelince, "Bu dinin ehli onların dört mezhep imamına itimat ediyorlar. Ehl-i beytin ilmini, sözlerini ve mezhebini reddediyorlar. Vallahi bizler kitap ve sünnete tâbi oluruz. Allah'ın kitabını ve resûlün sünnetini tefsir ve şerh eden ümmetin imamlarına itimat ederiz. Çünkü onlar Allah'ın kitabını ve resûlün sünnetini bizden daha iyi bilirler. Bizler fûrû bir meselede ihtilaf ettiğimiz zaman alimlerin sözlerini kitap ve sünnete arz ederiz. Kimin sözü kitap ve sünnete yakınsa biz onun sözüne ittibâ ederiz.

Allah Teâlâ bize kitabında şöyle emrediyor: **"Herhangi bir konuda anlaşmazlığa düşerseniz, şayet Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız (o meseleyi çözmek için) Allah'a ve Resûl'e götürün. Bu, daha hayırlı ve sonuç bakımından daha güzeldir."**²³

Allah'a götürmek, Allahın kitabına götürmek, *resûlüne* götürmek, resûlû hayatta ise ona götürmek, resûlden sonrada sünnetine götürmek-tir. Ayeti seleften olsun haleften olsun müfessirler böyle tefsir etmişler.

şeyh İbrahim - şeyh Hasan- şeyh Ali, şeyh Had İbn Nasır dediler ki: Sizlerin şu sözüne gelince; "Hakkında ihtilaf edilen meselelerde mükellef olan kişiyi taklit etmek vacip midir?" Bunun tafsile ve detaya ihtiyacı vardır, yeri burası değildir. Ama mükellefe düşen, gücünün yettiği kadar Allah'tan korkması gerekir. Rabbimizin şu ayetinde olduğu gibi: **"Allah'tan gücünüz yettiğince korkup sakının."**²⁴

Başka ayetinde ise: **"Hiç kimseye gücünden fazla sorumluluk yüklenmez."**²⁵ Ve eğer mükellef de mesellerin delillerini bilme noktasında bir ehliyetle sahipse, alimlerin ittifağıyla ona uymak gerekir. Ama onda bir ehliyet yoksa misli avamın durumu gibiyse -yani kitabın ve sünnetin delilini bilmeyen bir kimse gibiyse- onların (mükellefin) bilen bir kimseyi taklit etmesi de vaciptir.

Ehlil ilme sormak. Rabbimiz şöyle buyurmaktadır: **"Bilmiyorsanız zikir ehline sorun."**²⁶ Bu dinin fûrû mesellerinde yani aslu'd-dinin dışında olan meseleler için taklit ve benzeri şeyler için caiz ve vaciptir.

Aslu'd-din gelecek olursak: İcmâ ile hiçbir kimseyi taklit etmek caiz değildir. Bütün insanların üzerine farz olan! Allah *tebareke teâlâ'yı* ve tev-hidle gönderilen nebî *sallallahu aleyhi vesellem'i*, resûlün Allah'tan bildir-miş olduğu öldükten sonra dirilmeyi, cennet, cehennem, farzları; namaz, zekât, hac, oruç gibi farz olan ibadetleri bilmesi gerekir. Bu meseleler-de taklit caiz değildir. Bu mesellerde taklit edenler berzahta azap edilen kimselerdir. Resûlullah *sallallahu aleyhi vesellem* hadisinde sabit olduğu

23 Nisa, 59.

24 Teğabun, 16.

25 Bakara, 233.

26 Nahl, 43.

gibi: "Münafıklar ve şüphe edenler 'Ah, ah, ben bilmiyordum. İnsanlar bir şey soluyordu bende onu söyledim' diyecekler."

şeyh Hamd ibn Nasır ibn Ma'mer rahimehullah'a soruldu: "Allah problemleri mesellerin çözümünde sizlerin kalplerinizi aydınlatsın. Ve sizleri salih amellerde Muvaffak kılsın.

- İlme yeni başlayanlar için, her meseledeki delil ve nassı ve onun yollarının sıhhatini (zayıf mı, sahih mi) bilmesi gerekir mi? Veya hadisleri tahric eden "bu hadis zayıftır, bu sahihtir" diyen kimseleri taklit edebilir mi? Yoksa başlangıçtaki bu ilim fikhî meseleler için yeterli midir? Bu sorumuz ilim taleb eden ve ona ehil olanlar içindir.

- Avam için sadece taklidin olması yeterli midir?

- Bazı müteahhirin olan kimseler dört mezhep imamı olan, İmam Ebu Hanîfe, İmam Mâlik, İmam Şafî ve İmam Ahmed'i taklit etmede icmâ olduğunu aktardılar. İhtiyaç duyduğumuz bu konuların tafsilini ve cevabını bize bildirin. Ecrinizde Allah'tan bekleyin. Vermiş olduğunuz cevabı, uzun ve delilleriyle ve cevabı kimin verdiğini belirtirseniz bizleri çok memnun edersiniz."

Şöyle cevap verildi: Allah *subhanehu*, Allah'a ve resûlüne itaati emretti. Rabbimiz şöyle buyurmuştur:

"Rabbinizden size indirilene uyun. O'ndan başka velilere uymayın. Ne de az öğüt alıyorsunuz!"²⁷

"De ki: "Allah'a itaat edin! Resûl'e itaat edin!- Şayet ona itaat ederse- niz, hidâyete ermiş olursunuz."²⁸

Allah Teâlâ bu ümmete, muayyen olarak bir kimseye itaati farz kılma- dı. Ancak her şeyde resûlüne itaati emretmiştir. Alimler, Resûlullah *sal- lallahu aleyhi vesellem* hariç hiçbir kimsenin masum olmadığı konusunda ittifak ettiler.

27 Araf, 3.

28 Nur, 54.

Dört mezhep imamları ise; her meselede, söylemiş olduğu sözlerde, insanların kendilerini taklit etmelerini men ettiler.

Ebu Hanîfe der ki: "Öğrendiğimiz bu ilim bizim en güzel görüşümüzdür. Kim bizimkinden daha güzel bir söz getirirse, o hakikate bizimkinden daha yakındır."

Ma'in ibn İsa der ki, Mâlik bin Enesi şöyle derken işittim: "Ben bir beşerim hata da ederim isabet de, benim sözüme bakın. Eğer kitap ve sünnete muhâlifse sözümü terk edin."

İbn Kasım der ki: İmam Mâlik çok kez şöyle derdi. "Bizler kesin bilgi sahibi değiliz. Yalnızca bir varsayım olduğunu sanıyoruz."

İmam Şafî der ki: "Hadis sahih olunca, o benim görüşümdür. Benim böyle bir hadisle çelişen sözümü de duvara çarpın."

İmam Ahmed ibn Hanbel şöyle demiştir: "Beni taklit etme, Mâlik'i, Şafî'yi, Evzai'yi ve Sevri'yi de taklit etme. Sen de onların aldığı kaynaktan al."

Yine İmam Ahmed şöyle derdi: "Kişinin dinini başkalarından taklit etmesi dininin azlığındandır."

Yine şöyle derdi: "Dininde bir takım insanları taklit etme, çünkü onlar hata etmekten korunmuş değillerdir."

İbn Abdilberr der ki: "Mukallidin, ilim ehlinde sayılmayacağı noktasında alimler icmâ etmişlerdir. Çünkü "ilim" hakkın delilleriyle bilinmesidir. Bundan dolayı fâkihler; kâ'dı'nın müçtehit olmasını şart koştular. Mukallidin, kâ'dı olması sahih olmaz. Cumhur ulemanın varmış olduğu görüş budur.

İfşah Kitabında şu ibare geçmektedir: "İçtihat ehli olmayan bir kimse kâ'dı olmasının caiz olmadığı konusunda alimler ittifak etmişlerdir. Ancak Ebu Hanîfe, 'kâ'dı müçtehit olmasa da olur' demiştir."

Kudâme el-Makdisî Muğni kitabında der ki: "Kâ'dı da üç şart vardır.

Birincisi: Kemal olmasıdır. Bu da iki kısımdır: Yaradılıştaki kemallik. Sağır, kör, topal v. s olmayıp tam olmak. Diğer kısmı ise: Ahkâmındaki kemalliktir.

İkincisi: Adaletli olması gerekir.

Üçüncüsü: İctihat ehlinde olması gerekir. Hanefilerin bir kısmı, Mâlikiler, Şâfiler bu görüşe varmışlardır.

Kimisi de 'kâ'dı avamdan da olur taklit ile hüküm verir' demişlerdir. Çünkü gaye; davaları ve problemleri çözmektir. Avamdan olan Kâ'dı, taklit ile davaları ayırt edebiliyorsa avamdan birinin kâ'dı olması caiz demişlerdir."

Rabbimiz bizlere şöyle buyurmaktadır: "Onların arasında Allah'ın indirdiğiyle hükmet." Rabbimiz taklit ile hükmet demedi.

Rabbimiz şöyle buyurdu: "İnsanlar arasında Allah'ın sana gösterdiği şekilde hükmedesin diye."

Rabbimiz şöyle buyurdu: "Eğer bir şeyde anlaşmazsılığa düşerseniz onu Allah'a ve resûlüne götürün."

Bureyde, Resûlullah sallallahu aleyhi vesellem'den şöyle rivayet etmiştir. "Kâ'dı'lar üç sınıftır. Birisi cennette, diğer ikisi ateştedir. Cennette olanı, hakkı bilip onunla hüküm verendir. Adam vardır, İnsanlar arasında bilgisizce hüküm verir, ateştedir. Adam vardır, insanlar arasında zulüm ederek hüküm verir. O da ateştedir."²⁹

Avamdan olan kişi, cahilce hüküm verir. Muhakkak ki! Hüküm vermek, fetva vermekten daha evla bir meseledir. Çünkü kâ'dı meselesi hem fetva vermedir, hem de yaptırıcı bir mercidir. Müftû bile mukallit olamıyorsa, kadı hiç olamaz. Açıklama bitti.

el- İnsaf kitabında şöyle denilmektedir: "Kâ'dı'nın şartlarından bir tanesi müçtehit olmasıdır. Meşhur olan görüş de budur, ashâbın geneli bu görüş üzeredir."

İbn Hazım der ki: "Kâ'dî'nin icmâ ile müçtehit olması şarttır. Ve aynı şekilde, hakim ve müftünün, sadece kendi reyî ile fetva veren bir adamı taklit etmeleri icmâ ile caiz değildir."

Fürû meselelerde dört mezhepten birini taklit etmek icmâ ile caizdir. Çünkü hak onların dışına çıkmaz. Açıklama burada bitti.

et-Tergib kitabında şöyle denir: "Müçtehitte zaruret halinde bir imama tâbi olabilir."

İnsanlar zaten uzun zamandır böyle amel etmektedirler. Eğer böyle olmamış olsaydı, insanların sorunları çözülemez hüküm ve fetva merci kitlenir ve hiçbir davaya bakılamazdı. Taklit edilen kişi zaruret halinde fetva verir.

Kâ'dî şunu zikreder: İbn Şakla, İmam Ahmed'in sözü ile buna karşı çıktı. "Bir kimse dört yüz bin hadis ezberlemeden fâkih olmaz." Dedi ki: "Eğer ben ezberlemezsem, ondan daha çok hadis ezberleyen bir kimsenin sözü ile fetva veririm."

Kâ'dî der ki: "Eğer ki İmam Ahmed'i taklit ediyorsan bu gerekmez. Çünkü ilimsiz bir şekilde fetva vermesini engellediğinden dolayı. Kimisinin şu görüşü vardır: Zâhiri onu taklit etmektir."

İbn Beşar der ki: "Kim İmam Ahmed'in beş usûlünü ezberler ve bununla da fetva verirse ben o kişiyi ayıplamam."

Kâ'dî der ki: "Bu onun faziletinden dolayı bir mübalağadır." Abdullah'ın nakledilen sözünün zâhiri: müftü dışında bir kişi de fetva verir.

İbn Teymiyye, Abdullah'ın sözü ile ilgili şunu söylemiştir. "İhtiyaç ve zaruret halinde müftü yoksa onun dışında bir kimse fetva verebilir." Özet olarak yapılan açıklama burada bitmiştir.

İbn Kayyim taklit ile fetva verme meselesinde, üç görüş zikreder:

Birincisi: Taklit ile fetva vermek caiz değildir. Çünkü taklit ilim değildir. İlimsiz fetva vermek haramdır. Taklidin ilim olmadığı konusunda in-

sanlar arasında hiçbir ihtilaf yoktur. Taklit edilen kişiye de 'alimsin' denmez. Ashabın çoğunun görüşü budur. Şafi mezhebinin çoğunluğuda bu görüş üzeredirler.

İkincisi: Bir kişi kendi nefsiyle alakalı olan meselelerde bir alimi taklit etmesi caizdir. Eğer ki fetva alimin kendisine aitse başka alimleri taklit etmesi de caizdir. Ama alimin başkası için vermiş olduğu meselede bir kişinin o alimi taklit etmesi caiz değildir. Bu İbn Batta ve bizim arkadaşlarımızdan bazılarının görüşü böyledir.

Üçüncüsü: İhtiyaç halinde müçtehit olmadığı zaman bir kimseyi taklit etmek caizdir. Ve amel etmekte bunun üzerinedir. Bu da en doğru olan görüştür. İbn Kayyımın sözü burada bitti.

Bundan sonra: yaptığımız açıklama ve izahlardan sonra, taklit ehli kimsenin alim olmadığı açıklığa kavuşmuştur. Taklit; ancak ihtiyaç ve zaruret halinde taklide başvurulur. Uzun zamandır insanlar ihtiyaç ve zaruret halinde taklide başvurmuşlardır.

Özet olarak, taklit üç kısımdır:

Birincisi: Hüccet ikâme edildikten sonra taklit etmek. Taklit olunan kimsenin hilafına bir delil ortaya çıkarsa, bu durumda taklit caiz değildir. Böyle bir taklidin haram olduğuna ve bunun kötülenmesine selef imam-ları ittifak etmişlerdir.

İmam eş-Şafiî *rahimehullah* şöyle demiştir: "Müslümanlar, Resûlullah *sallallahu aleyhi vesellem*'in sünneti ortaya çıktıktan sonra, bir kimsenin o sünneti başka birinin sözü için terk etmesinin helal olmayacağı hususunda icmâ etmişlerdir."

İkincisi: Delil getirmeye ve meseleyi araştırmaya gücü yettiği halde taklit etmek. Bu taklitte kötülenmiştir. Çünkü bu kişi, insana doğruyu gösteren delili bulmaya gücü yettiği halde, cahilce amel ediyor, ilimsizce fetva veriyor. Allah Teâlâ kullarına güç yetire bildiği kadar ondan korkmalarını vacip kılmıştır. Rabbimiz *tebareke teâlâ* şöyle buyurdu: "Gücünüz yettiği kadar Allah'tan korkun."

Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Nebi sallallahu aleyhi ve-sellem şöyle buyurmuştur: ". Size bir şeyi yasakladığım zaman ondan kaçının. Bir şey emrettiğim zaman gücünüzün yettiği ölçüde onu yerine getirin."³⁰

Her kula vacip olan şey: Kulun Allah'ın emrettiği ve yasakladığı şeyi bilmesi ve öğrenmek için bütün çabasını sarf etmesidir. Sonra Allah'ın emirlerine sarılır Allah'a ve resûlüne itaatini yerine getirir. Allah Teâlâ kulların üzerine kaldırama çağı yük yük yüklememiştir. Yani Allah Teâlâ kulların tâkatini aşan şeylerde, sorumlu ve mükellef kılmamıştır. O zaman kula vacip olan hakkı bilmesidir. Kul, hakkı bilmek için bütün çabasını sarf ettiğinde ve bununla beraber bazı kapalı meseleleri öğrenemediyse, kul bundan dolayı mâzurdur.

Üçüncüsü: Caiz olan taklit. Delili bilme ve anlama noktasında aciz ise, bundan dolayı ilim ehlini taklit edebilir. Bu türden olan kimseler iki kısma ayrılır.

İlki: Avamdan olan kimsedir. Bu kimseler, şeriatın zâhirî hükümlerinde, temel fıkıh kaidelerinde, hadis ve fıkıh ilminde cahil olan kimselerdir. Aynı şekilde alimlerin kelimasında da râcih ve hakka yakın olan görüşün hangisi olduğu konusunda da bilgi sahibi olmayan kimselerdir. Bu kimselerin alimleri taklit etmesinde hiçbir ihtilaf ve sorun yoktur. Bu kimselerin alimleri taklit etmeleri noktasında, alimlerin icmâsı olduğuna dair birden çok rivayet vardır.

İkincisi: Bazı ilimleri tahsil eden kimseler. Yani; sahâbeden sonra gelen neslin (müteahhirün kimselerin), mesela Hanbelîlerin kitapları: *el-İkna* ve *el-Münteha* gibi, Şâfilerin kitapları: *el-Minhâc* ve benzerleri, Mâlikîlerin kitabı: *Muhtasar-ı Halil* ve Hanefîlerin kitapları: *Kenz* ve benzeri kitapları okuyup, bu naslarda sarîh olarak hükmü bulamazsa, usûlünce içtihatla bulunur. Eğer mükellef içtihat yoluyla hükümleri anlamaktan aciz kalırsa, hükmünü bilmek ve anlamak istediği meseleyi, ilim ehlinden ve alimlere sorar ve aldığı cevaba göre amel eder. Allah *subhanehu* kulunun gücü yettiği şeylerde mükellef kılar. Bu ve bunun gibi meselelerde taklidin caiz

olduğuna dair bir çok görüş vardır. Buna delil ise rabbimizin şu ayetidir. "Bilmiyorsanız zikir ehline sorun."

Resûlullah sallallahu aleyhi vesellem şöyle buyurmuştur. "Bilmiyorlarsa sormaları gerekmez miydi?"

Çünkü cehaletin ilacı sormaktır. Sahabe, tabiîn ve etbai-i tabiîn döneminde insanlar, dinî problemlerini istediği müçtehide sorar ve aldığı cevaba göre amel ederdi. Devamlı olarak bir müçtehide bağlanmazdı. Alimler mezhep hükümlerine ve imamın görüşlerine göre değil, kitap ve sünnetten olan deliller ile hüküm verirlerdi. Avamdan olan kimselerin, alimlere sorular sorup ve onların fetvaları ile amel etmesine kimse itiraz etmiyordu. Dolayısıyla avamın, alimleri ve müçtehitlere tâbi olmasının caiz olmasında icmâ olmuş olur.

Avama caiz olan taklit: Taklit eden kişi isabetli görüş sahibi, en bilgili kimseyi taklit eder. Mesela kible tayinin de olduğu gibi. İki müçtehit kible yönünü bulma noktasında içtihat ettiğinde ve yön bulma noktasında ihtilaf etseler, mukallit kendi yanında ilmine güvendiği kimsenin görüşüne uyar ve onu taklit eder. Burada ruhsatlara uyması caiz değildir. Bilakis ona haramdır. Ve hatta bundan dolayı fâsık olur.

İbn Abdilberr der ki: "Avamdan olan bir kimsenin, ruhsatlara tâbi olması caiz değildir. Yine avamdan olan kimsenin, bir mezhebin hem ruhsatına, hem de azametine tâbi olması gerekmez."

İbn Teymiyye "mükellif bir kişinin, herhangi bir mezhebin azametini ve ruhsatlarını alma" noktasında der ki: "Bu kişinin, bütün emir ve yasaklarda sadece bir mezhebe tâbi olması demek; Allah Resûlü sallallahu aleyhi vesellem'den başka, birine tâbi olması demektir. Böyle yapan kişi, icmâya muhalefet etmiştir. Yani diğer alimleri bırakıp sadece muayyen birini, onun bütün sözlerini ve fiillerini taklit etmektir. Allah subhanehu ve teâlâ'nın dininde bu şekilde bir taklit sahih ve makbul değildir. Allah Teâlâ kör taklidi ve çirkin taassubu kötölemiş, pek çok ayette yasaklamış ve haram kılmıştır."

Özet olarak: Şer'i hükümlere ulaşma yollarını bilmeyen, onları öğrenmeye gücü yetmeyen ve o hükümlerin delillerini anlama imkânına sahip olmayan avam kimsenin bir alimi taklit etmesi caizdir. Mesela, şeriatı bilmeyen avamın; herhangi bir dinî meselede veya başına gelen bir durumda ilmi, İctihadı ve takvasıyla tanınan, güvenilir ve müteber bir alimi taklit etmesidir. Bu tür bir taklit caizdir. Alimler arasında bu konuda ihtilaf yoktur.

İbn Teymiyye der ki: "İlim ve adalet sahibi kimseden başkasına fetva sorulması caiz değildir. Bir kişinin ilme nispet edilmesi veya öğretim makamında olması, onun fetva vermesi için yeterli değildir. Cahiliyenin üstün geldiği bu zamanda, ilim talep etmek azaldı. Bundan sonra cahiller ve kötü ilim talebeleri fetva ve ahkam makamlarına geldiler. Bu cahillerin bir kısmını hüküm ve fetva verirken bulursun. Hâlbuki bu kişiler, kitabın ibaresini okumaktan aciz ve meselenin detayını bilmekten cahillerdir. Bunlardan meselenin ortaya konulup çözülmesi istense, ve meselede kitap da olsa yine de meselinin yerini gösteremezler. İnnalilahi ve inna ileyhi raciun."

İbn Teymiyye şu şiiri okumuştur:

*O kadar zayıfladı ki!
Zayıflığından dolayı böbrekleri göründü.*

İflas etmiş herkes onda pazarlık ediyor.

Muhtasarı et-Tahrir'de şu ibare geçmektedir: "İlim sahibi olduğu bilinmeyen ve hali kapalı olan kimseler veliyyü'l-emir olarak atanamazlar."

Rebiâ, fetva veren bazı kimseler için der ki: "Hırsızlardan daha çok bu fetva verenlerin dövülmesi gerekir."

Hali kapalı, kim olduğu bilinmeyen kişiden fetva almak sahih değildir. Âdil olan bir kişinin, haberiyle amel edilir. Çünkü o kimse râvi gibi haberi nakleder.

Avamın, faziletli sayılmayan müçtehitleri taklit etmesi, ashabımızın çoğuna göre caizdir. Ebu Hattab, Hanefiler ve Şafilere ekseriyeti bu görüştedirler.

Mukallidin, taklit için meziyeti olan, kendince veya toplumun kanaat sahiplerince ilmüne güvenilen kimseleri taklit eder. Sahih ve râcih olan da budur. Arkadaşlarımızdan bazıları ve Şafilere bir grup şunu ilave ettiler. En bilgili ve en takvalı olanı tercih edilir. Mesturu'l-hal (halleri kapalı olan) iki kişiden birini taklit etmede avam muhayyer bırakılır. Bizim arkadaşlarımızdan çoğu bu görüştedir.

Riâye kitabında şöyle denilmektedir: "Bir kişiyi, taklit etmede nefsin hoşnut olması yeterli değildir. Bilakis nefsin hoşut olması ve kalbinde mutmain olması gerekmektedir."

Her meselenin ruhsat yönünü araştırıp ihtiyaç olmayan durumlarda da ruhsatı seçmek caiz değildir. Dünya hayatının rahatı ve dünyevîleşme kaygısıyla, ruhsat ile amel etmek fâsıklıktır.

Fikhî konularda müçtehitler arasında ortaya çıkan görüş ayrılıklarında, insanlar muhayyer bırakılır. Diledikleri alimlerin ve müçtehitlerin meseleler hakkındaki vermiş oldukları hükmü ve fetvayı uygular. Sahih olan görüş de budur. Kadı İyaz, Ebu Hattab, Mecit bu görüş üzeredirler.

Şöyle de bir not düşülmüştür: İmam Ahmed'in, sözünün zahiri de bunu gerektirmektedir. (Yani İki alim ihtilaf ettiğinde mukallit istediğini alır.) Ve yahut iki alim ihtilaf ettiği zaman, fıkhen ve ilmen hangisi faziletli ise ona tâbi olur.

Yapmış olduğu işinde, toleranslı ve ihmalkârlığı ile bilinen bir müftü-yü taklit etmek caiz değildir. Çünkü fetva vermenin mesuliyet ve sorumluluğu ağırdır. Fetva vermede selef-i salihinin yoluna tâbi olmak en hayırlı olan yoldur. Fetva vermenin, sorumluluğu büyük bir iş olması dolayısıyla selef-i salihinin, fetva konusunda çok korkar ve alabildiğine titiz davranırdı.

İmam Ahmed *rahimehullah* der ki: "Kişinin korkup ve sakındığı bir şeye, onun hakkında konuşması için teşvik ve baskı yapılmaz. (Dilerse konuşur, dilerse korkmuş olduğu meselede sukut eder.)"

Şafîî alimlerinden bazıları şöyle der: "Kim bir meselede bir görüşü esas alarak ve başka bir görüşe hiç temas etmeden, sadece tek bir görüşe yer vererek fetva vermesi, cehalet ve aynı zamanda icmâyıda delmiştir."

Ebu Velid el-Bâcî'den şöyle dediği rivayet edilmiştir, arkadaşları ona şunu zikretti: "Bana düşen arkadaşım için, ona uygun olan rivayetle ona fetva vermektir."

Ebu Velid dedi ki: "Kendisine itibar edilen bir şahıs için böyle yapması icmâ ile caiz değildir."

Şerhul-Muhtasar'daki özetle açıklanan konu burada bitmiştir.

Ebu Velid'in zikretmiş olduğu şeyin aynısını şeyhulislâm İbn Teymiyyede zikretmiştir.

el-İhtiyarat kitabında şöyle denilmiştir. "Bir kişinin, hiçbir görüşe nazar etmeden sadece hevası ile fetva vermesi icmâ ile haramdır. Bir kişiye düşün itikadının gerektirdiği şekilde amel etmesi gerekir. Verilen fetva ister lehine olsun, ister aleyhine buna uyması vaciptir."

İfa görevini yerine getirmek için, mercî makamına getirilecek müftî, hâkim ve kâdî'lar emsal kişiler yani alim, adil ve takvalı olmaları gerekir. Bu özellikte olan kişiler yoksa sırasıyla bu özelliklere yakın kimseler mercî makamına getirilir.

İmam Ahmed ve diğerlerine göre ise; adil bir kimse olmadığı zaman, müslümanlara faydası çok, şerri en az olan, taklit edilenlerin en adili ve taklidi en iyi bilen fâsık bir kimse göreve getirilebilir.

İki kişiden biri diğerinden daha ilim ise, diğeride Allah'tan korkan takvalı biriye buradaki seçim, zahiren Allah'tan korkan ve hevasına uyararak fetva vermekten sakınan kişi, diğerinin önüne geçer ve fetva merciine atanır. Açıklama burada bitti.

İlme yeni başlayan, ilim talebesinin bütün meselelere delalet eden nasları bilmesi gerekir mi?

Cevap: Daha önce bilindiği üzere, gücünün yettiği kadar Allah'tan korkması gerekir. Allah'tan korkma noktasında elinden geleni yapar. Gücünü ve tâkatini aşan aciz kaldığı meselerde bir yükümlüğü olmaz.

Rabbimiz şöyle buyurmuştur: **"Allah kimseye kaldıramıyacağı yük yüklemesiz."**³¹

İlim talebesinin, meselelerdeki, doğru hükme ulaşmak için elinden gelen çabayı harcamadan, araştırmaya gücü yettiği halde taklide sınırlı yerinde çakılı kalması caiz değildir. İlim talebesi, eğer insanlara fetva ve hüküm veren kâdı veya müftüyse, şer'i maksatları kavırıyor ve bu anlayış üzerine bina edeceği hüküm istinbatına kudreti bulunduruyorsa böyle bir kimsenin ilimden önce taklide başvurması asla caiz değildir.

Aklı selim, zeki ve basiret sahibi olan kişi, alimlerin ihtilafını duyduğu zaman *el-Muğni*, *et-Temhid* gibi benzeri kitaplarda, ihtilafla beraber alimlerin getirmiş olduğu delilleri ve sözleri de bulacaktır.

Genel olarak şu hâsıl olur. İki görüş arasında hangi görüşün daha râcih olduğunu da, alimlerin ihtilaf halindeki getirmiş olduğu delil ve sunmuş oldukları nas ile bilinir. İlim talebesi dört mezhepten birine tâbi oluyorsa, daha sonrada kendi mezhebine muhâlif olan ve diğer imamların amel ettiği, nesih edilmemiş bir delile ulaşırsa, bununla amel etmesi ona vacip olur. Çünkü böyle yaptığı zamanda bir alimi taklit etmiştir. Yani bir alim karşısında başka bir alim taklit edilmiş olur. Delil ona hiçbir muhâlifi olmaksızın kalır.

el-İhtiyarat kitabında şöyle denilmektedir: "Kim bir imama uyuyorsa, bazı meselelerde, imamdanda daha takvalı olmasından veya meseleyi ondan daha iyi bilmesinden veya delilin kuvvetli olmasından dolayı tâbi olduğu imama muhalefet ediyorsa, bu kişi gerçekten güzel bir iş yapmıştır."

İbn Teymiyye bununla alakalı olarak şöyle demiştir: "Kişinin böyle yapması vaciptir. Çünkü İmam Ahmed bu mesele ile alakalı nas getirmiştir. Kişinin böyle yapması adaletine bir leke getirmez."

İlimde temeyyüz eden ve orta yolu üzere olanların bir çoğu ihtilaf etmiş iki gurubun getirmiş olduğu delilleri güzel bir bakış ve hüsnü zan ile değerlendirir. O iki görüşten râcih olan görüşe tâbi olur. Ama bununla beraber, ihtilafın nedenlerini bilmeyen, imamların getirmiş olduğu naslarda ihtimal taşımasından dolayı kendi görüşüne güvenemediğinde, kişinin ihtilaf anında izlemesi gereken yol nedir? Kendi yanında râcih olan şey neyse ona muvâfakat etmesi gerekir. İçtihat iddiası olmaksızın, müftilerin ve imamların belli bir konuda içtihat etmesi gibi, yanındaki iki görüşten biri râcih olursa o görüşü taklit eder.

Hususî delil: Bir sözün başka bir söz üzerine gelerek râcih olan delile tâbi olmak, umumî olan delile tâbi olmaktan daha evladır. Bu şu manaya gelir; iki görüş sahibi olanlardan daha bilgili veya daha dindardır. Ancak hak birdir. Vacip olan, verilen hükme bir delil getirmesi gerekir. Açıklama burada bitti.

şeyh Ebu'l-Abbâs Takıyyüddîn İbn Teymiyye bazı cevaplarında der ki: Resûlullah *sallallahu aleyhi vesellem*'in sabit olan hadisinde İbn Abbas *radıyallahu anh'tan* rivayet edildiğine göre Resûlullah şöyle buyurdu: "Allah kime hayır dilerse onu dinde (anlayış sahibi) fâkih kılar."³²

Bu hadisin lazımı şudur: Dinde fâkih olmayan kişiye, Allah onun için bir hayır murat etmemiştir. Dinde fâkih olmak farzdır.

Dinde fâkih olmak ne demektir? Bir şeyi bilmek veya hakkıyla bilmek demektir. Şeriat ıstılâhında ise, şeriatın hükümlerini delilleriyle bilmektir. Kimde bu delilleri bilmiyorsa dinde fâkih olamaz ve hayırdan da mahrum olur.

Ancak insanlardan öyleleri var ki, bütün meselelerdeki delilleri tafsili ile bilmekten aciz olabilir. Bilinmesinde aciz olduğu meselelerdeki, so-

32 Ahmed b. Hanbel, I, 306; Tirmizî, İlim, I; Dârimî, Mukaddime, 24. Buhârî, İlim, 10; Müslim, İmâret, 175.

rumluluk ondan düşmüştür. Böyle bir kimseye düşen şey, gücünün yettiği kadarıyla bilmesi ve onunla amel etmesidir.

Meselelere güç yetiren kişinin, mutlak olarak bir kimseyi taklit etmesi caiz değil. Peki ne zaman taklit etmesi caizdir? Denildiği zaman. İhtiyaç duyulduğu zaman taklit caizdir. Mesela yön bulma noksanda delil getirmek için vakit daraldığında taklit caizdir. Böyle söylemek, sözlerin en adil olanıdır.

İçtihat: “kulların maslahatlarını gerçekleştirme” ortak noktasında buluşmaktaysa da, mezheplerin ve alimlerin üslup farklılığı, tanım sahiplerinin içtihat hata-isabet konusundaki tercihleriyle de alakalı bir husustur. içtihat yoluyla ulaşılmak istenen şeyin hükmün hak olduğudur. Buna karşılık içtihat ayrılığı ve bölünmeyi kabul etmeyen bir mesele değildir. İhtilafı olan bir meselede alimlerin birinin isabet edip, diğerlerinin hatalı olabilir. Mesela adamın biri sanatta, bir dalda veya bir meselede müçtehit olabilir. Herkes kendi gücü nispetinde içtihat eder.

Alimlerin ihtilaf ettiği bir meseleyi inceleyen bir kimse, ihtilaf eden alimlerin birinin sözünde bir nas görür ve buna muhâlif olan bir şey de bilmiyorsa, kişinin araştırmasından sonra, iki görüş arasında birine tâbi olur. Ya imam olduğundan dolayı son sözü söyleyen kişinin sözüne uyar. Çünkü o imam kendi mezhebi ile meşgul olmuştur. İmamın bu görüşü şer’î bir delil değildir. Bilakis bu bir âdettir. Her mezhebin kendisine ait bir âdeti ve uygulaması olduğundan, bir mezhebin âdeti başka bir mezhebin âdetine muhalefet etmiş olabilir. Ya da kişi, meseleye delalet eden naslarla kendi yanında râcih olan görüşe uyar. Böylece kendisine karşı olduğu imama muvaffikiyet gösterip uymuş olur. Ve böylece amel edilecek naslar, hakkında hiçbir muhâlif olmaksızın sağlam bir şekilde yanında kalır. Böyle bir söze tâbi olmak, sahih ve güzel olan bir uymadır.

“Kişinin bu meselede, bakışı zayıf, içtihat yapmaya güç yetiremez, yorumun ne olduğu, sınırları, yöntemleri, bunların bilinmesinin yorum yapabilmek için yeterli seviyede değildir.” Demelerinden dolayı, biz meseleyi böyle bir menzile indirdik.

Fakat bir kimse, tam bir içtihat yapmaya muktedir ise; onunla beraber diğer sözün, nasları etkileyecek hiçbir şey olmadığına inanan kişi naslara tâbi olması vaciptir. Eğer böyle yapmaz ise, sadece zanna ve nefsinin hevasına tâbi olmuş olur. Böylece de Allah'a ve resûlüne isyan eden en büyük âsilerden olur. Fakat diğer bir söz için nassa karşı, başka bir râcih olan hüccet var. Ama 'ben bilmiyorum' diyen kimseye; 'Allah ve resûlüne âsi oldu' diyemeyiz. Ona denir ki; **"Allah'tan gücünüz yettiğince sakının."**

Nebi sallallahu aleyhi vesellem şöyle buyurdu. *"Size bir şey emrettiğim zaman gücünüz yetiği kadar onu yerine getirin."* Bu meselede senin güç yetire bildiğin ilim ve fıkıh, sana şunu gösteriyor. Bu söz râcih olandır. Sen de ona tâbi olabilirsin.

Ama daha sonra bu nassa muhâlif olan râcih bir nas sana ulaşmış ve belli olmuş ise senin hükmün içtihadı değişen bağımsız ve müstakil olan müçtehidin hükmü gibi olur. Bir kişinin, ona yakın olan haktan dolayı bir sözden başka bir söze geçmesi övülen ve kabul edilen bir şeydir. Ama râcih olan hücceti bırakıp nas veya hüccet olmaksızın sadece mücerret bir sözde ısrar etmesi, övülen ve kabul edilen bir şey değildir.

Bir daldan bir dala atlayan kişiye gelecek olursak; Bu kimse hevasına uyan ve bunuda adet edinen kimsedir. Bu tavır ilim ehli ve toplum içinde zemmedilmiş, kötülenmiş bir harekettir. Eğer taklit eden bir imam ise; bir hadisi iştirip daha sonra hadisi terk ederse, hatta özellik hadisi kendisi de rivayet ettiyse, bu kişinin nassı terk etmesinde asla bir özrü yoktur.³³

Biz bunu Ebu'l-Kâsım b. Muhammed el-Harrânî İbn Teymiyye'nin Ref'u'l-Melâm an'il-Eimmeti'l-A'lâm eserinde; Alimlerin, bazı hadisler ile amel etmeyi terketme noktasında "yirmiye" yakın özrünü açıkladık. Alimler bu hadisler ile amel etmemesi noktasında, özürlerinden dolayı mâzurdurlar.

Bizler ise: Bu hadisleri terk etme noktasında mâzur değiliz. Ve kimde hadisin, Kur'an'ın zahirine muhâlif diyerek hadisin terk edileceğine

33 İmam, kendi mezhebine muhâlif bir hadis iştirir veya böyle bir hadisi rivayet ettikten sonra, buna rağmen böyle bir hadis var ama ben kendi imamın ve mezhebin görüşünü alır onlara tâbi olurum diyen kimsenin, nasları tekedip bir mezhebi veya bir imamı taklit etmesi noktasında hiçbir özrü yoktur.

inaniyorsa ve bununla beraberde akılina yatmayan ve kendi kanaatince Kur'ân'a aykırı zannettiği her hadisi ve sünneti reddetme noktasına gelen kişi, şüpesiz mazereti olmayan bir inkâra kalkışmıştır.

Hadisleri delil olarak veya hükmün kendisi olarak alırken temel kriter, isnadının sahih olmasıdır. Sahih olan hadis, kuranın zahirinin, kıyasın ve bununla amel etmenin önüne geçer. Metnini Kur'ân'a arz etmek, meşhur Sünnet'e veya akla uygunluğunu araştırmak yersizdir. Ayıca ilim ehlinde olduğu gibi, hadis ile amel edilip edilmemesi de bir ölçü değildir.

Şer'i idrak edilen nasların, bir takım insanların zihinlere ve akıllara zuhur etmesi ve bir kısım insanlara hafi (kapalı) kalması, iki tarafı denge-lenemeyen bir iş ve emirdir.

Hadisleri reddeden kimse şöyle inanmaktadır: "Medîneti'l-münevvere ehlerinden olan Muhacirler ve Ensar, hadisle amel etmeyi terk ettiler." Böyle diyen kimlere şöyle denilmektedir. Onlar (ensar ve muhacirler) hadisle amel etmeyi terk etmediler. Bilakis nâsih ve nensûh olan bir hadisle veya iki hadisin teâruzu halinde, râcih olan hadisle amel etmişler, diğer hadis ile amel etmeyi terk etmişler.

Hidâyeti ve doğru yolu arayan kişiye, "sen mi daha iyi biliyorsun yoksa fılankes alim mi daha iyi bilir?" dendiği zaman; bu itiraz fasit ve bid'at olan bir karşı çıkmadır. Çünkü bir meselede falanca imama, kendi den-ginde başka imamlar muhâlif olmuşlardır. Aynı sahabede olduğu gibi, sa-habeler bir kısmı bir kısmından daha ehliyetli aralarında ihtilaf vuku bul-duğu zaman onu Allah've resûlüne götürürlerdi.

Aynı şekilde imaların bir kısmı diğerinden daha bilgili ve alim de olsa, aralarında ihtilaf vuku bulduğu zaman yapılması gereken Allah ve resûlüne götürülmesidir. İnsanlar Ömer ibn Hattab ve İbn Mesud'un "cün-nüp ve teyemmüm" ile alakalı görüşlerini terk ettiler. Ku'rân ve sünnetle delil getirdikleri zaman onlardan daha düşük olan, Ebu Musa el-Eşari ve diğerlerinin sözleri ile amel ettiler.

Ebû Musa el-Eş'arî ve Abdullah ibn. Mesûd *radıyallahuma* ile oturu-yordum. Ebû Musa, Abdullah'a dedi ki: "Ey Ebû Abdurrahman! İnsan bir

ay cünüp kaldığı hâlde su bulamazsa, teyemmüm edemez mi?" Abdullah b. Mes'ûd: "Hayır, bir ay su bulamasa bile (edemez). "Peki, Mâide sûresindeki: **"Eğer su bulamazsanız temiz bir toprağa yönelin teyemmüm yap"** âyetiyle nasıl amel edeceksiniz?" "Onlara bu konuda (çok) ruhsat verilirse, su kendilerini üşüttüğünde (hemen) teyemmüm etmeye kalkışacaklar ve namaz kılacaklar" "Söz konusu ruhsatı bu sebeple mi hoş karşılamadınız?" "Evet. Ammar'dan şu sözünü duymadın mı: Resûlullah *sallallahu aleyhi vesellem*den beni bir işe (develeri gütmeye) göndermişti de ben cünüp olmuştum, su bulamadım ve bir hayvanın toprakta yuvarlandığı gibi toprağa bulandım. Sonra Resûlullah'ın yanına döndüm ve durumu haber verdim, Resûlullah: "Senin sadece şöyle yapman yeterliydi" dedi, eliyle yere vurdu, sonra ellerinin her biriyle diğerini mesh etti ve yüzünü de iki eliyle mesh etti. (A'meş sadece avuçları mesh etmeyi yeterli görmüyordu.)" Abdullah: "Ammar'ın sözüne (Ömer'in) kanaat getirmediğini siz iddia etmediniz mi?" dedi.

Ebû Musa, Abdullah b. Mes'ûd'a *radiyallahu anhuma*; "Eğer su bulamazsak namazı terk mi edeceğiz?" deyince Abdullah: "Evet, bir ay bile su bulamasak namaz kılmayacağız, eğer onlara ruhsat verirsem, onlardan biri soğuk hissedince (hemen) böyle yapar, yani teyemmüm alır ve namaz kılar." Ammar'ın Ömer'e söylediği nerede (kaldı)?

"Ben Ömer'i, Ammar'ın sözüne kanâat getirmiş olarak görmedim."³⁴

Başka bir örnekte ise sahabe *radiyallahu anhum* Ömer *radiyallahu anh*'ın görüşünü terk edip, Muaviye *radiyallahu anh*'ın görüşüyle amel ettiler.

Ümmetin alimleri, bu konuda Ebu Musa el-Eşari, Amr bin Şuayb, Amr bin Hazm ve Abdullah ibn Abbas'tan gelen rivayetleri kendileri için delil kabul etmişlerdir. Ömer parmakların diyetinin eşit olduğunu ifade eden Muaviye bin Ebu Sufyan hadisine muttali olmadan önce parmakların icra ettiği fonksiyonları dikkate alarak başparmak ve şehadet parmağı için 12, 5, orta parmak için 10, yüzük parmağı için 9, serçe parmağı için ise 6 deve gerekeceği kanaatini taşıırken, hadisin kendisine ulaştıktan sonra hadisin

hükümüne uymuş ve kadılık görevinde bulunan Kâ'dı Şureyh'e hüküm verirken bütün parmakları eşit tutarak her bir parmak için 10 deve verilmesi gerektiğini bildirmiştir.³⁵

Başka bir rivayette ise; "Ali *radiyallahu anh* Osman *radiyallahu anh*'in temettu hakkını yasakladığı haberini alınca, O'nun aksine temettu hakkına niyetlenerek şöyle demiştir:

-Ben, insanlardan herhangi birisinin sözünden dolayı Resûlullah *salallahu aleyhi ve sellem*'in sünnetini bırakmam.

Sahabeden bazıları, Ebu Bekir ve Ömer *radiyallahu anhuma*'nın ifrad hakkını güzel gördüklerini söyleyerek, temettu hakkı yaptığı için Abdullah bin Abbas *radiyallahu anhuma*'ya itiraz ettiler.

Bunun üzerine o, şöyle demiştir:

-Başınıza gökten taş yağmasından korkulur. Ben size, Resûlullah *salallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu diyorum, sizler Ebu Bekir ve Ömer böyle dedi diyorsunuz.

Ebu Bekir ve Ömer *radiyallahu anhuma*'nın sözlerine uymakla sünnete aykırı davranarak cezaya çarptırılmaktan korkulursa, onlardan daha düşük durumda olan veya kendi basit görüş ve içtihadına bakarak sünnete aykırı hareket edenlerin hali nice olur?

Sahabeden birisi Abdullah bin Ömer *radiyallahu anhuma* sünnetle ilgili bazı meselelerde tartışınca, o adama şöyle der:

-Bizler, Ömer'e mi yoksa sünnete mi uymakla emrolunduk.

İnsanlar; Ebu Bekir ve Ömer'in *radiyallahu anhuma*'nın İbn Ömer ve İbn Abbas'dan daha fazileti ve yüksek mertebede olduklarını bilmelerine rağmen, bir ihtilafa düştüklerinde onu Allah'a ve resûlüne götürdüler.

Ebu Bekir ve Ömer'in *radiyallahu anhuma* sözlerine uyarak sünnete aykırı davranıldığı için cezâyı çarptırılmaktan korkuluyorsa, onlardan

35 Said b. Mansur b. Şu'be el-Horasani el-Mekki, *Kitabû's-Sünen* (Sünenü Said b. Mansur).

dağa düşük durumda olan veya kendi basit görüş ve İctihadına bakarak sünnete aykırı hareket edenlerin hali nice olur?

Eğer ki; insanların anlaşmazlığa düştüklerinde Allah'ın kitabı ve elçisi-nin sünnetine dönmeleri gerekirken, alimlere ve imamlara tâbi olurlarsa, bunların durumu Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ümmetine olan durumu neyse, imamların ve onlara tâbi olanların durumu da odur. Bu anlayış dini değıştirmedir. Aynen şu ayette Allah'ın Hristiyanları ayıpla-dığı şeye benzer. Rabbimiz şöyle buyurdu: **“Onlar hahamlarını ve rahip-lerini allah'tan başka rabler edindiler.”**

şeyh'in rahimetullahiteâla sözleri burada bitti.

Şu sorunuza gelecek olursak: “İlme yeni başlayan bir talebenin, hadis ilmini (cerh-tadil, sıhhatini, senedeni) bilmesi gerekli mi? Yoksa 'şu hadis zayıf, şu hasen' diyen hadis ehlini taklit emesi yeterli midir?”

Cevap: İnşallah bu cevap size yeterli olacaktır. Muhtasarı Tahrir kita-bının şerhinde şöyle denilmektedir. Müçtehidin şartları; hadisisin, sıhha-tini, senedini, metnini, isnadını bilmesi gerekir. Onun bilgisi sahih kitap-dan veya İmam Buhârî, İmam Mâlik, İmam Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Dârekutnî, Hakim ve benzeri ümmetin imamlarına nispet edilen kitap-lardan yapılan nakilleri taklit yoluyla bilinebilir ve amel edilmesi caizdir. Çünkü onlar bilindiği gibi ümmetin değerli ve büyük şahsiyetleridir. Her hangi bir meselede bilirkişilerin görüşleri alındığı gibi, İmamların yaptık-ları rivayetlerde alınır. Burada bitti.

İbn Teymiyye el-Musevvede fi usûli Fıkı kitabında şöyle demektedir: “Avamdan olan bir kimse furu meselelerde içtihat yapamaz. İmam Şafî ve Cumhurun yanında, avam furu meselelerinde ilim ehlini taklit etmesi caizdir.”

Ebu Hattab der ki: “Haber ve haberin, senedinin sahih ya da fasit olup olmadığı konusunda hadis ehline döndürölmesi caizdir. Böyle durumda icmâ ile öğrenmesi gerekmiyor, hadis ehlinden birini taklit edebilir.”

Abdurrahman der ki: İbn el Hüseyin el-İraki Elfiye'de şu dizeleri aktarmaktadır.

"Güvenilir bir kitapdan, hüccet getirmek ve amel etmek için nas alındığında. Eğer o nalsa amel etmek, delil getirmek caiz ve geçerli olan nas ise"

Sonra Müellif, Elfiye'nin şerhinde şunları zikretmektedir: "Muteber kitaplar içerisinde yer alan bir kitaptaki bir hadisle amel etmek ya da onu bir meselede delil olarak kullanmak isteyen kimsenin İbnü's-Salâh'ın ifadesiyle 'Böyle davranması câiz olan bir kimsenin' izlemesi gereken yöntem, hadisi, kendisinin ya da sika birinin sahîh asıllarla [nüshalarla] mukâbele ettiği güvenilir bir nüshadan almasıdır.

İbnü's-Salâh şöyle der: 'Böylece -bu kitapların meşhurluğu ve tebdil ile tahrife niyetlenilmesinden uzak olmasının yanı sıra- bu temel nüshaların ittifâk ettiği şeylerin doğruluğuna güven duyulabilir. ' Bir topluluk onun ifadesinden bunun şart koşulduğu sonucunu çıkarmıştır. Hâlbuki onun ifadesinde bunu açıklayan ya da gerektiren bir husus yoktur. Kaldı ki İbnü's-Salâh bunun müstehap olduğunu hasen bölümünde açıkça söylemiştir. Nitekim o, Tirmizî hakkında şöyle demiştir: 'Elindeki nüshayı, diğer bir grup nüshayla tashih etmen gerekir. ' O, 'gerekir' sözüyle müstehaplığa işaret etmiştir. Bundan dolayı musannif [Nevevî], İbnü's-Salâh'a ilaveten şöyle demiştir: 'Eğer güvenilir, gözden geçirilmiş bir nüsha ile mukâbele ederse bu da onun için yeterlidir. ' Nevevî bunu daha önceki sahîh kabul etme ya da Sahîhayn'daki rivayetlerin kesin ilim ifade etmesi meselelerinde olduğu gibi itiraz kabilinden ilave etmemiştir."

Ebu el-Hasan el-Bakri el-Şafiî Kenzu el-Muhtac âlâ el-Minhac kitabında der ki: "Kâ'dının şartları zikredildiğinde, müçtehit olması kâ'dının şartlarındandır. Kendisine özel bir vaki'a yöneltildiği zaman, içtihadın bölünmesine binaen o vakia içtihat etmesi yeterlidir. Bu en sahîh olan tercihtir. İctihat bazen bir babda olur, başka bir babda olmayabilir. Bundan dolayı hadislerin peşine düşmeye gerek yoktur. Bilakis düzeltilmiş sahîh bir asıl (Hadis kitapları) yeterlidir. Çünkü ben, Sünen-i Ebû Dâvûd, Sünen-i İbn Mâce, Sünen-i Tirmizî gibi bütün ahkam hadislerinin tümüne itimat ederim. Hatta bir kimse, ihtiyaç anında hadis kitaplarına müracat etmesi için

hadislerin bablarının yerini bilmeside şart değildir. Hadisin ravilerininide araştırmaya gerek yoktur. Neden? Çünkü Selef, tevatür yoluyla gelen, güvenilir ve âdil kimselerin rivayet ettiği haberleri selef icmâ ile kabul etmişlerdir. Bunun dışında olanlar, meşhur bir imamın tadil etmesiyle yetinilir. Onun mezhebinin sıhhati cerh ve tadil yoluyla bilinmişse, icmâ ve ihtilaf olan bütün yerleri hıfzetmesine de gerek yoktur. Bilakis kendisinden önce geçene muvâfakat etmesi ve kendi döneminde onun meydana gelme noktasında bir zannı galibi varsa, onun sözünün icmâyâ muhâlif olmamasını bilmesi yeterlidir. Aynı şekilde bu kaide nasih ve mensuhun bilinmesinde de geçerlidir. Burada bitti.

Zekeriyyâ El-Ensâri Şerhu Ravzi't-Talib kitabında kâ'dının şartlarını ne zaman zikretse şöyle der: "O kişinin müçtehit olması gerekir."

Dedi ki: "Müçtehit, ahkamla alakalı meseleleri kitap ve sünnet ile bilen ve aynı şekilde has, genel, mulat, mukayyet, mücmel, mebni, nas, zahir, nasih ve mensuh, mütevâtir, haberi ehad, mürsel, muttasıl, râvinin adaleti, sahabenin sözlerini de biliyorsa müçtehitir."

Ama bu ilimlerde derinleşmek müçtehidin şartlarından değildir. Bunlardan bir kısmını bilmek yeterlidir. Ahkâm hadislerinin bir çoğunu toplayan Sünen-i Ebû Dâvûd gibi, sahih kaynak olması yeterlidir. Bütün babları bilir. Onunla amel etmeye ihtiyaç duyduğunda bu sahih kaynaklara müracaat eder. Kendisinden önce gelen selefin hadislerini araştırıp tedarik etmesi yeterlidir. Onun râvileri ehliyet sahibi, adaletli, hıfzı sağlam olduğu tevâtür yoluyla gelmiştir. Bunun dışında kalan meselelerde, meşhur ve güvenilir bir imamın, râviye icâzet vermesiyle yetinilir. Onun mezhebi cerh ve tadil yoluyla bilindi. Sonra saydığımız bu ilimlerin hepsinin bir araya toplanması, ancak mutlak müçtehitte şarttır. Mutlak müçtehit şeriat bablarının hepsinde fetva verir. İctihadın bölünmesi de caizdir.

İctihadın bölünmesi: Bir alim, bir babda müçtehit olduğu gibi, başka bir babda müçtehit olmayabilir. Sonuç olarak bir alim içtihat edeceği meseleyle alakalı bir ilme sahipse bu ilim ona yeterlidir. Kâ'dının sözleri burada bitti.

Bizim aktardığımız nakillerden anlaşılıyor ki; sahih kitaplardan nakledilen hadislerle itimat edip ve onunla amel etmenin caiz olduğu ortaya çıkmıştır. Yine aynı şekilde, cerh ve ta'dil hadis alimleri, cerh ve ta'dil ile uğraşacak münekkittlerin bilgili, doğru sözlü, tarafsız, iyi niyetli, cerh ve ta'dil sebepleriyle cerh ve ta'dil lafızlarının anlamını bilen, takvâ sahibi kimseler olmasından dolayı bunları taklit etmek caizdir. Allah subhanehu en iyi bilendir.

Soru soran kimsenin sözüne gelince. Allah, onu mesellerin çözümünde muvaffak kılsın:

"Müteahhirin'den bazıları şöyle demektedirler; Dört imam, Ebu Hanîfe, İmam Mâlik, İmam Şafî ve İmam Ahmed'i taklit etme hakkında icmânın olduğu söylemektedirler. Bu konu hakkında ne dersiniz?"

Biz de deriz ki: böyle bir icmânın olduğunu, müteahhirinden olan birçok alim rivayet etmiştir. Hepsisi de el-Vezir Ebu Muzaffer'e nispet etmişlerdir.

el-Vezir Ebu Muzaffer kimdir? el-İfsâh 'an Me'âni's-Sihâh isimli eserin sahibi Ebu'l-Muzaffer Avnuddîn Yahyâ b. Muhammed ibn Hübeyre eş-şeybânî ed-Dûrî'dir. O buna benzer (dört mezhebin taklidi) bir ibare aktardı. Ama onun kastı dört mezhep imamını taklit etmek icmâ-i mün'akid (vacip olan bir icmâ) değildir. Bu mezheplerin yerleşikliğinden sonra bir kimsenin içtihat etmesi caiz değildir. Onun sözü bunu reddetmektedir. Çünkü onun burada kastetmiş olduğu kâ'dının müçtehit olması şartına verdiği reddiyedir.

"Mukallidin verdiği hüküm geçerli değildir." Bu "öncekiler" mütekaddimîn ve "sonrakiler" müteahhirîn alimlerinin ekseriyetinin üzerinde olduğu görüştür. Kâ'dının müçtehit olma şartı, mezheplerin karar kılınıp oluşmadan önceydi. Ama mezheplerin yerleşkesinden sonra, taklit edilen bir alimin kâ'dılık makamına atanması ve onun hüküm ve karar vermesinde bir sıkıntı yoktur. Onun söylemiş olduğu sözde, dört mezhep imamlarının taklit edileceğine dair vaciptir manası yoktur. Sonuç olarak bir kimsenin dört mezhepten biri taklit etme mecburiyeti ve taklit ettiği mezhepten ayrılmanın caiz olmadığı anlaşılmamalıdır. Bilakis onun sözü bunamaya muhâlifdir. Yani onun söylemiş olduğu söz sizin anladığınız gibi değildir.

El-İfsah kitabındaki geçen ibare şu şekildedir: "İlim ehli, müçtehit olmayan bir kimsenin fetva ve hüküm makamına getirilemeyeceği konusunda icmâ etmişlerdir." Ancak Ebu Hanife, muhalefet etmiş ve "Müçtehit olmayan kişi de, fetva ve hüküm makamına getirilir" demiştir.

Ebu el-Vezir der ki: "Bu meseledeki en sahih olan görüş: "Bir kâ'dıyı, müçtehit oluncaya kadar hâkimlik makamına getirmek caiz değildir" diyen kim senin sözüdür. Burada dört mezhep oluşmadan önce kişi, ne hal üzereyse onu kastetmiştir. Öyle ki ümmet, müçtehitlerin vermiş olduğu fetva ve hükümleriyle amel edilme noktasında icmâ etmişlerdir. Çünkü bu Resûlullah *sallallahu aleyhi vesellem*'in sünnetine dayanır."

Günümüzdeki Hakimler: Bu asırda kâ'dı, müçtehit değilse, hadisleri talep etme noktasında bir gayret sarf etmiyorsa, ilimi talep etme yolunda bir çalışması da yoksa, şeraitten bahseden kimsenin dilini (lûgatini) bilmiyorsa, şeraitten bahsedenin neye ve ne gibi şeylere de ihtiyacı duyduğunu bilmiyorsa ve bunun dışındaki içtihat şartlarını da bilmiyorsa o kişi, kâ'dı makamından ayrılmıştır ve onun dışındakilerle eşittirler. İş ve emirler, müçtehit imamların insanları nereye yönlendirmişlerse, oraya varmaktadır. Hak onların (imamların) sözlerine bağlı kaldı. Bu konuda ilimler derlenip kaydedildi, hak nerede zuhur ettiyse o görüşe vardılar. Kâ'dı, müçtehitlerden birinin hükmüyle veya onların sözlerinden biriyle bir meselede amel ettiği zaman, onun durumu içtihat eden müçtehitlerin seviyesindedir. Yani bu kadının kendi içtihadı değildir. Bilakis bu sözü ve içtihadı ilk kim söylemiş ise onun sözüne uygun olarak fetva vermiş demektir.

Bunun üzerine; O kâ'dı, kişilerin ihtilafından kaçınıp, mümkün olduğu kadar ittifak edileni gaye edinmişse, o kimse hak ve kesin olanı almış ve en evla olan ile de amel etmiştir. Eğer ihtilaf olan yerlere yöneldiğinde veya çoğunluğun dediği görüşü kabul ettiyse. Yani bir kişinin değilde cumhurun ittifak ettiği görüşe uyduysa, o kişi en net, en isabetli ve en evla olanı kabul etmiş olur. tabi ki kişi, bir tek alimin görüşü ile amel etmenin caiz olduğunu bilir. Ama amacı cumhurun ve alimlerinin ekseriyeti ne demiş ise onunla amel etmek daha sağlıklı ve ihtiyatlı olan fiildir.

Ancak ben böyle olan bir kimse için şunu kerih görüyorum. O kişi alimlerden sadece birinin mezhebini öğrenmiş oluyor. Hatta kendi yaşadığı yerde sadece bir imamın mezhebi biliniyor ve onun mezhebi kabul görüyorsa veya fâkihlerden birinin mezhebi üzereyse, bu kişi sadece o mezhebe veya fâkihe tâbi olarak kendisini sınırlandırmış olur. Kâ'dı olan bir kimsenin yanına davalı iki kişi gelse, kâ'dı, üç mezhep imamının fikhını bilen kimselerdense, davaya konu olan mesele ise; hasmın rızası olmaksızın vekâlet verme noktasında üç tane fâkihin fetvası olsa, hâkimde Hanefî mezbindense, İmam Mâlik, İmam Şafî, İmam Ahmed böyle bir vekâletin caiz olduğu konusunda ittifak etmişler. Fakat İmam Ebu Hanîfe bunun caiz olmadığı görüşündeyse, hâkim üç mezhebin ittifak ettiği görüşü terk edip, İmam Ebu Hanîfe'yi daha farklı bir seviyeye getirip, o fâkihtir diye onun şaz olan görüşle amel ediyorsa bu kişi sadece fâkihlere tâbi olan mukallit kâ'dı konumundadır. Onun yanında delilin anlam ve mahiyeti diye bir olgu yoktur. Çünkü bu kişi, Mâlik'in, Şafî'nin, Ahmed'in ittifakına tâbi olmak yerine onları terk edip, Ebu Hanîfe'ye tâbi oluyorsa. Bu kişi hakkında Allah'tan korkarım ki, o hevasına tâbi olmuştur. Çünkü bu kimse Rabbimizin belirttiği şu kimselerden değildir. **"Onlar sözünü işitip en güzeline uyarlar. Bunlar, Allah'ın hidâyet ettikleridir. Bunlar, akıl sahiplerinin ta kendileridir."**³⁶

Aynı şekilde köpeğin artığı noktasında, tartışan iki kişinin aralarındaki çıkan ihtilafı Mâlikî mezhebinden olan bir kâ'dıya götürseler. Kâ'dı'nın diğer üç mezhebin (Hanefî, Şafî, Hanbelî) "köpeğin artığı necistir" görüşlerini bilmesine rağmen kendi mezhebinin görüşü olan "köpeğin artığı necis değildir" fikhı ile karar verse bu kimse de delile değil, fâkihleri taklit eden mukallit kâ'dı durumundadır.

Hakeza yine iki kişinin, hayvan kesimi sırasında besmeleyi kasten terk eden kişi hakkında tartışmalar ve aralarındaki ihtilafı gidermek için Şafî mezhebinden bir kâ'dıya götürseler. İkisinden biri: "Şer'î usûllere göre kesilen hayvanın etinin satılmasını bana yasakladı" diğeri de: "Hayır ben leş olarak satılan eti yasakladım. " derse, kâ'dı diğer üç mezhebin görüşünü bilmesine rağmen onlara muhalefet ederek, kendi mezhebinin görüşüyle amel etse, bunun durumu da diğerlerinden farksız değildir.

Yine aynı şekilde, Hanbelî mezhebine tâbi olan bir kâ'dının yanında, iki kişi tartışsa, içlerinden biri: "Bu kişinin bana borcu var" diğeri de itiraz ederek: "Hayır, bilakis onun bana borcu var" dese, bu davada nasıl hükmedilir? Kâ'dı, diğer üç mezhebin görüşünü bilmesine rağmen, onlara muhalefet ederek kendi imamını taklit ederek adamın ikrarından vazgeçmesini talep ederse. Bu ve benzeri diğer kâ'dıların izlemiş oldukları yol kabul gören bir davranış değildir. Ama çoğunluğun mezhebine bağlı kalıp onlara uymak ihlâsa daha yakın ve amel etme noktasında en râcih olandır. Bunun gereği olarak günümüzdeki hâkimlerin, velayeti sahihtir. Çünkü onlar İslâm'ın gediklerinden bir gedigi kapatmıştır. İslâm'ın gedigini kapatmak farz-ı kifayedir.³⁷

Benim ihmal edipte söylemediğim bir şey varsa, ve ben de fâkihlerin yürümüş olduğu yolda yürüyorsam. Onların hepsinin, yazmış olduğu kitap olsun veya söylemiş oldukları söz olsun, zikrettikleri şu madde vardır: "Müçtehit olmayan bir kişinin kâ'dı olması sahih değildir." dediler. Sonrada içtihat şartlarından bir takım şeyleri zikrettiler. Onların zikrettikleri şartlar günümüzde hâkimlerde bile yoktur. Bu bir nevi muhal, imkânı olmayan, çelişkili meselelerdendir. Ve bu da hükümlerin ta'til sebebidir. Yani bir hükmün kapısını kapatmaktır. Böyle olursa, hiçbir hak yerine getirilmez. Bununla ilgili hiçbir şey yazılamaz. Bir delil de ortaya çıkmaz. Bunun dışındaki şer'î kural ve kaidelerde de böyledir.³⁸

Bu sahih değildir. Bilakis bu meselede sahih olan: Günümüzdeki atanmış olan hakim ve kâ'dılardaki istenen şartların hepsi mevcut olmasada, onların hakimliği ve kâ'dılığı geçerlidir. Aynı şekilde hükümetleri de geçerlidir. İbn Hubeyrenin sözleri burada bitti.

Bu sözün içerdiği anlam şudur: Müçtehit şartlarına sahip bir kimse yoksa mukallidin bir göreve kâ'dı olarak atanması caizdir. Çünkü zikredilen içtihadın şartları günümüzdeki hâkimlerde mevcut değildir.

37 şeyh rahimehullah, kendi zamanındaki atanmış olan hakim ve kâ'dılardan bahsetmektedir. Kendi zamanındaki hakim ve kâ'dılar, İslâm'a ve şeriata uygun bir şekilde makam ve merciye tayin edilip atanmışlardır.

38 Günümüzdeki hakim ve kâ'dılara inceden inceye bir çok şartlar istenecek olursa, bir çok kişinin sormuş olduğu meselelere cevap bulamayacak ve kişiler arasındaki çıkan ihtilaflarda bir çözüme gidilmeyecektir. Kısacası hiçbir sorunun çözümü mümkün olmayacaktır.

Zaten bu da imkânsız ve aynı zamanda hükümlerin ta'til olma sebebidir. Hâkim müçtehit olmadığından dolayı ne bir hüküm ne de bir fetva veremeyiz. Ve burada hüküm babını kapma vardır. Dolayısıyla mukallidin ihtiyaca göre hüküm vermesi geçerlidir. Bu açıklamayı müteahhirinden olan birçok alim zikretmiştir. Onlar, şöyle demektedirler: "Kâ'dının şartlarından biride müçtehit olmasıdır." Daha sonra ikinci görüşü zikrediyor; "Zaruret halinde mukallit birini kâ'dı olarak atamak caizdir." dediler. Mâlikîlerin, Şafilîlerin, Hanbelîlerin müteahhirinden olan alimlerin birçoğu bu ve benzeri nukteyi zikretmişlerdir.

İbn Hubeyre'nin sözünde özetle şunu da görebiliriz: Dört imamın icmâsı hüccettir. Hak onların yanından çıkıp başka bir tarafta olamaz. Yani; muhakkak ki hak, bu dördünden birinde ve dördünün üzeredir. Dört mezbin, getirmiş olduğu naslara uygun olarak fetva veren kâ'dı da imamların icmâsından ayrılmaz. Eğer ki dört imamın ihtilaf ettiği bir durum varsa, ihtilaf anında çoğunluğu ne dediyse onlara tâbi olmak en evlâ olanıdır. Ve kâ'dı vermiş olduğu hükümde, o dört imamdan sadece birinin sözünü almasını kerih gördüğünü açıkça belirtiyor.³⁹ Ben bu davranışı mekruh görüyorum. Çünkü o bunu yaparken, o kendi mezhebinin imamı olduğundan veya kendi beldesinin mezhebi olduğundan dolayı, bu kişinin hevasına tâbi olması sebebiyle Allah'tan korkarım demişti.

Yine İbn Hubeyre'nin sözünde özetle şu da vardı: "Dört mezhepten birinin taklit edilmesi hakkında alimler icmâ etmişler." Diğerlerine değil de onlardan bir tanesine tâbi olmak gerekir! Çünkü dört mezhep imamının mezhebi yazılmış kayıt altına alınmış ve bunun üzere ilimler tedvin edilmiş. Mezheplere tâbi olan ilim ehli, konuları sınıflandırmışlar, bablara ayırmışlar ve nasları sıralayıp kitap ve risaleler olarak tasnif etmişlerdir. Diğer imamların sözleri böyle değildir.⁴⁰

39 Yani üç imamın ittifak ettiği görüşü terk edip, onlara muhâlif olan şaz görüşü almak kerih olan bir davranıştır.

40 Diğer İmamlar: onların fıkhi ve mezhebi sistematik hale getirilmedi. Sözleri ve kaviyelerinin sıhhati, senedi, isnadı temyiz edilmemesi ve bir bütün olarak insanların izleyebileceği şer'i referans olmadıklarından dolayı, diğer dört mezhep imamından farklı düşünülmüştür.

Bundan dolayı dört mezhep imamlarının sözlerini taklit etmek caizdir. Çünkü onların sözlerinde, onları taklit edileceğine dair icmâ vardır. Dört mezhepten birinin sözünü almak veya taklit etmek caizdir ama vacipte değildir. Ve yine İbn Hubeyre, şunu da söylemektedir: "Kâ'dı sadece bir mezhebe bağlı kalıp diğer mezhepleri gözardı edip fetva vermemesi gerekir." Bilakis kâ'dı için evla olan; dört mezhep imamın ittifak ettiği yeri bulmayı amaçlamaktır. Eğer ki dört imamın ittifak ettiği bir meseleye ulaşamamışsa çoğunluğun üzere olduğu görüşe tâbi olacak. Bununla beraber cumhurun ve çoğunluğun görüşüne muhâlif olan şaz görüşü terk edecektir.

Aynı şekilde İbn Hubeyre'nin sözünün, diğer bir içeriği şudur: Mukallit olan kimse, dört imamın sözünün dışına çıkmaz, sadece onların fıkıhlarında içtihat eder ve onların (dört mezhebin) çoğunluğu hangi görüşteyse ona uyar. Ancak onlardan birinin delili varsa ve mukallitte delili olana tâbi oluyorsa, işte o zaman bu kimse, Allah'ın ayetteki övdüğü kimselerden olur. Rabbimiz *tebareke teâlâ* şöyle buyurdu: **"Onlar sözü işitip en güzeline uyarlar. Bunlar, Allah'ın hidâyet ettikleridir. Bunlar, akıl sahiplerinin ta kendileridir."**⁴¹

Daha önce de söylediğimiz gibi, mukallit (taklit eden) kişi, zeki, akıllı, güçlü bir melekesi olması gerekir. Çünkü imamların ihtilaf ettiği mesellerdeki delilleri tahlil eden ve daha sonra da râcih olan görüş neyse ona tâbi olmalıdır. Bu menheci izleyen kimse, en güzel ve sevap olan işi yapmıştır.

Adam, Şafî veya Hanbelî mezhebinden olursa, bununla beraber alimlerin ihtilafının yer aldığı kitaplarından İmam Mâlik'in, getirmiş olduğu delilin sahih ve muteber olduğu öğrenir ve bununla da amel ederse. Bu kimse isabetli ve sevap olan bir amel işlemiştir. Dolayısıyla kendisini bir imamın karşısında bir imam yapar ve bir şeye muhâlif olmaksızın delile tâbi olur.

Alimlerin sözlerine bakmaksızın delil alma: Bu mutlak müçtehitlerin görevidir. Kendisinde şartlar hasıl olmayan bir mukallide gelince, ona vacip olan ilim ehline sormak ve taklit etmesidir. İmam Ahmed ibn Hanbel'in

oğlu Abdullah der ki: "Babama şöyle sordum: Bir adamda, yazılmış ve tasnif edilmiş kitaplar var. Bu kitaplarda Resûlullah sallallahu aleyhi vesellem'in hadisi, sahabenin ve tâbiinin ihtilafları varsa ve zayıf ve metruk hadisleri ayırt edemiyorsa o kişi dilediğiyle amel edebilir mi? Kendisine sevimli gelen şeyi alabilir mi? Onunla fetva verebilir mi?" İmam Ahmed dedi ki: "Hayır, onunla amel edemez. Onu nerden aldığını sormadan onunla amel edilmez."

Müçtehit imamlardan birinin amel etmiş olduğu bir hadisle, hakeza bu hadisi nesih edecek veya bu hadisden daha kuvvetli bir hadiside bilmiyorsa, kişi bu hadisle amel etmesinde hiçbir engel yoktur. Müçtehit imamıda hadisleri tasih etme noktasında taklit etmiş olur. Bu hadisi iptal edecek bir şeyin olmaması noktasında da imamını taklit etmiş olur. Bu kişi taklitten çıkmaksızın delile tâbi olmuş olur.

şeyhulislâm İbn Teymiyye rahimehullah diyor ki: "İlim talebesiihtilafın zikredilmiş olduğu büyük kitaplardan yani temel kitaplardan râcih olanı bilebilir. Zaten orada râcih olanlarda zikredilmektedir. Mesela Kâ'dı Ebu Ya'la'nın *et-Ta'lik* kitabı, Ebu el-Hattab'ın *İntisar* kitabı, İbn Ukayl'in *Umde Edille* kitabı, Yakup el-Berzebinî'nin *Ta'likul Kâ'di* kitabı gibi. . Ebu Hasan Zağuni'nin kitapları da bu konuda bilinen kitaplardan sayılır. şeyh Ebu Muhammed'in *Muğni* kitabı, dedemiz Ebu Berkat'ın *Şerhul Hidaye* kitabı da bunlara verilecek misallerdendir."

Kim İmam Ahmed ibn Hanbel'in asıllarından ve aslarından haberdar ise; o kişi mezhebinde meselelerin genelinde râcih olanı bilir. Kimin şer'i delilleri bilme kudreti varsa o kişi şeriatla râcih olanı bilir. İmam Ahmed rahimehullah kitap ve sünneti, sahabelerin sözlerini ve onların yoluna ihsan üzere tâbi olanların sözlerini başkasından daha iyi bilendir. Bundan dolayı onun hiçbir nassa muhalefet olan bir sözü nerdeyse yoktur. Ve onun nerdeyse zayıf sözü bile bulunmaz. Ancak onun mezhebinde güçlü olan söze muvafık olan şeyler vardır. İmam Ahmed ibn Hanbel'in bazı vermiş olduğu fetvalarda tek kaldığı olaylar vardır. Ancak bu tek kalmış olduğu meselelerde bile kendi mezhebinde râcih olan yine İmam Ahmed ibn Hanbel'in sözüdür.

Bu da el-İfsah kitabının sahibinin zikrettiği şeye uygundur. Bir kişi hakkı ve hakka isabet etmeyi amaçlamalıdır. Bundan dolayı ittifak edilen yerlere meyleder ve alimlerin yada müçtehitlerin ittifak ettikleri şeyler ile amel eder. Eğer hükümde ittifak edilen bir şey değilse; cumhur ne demişse ona bakacaktır. Eğer onların muhâliflerinin bir delili yoksa ihtilaf kitaplarına bakan kişi yine de taklitten çıkmış değildir. el-İfsah kitabının sahibinin sözünde, bir mezhebe bağlı olacak ve o mezhebden de çıkmayacak demeyi gerektirecek bir durum yoktur.

Bu şüpheyi şeytan ilim sahibi olduğunu iddia eden bir çok kişinin kalbine atmıştır. Dolayısıyla da bu şüpheyi hepsi birden dalmıştır. Yani hepsi birden bu fitneye kapılmışlardır. Onlar zannettiler ki delillere bakmak çok zor bir şeydir ve bunu ancak mutlak müçtehit olan biri yapabilir. Kim delile bakar ve imamının sözü bu delile muhâlif olduğunda imamına da muhalefet edecek olursa o kişi taklitten çıkmış olur ve kendisini de mutlak müçtehit olmaya nisbet etmiş olur gibi şeyleri şeytan onların kalbine fitne olarak atmıştır.

Bu şüphe bir çok kişinin kalbinde yer etti. Öyle bir hale geldi ki kendi aralarında grup grup ayrıldılar. **“Her grup da kendi taraftarlarıyla sevinir hale geldiler.”**⁴²

Zannettiler ki bu onlara vacip olan bir görevdir. Kim imamın mezhebine tâbi olursa o imamının hem azimetinde hem ruhsatında her şeye sahip çıkması gerekir. Kitap ve sünnet nassına muhâlif olsa bile imam neyi aldıysa onu alacaktır. Böylece mezhebinin imamı kendi mezhebinin mensubu olanlarının yanında ümmet içerisindeki bir peygamber gibidir. Onun sözünden çıkmak ve ona muhalefet etmek asla caiz değildir.

Mukallitlerden birinin kendi mezhebine muhâlif olduğunu, getirmiş olduğu delilden dolayı bir meslede başka bir imamı taklit ettiğini görseler bu adam kendisini İctihada nisbet ediyor, yani kendisini müçtehit imamların menzilesine çıkarmış derler. Taklitten çıkmamış olsa bile delilden dolayı bir imamdı başka bir imamı taklit ettiği için böyle derler. O kişi Allah azze ve celle'nin şu sözü ile amel etmek istemiştir:

42 Müminun, 53.

"Herhangi bir hususta anlaşmazlığa düştüğünüz takdirde, Allah'a ve ahiret gününe gerçekten inanıyorsanız, onu Allah ve Resûlüne arz edin. Bu, daha iyidir, sonuç bakımından da daha güzeldir."⁴³

Mezhebe taassup edenler bir delil gördüklerinde imamlarının naslarına onu havale ederler. Eğer delil imamlarının getirmiş olduğu nassa muvafıkse onu kabul ederler, eğer muhâlifse hemen onu reddederler ve imamın tâbi olmuş olduğu nassa tâbi olurlar. Hadisleri reddetme noktasında kendilerinin gitmiş oldukları yola devam edebilmek için bir takım hilelere başvururlar. Onlara Bu "Allah Resûlü'nün hadisidir" dediğin zaman onlar; "Sen hadisi falanca imamdanda daha mı iyi biliyorsun?" derler. Bunun örneği eti yenen hayvanın bevlinin temiz olduğuna hükmettiğimizde İmam Şafiî'nin ise onun necis olduğuna hükmettiğinde biz onlara deriz ki; Urânilerin hadisi bunun temiz olduğuna delildir ki bu da sahih hadistir.

Enes ibn Malik'in hayvan ağıllarında namaz kılma ile ilgili gelen hadiste böyledir. Bu eti yenilen hayvanların bevillerini necis kılan adam der ki; "Sen bu hadisleri İmam Şafiî'den daha mı iyi bilirsin? O bu hadisi duyduda almadımı sanki?" Biz de ona şöyle deriz: Biz değil İmam Şafiî'ye bu konuda kendi gibi imamlar ihtilaf etmiştir. Yani ondan daha iyi bilen İmam Mâlik, İmam Ahmed ve bu ikisinin dışında büyük imamları ona muhalefet etmiştir. Biz bu imamları İmam Şafiî'nin karşısına koyarız ve o imamsa bunlar da imamdır deriz.

İmamların ihtilaf etmiş oldukları mecleri biz Allah ve resûlüne havale ederiz. Nassa tâbi olan imama uyar ve Allah *azze ve celle*'nin şu sözüyle amel ederiz.

"Bir konuda ihtilaf ederseniz onu Allah ve resûlüne arz edin"⁴⁴

Biz Allah'ın bize emretmiş olduğu şeye sarılırız, işte bu da bizim üzerimize vacip olan şeydir.

Biz bu amelimizle taklitten çıkmış değiliz. Bilakis biz bir imamı taklitten başka bir imamı taklide yönelmiş olduk. Çünkü o imamın getirmiş

43 Nisa, 59.

44 Nisa, 59

olduğu hüccetin hiçbir muhâlifî yada nesh edeni yoktur. Dolayısıyla bir mezhebden başka bir mezhebe geçmek şundan dolayı oluyorsa, yani bir sôzü başka bir söze tercih ediyor ve delile en yakın olana tâbî oluyorsa bu kişi bundan dolayı sevap işlemiş olur. Bilakis herkesin böyle yapması vaciptir. Kendisine Allah ve resûlünün hükmü bir meselede açığa çıktığında ondan asla dönmeyecek, Allah ve resûlünün hükmüne muhalefet etme noktasında da hiç kimseye tâbî olmayacaktır. Çünkü Allah azze ve celle yarattıklarına kendisine ve resûlüne itaati her durumda farz kılmıştır. Bu önceden de belirtilmiştir.

Bize zikredildi ki; İmam Şafi şöyle demiştir: “Alimler şu konuda ittifak etmişlerdir; bir kişi için Allah Resûlünün sünneti açığa çıktıktan sonra başka bir kimsenin sözünden dolayı sünneti terk etmesi caiz değildir.”

Bir mezhepten başka bir mezhebe sadece hevasından dolayı veya dünyevî bir amaçtan dolayı geçerse elbette bu kişinin yapmış olduğu amel caiz değildir. Ve böyle yapan kişi de hevasına tâbî olmuştur.

İmam Ahmed *rahimehullah* şöyle der: “Bir kişi bir şeyin vacip ya da haram olduğuna itikat eder, sonra onun vacip yada haram olmadığına itikat eder ve bunu sadece hevasından dolayı yaparsa bu asla caiz değildir. Mesela komşuluktan dolayı kaynaklanan şufaa hakkını isteyen bir insan gibi ki; o bunun hak olduğuna itikat ediyor ve diyor ki; bu meselede İmam Ebu Hanîfe'nin görüşü Cumhurun görüşünden daha râcîh olandır. Ancak daha sonra bu şufaa hakkı ondan istendiğinde bu kişi artık bunun sabit olmadığına itikat etmeye başlıyor ve diyor ki; bu meselede cumhurun mezhebi daha râcihtir. bu adamın böyle yapması caiz değildir.

Mesela şöyle inanan bir kişi; miras paylaşımında kardeş dede ile beraberse kardeşler dedeyle beraber paylaşır. Bu üç mezhebe göre böyledir. Sonra dede kardeş ile beraberse dede kardeşlerden bu hakkı düşürür. Ebu Hanîfe'nin mezhebinde olduğu gibi, bu ve bunun benzeri şeyler caiz değildir. Böyle yapan kişi zemmedilmiştir. Bilakis hak bu kişinin lehinde olsa aleyhinde de olsa ruhsatlara ve hevasına değil hakka tâbî olması gerekir. Ruhsatlara tâbî olan kişi ve mezheblere tâbî olan kişi zemmedilmiştir. Bu ikisi de hevasına tâbî olmuşlardır.

Mezhep taassupcularını bir çok meselede kendi imamlarının getirdiği şeylere muhâlif olduklarını görürsün. Onlar sadece kendi mezheplerinden müteahhirün olan alimlerin sözlerine tâbi olurlar. Onlar daha sonraki ne demiş, sonraki ne demiş, onlara daha çok meraklıdırlar. Geciken yani muasır olmaya yakın olan adamın sözünü alırlar fakat kendilerinden önce olanların sözlerini terkederler veya neredeyse tamamen terk etmeye yaklaşırlar. Her asrın insanı en düşük olan ve kendilerine daha yakın olan kişilerin sözleri ile hükmederler. Zaman uzaklaştıkça mütekaddim olanların sözlerinin terkedilmesi daha fazladır. Onların sözlerinden yüz çevirme de fazlaşır. Öyle ki neredeyse mütekaddimin kitapları onların arasında bulunmaz. Elleriinde olmuş olsa bile o tamamen terkedilmiştir.

Hanbeliler *İkna* ve *Münteha* kitabında olanlara itimat ederler. Onun dışındaki şeylere bakmazlar. Kim müteahhirinden olanlara muhalefet ederse o onların yanında Ahmed ibn Hanbel'in mezhebine muhâliftir. Bununla beraber müteahhirin olanlar birçok meselede Ahmed ibn Hanbel'in naslarına muhâlif hükümler de vermiştir. Öyle ki Ahmed ibn Hanbel'in arkadaşlarından mütekaddimin olan insanların kitapları onların yanında terkedilmiştir. Hatta onlar mütevassidinin bile kitaplarını bıraktılar. Onlar sadece müteahhirin olanların kitaplarına itimat ettiler.

el-Muğni, *eş-Şehr*, *el-İnsaf* ve *el-Furu'* ve bunun gibi imamların veya imamların ashabının ihtilaflarının içerisinde zikredildiği kitaplara onlar bakmazlar. Onlar gerçekte Haccabi ve İbn Neccar'a tâbi olanlardır. İmam Ahmed ibn Hanbel'e tâbi olanlar değildirler.

Şafiî'den müteahhirun olanlar gerçekte İbn Hacer el-Heytemî'ye tâbi olanlardır. Yani *Minhâc*'ı serheden ve *Tuhfe*'nin sahibi olana tâbi olanlardır. Onlar İmam Şafiî'nin naslarına muhâlif olan hiçbir şeye de itibar etmezler.

Mâlikilerden müteahhir olanlar ise onlar aslında *Halil*'e tâbi olanlardır. Onlar *Halil*'in muhtasarına muhâlif olan şeylere asla itibar etmezler. Veleve ki Buhârî ve Müslim'de sahih bir hadis bulsalar bile mezheplerine

muhâlif olan bir şeyle amel etmezler. “Falanca imam bu hadisi bizden daha iyi biliyor derler.”

“Derken insanlar kendi aralarındaki işlerini parça parça böldüler. Her grup, kendinde bulunan ile sevinip böbürlendi.”⁴⁵

Her mezhep ehli olan kimseler ise müteahhirîn kitaplarına itimat etmiş onların dışındakilere itimat etmemişlerdir.

İçerisinde sahabe ve tabiinin sözleri, imamların ihtilaflarının zikre-dildiği kitaplara gelince, altı ana kaynak kitap, onların dışındaki kitaplar, onların şerhleri, büyük fıkıh kitaplarına bu kitaplar onların yanında ter-kedilmiştir. Onlar sadece dolapta durmaktadır. Onlarla sadece teberrük eder fakat amel etmezler.

Onlar böyle şeyleri bilememelerini mazeret olarak sunarlar ve derler ki bu gibi kitapları almak yada kitaplardan okumak müçtehitlerin görevidir. İctihadın ise sergisi dürülüp kaldırılmıştır. Yani bir nevi içtihat kapısı kapanmıştır. Sadece taklit kalmıştır. Mukallit de deliline ve getirmiş olduğu şeyin sebebine bakmaksızın sadece imamın sözünü alır.

Onlar kendi mezheplerinden olan yada dört mezhep imamından olan müçtehitler ile şer’î ahkamı şer’î delillerden taklit olmaksızın herhangi bir kayıt getirmeksizin müstakil olarak idrak eden, içtihat şartlarını kendinde toplamış mutlak müçtehidin arasını ayırt edemezler.

O kişi o imamlardan birinin mezhebine bağlı kalmıştır. O ihtilaflı kitaplara ve delillerin derinliğine bakar. Delili mezhebinin hilafına gördüğü zaman delilini alan imamını taklit eder. Bunun yapmış olduğu şey içerisinde taklit olan bir içtihatdır.

Onların ittifak ettiği şeylere bakar ve onu alarak onunla amel eder. Eğer onlar ihtilaf ederlerse delillere bakar. Kim de delil olduğunu görürse o imamın dediğini alır. Eğer bir meselede iki tarafta delili bulamazsa cumhurun almış olduğu görüşü alır. Eğer cumhurun da görüşü yoksa,

45 Mûminun, 53.

ihtilaf iki taraftada güçlüyse kendi imamının sözünü alır. Eğer kendisinde ihtilaf noktasında bir tercih hakkı yoksa böyle yapar.

Mukallitlerin çoğu müstakil olarak müçtehit olan ile diğerinin arasını ayırt edemez, ikisinde bir olduğunu zannederler. Bu apaçık bir hatadır. Çünkü ilimde kusurlu olan bir kişi hükümleri delillerinden mutlak bir şekilde alamaz. O ilim ehline sorar. İmam Ahmed ibn Hanbel oğlu Abdullah'ın rivayetinde belirttiği gibi bizde bunu daha önce belirtmiştik. Dört mezhebe bağlı olan içtihadı gelince ve delilin delalet ettiği şey ve cumhurun üzerinde bulunduğu şey ile hakkı amaçlamış olsa bundan dönülmemesi gerekir. Bunu *el-İfsah* kitabının sahibi zikretmiştir. Ancak muayyen olarak bir mezheple mezheplenmenin gerekliliğine, kitap ve sünnetin nassına muhâlif olsa bile o mezhepten çıkmamaya gelince bu zemmedilmiştir, bu övülecek bir şey değildir. *el-İfsah* kitabının sahibide önceden geçtiği gibi bunu zemmetmiştir. Hatta imamların hepside bunu zemmetmiştir.

İmam Şafii der ki; "Hüccet olmaksızın ilim taleb eden kişi geceleyin odun toplayan kişi gibidir. O geceleyin odun huzmesini sırtına alır ama onun içindeki kendisini sokacak olan yılanı farketmez."

İmam Ebu Hanife ve Ebu Yusuf der ki: "Sözümüzü nerden söylediğimizi bilmeyen bir kişinin bizim sözümüzü söylemesi ona helal değildir."

İmam Mâlik de şöyle der: "Ömer ibn Hattab'ın sözünü İbrahim Nehai için terkeden bir kişi tevbeyle davet edilir. Öyleyse Peygamberin sözünü İbrahim'den daha düşük biri yada onun benzeri biri için terkeden kimse'nin hali nice'dir."

Cafer Feryabi şöyle der: Bana Ahmed ibn İbrahim ed-Devraki tahdis etti. Bana Heysem ibn Cemil tahdis etti. Malik ibn Enes *radiyallahu anh'a* dedim ki: "Ey Ebu Abdullah! Bizde bir topluluk var ki onlar kitapları bıraktılar. Onlardan biri bize 'falanca falancadan o da Ömer ibn Hattab'dan aktardı' der. 'Falanca da İbrahim Nehai'den şöyle aktardı' der ve İbrahim'in sözünü alır."

Mâlik: "Onların yanında Ömer'in sözü sahih değil midir?" dedi. Ben de "O ancak bir rivayettir, onların yanında sahih olan İbrahim'in sözüdür." dedim. O da "Bu kişiler tevbeye davet edilirler." dedi.

Ömer ibn Abdulberr der ki: Taklit ile amel eden bir kişiye: Niçin böyle dedin de selefin bu konudaki sözlerine muhalefet ettin? Onlar taklit etmediler mi? denir.

Eğer o: "Ben şundan dolayı taklit ettim. Çünkü Allah'ın kitabının tevilini ben bilmem. Allah resûlünün sünnetini ve hadislerini de toplayamadım. Ben bunu iyi bilen ve benden daha bilgili olan birini taklit ettim" derse ona şöyle denilir: Alimler kitaptan bir şeyi tevil etme noktasında icma ettiklerinde veya Resûlullah'ın sünnetinden bir şeyi hikaye etme noktasında icma ettiklerinde veya onların görüşleri bir meselede toplandığında kesinlikle o haktır. Ancak onlar senin kimisini taklit edip kimisini bırakmış olduğun meselede ihtilaf ettiler. Senin birisini taklit edip diğerini bırakmadaki hüccet nedir? Hepsi alim değil midir? Belki de senin bırakmış olduğun adam senin mezhebinin imamından daha bilgilidir?

Eğer o: "Ben onun doğru olduğunu biliyorum" derse ona şöyle denilir: Sen bunu Allah'ın kitabından, sünnetten yada icmadan mı bildin? Eğer "Evet" derse o kişi taklidi iptal etmiş olur. Onun delil noktasında iddia etmiş olduğu şey de ondan istenir.

Eğer "O kişi benden daha bilgili olduğu için taklit ettim" derse o zaman şöyle denilir: Sen senden daha bilgili olanı herkesi taklit et, çünkü senden daha bilgili bir çok insanı bulacaksın. Sadece taklit emiş olduğun insana bağlı kalma, çünkü senin getirmiş olduğun sebep senden daha bilgili olmasıdır.

Eğer "O benden daha bilgili olduğu için taklit ettim" derse ona denir ki; O zaman o sahabeden daha bilgilidir. "Evet" derse bu söz ona çirkinlik olarak yeterlidir.

Eğer "Ben bazı sahabeleri de taklit ediyorum" derse ona denir ki: Senin taklit etmediğin sahabelerin sözlerini terketme noktasında hüccetin nedir? Belki de senin terketmiş oldukların sözünü almış olduklarından

daha faziletlidir. Söyleyen kişinin fazileti ile bir söz sahih olmaz. Ancak getirmiş olduğu delil ile sözü sahih olur.

İbn Main, İsa İbn Dinar'dan, o da Kasım'dan, o da Mâlik'in şöyle dediğini zikretti:

Bir adamın her söylediği söze uyulması gerekli değildir. Velez ki bu adam faziletli bir adam olsa bile durum değişmez. Allah *azze ve celle*'nin ayetinde olduğu gibi:

“Onlar sözü dinler ve en güzeline tâbi olurlar.”⁴⁶

Eğer: “Benim kusurum, ilmimin eksikliği beni taklide yönlendirdi” derse o zaman ona şöyle denir: İlminde ittifak edilen bir alimi şer’i ilimler noktasında başına gelen bir meseleden dolayı taklit eden kişiye gelince; bu kişi onun haber verdiği bir şeyle hareket ederse o mazurdur. Çünkü o konu hakkında cahil olduğu için o an üzerinde bulunduğu şeyi yerine getirmiş, başına gelen meselede kendisine lazım olanı eda etmiştir. Elbetteki bilmediği bir meselede kişinin bir alimi taklit etmesi gerekir. Müslümanlar ve alimler ittifak etmiştir ki; kör olan biri kible noktasında kendisinin haberine güvendiği birini taklit eder. Çünkü o bundan fazlasını yapamaz.

Hali böyle olan bir kişiye Allah’ın dininin şeriatlarında fetva verilmesi caiz midir? Öyle ki bu kişi bazen savaş ortamında cariyeyi helal kılmada, savaş anında karşıdakini öldürmeye, köle edinmede ve malları izale etmede yani ganimette, bir kişinin elinde olanı başkasına yönlendirmeye kadar sebebiyet verecek olursa ve bunu da sıhhati bilinmeyen bir söz ile yapıyorsa, bunun üzerine de onun elinde bir delil yoksa ve arkadaşının hata ve isabet edebileceğini ve kendisine muhalefet eden kimse-ninde isabet edebileceğini ikrar ediyorsa, asıl ve manadan habersiz olup fer’i noktaları ezberlemiş bu kişi için fetva vermek eğer caizse avama da fetva vermek caiz olur. Bu da cahillik olarak insana yeterlidir. Kur’ân’ın bu noktada vermiş olduğu bir reddiye vardır.

“Bilgin olmayan şeyin peşine düşme.”⁴⁷

“Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz.”⁴⁸

Alimler şu konuda icma etmişlerdir ki; belli ve kesin olmayan şey ilim değildir. Buna ancak zan denir. Zan da hakkın karşısında hiç bir şey ifade etmez. Sonra İbn Abbas'ın hadisini zikretti. O şöyle dedi: “Kim bir fetva verir ve verdiği fetvadın cahil olursa onun günahı merfu ve mevkuf olarak kendisinedir.” Peygamber sallallahu aleyhi vesellem dan şöyle bir hadis nakledilmiştir:

“Zandan sakınınız! Çünkü zan sözlerin en yalan olanıdır.”

Şehir imamlarının arasında taklitin fasit olduğuna dair bir ihtilaf yoktur. Ebu Ömer'in sözü burada bitti.

Sen dört mezheb imamının mezheplerinden birine bağlanmanın vacip olduğunu söyleyen kişiye karşı söylenmiş olan bu reddiye sözünü bir düşün! Ki bunu söyleyen adam mezhebe öyle bir bağlanmıştır ki ona muhâlif olan bir delil olmuş olsa bile asla ondan dışına çıkmamaktadır. Çünkü ona göre imam mezhebin sahibidir, manayı daha iyi bilir. Mezhebe muhâlif olan için amel etme veya terk etme noktasında yahut da söz reddetme noktasında bu durum onu özür sahibi kılar.

Onun “Taklitin fasit olması noktasında şehir imamlarının arasında bir ihtilaf yoktur” sözünü de bir düşün! Onun buradaki kastı taklit eden kişi delil alma noktasında güç yetirebildiği zamandır. Ancak bundan aciz olan yani kible yönünde taklit eden kör kişi gibidir. O aciz olduğundan dolayı mazurdur.

İmam Ebu Muhammed b. Hazm şunu anlattı: Muayyen olarak bir mezhebe bağlı olmanın ve ondan çıkmamanın caiz olmadığına dair icmayı anlattı. Ve şöyle dedi: Bir hakim yada müftünün bir adamı taklit etmesi o adamın sözü ile hüküm yada fetva vermesi caiz değildir. Ebu Ömer ibn Abdulberr ve Ebu Muhammed ibn Hazm'ın sözlerini anlatmak mezhep taassupçuluğu yapan kimsenin sözünü iptal etmek için yeter-

47 İsra, 36.

48 Araf, 28.

lidir. Allah azze ve celle en, iyi bilendir. Allah Teâlâ'dan ihtilaf edilen meselelerde kendi izni ile bizi hakka hidayet etmesini isteriz. Allah azze ve celle dilediğini doğru yola erdirir. Salat ve selam Muhammede onun aline ve ashabına olsun.

şeyh Abdurrahman b. Hasen, mezhebe muhâlif olduğu zaman sahih hadisi terk etmek ile ilgili şöyle der: Bu Allah azze ve celle'nin hakkında hiçbir şey indirmedığı bidatlerdendir. Allah azze ve celle şöyle demiştir:

"Rabbinizden size indirilene (Kur'an'a) uyun. O'nu bırakıp da başka dostların peşlerinden gitmeyin. Ne kadar da az öğüt alıyorsunuz!"⁴⁹

"Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz -Allah'a ve ahirete gerçekten inanıyorsanız- onu Allah'a ve Resûl'e götürün (onların talimatına göre halledin); bu hem hayırlı, hem de netice bakımından daha güzeldir."⁵⁰

Bu dinin asıllarından büyük bir asıldır. Alimler şöyle demiştir: "Herkesin sözü alınır da terkedilir de ama Allah Resûlünün sözü terk edilmez." Onların söylemiş olduğu sözü terk etmek kitap ve sünneti terk etmeye, nasları değiştirmeye sebep olur. Allah ve Resûlünün sözünden yüz çevirmeye sebep olan taklit ise Allah'ın haklarında açıklama yaptığı insanlara benzeme vardır.

"(Yahudiler) Allah'ı bırakıp, hahamlarını; (hristiyanlar ise) rahiplerini ve Meryem oğlu Mesih'i rab edindiler."⁵¹

"Yoksa onların, Allah'ın izin vermediği bir dini getiren ortakları mı var?"⁵²

Müçtehit olan alimler içtihatları ile mazur olsalar bile o ancak kitap ve sünnetin delalet ettiği manadadır. Onlar kendilerini taklit etme noktasında insanları yasaklarlar. İmamlar içtihat ederler, nasihat ederler.

49 Araf, 3.

50 Nisa, 59.

51 Tevbe, 31.

52 Şura, 21.

İmam Şafî şöyle der: “Benim sözme muhâlif bir sahîh hadis varsa benim sözümü duvara atın. İşte o benim mezhebimdir.”

şeyh Abdullah b. Abdurrahman Eba Butayn'e soruldu: Ku'rân ve sünnetin naslarına, selefin kelamına, geçmiş alimlerin sözlerine ve ona muhâlif olan şeylere bakmaksızın sadece müteahhirin kitaplarına itimat eden kimselere sizin sözünüz nedir? Allah ilminizle faydalanmayı daim kılsın. O kişi bu cümlelerin içeriğini şöyle görmektedir. O Allah *azze ve celle*'nin resûlüne meşrû kılmış olduğu ve kendisine ibadeti vacip kılmış olduğu bir şeydir. Eğer bu konuda; o kitapları benden daha iyi bilen ve resûlün şeriatı noktasında daha basiretli olan bir kişi de seçmiştir derse, böyle bir durumda ne denir? Böyle bir durumdaki insanın üzerine korkulan şey nedir?

Şöyle cevap verdi: Allah *azze ve celle* kullarına kendisine ve resûlüne itaati farz kılmıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurur:

“Rabbinizden size indirilen Kitaba uyun, O'ndan başka dostlar edinerek onlara uymayın. Pek az öğüt dinliyorsunuz.”⁵³

“Ey iman edenler! Allah'a ve Resûlüne itaat edin ve (Kur'an'ı) dinlediğiniz hâlde ondan yüz çevirmeyin.”⁵⁴

“Allah'a itaat edin, peygambere itaat edin” de. Eğer yüz çevirirseniz bilin ki ona yüklenen sorumluluğu ancak ona ait; size yüklenen görevin sorumluluğu da yalnızca size aittir. Eğer ona itaat ederseniz doğru yola erersiniz.”⁵⁵

Allah *azze ve celle* muayyen olarak emrettiği her şeyde Allah resûlü hariç hiç kimseye itaati farz kılmamıştır.

İbn Abdilberr der ki: “Alimler mukallitlerin ilim ehlinde sayılmayacağına ittifak etmişlerdir. İlim hakkı deliliyle bilmektir.”

53 Araf, 3.

54 Enfal, 20.

55 Nur, 54.

İmam Şafî şöyle der: "Allah resûlünün sünneti bir kişi için belli olduktan sonra o kişinin insanlardan herhangi bir sözüne karşılık resûlünün sözünü terk etmesinin caiz olmadığına ittifak ettiler."

İbn Hibeyra el-İfsah kitabında şöyle der: "İçtihat ehlinde olmayan birinin kadılık görevine getirilmemesinde ittifak etmişlerdir. Ancak Ebu Hanîfe böyle değildir. O bunun caiz olduğunu söyler."

şeyh Ebu Muhammed, Muğni'de şöyle der: "Kâdı hakkında müçtehit olması şart koşulmuştur. İmam Şafî, İmam Mâlik ve Hanefilerin bazıları da bu şekilde fetva vermiştir. Bazısı ise ammî olması da caizdir. Böylelikle taklitle hüküm verir. Çünkü asıl olan mesele davaları halletmesidir, o zaman da taklitle hüküm vermesi caiz olur. Tıpkı bilir kişilerin sözleri ile hükmedildiği gibi, demişlerdir.

Bizim için Allah Teâlâ'nın şu ayeti vardır:

"Aralarında Allahın indirdikleri ile hükmet!"⁵⁶

Allah azze ve celle burada taklit sözünü kullanmamıştır.

"Aranızda bir ihtilafa düşecek olursanız onu Allah'a ve resûlüne havale edin."⁵⁷

Bureyde, Allah resûlünden sallallahu aleyhi vesellem şöyle bir hadis rivayet etmiştir: "Kadılar üç kısımdır. İkisi cehennemde biri cennettedir. Cennette olanı, hakkı bilip onunla hüküm verendir. İnsanlar arasında bilgisizce hüküm veren ile hakkı bilip hükümde haksızlık yapan ise ateştedir."

İbn Mace bunu rivayet etmiştir. Ve şöyle der: "Avamdan olan bu kişi bilgisizce hüküm verir. Çünkü hüküm vermek fetva vermekten daha tektlidir. Çünkü o fetva ve ilzamı gerektirir. Müftünün mukallit olması caiz değildir. Hüküm ise bu konuda daha evveldir. Müftünün bile mukallit olması caiz değilse kadının ki asla değildir."

56 Maide, 49.

57 Nisa, 59.

el-İnsaf kitabında kâdı için müçtehit olması şart koşulmuştur. "Bu mezhep bunun üzerinedir" der ve şunlarında ilave eder: "O Terğib kitabında bunu tercih etmiştir. Zarurete binaen imamının mezhebindeki müçtehit de böyledir." İfsah kitabında bunu tercih etmiştir. Riaye kitabında ise; "mukallit de olabilir" der. Ben de derim ki; uzun zamandır zaten bununla amel ediliyor. Eğer böyle olmamış olsaydı insanlar arasında hükümler işlevsiz kalır ta'tile uğrardı.

İbn Kayyim taklit meselesinde üç görüş aktarır:

Birincisi, fetvada taklit caiz değildir. Çünkü bu bir ilim değildir. Mukallite hiçbir zaman alim ismi verilmemiştir. Sahabenin çoğunun görüşü bunun üzerinedir. Şafiî'nin cumhuru da bu görüş üzerinedir.

İkinci olarak ise; kendisi ile ilgili olan meslede bu caizdir. Eğer fetva kendisi için ise başka bir alimi taklit etmesi caizdir. Ama bir başkası için fetva verecek ise başka bir alimi taklit etmesi caiz değildir. Bu İbn Batta ve bizim arkadaşlarımızın görüşüdür.

Üçüncü görüş ise ihtiyaç ve zaruret halinde bu caizdir. Uzun süredir ihtiyaç ve zaruret bu durumu gerektirmişti. Özellikle şimdi zamanımızda bu daha gerekli oldu.

O zaman şöyle denir: Taklit üç çeşittir:

Birincisi, hüccet kaim olup delil ortaya çıktıktan sonradır ki; bu caiz değildir. İmam Şafiî şöyle der: "Allah resûlünün sünneti bir kişi için kaim olduktan sonra insanların birinin sözünden dolayı bunun terk edilmesi caiz değildir. Alimler bu konuda icma etmiştir."

İkincisi ise delil bakıp araştırmaya gücü yettiği ve buna ehil olduğu halde kişinin taklit yolunu seçmesidir. Bu kişinin delili öğrenmeye kudreti olduğundan dolayı zemmedilmiştir.

Üçüncü kısım ise caiz olan taklittir. Bu da iki çeşittir. Avamdan olan hadis ve fıkıh ilmi olmayıp alimlerin sözlerine de bakamayan bir kişinin taklit etmesi ihtilafsız olarak caizdir. Bir mesele olduğu zaman adaletli bir alimin ilminden fetva isteyebilir. Ders yapmaya ve fetva vermeye

ehil gördüğü bir kişiden fetva alabilir. şeyh Takyuddin bu kişi için insanlar arasında fetvaya elverişli olduğu noktasında bilinmesini şart koşturmuş. İkinci çeşidi ise, bazı ilimlere ehil olan kişidir ki bu da bazı mezheplerde fakih olmuş, bu mezheplerdeki müteahhirinin İkna, Münteha gibi kitaplarına göz atmış kimselerdir. Ancak bu kişi delili ve alimlerin sözlerini bilme noktasında kısır bir bilgiye sahip ise onun taklit etmesi caizdir. Çünkü kişi güç yetirebildiği şey ile mükelleftir. Allah azze ve celle de şöyle demiştir:

“Allah kimseyi güç yetiremeyeceği şey ile sorumlu tutmaz.”⁵⁸

Bu gibi meselerde taklidin caiz olduğuna dair alimlerin nasları çoktur. Çünkü Allah azze ve celle şöyle buyurur:

“Eğer bilmiyorsanız zikir ehline sorun.”⁵⁹

Allah resûlü de “Bilmiyorlarsa sorsalardı ya! Cehaletin ilacı ancak sormaktır.” demiştir.

Ancak bir başkasına fetva verilecekse acele etmemek gerekir. Eğer fetva vermek gerekiyorsa da kendi mensubu olduğu mezhebin imamından haber vardır. Bu da fetva vermek değildir. Bunu onun ashabından bir grup bu şekilde söylemiştir. Bunun üzerine kişinin gücü yettiğinde Allah'tan korkması gerekir. Eğer kişinin kuvvetli bir idraki ve fehmi varsa, ihtilaflı meselelere bakabiliyor ve ihtilaf eden kişilerin her birinin delillerine de bakmaya güç yetirebiliyorsa, kıvrak zekası ile râcih olanı ve mercuh olanı da ayırt edebiliyorsa o zaman kendi yanında râcih olanı tercih eder. Eğer ilim talebesi ise ve dört mezhepten birine bağlı ise ve bu kişi kendi mezhebine muhâlif bir delil gördüğünde bakar ki bu delili bazı mezhep imamları almış ve bunda bir terslik görmemişlerdir. Bu kişi mezhebine muhalefet edip delilini aldığı imama tâbi olursa böyle yaparak hakka isabet etmiş olur. Zaten ona vacip olan da budur. Böyle yapan kişi mukallit olmaktan çıkmış olmaz. O yine kendi imamını taklit etmiş olur. Ancak bir imam karşısında delile tâbi olan başka bir imamı örnek almış olur. Selil de bu kişinin yanında muhalefet olmaksızın sabit kalmış olur.

58 Bakara, 286.

59 Nahl, 43.

şeyh Takiyyuddin der ki; “Kim imamına tâbi olursa, ama bazı meseleler de kuvvetli bir delil bulunduğundan dolayı imamına muhalefet ederse ya da onlardan biri daha bilgili ve daha takvalı olduğundan dolayı başkası taklit ederse o güzel bir iş yapmış olur.” Başka bir yerde de şöyle der: “Onun böyle yapması vaciptir. İmam Ahmed bu konuda nas getirmiştir.”

Her halükarda bir kişinin cesaret gösterip acele etmemesi gerekir. Bu helaldir, bu haramdır, bu vaciptir diye acele davranıp söylememesi gerekir. Çünkü Allah azze ve celle şöyle buyurur:

“Dilleriniz yalana alışageldiğinden dolayı, Allah'a karşı yalan uydurmak için, “Şu helâldir”, “Şu haramdır” demeyin.”⁶⁰

Kim selefın hallerini, onların ilimleri ve faziletleri olmasına rağmen fetva verme noktasındaki korkularını bilirse o zaman kendi fehmini töhmet altına alır ve fetva vermede acele etmez. Çünkü bu kişi Allah azze ve celle adına haber vermektedir. Mukallit ise bir başkasından haber vermektedir. Evla olan ise fetva vermeye zaruret olduğu zaman bu kişinin, falanca mezhepte böyle denmiştir, yada falanca kitapta şöyle zikredilmiştir, demesi daha uygundur.

Bu kitapları ve içindekileri bizden daha bilgili insanlar tercih etti diyen kişiye gelince; ona şöyle denilir: Evet bu haktır ve onlar bizden daha iyi bilmektedirler. Ancak onların her koymuş olduğu meselede onları taklit etmek gerekmez. Bu makalede ve mütekaddimînın kitaplarında herhangi bir meselede mezhep ehlinde bir çok kişi konuşmuştur. Ama Allah katında bir tanesi isabet etmiştir. O zaman kime tâbi olunması gerekir? Bir meselede mezhepler ihtilaf ettiğinde onlardan hakka isabet eden yalnızca bir kişidir. Hatalı olan müçtehit eğer ehil ise içtiihadından dolayı ecir alır. Kendisinden sonra gelenlerin içinde daha bilgili olmasına rağmen hatası ortaya çıktıktan sonra kişinin onu taklit etmesi caiz değildir. Allahu Teâlâ ihtilaf anında kendi kitabına ve resûlünün sünnetine müracaat edilmesini emretmiştir.

Hazırlanmış olan kitaplara konulan şeylere tâbi olmak gerekir diyen bir kimse hata yapmıştır. Bu kişinin kalben bir cezaya uğramasından

60 Nahl, 116.

korkması gerekir. Bu sözün lazımı şudur: Bu alimlerin kitabında masum olan Allah resûlünün sünnetine muhâlif bir şey bulunursa o zaman peygambere muhâlif bile olsa onlara tâbi olunması gerekir. Onlar bu sözü açıkça hem söyleyip hem yapıyorlar. Halbuki bu peygambere muhâlif olduğu gibi mezheplere de muhâliftir. Çünkü dört mezhep imamı da bu kitapları tasnif etmiş ve peygambere muhâlif bir şey olduğunda kendlerinin asla taklit edilmemesini de söylemişlerdir.

İmam Ebu Hanîfe ve Ebu Yusuf şöyle der: “Nereden aldığını bilmeden bir kişinin bizim sözümüzü söylemesi helal değildir.

İmam Mâlik açıklamıştır ki; “İbrahim Nehaî’den dolayı Ömer ibn Hattab’ın sözünü terk eden kimsede tövbeye davet edilir.”

İmam Şafî ise, “Hadis sahih ise benim sözümü duvara çalın, der.”

İmam Ahmed ise; “Beni, Şafî’yi, Sevri’yi ve Mâlikî taklit etmeyin, biz nasıl öğrendiysek onlarda öğrensinler,” der. Ve der ki; “Dininde insanları taklit etme! Çünkü onlar hata yapabilirler.”

İmam Ahmed şöyle der: “Ben öyle bir topluluğa şaşarım ki, onlar isna-di ve onun sahihliğini bilirler de sonra Süfyan’ın görüşüne giderler. Allah azze ve celle de şöyle buyurur:

“Artık onun emrine muhalefet edenler, başlarına bir fitnenin gelmesinden veya elem dolu bir azaba uğramaktan sakınsınlar.”⁶¹

Fitne nedir bilir misin? Fitne, şirktir. Olur ki o peygamberin sözünden bazısını reddeder, bundan dolayı da kalbinde eğrilik olur ve o helak olur.”

Hanbelî mezhebine mensup olanlar kendilerinden birinin kitabı için “bu kitabı yazarlar benden daha bilgili insanlardır” der. Şafî ve Mâlikî ye bağlı olanlarda aynı şekilde senden daha bilgili insanlardır. O zaman bir kısmına tâbi olup bir kısmını reddettirecek olan şey nedir? Bu sözü söyleyen insan derse ki; ben aslında biliyorum ki taklit caiz değildir. Aslında vacip olan Allah resûlünün sünnetine uymaktır. Ancak bizim anlayışımızın kıt, idrakimizin az olması bize taklidi gerektirdi. Zaruret de

bizi buna meylettirdi. Eğer benim taklit ettiğim yerlerde resûle muhâlif bir şey ortaya çıkacak olursa o zaman sünnete tâbi olurum ki zaten bu da benim üzerime vaciptir. Benim anlayışım azdır ve ben şuna itikat ediyorum ki sünnete tâbi olmak vaciptir. Bir insanın kendi yanında olan sünnete muhalefet ettiğinde sünnette tâbi olmak için hiç kimsenin bir mazereti olamaz.

Kendisinden selamet beklenen kişinin söylemiş olduğu söz budur. Bunların hepsi dinin asıllarından olmayan meselelerindendir. Dinin asıllarından olan meselelere gelince; tevhit risaleti bilme gibi konularda bütün alimlere göre taklit caiz değildir. Biz büyük arşın sahibi, Cebrâil, İsrâfil'in ve Mikâil'in Rabbinden, yerin ve göğün yaratıcısı olan, gaybı bilen Rab-bimizden insanların ihtilaf ettiği konularda bizi hakka hidayet etmesini isteriz. O Allah ki dilediğini sıratı müstakime erdirir. Allah *azze ve celle* en iyi bilendir. Salat ve selam onun resûlunedir.

şeyh Abdullatif b. Abdurrahman, Osman b. Mansur'a olan reddiye-
sinde ihtilafı medh etmesi, onun bir rahmet olduğuna inanması ve şek-
gününün orucuna cevap vermesi ile ilgili şunları söylemiştir:

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

Şüphesiz hamd, Allah içindir. O'na hamd eder, O'ndan yardım ve mağ-
fret dileriz. Nefislerimizin şerrinden ve amellerimizin kötülerinden O'na
sığınırız. Allah kimi hidayete erdirirse onu saptıracak yoktur, kimi de sap-
tırsa onu hidayete erdirecek yoktur.

Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet ederim. O tektir ve ortağı
yoktur. Yine şehadet ederim ki, Muhammed *sallallahu aleyhi vesellem*
O'nun kulu ve resûlüdür.

Bundan sonra; Ben ilim ehli olduğunu iddia eden bazı kimselerin yazı
ve sözlerinde ümmetin ihtilafını rahmet olarak gördüklerini ve bunu kötü
görenleride kötülediklerini gördüm. Ve o şöyle dedi: Rahmet cemaatte ve
ittifaktır. Ben bu sözleri araştırırken bir de şunu gördüm. Bir takım be-
lalara maruz kalmaktan Allah *azze ve celle* nin koruduğu her bir müminin
hamd ve şükrünü artırması ve afiyet isteğini çoğaltması gerekmektedir.
Bir insanın bilgisizce Allah hakkında bir söz söylemesinden daha büyük
bir bela var mıdır?

Bir insanın zihninin ilimden uzak olması ve bir şey bilmemesi bu ada-
mın mübtela olduğu durumun zararından daha hafif, tehlikesi daha az-
dır. Bu adamın mübtela olduğu şey ise ilim ehlinin sözlerini tahrif etmek,
monların icmasından dışarı çıkmaktır. Ve bu ilim sanatı ehlinde olan ve

onların bilmiş olduğu adalet, insaf ve takvadan bu kişi yoksundur. Çünkü bunlar karşılaşmış oldukları hüküm ve fetvalarda adalet, insaf ve takvayı gözetmek edirler. Ama bu kişi bundan yoksundur. İlim ve basiret ehlinden olan bir kişi bu adamın kelamına bakacak olursa ve bu adamın araştırmalarına, fetva verdiği meselelerde getirdiği delillere bakacak olursa bu adamın ilim ehline yabancı olduğunu ve böyle bir ticaret ve maldan yoksun olduğunu görür.

*Ehli olmayan bir kişinin hevası ziyneti olur,
Bir kişi layık olmadığı şeyin sahibi olmak ister.*

Allah afiyet versin ki; o kişi ilim ve tahkik ehlinin üzerinde bulunduğu şeyden çıkmıştır. Ama o kendisinin kavrayışının olduğunu ve hakka isabet ettiğini zannetmektedir. Bu kişi İslâm alimlerine cehalet nisbet etme cesaretinde bulunmaktadır. Onları anarken kötü bir şekilde anmaktadır. Bu da o kişinin Allah ve resûlü hakkında konuşmaya ehil olmadığıının en adil delilidir. Bu kişi Allah ve resûlü hakkında bir şey kaydedip imza atmaya ehil değildir.

Aişe radiyallahu anha şöyle demiştir: "Allah resûlü kötü iş yapan ve kötü söz söyleyen biri değildi."

Böyle bir şeye getirecek bir delili olmadığı zaman ilim ve dinden noksan olan bir kişi yönelir. Biz onu yazmış olduğu bazı risalelerinde uyar mıştık. Gıybet, yalan ve iftira gibi olan yerlerden de yüz çevirdik. Onun söyledikleri avamdan olup akıllı olan bir insandan bile sadır olmayacak bir sözdür.

FASIL

Onun ihtilafı medh edip ihtilafın rahmet olduğunu zannetmesine gelince buradaki ibare hiç bir şekilde gizli kalmayacak kadar umumidir. Ayrılık ve heva ehli olan bütün herkesi medh etmeyi içine almaktadır. Ne-bevi naslar ayrılığa düşen insanları zem etme noktasında mütevatir derecededir. Kuran ayetleri buna delalet etmektedir. Allah *azze ve celle* şöyle buyurmuştur:

“Kitap ehli kendilerine beyyineler geldikten sonra ayrılığa düştüler.”⁶²

“Ne var ki insanlar kendi aralarındaki işlerini parça parça böldüler. Her gurup kendilerinde bulunan (fikir ve davranış) ile sevinip böbürlenmektedirler.”⁶³

“Fırka fırka olup dinlerini parçalayanlarla senin hiçbir ilişiğin olamaz. Onların işi Allah'a kalmıştır, yaptıklarını onlara sonra bildirecektir.”⁶⁴

“Fakat onlar hep ihtilâf içinde olacaklardır, rabbinin esirgedikleri müstesna.”⁶⁵

“Allah'ın ipine sımsıkı sarılın, ayrılmayın.”⁶⁶

“Kendilerine apaçık beyyineler geldikten sonra ayrılıp ihtilafa düşen insanlar gibi olmayın.”⁶⁷

“İnsanlar bir tek ümmet idi. Sonra Allah, müjdeleyici ve uyarıcı olarak peygamberleri gönderdi. İnsanlar arasında, anlaşmazlığa düştükleri hususlarda hüküm vermeleri için, onlarla beraber hak yolu gösteren kitapları da gönderdi. Ancak kendilerine kitap verilenler, apaçık deliller geldikten sonra, aralarındaki kıskançlıktan ötürü dinde anlaşmazlığa düştüler.”⁶⁸

62 Beyyine, 4.

63 Mûminun, 53.

64 Enam, 159.

65 Hud, 118-119.

66 Ali imran, 103.

67 Ali imran, 105.

68 Bakara, 213.

Bu gibi ayetlerde ihtilafın kötülendiği, ayıplandığı, peygamberlerin getirdiği şeylerden çıktıkları mutlak olarak geçmektedir.

Allah resûlü sallallahu aleyhi vesellem şöyle buyurmaktadır:

“Yahudiler yetmiş bir fırkaya ayrıldılar, biri hariç diğerlerin hepsi cehenneme girer. Hristiyanlar yetmiş iki fırkaya ayrıldılar, biri hariç diğerlerin hepsi cehenneme girer. Bu ümmet de yetmiş üç fırkaya ayrılacak, biri hariç hepsi cehennem girer.”

Urbad ibn Sariye'nin hadisinde ise o şöyle der: Allah resûlü bize sabah namazını kıldırıldı. Ve bize yönelip öle edebi bir vaaz yaptı ki gözlerden yaşlar aktı. Kalpler ürperdi. Biz de; Ey Allah'ın resulü! Bu sanki veda eden bir kişinin vaazı gibi oldu, sen bize tavsiyede bulun, dedik. O da dedi ki: “Ben size Allah'tan korkmanızı, burnu kesik habesli biri bile olsa dinleyip itaat etmenizi tavsiye ederim. Çünkü içinizden yaşayacak olanlar çok ihtilaflar görecektir. Sizin benim sünnetime ve kendilerinin hidayet kaynağı olduğu hulefa-i raşidinin sünnetine tâbi olmanız gerekir. Onlara azı dişinizle sarılın ve sonradan çıkan şeylerden sakının. Çünkü sonradan çıkan her şey bidat, her bidat te sapıklıktır.”

Abdullah ibn Amr ibn As'dan rivayet edildiğine göre O şöyle dedi: Ben bir gün erkenden peygamberin yanına gittim. Peygamber aleyhisselam bir ayet hakkında tartışan iki adamın sesini duydu. Peygamber yüzünde öfke belirtisi olmuş bir halde dışarı çıktı ve dedi ki: “Sizden öncekilerin helak olma sebebi kitapta ihtilaf etmelerinden dolayıdır.”

Ebu Hureyre radiyallahu anh dan rivayet edildiğine göre O şöyle dedi: Biz bir gün kader hakkında tartışırken peygamber sallallahu aleyhi vesellem geldi ve kızdı. Yüzü sanki nar kırmızı gibi olmuştu. Dedi ki: “Ben size bunu mu emrettim? Veyahut da bunun için mi gönderildim? Sizden öncekilerin helak sebebi dini meselelerde çokça tartışmaları ve peygamberlerine ihtilaf etmeleri olmuştur.”

İbn Sirin der ki; onlar, bir kişi eser üzere olduğu sürece doğru yol üzerindedir, derlerdi. Cabir b. Abdullah'tan rivayet edildiğine göre peygamber sallallahu aleyhi vesellem hutbesi bittikten sonra şöyle derdi:

"Sözlerin en hayırlısı Allah'ın kalamıdır. Hidayetin en hayırlısı Muhammed (sav)'in hidayetidir. İşlerin en şerlisi sonradan icat edilendir."

Başka bir rivayette "her bidat sapıklıktır" ifadesi vardı. İbn Mesud radiyallahu anh şöyle der: Tâbi olun ve bidat çıkarmayın! Sizin için her şey sünnete vardır. Her bidat sapıklıktır. Her sapıklık ta ateştedir. Yine ondan şöyle bir söz vardır: Siz bugün fitrat üzerine sizsiniz. Sizler sonradan bir şeyler icat edeceksiniz ve sizin başınıza da bir şeyler gelecek. Siz bunu gördüğünüz zaman ilk hidayet üzere tâbi olun.

Ömer ibn Abdülaziz insanlara şöyle yazdı: Allah resûlünün sünneti ile beraber asla başka bir kişinin görüşü diye bir şey yoktur. Ebu Said el-Hudri'den aktarıldığına göre Allah resûlü sallallahu aleyhi vesellem şöyle demiştir:

"Sizler karış karış, arşın arşın sizden öncekilerin yolunu izleyeceksiniz/onların inançları ve yaşayışlarını ölçü edineceksiniz. İnsanın giremeyeceği küçük bir keler/kertenkele deliğine girecek olsalar, siz de onları takib edeceksiniz."

Bunun üzerine biz sorduk:

"Ya Resûlallah! (İzlerini takib edeceğimiz bu topluluklar) Yahûdiler ve Hristiyanlar mı olacak?"

Şöyle buyurdu: "Ya başka kimler olacaktı?"

Bunun bir benzeri Ebu Hureyre'den rivayet edilmiştir. Ali radiyallahu anh, Ubeyde el-selmani'ye şöyle dedi: Siz dilediğiniz hüküm verin. Çünkü ben ihtilafı kerih görüyorum.

Osman radiyallahu anh insanları bir kıraat üzere toplamış ve onları tek kıraate mecbur bırakmıştır. Kur'ân'da ihtilaftan korktuğundan dolayı sahabenin ittifakı ve görüşü üzere böyle yapmıştır.

Bu ayetler ve hadisler ihtilafın zemedildiğine, haramlığına, ayıplandığına ve çok kötü konuşulduğuna dair delildir. Öyleki onun üzerine cehenem ateşi ile korkutma vardır. Bu konuda gelen naslar tevatür ve şöhret

derecesine varmış ve ilim ehli de bunları kabul edip onlarla hüccet getirmişlerdir. Bizler zaruri olarak, ihtilafın kötülüğünü bilmekteyiz. Peygamber sallallahu aleyhi vesellem bunu söylemiş ve kendisinden de bu sadır olmuştur. Her ne kadar müftü fetva ve sünnet ehlini kastetmiş olsa bile bu kişi ne hakikatte ne de mana da iki dudağının arasından çıkıncı bilmemektedir. Çünkü onun ibaresi umûmilik noktasında açıktır. Onun araştırtıp fetva verme makamındaki hükmü bellidir. İlim ehli konuşan kişiyi kelamı ile beraber araştırtıp onun sözlerinin delalet ettiği şeye göre hüküm verirler. Nassın zahiri ve umûmiliğine göre hüküm verirler. Yoksa kalplerin içinde gizlenmiş olan şeylerde bir araştırma olmaz. Kalplerde olan Allah'a havale edilir. İlim ve basiret ehli bir kişi bunu böyle bilir. Hadiste peygamber şöyle demiştir: "İnsanlarla La ilahe illallah deyinceye kadar savaşmakla emrolundum. Onlar bunu dediklerinde Allah'ın hakkı hariç mallarını ve canlarını korumuş olurlar. Onların hesabı Allah'a kalmıştır."

Bu şekilde bir açıklama onun söz ve ibaresini reddetme noktasında yeterlidir. Çünkü onlar Allah ve resûlünün mutlak olarak zemmettiği şeyi mutlak olarak övmüştür. Burada nassın delalet ettiği şeyden çıkma vardır. İlim ve fetva ehline bu gizli kalmaz.

İmam Nevevî'nin Hattabi'den aktarmış olduğu sözü hüccet getirmelerine gelince; "Ümmetimin ihtilafında rahmet vardır" diye bir hadis rivayet edildi sözü icma ile hüccet değildir. Çünkü peygambere bir söz yada fiil nisbet eden kişinin bu nisbet etmiş olduğu şeyi belgelemesi lazımdır. Hükümlerin sabit olmuş olduğu yol ile onun ispatı gerekir. Yoksa kuru kuru iddianın hiçbir faydası yoktur. Eğer o bu kapıyı açsa ve insanlarda onun iddia ettiği şeyleri alsın o zaman şeriatın hükümlerinin hepsi gitmiş olur. Muhâlif olan her kişi iddiasını destekleyen şeyi de iddia eder. Hadiste peygamber şöyle buyurmuştur:

Bir kimse kasten benim hakkımda yalan söyleyecek olursa cehen-nemdeki yerini hazırlasın."

Hattabi bu rivayet edilmiştir, dedi. Onun sahih yada zayıf olmasına bakmadı. Nevevî de onu Hattabi'ye nisbet etti. Dolayısıyla da o kendi sorumluluğundan çıkmış oldu. O bunu aldı. Onun bunu naslarla çatışmasına rağmen alması ahmak ve nereye gittiği bilmeyen birinin yoludur. Bu

babda böyle bir şey düşünülemez. Burada bu kişi için evla olan hayvanın güdüldüğü gibi güdülmesidir.

Siba' ve Suyuti bu hadis üzerinde yeterli ve şifa verecek derecede anlatmışlar ve doğru yolu onlar göstermişlerdir. Sehabi'de el-Makasidül Hasene kitabında, Diba' ise "İnsanların dilinde hadis diye gelen şeyler de temiz olanı pisten ayırma" adlı kitabında bunu belirtmiştir. Hatta bu kitabın mütehasşis lerinden bir grup bunu net bir şekilde belirterek bunun aslı olmadığını söylemişlerdir. Ebu Süleyman el-Hattabi bunun sahih olduğunu iddia etmemiştir. Öyle ki Diba' denilen alim bunu Muh-tasarul Makasid adlı kitabında getirmiştir. İçeriği de de şu şekildedir. Abdullah b. Ahmed, Numan b. Beşir'in hadisinden merfu bir isnatla bu hadisi tahrir etmiştir. Bu ise

"Cemaatte rahmet ayrılıkta ise azap vardır." hadisidir. Bunu birinci-sine reddiye olarak getirmiştir. Bunu bil! Bu sanatı bilmeyen insanların sözüne de itimat etme!

şeyhimiz konuşma esnasında der ki; onların ihtilaf rahmettir sözü batıldır. Bilakis rahmet cemaattedir ve ayrılıkda da azap vardır. Allah azze ve celle şöyle buyurur:

"Rabbinin rahmet ettikleri müstesna onlar ihtilaf etmeyi sürdüreceklerdir."⁶⁹

Ömer ibul Hattab, İbn Mesud ve Ubeyy ibn Ka'b'ı tek elbise ile namaz kılınması hususunda ihtilaf ettiklerini durunca minbere çıkıp dedi ki: Allah resûlünün ashabından iki kişi ihtilaf etti: Sizin fetvalarınızla mı müslümanlar hareket ediyorlar? Bir daha benim bu makamım da iki kişi ihtilaf edecek olursa ben ona bazı cezalar veririm.

Ancak tabiinden bazısından şöyle rivayetler de vardır. Allah resûlünün ashabı ihtilafı rahmet olarak zannetmişlerdir. Çünkü onlar ihtilaf etmiş olmasalardı ruhsat diye bir şey olmazdı. Ancak tabiinden olan kişinin sözünün kastı şimdi bulunmuş olduğumuz mesele değildir. Bununla beraber bu söz daha sonra düzeltilmiştir. Çünkü sahabenin kendileri ihtilaflarının bir ceza ve fitne olduğunu belirtmişlerdir.

Peygamberin “Sahabeler yıldızlar gibidir” sözüne gelince; Beyhâki, Cüveybir’in rivayetinden alıp bunu aktarmıştır. O da Dahhak’tan ve o da İbn Abbas’dan rivayet etmiştir. Senedi burada düşürülmüştür. Buradaki nüktenin inceliğinin ne olduğuna bir bak! Acaba meseleyi karıştırmak mı yoksa cahillik mi? Sonra Beyhâki metin ittifakı ile kendisinden çok daha üstün olan kişiye muhalefet etmiştir ve ileride de geleceği gibi bunun mevzu olduğunu belirtmiştir. Beyhâki’nin rivayet ve hikaye ettiğini tercih edecek meziyet hangisidir? Yani cerh ve ta’dil imamlarından olup daha kıymetli olan kişinin üzerine bu sözü tercih ettirecek nasıl bir ayrıcalık olabilir? Sonra Beyhâki kendi üzerinden vebalin kalkması için bunun zayıf olduğuna da vurgu yapmıştır. Ve üzerine düşen görevi de yerine getirmiştir. O da biliyor ki zayıf hadis hüccet olma noktasında kaim değildir. Muhakkikler nazarında da şer’î ahkam zayıf hadisle sabit olmaz.

Senin usülleri yıkma ve ilim ehline muhalefet etme noktasına değinmene gelince; onların usûl ve kaidelerindeki en büyük meseleden birisi onlar ihtilaf etmiş oldukları meseleleri kitap ve sünnete götürürler. Ve bir şeye hüküm vereceklerinde kitap ve sünnetten en doğru olan hükümü iki adil şahit aracılığı ile verirler. Allah *azze ve celle* de ayetinde “Eğer bir anlaşmazlığa düşerseniz onu Allah’a ve resûlüne götürün.”⁷⁰ demiştir. Cevap olmadığında amelinde de olmaması şarttır. Allah *azze ve celle* şöyle buyurmuştur,;

“Siz bir şey de ihtilaf ettiğinizde onun hükmü Allah’a aittir.”⁷¹

Usul ve hadisçiler, kendisine bir muhâlif olduğu zaman sahabenin sözünün hüccet olmadığını söylerler. Beyhâki ve diğerleri bir hadisi zikredip onda sustukları zaman bu yaptıkları o hadisin onların yanında sahih olduğunu göstermez. Hatta hüccet olduğunu bile göstermez. Ancak hadisi açıklayıp bu sahihtir derlerse, durum başkadır. Öyle ki bir hadisi zikredip zayıf olduğunu belirttiklerinde durum nicedir? Bu hadis hakkında hafız Ebu Bekir, Bezzar, Yusuf ibn Abdullah en-Nemri, İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebu Muhammed ibn Hazim ve diğerleri onun uydurma olduğunu belirttiler. Onların kelimeleri daha sonra gelecektir.

70 Nisa, 59.

71 Şura, 10.

İbn Kayyim şöyle der: Onların taklidin sahih olmasında belirttikleri meşhur sözlerine gelince; bu Allah resûlünün *"Ashabım yıldızlar gibidir, hangisine uyarsanız hidayet bulursunuz"* hadisidir. Ve bu onlar için yeterlidir. Bu hadise bir kaç yönde cevap verilebilir. Birincisi; bu hadis Ameş'ten, o da Ebu Süfyan'dan o da Cabir'den, Said ibn Müseyyeb'in hadisinden o da ibn Ömer'den getirdiği bir hadistir. Abdulla ibn Ömer'den, Nafi'den, Hamza el-Cezeri yolu ile gelmiştir. Böyle bir şey sabit olmamıştır.

İbn Abdulberr der ki; Bize Muhammed ibn İbrahim İbn Said tahdis etti. Ebu Abdullah ibn Müfreh onlara tahdis etti. O da der ki; Bezzar bize şöyle dedi: Allah resûlünden rivayet edilen *"Ashabım yıldızlar gibidir, hangisine tâbi olursanız hidayet bulursunuz"* hadisine gelince; bu peygamberden gelen sahih bir hadis değildir.

Bu hadise tâbi olduğunda sahabeyi taklit vardır. Ama sahabe bir çok konuda ihtilaf halindedir. O zaman hangisine tâbi olunacaktır? Mesela kardeşlerle beraber dedeye varis olmak vardır derken kimisi dedeyle beraber olduğunda kardeşleri düşürüyor. Kimisi haram kelimesine yemindir demiştir. Kimisi de bu talaktır demiştir. Kimisi de bu yeminle beraber iki kız kardeşi bir arada nikahlamak haramdır demiştir. Kimisi de buna mübahtır demiştir. Bazısı oruç tutan birinin doluyu yutması caizdir demiştir. Bazısı da bu caiz değildir demiştir. Bazısı kocası ölen kadının iddeti iki dönemin en uzak olanıdır demiş bazısı ise doğum sebebiyledir demiştir. Bazısı ihramlı kişinin üzerindeki kokuyu devam ettirmesi haramdır demiştir, kimisi de bu helaldir, demiştir. Kimisi bir dirhemi iki dirhemle satmak caizdir derken diğeri haramdır diyerek taklit yapmaktadır. Kimisi iksal sebebi ile guslû vacip görürken kimisi de bunu düşürmektedir.

Bazısı akrabalık bağı ile mirasın gerekli olduğunu söylerken bazısı sıla-i rahimle mirasın düştüğünü söylemiştir. Kimisi iki yaşından büyük çocuğun emzirilmesini haram görürken bazısı bunu haram görmemiştir. Bazısı cünûp olan kişinin teyemmüm almasını yasaklarken bazısı da bunu vacip görmektedir. Kimisi üç talak bir sayarken kimisi de tek saymaktadır. Kimisi haccın feshedilip umreye dönüştürülmesini yasaklarken kimisi de vacip kılmaktadır. Kimisi evcil eşek (zebra) etini helal kılarken kimisi de yasaklamaktadır. Kimisi zekere dokunmakla abdestin bozulaca-

ğı görüşündeyken bazısı bu görüşte değildir. Kimisi cariyeyi satmakla o boşanmış olur derken bazısı böyle düşünmemektedir. Bazısı efendi öldüğünde kölelik düşer derken kimisi de düşmez demektedir. Bundan daha fazla konuda sahabenin ihtilaf ettiği meseleler vardır.

Eğer sen bunu caiz göreceksen olursan bir kişinin sözünü alıp ta başka birinin sözüne karşı delil getirme! Bir mezhebin sözünü alıpta başka bir mezhebe delil getirme! Bir kişiyi onların sözlerinden hangisini dilerse alması noktasında serbest bırak. Sizin mezhebinize muhâlif olan kişiye de asla karşı gelmeyin. Onlardan birinin sözüne tâbi ol! Eğer siz bunu caiz görmezseniz o zaman bu delili ilk iptal eden ve ona muhâlif olan ilk kişi siz olursunuz. O zaman da bu sözün gerektirdiklerinin zıddını söylemiş olacaksınız. Çünkü bundan kaçamayacaksınız. Dördüncüsü ise onlara tâbi olmak Ku'rân ve sünnete tâbi olmak ve o ikisine davet eden herkesin sözünü kabul etmektir. Onlara uymak takliti haram kılar. Delili tahkum ederken istidlali de gerekli kılar. Sahabenin kavli de böyleydi.

Ebu Muhammed ibn Hazm bir konuşması esnasında şöyle demektedir: Bir taife peygamberin *"Benim ashabım yıldızlar gibidir. Hangisine uyarsanız hidayet bulursunuz"* hadisi ile ilgili birçok itirazda bulunmaktadır. Eğer bu haber doğru olmuş olsaydı Hanefîleri, Şafîileri ve Mâlikîleri destekleyenlerin her şeyi iptal olmuş olurdu. Çünkü onlar ihtilaf ettikleri meselelerin herhangi birinde kendi sözlerin te'yid ederken, kendi, sözlerine muhâlif olan sözler ki bu sahabe sözü ile olsa iptal etmektedirler. Dolayısıyla hidayeti de ortadan kaldırıyorlar. Hidayeti ortadan kaldırmak ise sapıklıktır.

Ancak bu haberi söyleyen kişi genelleme yapacak olursa, ayrıcaona muhâlif biri olsa bile sahabeden her birinden rivayet edilen herhangi bir sözü de tasvip edecek olursa şunu bilsin ki bu hadis yalan uydurma ve batıl olan bir haberdir. kesinlikle böyle bir şey sahih olarak gelmemiştir. Bir önceki geçen senet Bezzar'a nisbet edilerek gelmiştir. O da şudur: Sizler insanların elinde bulunan ve peygamberden rivayet edildi denilen şeylerden sordunuz.

"Benim ashabım yıldızlar gibidir. Bunlardan hangisine uyarsanız hidayet bulursunuz."

Böyle bir söz peygamberden sahih olarak gelmemiştir. Abdurrahman b. Zey el-Ammi bunu babasından, o da Said ibn Müseyyeb'den, o da İbn Ömer'den rivayet etmiştir. Bu hadisin zayıf olduğu Abdurrahim tarafından gelmiştir. İlim ehli onun hadisi ile ilgili rivayette sükut ettiler. Ancak bu söz münkerdir, peygamberden geldiği sabit olmamıştır. Ayrıca Allah resûlü kendinden sonra sahabesinin arasında ihtilafı mübah görmez.

Ben derim ki; Bezzar'ın bu sözünde bir dur! Peygamber kendisinden sonra sahabeti arasında ihtilafı mübah kılmaz. Sen bunun üzerinde dursan bizim daha önceden karar kıldığımız şeye muvafakatı bilirsin.

İbn Hazm şöyle der: İbn Main şöyle dedi: Abdurrahim ibn Zeyd yalancı ve pis birisidir. Buhârî o metruk tur, hadisleri terk edilir der. Yine aynı şekilde bunu Hamza el-Cezeri de rivayet etmiştir: Ki zaten bu adamda sakıt ve helak olmuş ve terk edilmiştir. Ebu Muhammed de der ki; bilakis onun söylediği sözün yalan ve uydurma olduğu. Çünkü sahabe ihtilaf etmiştir. Kimisi bir şeyi haram kılarken kimisi helal kılmıştır. Kimisi bir şeye vacip derken diğeri de arkadaşının vacip dediği şeyi batıl kılmıştır.

Eğer bu haber sahih olmuş olsaydı dinde Allah'ın hükümlerinde bir zıtlık bir değişiklik olurdu. Bir yandan helal olurken bir yandan haram olurdu. Allah korusun! Allah azze ve celle bunu kendi sözü ile yalanlamıştır:

“Şayet o, Allah'tan başkasının sözü olsaydı, elbette onda pek çok tutarsızlık ve çelişki bulurlardı.”⁷²

Dolayısıyla ihtilaf ancak Allah'ın dışındakiler için olur. Ama Allah'ın kelamında çelişki olmaz.

Aynı şekilde hiç kimse birbirine zıt iki şeyi doğrulayıp itikat etmeye güç yetiremez. Çelişkili olan sözleri ne söylemeye nede amel etmeye hiç kimsenin gücü yetmez. Kimisi bunlara dikkat çekerek burada belirtti ve şöyle dedi: Biz aynı anda kadının kocasına helal ama başkasına haram olduğunu bi yandan da kocasına haram başkasına helal olduğunu gördük.

Mesela Amr'ın bir hocası varsa ve o bir fetva vermişse aynı zamanda Zeyd'in de hocası farklı bir fetva vermiştir. Ama Allah'ın hükmünde böyle bir şey olursa o zaman buna karşı çıkılır.

“O, yaptığından sorumlu değildir, onlar ise sorumlu tutulacaklardır.”⁷³

Elinde bir nas olmaksızın kendi görüşü ile görüş bildiren kişiye en şiddetli şekilde karşı çıkılır.

Yine aynı şekilde Ebu Muhammed der ki; peygamber sahabeden bazısının fetvasını iptal etmiştir. Mesela Ebu Senabil ibn Ba'ke'ın fetvası gibi ki; o kocası ölen bir kadın hakkın da fetva vermiştir. Daha sonra Ebu Senabil'in sözünü ibn Abbas ve bir başkası da söylemiştir. Amir b. Ekva'nın ameli boşa çıkmıştır diyen kimsenin sözünü iptal etti. Ümmet sahabeden sadır olan bazı şeylerin bağışlandığı noktasında icma etmiştir. Azz ve Ğamidiyye recmedildi. Ama vallahi onlar cennet ehliendendir. Mistah bedir ehliendendir ve cennettedir ama Aişe *radiyallahu anha* hakkındaki sözü de söylemiştir. Bunların söylediği bir sözü bugün birisi söylemiş olsa elbetteki ki kafir olur. Kudame b. Mazun içki hakkındaki yaptıklarına rağmen bedir ehliendendir ve cennettedir. Mütেকaddiminden olan birinin böyle bir şeye uyupta hidayet bulması olabilir mi? Haşa! Eğer bunu söylerse kimi yerde kafir, kimi yerde fasık olur. Tabi faziletli olupta bağışlanan, kurtulan insanlar hariçtir. Sahabeden sonraki insanlar uhut dağı kadar bile infak etmiş olsa bu sahabenin yaptığı bir avuç infaka bile eşdeğer olamaz.

Sahih Müslim de Aişe *radiyallahu anha* dan rivayet edilen bir hadiste Aişe *radiyallahu anha* şöyle demiştir: Peygamber Zilhiccenin dördüncü yada beşinci günü benim yanıma geldi. O kızgındı. Ben de Ey Allah'ın resulü! Seni kim kızdırdıysa Allah onu cehenneme girdirsin, dedim. Peygamber de dedi ki; “Sen bilmiyorsun ki, ben insanlara bir şey emrediyorum da onlar buna yönelmiyor. Eğer ben bir işe yöneldiğimde dönecek olsaydım kurbanımı yanımda getirmezdim. Ben onu satın aldım. Eğer kurbanlığım olmasaydı bende insanların ihramdan çıktığı gibi ihramdan çıkardım.”

Ebu Muhammed der ki; Biz peygamberi kızdıran herhangi bir şeyden dolayı Allah'a sığınırız. Onlardan faziletli olup bağışlanan insanlar da vardı. Töhmetsizlere olup hata edenler de vardı. Dolayısıyla böyle insanların söz ve amellerini almak caiz değildir. Ancak şeriatla töhmetsizlik altında olmayan ve sıhhat üzere kendisine şahitlikte bulunulan bundan hariçtir. Hata etmeyen ve kendisinde hatanın caiz olmadığı tek şey Ku'rân ve sünnettir.

Aynı şekilde sahabeden biri bir şeyi haram kıldığında onu helal kılan kişiyi hatalı bulur. Helal kılan kişi de haram kılanı hatalı bulur. Onlardan biri bir şeyin vacip olduğunu söyler de vacip olmadığını söyleyeni hatalı bulur. Kim onun vacip olmadığını söylerse vacip olduğunu söyleyeni hatalı bulur. Bu nas olarak mevcuttur. Hatta İbn Abbas Hacerul Esvedin yanında kendisine muhalefet eden kişiyi lanetlemeye davet etmiştir. Eğer onlar fetva olarak söyledikleri şeyler yada onunla alakalı olarak söyledikleri şeyler doğru ise o zaman bunlar birbirlerini hatalı görmüşlerdir. O zaman da hepsi birbirini hatalı görmüş olacaktır. Çünkü arkadaşını hatalı gören biri kendisinin isabet ettiğine inanmıştır. Ebu Muhammed bu konudaki konuşmayı uzatmıştır. Ancak bizim burada zikrettiklerimiz yeterlidir. Müftünün, Osman bin Said ed-Darimi *Cehmiyyelere Reddiye* kitabında bunu zikretmiştir iddiasına gelince; hadisin başındaki cehmiyelere reddiye olan kısmı buna şahitlik etmektedir. Onun bundan kastı şudur ki; icmaya tâbi olmanın vacipliğidir. Böyle bir şey tâbi olunulan ve şahitlik edinilen meselelerde zikredilir. Ve bu konuda müsamaha da gösterilir. Çünkü asıl itimat başkasıdır. Ama "Benim ashabım yıldızlar gibidir, hangisine uyarsanız hidayet bulursunuz" sözüne gelince; özetle burada Darimi'nin muradı ve reddetme deki kastı yoktur. Çünkü sahabenin sözüne bir başkası muhalefet etmezse hüccet onun sözündedir. Darimi'nin ne kastettiğini anlamak için sözünün siyak ve sibakına iyi bakılması gerekir. Ayrıca hadisi delil getirmek ayrı onunla hüküm vermek apayrı bir şeydir. Buda hadis ıstılahı ilminden anlaşılıp, bilinir. Onların ıstılahını bilmeyen birinin bunun hakkında konuşması caiz değildir.

Onun şu sözüne gelince; Ömer b. Abdülaziz şöyle demiştir: Elbette ki peygamberin ashabının ihtilaf etmemesi beni mutlu etmez. Çünkü eğer onlar ihtilaf etmemiş olsaydı ruhsat olmazdı. Burada ihtilafın övülmesi ve ihtilaf eden kişilerin tasvip edilmesi Ku'rân ve sünnetin asıllarını kendine

kaynak olarak alan ve ihtilaf ve ayrılığın fesada sebebiyet verdiğini bilen bir kişinin nezdinde çokça şaşılacak şeylerdendir. İlim ehli içtihat ettikleri zaman bundan mazurdurlar. Bu zaten ilim talebesine gizli olan bir şey değildir. şeyhulislâm "Raful Melam" kitabında Allah Teâlâ'nın muvaffak kıldığı kimse için yeterli derecede açıklama vardır.

Ancak asıl mesele ihtilafı metheden kişidedir. Ve bunu Allah ve resûlünün emriymiş gibi dinden gösterendir. Ömer b. Abdulazizi'nin sözüne gelince; o bununla şunu kast etmiştir. İmamların ihtilafı içtihatla ruh-satın delillerindendir. Ve hakkı olduğu yerlerinde ve madeninde aramaktır. Kim onlardan sonra gelir ve Allah'ın kitabı ile resûlünün sünnetinden bir fehim ona verilecek olursa o bunu almak zorunda değildir. O böylece takliti terk etmiş olur. Çünkü sahabe bu hal üzere devam etti ve kendilerinden sonra gelen içinde yol olarak belirlediler. Ali ra'nın kendisine soru sorana söylediği şu söz bunun delilidir. Birisi ona peygamber size hususi olarak bir şey belirtti mi? dedi. O da; mahlukatı yaratan, taneyi çatlatan Allah'a yemin ederim ki; peygamber bize bir şeyi tahsis etmedi. Ancak bu elimdeki sahifelerdeki şeyler ve Allah'ın dilediğine vermiş olduğu fehim hariçtir. Bu sayfaya da diyet, esirin azat edilmemesi ve kafire karşı hiçbir müslümanın öldürülmemesi vardır.

Burada kastedilen Allah'ın kitabı ve resûlün sünnetine karşı bir fehmin olması en kıymetli ve en şerefli nimetlerdendir. Ki Ömer b. Abdülaziz'in kastı da budur. Buna Ömer b. Abdülaziz'in kendisi şahitlik yapar. O der ki; peygamberin belirtmiş olduğu sünnetle beraber hiç kimsenin görüşü olamaz. Bu nimetin kadrini bilip ona şükredekcek insan Allah'ı, dinini, şeriatını bilen ilim ehlidir. Öyleki bu kişiler hükümleri kitap ve sünnetin naslarından istinbat ederek çıkarırlar. Başka bir örnekte ise şu vardır: Öncekiler sonrakilere nice şeyler bırakmıştır. Allah'ın sofrası mümin kullarına açıktır. Bir yasak yada herhangi bir engel yoktur. Bir çok yazısı olan ve iddia sahiplerinin bile anlayamayacağı kadar ilim ve fehmi Allah azze ve celle insana vermeye devam etmektedir. Allah azze ve celle şöyle buyurmaktadır:

"İşte bunlar, kavmine karşı İbrahim'e verdiğimiz delillerimizdir. Dilediğimizi derecelerle yükseltiriz. Muhakkak Rabbin hikmet sahibidir, bilendir."⁷⁴

Allah azze ve celle kulunu anlayış, kavrayış ve ilimle yüceltir. Bunun kaynağı da Allah'ın ilmi ve hikmetidir.

Allah'ım! Sana salih kullarının ve sana yakın olanlar sana ne ile tevessül ettiyse bizde onunla sana tevessül ediyoruz. Bize kendi katından bir fahim ver. Sıddıkların makamına bizi erdirecek bilgiyi de resûlünden bize ver. Ki biz böylece ilmiyle amel eden alimlerle birlikte haşrolalım. Selef salihinn da dosyasına yazılan kullarından olalım.

Ne kadar da güzel söylenmiştir:

*Dünyadaki her insanın bir maksadı bir amacı vardır,
Benim gayem de sağlığımın ve boş vaktimin olmasıdır.*

*Öyleki ben bununla şer'î ilimlerde bir mertebeye ereyim,
Ve bu vesile ile cennette ulaşılacak yerlere ulaşayım.*

Bizim Ömer'in sözünde söylemiş olduğumuz söz gibisi, eğer ondan aktarıldığı gibi ise Kasım ibn Muhammed'in sözünde de aynısı söylenir. Leys ibn Sad'in sözüne gelince; ehli ilim genişlik ehlidir. Yani onlar herkesin sözünü alırlar, yani onlar bakıp incelemeden her sözü alırlar anlamında değildir. Burada kastedilen şey ise onlar zorluğun kaldırılıp kolaylaştırılması kuralına riayet ederler. Allah azze ve celle şöyle buyurmuştur:

*"Allah dinde size bir zorluk murat etmemiştir."*⁷⁵

Dolayısıyla vaciplik bazen acziyetten,cehaletten, unutmaktan, bazen de meşakkatten dolayı düşer. Mahzurlu olan şeyler râcih olan bir sebepten dolayı mübah olur. Buradan kastedilen onlar ruhsatları alıp ihtilafı meselelerin peşine takılıyorlar demek değildir. Kimisi; ruhsatlara uyanlar zındıklaşmıştır, demiştir. Leys rahimehullah İmam Mâlik'e bazı meselelerde karşı çıkmıştır. Ve Leys'in İmam Mâlik'e yazmış olduğu o mektup İbn Kayyim el-Cevziyye'nin *İ'lamul Muvakkîn* kitabındadır.

Usul ve fıkıh kitaplarında belirlenen mesele şudur: ihtilaf meselelerinde hüccet; kitap, sünnet, icma ve kıyas tır. Bu konuda söylenen söz söylenmiştir. Selef olsun halef olsun ilim ehlinin yanında bu belirlenmiş

bir meseledir. Şimdiki yaşamış olduğumuz dönemde her görmüş olduğu sözü hüccet olarak getirenler ortaya çıkmıştır. O zaman herkes bu gibi sözleri getirebilir. İhtilaf konusunda hüccet olaksa böyle şeyler o zaman delil getirilmez. Yani delil getirmeye gerek yoktur, çünkü her söz delil olursa, her muhalefet edip karşı çıkana delil getirmeye gerek yoktur.

Onun, Şerefuddin el-Basri şöyle dedi sözüne gelince; işte bu lakabın zikredilmesi onun muvahhid müslüman Allah'ın kullarına karşı düşmanlıkta açık olmasıdır ki; mümin muvahhidler onun manzumesine karşı çıkmışlardır.

“Ey yaratılmışların en şerefli! ben senden başka kime sığınayım.”

Beyitler sonuna kadar böyle gitmektedir. müminlerde buna karşı çıkmışlardır. Çünkü sığınılacak tek merci Allah'tır.

Bu ve bunun gibi olanlar bu adamdan bilinen şeylerdir. Halbuki ondan daha kötü sözler ve beyitlerde aktarılmıştır. Bütün işler sadece Allah *azze ve celleye* dönecektir. Onun yanında bütün gizlilikler ortaya çıkacak, gönüllerdeki sırlarda görünecektir. Zalimler yakında nasıl bir yıkılışla yıkılacaklarını bileceklerdir. Allah *azze ve celleden* bize ve bu adama nasuh tevbesini vermesini isteriz. Bu öyle bir tevbedir ki kendisinden önce işlenmiş olan bütün günahları siler giderir. Allah'tan bize bu tevbe vermesini dileriz.

Ben bu adamın Kitabut Tevhid'de Allah'ın “**Ben cinleri ve insanları yalnızca bana kulluk etsinler diye yarattım**”⁷⁶ ayetinin tefsiri ile ilgili nakil olarak yazmış olduğu bir yerde şunu gördüm: İbadet denilen şey, kaza ve kaderle uyumlu olması ve kulun üzerinde cereyan etmesidir diye bir açıklaması vardır. İbn Abbas güye şöyle demiştir: “Kafirin küfrüde tesbihtir.”

Hezlandan yani yarımsız bırakılmaktan Allah'a sığınırız. Sonra Busuri'nin sözünde de bir düşünülürse nasıl bir hüccet olabilir ki? Geçmiş faziletli asırlarda ve altıncı asırda bunun gibi bir sözü söyleyen bilinmemiştir. Bilakis insanlar kim kitap ve sünneti, imamların sözlerini, araç dilini ve alet ilimlerini biliyorsa hakimlik için onu tercih etmişlerdir.

Dört mezhebe tâbi olanlar için dört kadının tayin edilmesini ortaya çıkarmak bir bidattir. İmam Ahmed kadılardan şartlarının birinin kitap ve sünneti, sahabeden ve tabiinden olan ilim ehlinin sözlerini bilen bir müçtehit olma şartını getirmiştir. Busuri'nin medhetniş olduğu şey ise ilim ehlinin kadı hakkında içtihat şartı koşulması görüşünün üzerine muhâlif olarak mukallitlerin göreve getirilmesidir. İmam Ahmed'den ve başkalarından nakledilen şey ileride sana gelecektir. İmam Ahmed ancak alimlerin sözlerini bilen bir kişi fetva verebilir demiştir. İşte böyle bir şey demek mukallitleri medhetmektir. Ve Busuri'nin medhini bu konuda hüccet yapmak ve onların şeriatın direkleri, yapıları düşüncesini medhetmektir. Böyle bir şey yazının başı ile sonu arasında çelişkidir. Şair şiirinde şöyle demiştir:

Bazı hüccetler vardır ki; cam gibi parça parça düşen delillerdir, sen onu hak sanırsın,

Halbuki her kırıcı gibi olan şey aslında kırılmıştır.

Nevevî'nin sözü ile hüccet getirmeye gelince; icma edilen meselelere karşı çıkarlar. İhtilaf edilen meselelere gelince; ona karşı çıkma olmaz. Çünkü her müçtehit iki mezhepten birinde isabet etmiştir. Bu muhakkiklerin çoğunun yanında tercih edilen bir görüştür. Onun İmam Nevevî'nin sözü hakkında getirmiş olduğu söz de burada sona ermiştir.

Öyle olan kişiye şöyle denilir: Sen İmam Nevevî'nin sözünü tam olarak getirmedi, ondan sadece alıntı yaptın. Hoşuna giden kısmı alırken ibarenin kalanını terkettin. Çünkü geride kalan bölüm senin aleyhinedir. Bunu bildiğin için de onu bıraktın. Onlar birbirleri ile bağlantılı olmasına rağmen sen onu terkettin. Bu geçen sözleden sonra İmam Nevevî şöyle der:

Eğer ihtilaftan çıkmak için nasihat babı kasdedilir yani nasihat yönünden bir karşı çıkma olursa bu güzeldir, ve onun yumuşak bir şekilde yapılması da menduptur. Çünkü alimler ihtilaftan çıkılma noktasına teşvik etmişlerdir. Eğer ortada bir sünnetin ihlal edilmesi yoksa yada bir başka ihtilafa düşme söz konusu değilse o zaman genelde ihtilaftan çıkmaya davet edilir. Sonra Mâverdi'nin hidbe konusunda söylediklerini ve insanları kendi mezhebden başka bir mezhebe yönlendirmesi

hakkındaki ihtilafı zikretti. Sonra şöyle dedi: Bundan dolayı dediler ki; kâ'dının kendisine muhâlif olan kişiye karşı çıkması olmaz. Eğer bir nas-
sa, icmaya ve kıyasa karşı çıkmıyorsa karşı çıkmasına gerek yoktur. İşte
bu da İmam Nevevî'nin sözüdür.

Senin için ortaya çıktı ki; İmam Nevevî'nin maksadı şu idi: Karşı çıkma
noktasında kitap, sünnet, icma ve celil kıyas yoluyla zahiren ağır basan
bir delil yoksa, o zaman ilim aktarmada emanetlilik şarttır. Öyle ki ilim de
yapılan ihanetlik mal noktasında olan ihanetten daha kötüdür. Sonra bu
faydasız bir delil getirmedir, çünkü bununla şer'î bir hüküm sabit olmaz.
Hükümler ancak Allah'tan, resûlünden, ümmetin imamlarının üzerinde
icma ettiği şeyden alınır.

Birtakım alimlerin sözlerine gelince; şer'î bir delil ile delil yoksa onla-
rın sözü hüccet değildir. İlim ehline ve daha büyük ilim ehli üzerine red-
diyeler yapılmaktadır. İmam Mâlik; "biz ya reddiye verenizdir, yada bize
reddiye verilir, ancak bu kabrin sahibi yani Muhammed mustafa hariç."
 demiştir.

İbn Abbas şöyle demiştir: "Ben Muhammed *sallallahu aleyhi vesellem*
şöyle demiştir diyorum, siz de Ebu Bekir ve Ömer şöyle dedi diyorsunuz.
Başınıza taş yağma zamanı yakındır."

Ömer *radiyallahu anh* şöyle dedi: "Görüş sahibi olan insanlar sünnet
düşmanlarıdır. Onlar hadisleri ezberleyemediler, hadisleri anlamak onla-
ra zor geldi. Dolayısı ile insanlar kendlerine bir şey sorduğu zaman bilmi-
yoruz demektende çekindiler. Sünneti de kendi görüşlerine alet ettiler.
Kendileride sapıttı, başkalarını da saptırdılar. Bu da çok açık ve net bir
meseledir."

Bu ve bunun gibi sözler müftünün yanında hüccettir. Biz ona ondan
daha değerli olanın sözü ile ve ilim ehlinin şahitliği ile daha iyi bilenn sö-
züyle karşı çıkarız. Çünkü ilim ehlinin sözleri karmaşa ve ihtilafta getiri-
lir. Bunları bilmek Allah ve Resûlünün fehmini anlama sebeplerindendir.
Sahabe ve onlardan sonra gelen imamlardan ihtilaf meselelerinde karşı
çıkma ve böylelerinin azarlanması sayılamayacak derecede gerçekleş-
miştir. Çünkü böyle insanların asıl amacı resule tâbi olmak ve sünnetine

bağlı kalmaktır. Onlar hiç kimsenin ihtilafına bakmazlar. Onlar sünnete muhâlif kim olursa olsun karşı çıkarlar. Umre ile temettu yapanları engelleyenlere karşı çıktıkları gibi, seferde iki değil de dört kılan kişiye karşı çıktıkları gibi, cariyenin murted olduktan sonra onunla ilişkiye gireceğini söyleyenlere karşı çıktıkları gibi, ğulât olanların yakılmasına karşı çıkanlar gibi...

Halbuki bu sözü söyleyenler ümmetin en faziletlipleri ve en hayırlılarıdır. Ondan sonrakiler ne ilimde ne de takvada onlara yakınlaşamaz.

Bu ibare her müçtehit isabet eder denilmesi açısından fasittir. Muhakkiklerden birçok kişi bu söze karşı çıkmıştır. usûl kitaplarında ilim talebelerine bile bu sözün fasit olduğu gizli olmayacak şekilde ortadadır. Onlarda bunu bilirler. İbn Teymiyye kimi kitaplarında buna işaret etmiştir. Ama her müçtehit isabet eder diyen bir insan bundan müçtehite bir vebal yoktur ondan günah kalkmıştır manasını kastediorsa, isabetten kastettiği buysa bu ayrı bir yöndür. Burada söylenilen söz müçtehit şer'i hükme isabet mi ediyor yoksa hata mı ediyor değildir.

Nevevî'nin sözü ise, muhakkiklerin yanında yada çoğunun yanında tahkikin hilafına dır. Yani tercih edilen bir söz değildir. Çünkü muhakkikler buna karşıdırlar.

Bu babadandır ki bu müftü *el-Hucce ala Tarikil Mehacce* kitabının sahibinden, Beyhâki'den, Hasen el-Halebi'den, Kadı Huseyn'den, İmamul Haremeyn'den bir takım nakiller yapıyor. Bunlar hüccet değildir. Bunlar mezheplerinde tanınmış bilinmiş insanlarda değildir. Böyle isimler saymak bir şey ifade etmez. Bunların, ümmetin ihtilafı rahmettir diye bir söz söylemiş olmaları bu sözün doğru olduğunu göstermez. Böyle bir söz geçmiştir ama böyle mücerret rivayet hüccet değildir. Asıl hüccet bunun tashih edilmesindedir. Bunlar tashih ve nakd imamlarından da değildir. Bunlar Buhâri, Müslim, Sünen Ashabı, Sekiz Müsned, Yahya ibn Said, Yahya ibn Main, İbn Medeni, Ebu Hatim ve onların benzerleri gibi degillerdir:

Osman ibn Mañsur Cüveyni'yi dinin asıllarından olan sıfat meselelerinde ve diğer meselelerde, insanların ve mezheblerin sözü ile ilim ehlinin

bildikleri şeylerde eleştirdi. Onun bu ve benzeri sözleri hüccet olursa o zaman İmam Ahmed'in sözlerini ve selef imamlarının sıfat tevhid-i mesleherindeki çoğu görüşlerini terk etmemiz gerekir. Marifet ehlinin bilmiş olduğu şeyler de de Beyhâki'yi eleştirdiler. Özet olarak bu kişinin yapmış olduğu eleştiri bazındaki şeylerin hiçbir anlamı yoktur. O sadece bir hikayeden ibarettir. Onun "sahabelerim yıldızlar gibidir" hadisinin devamı Beyhâki senedini Medhal kitabında zikretmiş ve ondan tekrar etmiştir. Daha önce de bu geçmişti.

Onun, imamların ihtilafında ümmetin rahmeti vardır kitabını Şafî'nin önde gelen imamlarından biri tashih etmiştir sözüne gelince bunda şaşı-lacak bir istidlal vardır. Bu kitabın sahibi Şafî'nin önde gelen imamların-dan değil müteahhirinden olan Halepli birisidir. Bu kişi Saet denilen yerin kadısıdır, ismide Muhammed ibn Abdurrahman ibn Hüseyin'dir. Müftü burada sözü Allah Resûlüne nisbet ederek kendi sözünü süslemek ve re-vaçta tutmak istemektedir. Bir ihtimal de; musannif böyle bir isimlendir-me ile ihtilaf konusundaki aynı şeyi bildirmek istemiş olabilir. Ama ikisi arasındaki fark açık bellidir.

Onun "Allah size dinde bir zorluk kılmamıştır" ayeti ile delil getir-mesine gelince; alimler elbette ihtilafı aktarmışlardır. O bu ayet, alimlerin sözlerinden her sözün alınmasının cevazlığına delalet ettiğini söylüyor. Elbette ki bu sıkıntıyı kaldırmaktadır. Kim bunu Allah'ın kitabına nisbet edecek olursa, kimde bu ayet buna delalet ediyor derse Allah hakkında bilmediği şeyi söyleyendir. Ve müfessirlerin bu ayet hakkında icma ettiği şeye ve ilim ehlinin bu ayet hakkındaki görüşlerine de muhalefet etmiştir. Bu adamın bu sözü söylemesi kendisine reddiye vermesi açısından ye-terlidir. Çünkü o kişi Allah hakkında, kitabı ve resûlü hakkında bilgisizce ve burhansızca konuşandır. Onun bundan sonra hasmını ayıklamasına ve cehalete nisbet etmesine gelince; bu aleyhine değil kendi lehinedir. İddia kapısı doğu ile batının arasından daha geniş bir kapıdır. Öyle ki oraya akıllı olsun aptal olsun, haklı olsun haksız olsun, alim olsun cahil olsun farket-mez herkes girer.

Onun "Davud ve Süleyman hüküm verdi"⁷⁷ ayetini delil getirmesi sözüne gelince; aslında bu ayet onun aleyhine hüccettir. Çünkü Allah azze ve celle Süleyman as'a anlama ve anlatmayı has kılmıştır. Dolayısı ile onun her müçtehit isabet etmiştir sözü batıldır. Çünkü bu ilim ehlinin hüccetlerindendir. İlim ehli isabet eden kişi bir tek kişidir demiştir. Ayrıca bu taklidi terk etme noktasında da hüccettir. Aynı şekilde hakimın hükmü hakka isabet etmediği zaman neshedilir sözüne delildir. Çünkü bu mücerret karşı gelmeden daha tesirlidir. İmam Nesai bu konu hakkında bir tercüme yapmıştır. Ve Hakimın hükmü hakka isabet etmediği zaman neshedilir başlığı altında bir bab almıştır. Bu da Hasan'ın şu sözünün manasıdır: Eğer bu ayet olmasaydı içimizde hiç kimse fetva vermeye cesaret edemezdi. Bu müftü Hasan'ın bu sözü ile ihtilafın rahmet olduğuna delil getiriyor, halbuki Hasan'ın sözü onun sözünün hilafına delalet etmektedir.

İmam Ahmed'in, insanlara fetva veren kişi büyük bir emri yüklenmiş oluyor sözüne gelince; işte bu müftü alimlerin sözlerini aktardığında kendi lehine değil aleyhine olan sözleri aktarıyor. Bu sözler kendi temelini sarsan ve kendisine reddiye olan sözlerdir ama o bunun farkında bile değildir. İşte bu da Allah azze ve celle'nin hakka yapmış olduğu bir yardımıdır. Ayrıca hakka karşı tartışan mücadele eden kişinin lisanı ile hakkı ortaya çıkarmasıdır. İmam Ahmed'in sözü ihtilaf rahmet diyen kişiye bir reddiye sadedindedir. Onun sözü ihtilafın rahmet değil bir gazab ve ceza olduğunu hedefleyen bir sözdür. Bundan dolayı bu müftü hakkında korkulur çünkü o büyük bir iş yüklenmiş bulunmaktadır. İmam Ahmed'in bu sözünde uyarıya dair büyük bir yönlendirme vardır. Onun bu sözü şunada şahitlik etmektedir. Kişi fetva verdiği zaman kendisinden öncekilerin de sözlerini bilmesi gerekir. Yoksa bu kişi fetva vermemelidir. Çünkü alimlerin sözlerini bilmek hakkı bilmenin ve ona isabet etmenin sebebidir. Burada kasdedilen her insanın sözü alınır ve onunla fetva verilir demek değildir. Yani O adamın ihtilaf rahmettir sözünden anladığı gibi değildir. Aynı şekilde burada "her müçtehit isabet etmiştir, o içtihad ettiğinde ona bir mahzur yoktur" diyen kişinin sözünede reddiye vardır. Onun "o kişi büyük bir görevi üstlenmiştir" sözü ondan

sonraki sözüne delalet eder. O da şudur: Kim imamı olmayan bir sözü söylerse hata etmesinden korkarım.

İşte İmam Ahmed'in bu sözü hatayı ve ihtilafı zemmetme noktasında aynı cinsten bir sözdür.

Eğer ihtilaf övülen ve rahmet olan bir şey olsaydı o zaman bu korkunun bir anlamı olmazdı.

Bu müftü ilim ehlinin sözlerini daima yeri olmayan yerlere koyar. Ve böylece onun güzelliğini ve görkemli ligini yok ediyor. Bundan daha şaşılacak olanı ise onun el-Furu' kitabında şu ibareyi aktarmasıdır. Hakim yada bir başkasının insanları caiz olan şeyleri terketme noktasında bir zorlama isteği içerisinde olması, onları kendi görüşlerinde ittifakta mecbur kılması caiz değildir. Eğer bu caiz olsa bu başka bir insan içinde caiz olurdu. İşte bu da tefrikaya ve ihtilafa götürür.

Burada bu ibare ile onun ihtilafın rahmet olmasını övdüğü ibarenin arasına durda bir bak ve o ikisini karşılaştır. Bu sebeble müftü gibi hakimleride caiz olan bir şeyi terk etmede mecbur kılmada engellenmiş olur. Buradada onun sözü ki; insanı terk etmeye mecbur kılmak rahmet değildir. Bunun doğru olduğuna da hükmedilmez. Eğer böyle olsaydı; insanları rahmetle mecbur kılmaya engel olan şey nedir? Burada yasaklanan şey caiz olan bir şeyi terk etme de insanları mecbur bırakmadır. Kim kitaba, sünnete, icmaya ve celil kıyasa muhalefet edecek olursa, onun bu sözü caiz değildir. O zaman onun caiz olmayan şeyleri terk etmesi gerekir ki bu da onun üzerine belirlenmiş olur. Bu müftüye göre bütün ihtilaflar rahmettir, asla karşı gelinmemesi gerekir.

Onun şu sözüne gelince; eğer bu caiz olsaydı başkası içinde caiz olurdu, o zaman da ayrılığa ve ihtilafa götürürdü.

Allah onu bataklığınan kurtarsın bu müftüye şöyle denilir: ne zaman ayrılık senin yanında kötü bir şey oldu da sen bu ibareyi kullanıyorsun? Senin mezhebin ayrılık ve ihtilafın rahmet olduğunu belirtiyor. Senin getirdiğin bu ibarede ayrılığı zem etme noktasında bir nastır. Ayrılığın rahmet olmadığını gösterir. Ve ayrılığı yasaklar. Eğer kişinin ilmi olmasa bile

ne dediğini düşünmesi lazımdır. O kişiye sen söylediğin şeyleri duyuyor musun? yada sen insanlara yalnızca şer dağıtıyorsun denilir.

Aynı şekilde Ebu Haris'in İmam Ahmed'den aktarmış olduğu söz de aynıdır. Yani seçene hakkı caiz değildir. Bunu ancak kitabı sünneti bilip aralarında yapabilen bir alim yapabilir.

Bu kişiye şöyle denilir: Alimlerin ihtilafının rahmet olduğu nerededir? Acaba rahmet insanın seçenek hakkını caiz gördüğünü mü ifade eder? Bu rahmet hallerinin en düşüğüdür diyebiliriz. Sonra İmam Ahmed kitabı ve sünneti bilip ikisinin arasını ayırt edebilen bir alim için caizdir diye sınırlandırabilir? Halbuki ihtilafın rahmet olduğu tüm dünyaya yayılmıştır. O zaman ey arap kardeşim! senin inancına göre İmam Ahmed geniş olan bir şeyi daraltmıştır.

Rebi' ibn Abdurrahman'ın şu sözü benim hoşuma gider: "Benim bel-dem de fetva veren bazı insanlar vardır ki onları hapsetmek hırsızı hapsetmekten daha önemlidir. Cahillik yayılıp insanlar tarafından bilindiğinde çoğu insanların kalbi buna karşı çıkacak değildir. Her söylediği ve reddettiği sözde yada araştırmış olduğu küçük bir nüktede kullarından dilediğini hakkı bilip ona isabet etmekten engelleyen Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih ederiz.

Onun şu sözüne gelince; bizim aktarmış olduğumuz mesele alimlerin ihtilaf noktasında karşı çıkma yoktur sözünün gereğidir. Böylelikle saha-be ve imamların ihtilafının rahmet olduğu ortaya çıkmış oldu. Çünkü onların ihtilafı sahabenin ihtilafına tabidir.

Bu söz ne kadar zayıf ve ne kadar düşük bir sözdür. Bunun hatası cevap vermeye bile gerek duyulmayacak derecede bellidir. Böyle bir sözün ilmin kokusunu alıp ondan az bir şey bilen bir insan bile söylemez. Onun "alimler ihtilaf meselelerinde karşı gelinmez" sözüne gelince; böyle bir şeyi aktarması sahih bir ibare değildir. Burada mana fasittir. Sahih olmasına gelince; bu kimilerine göre bellidir. O içtihat meselelerinde karşı gelinmez demıştır ihtilaf meselelerinde değil. Buradaki aktarma sahih bir aktarma değildir. O ibaresinde bu sözü alimlere izafe etmiştir. Bu müfret ve muzaf olan bir şeydir. Bu bütün alimleri içine alır. Halbuki cumhur

buna karşı iken nasıl olurda onlar için böyle bir şey söylenir. Subhanallah! Hâyâ ne kadar güzel bir şeydir.

Sonra şunu bil ki; muhakkikler, ihtilaf meselelerinde karşı çıkılmaz sözünü yasaklamışlardır. Sahabeden, onlardan sonra ümmetin alimlerin de sayılamayacak kadar karşı çıkılacak misalleri de aktarmışlardır. şeyhulislâm İbn Teymiyye Ebul Abbas şöyle der: Onların, içtihat meselelerinde karşı çıkılmaz sözü doğru değildir. Çünkü karşı çıkmak hükümde bir söze ve amele yöneltir. Eğer söz sünnete yada eski bir icmaya muhâlif ise icma ile ona karşı çıkılması vaciptir. Eğer böyle değilse sözün zayıflığını belirtmek adına karşı çıkılır. İsabet eden tek bir kişidir diyen kimseye biz böyle deriz.

Amele gelince; o sünnete ve icmaya muhâlifse onada aynı şekilde karşı çıkmak vaciptir. Tabiki inkar derecelerine göre bu değişir. Hakimın hükmünde sünnete muhâlif ise o zaman ona da karşı çıkılır. Ama o mesele ile ilgili sünnetten ve icmadan bir şey yoksa ve orada içtihadı uygun bir ortam varsa o zaman oradaki müctehit yada mukallide karşı çıkılmaz.

el-Furu' da şöyle denir: İmam Ahmed'in ve sahabenin bazı sözlerinde şuna delalet eden bir ifade vardır. Eğer ihtilaf zayıf ise o zaman ona karşı çıkılır. Eğer böyle değilse karşı çıkılmaz. Şafî mezhebinden olanlar arasında bu konuda ihtilaf vardır. Mesela onların uyuluklarını açan kişiye karşı çıkma noktasında iki görüşleri vardır. İbn Hubeyra Huzeyfe'nin sözünde şöyle demiştir. Adamın biri rukusunu ve secdesini tamamladığında ona "sen namaz kılmadın, eğer bu hal üzere ölürsen Allah'ın Muhammed *aleyhisselam*'ı yaratmış olduğu fitrat üzere ölmemiş olursun" demişti.

Ayrıca orada şu da vardır: Bu gibi meselerde münker olan bir şeye karşı çıkmak için yapılan lafız biraz daha sert olur. Haşiyetul İkna' da şeyh onların sözü hakkında şöyle der: İctihat meselelerinde karşı çıkma yoktur. Yani kendisi ile amel edilmesi hakkında vaciben yada zahiren bir delil olmayan içtihat meselelerinde karşı çıkılmaz. Bu kendi cinsinden kendine muhâlif olmayan bir hadis gibidir.

Müftünün sahabenin ihtilafı rahmettir, ümmetin ihtilafı da rahmettir gibi sözüne gelince; bu sözünün mukaddimesi batıldır, bunu delillendirmeye çalışması da fasittir. Bunun üzerine yapmış olduğu bilgilendirmelerde daha çok batıl ve daha çok fasittir. Bu müftünü söylediği her şey onun iddiasını doğrular mahiyette değildir. Onların, içtihat meselelerine karşı çıkılmaz sözü var ya bu söz başı sonu belli olmayan bir sözdür. Burada kastedilen Allah'a resûlüne kitabına karşı ancak hak olan bir söz söylenir, hakkın dışında bir şey söylenmez. Allah azze ve celle şöyle buyurmuştur:

“Allah hakkında, gerçek dışında bir şey söylemeyecek lerine dair onlardan Kitap'ta söz alınmamış mıydı?”⁷⁸

Eğer münkere karşı çıkan bir insanın görüş ve içtihad ndan başka bir dayanağı yoksa o zaman o insanın karşı çıkması caiz değildir. Çünkü başkasının kendi görüşüne varması bir başkasının o adamın sözünü alması vacip değildir. Ama kitap sünnet ve icma böyle değildir, zaten onların muradı da budur. Onların bu delillendirmelerinden bu sonuç çıkarılmaz ve onların sahabe ve ümmetin ihtilafında rahmet vardır sözünde doğrulanmaz.

Onun ümmetin ihtilafında rahmet vardır sözüne gelince buna usûl ve furu olan bütün ihtilaflar hatta cahilce fetva veren insanın sözünde girmiş olur. Dolayısıyla bu adam Allah hakkında bilgisizce konuşmuş olur. O zaman bu müftünün görüşüne göre bunların hepsi rahmettir. Halbuki Allah azze ve celle ayetinde şöyle buyurmuştur:

“De ki: “Rabbim sadece, açık ve gizli fenalıkları, günahı, haksız yere tecavüzü, hakkında hiçbir delil indirmedığı şeyi Allah'a ortak koşmanızı, Allah'a karşı bilmediğiniz şeyleri söylemenizi haram kılmıştır.”⁷⁹

Allah azze ve celle kendisi hakkında bilgisizce konuşmayı en üst derecede bir vebal kılmıştır. Ayeti kerimede en düşükten en yüceye intikal etme vardır. Dolayısı ile Allah hakkında bilgisizce konuşmak şirkten daha büyük vebaldır. Hal böyleyken o müftü hala “Ümmetin ihtilafı rahmettir.” demektedir.

78 Araf, 169.

79 Araf, 33.

Bu ibare İmam Ahmed, Nevevi ve onun dışındakilerden aktarılan nakillerin hepsini iptal ediyor. Buna işaret de daha önceden geçmişti. Öyleyse nasıl oluyorda bu adam İmam Ahmed'din sadece alim fetva verir sözünü aktarıyor? Bu adam her müftüyü tasvip ederken, onların ihtilafını da rahmet olarak görüyor.

Onun, böylece cahilce konuşan adamın hatası ortaya çıkar sözüne gelince; burada hasmına sözlerini nakleden adamın kinayesi vardır. Bu adam ilim ehline sövmeye, onları kınamaya ve onlara cahillik isnat etmeye düşkün bir adamdır. Bidat ehlinin adeti şudur; eğer hüccet noktasında iflas eder ve yollarda onlara daralırsa onlar da ilim ehlini kötileyip kendilerin methetmeye yönelirler. Asıl olan ise bir insanın ilim ve adalet üzere konuşması gerekmektedir. Allah *azze ve celle* şöyle buyurmaktadır:

“Ey İman edenler! Hakkı ayakta tutun ve adaletle şahitlik eden kim-seler olun.”⁸⁰

Bu adam yıllardır omuzunda odunu taşıyıp kendisine asacak bir adam bulamayan bir adamdır. Sünnet ve hadis ehli olan insanlar her zaman ve mekanda yeryüzünde çilekeş olmuş insanlardır. Ehli sünnet vel-cemaatin özelliği ise bu gibi insanları sevip onları övmektir. Bidat ehli ise bunları sürekli ayıplayıp onları kötülerler. Sünnet imamı ile ilgili ne kadar da güzel bir şiir söylenmiştir:

İmam Ahmed meşakkatin imamıdır,
Ehli sünnet ise onun sevgisi ile bilinir,

Sen İmam Ahmed ibn Hanbel'i kötileyeni gördüğünde,
Bil ki onunda kusurları ortaya dökülecektir.

Münavi'den aktarmış olduğu şeye gelince o da şudur: İnkâr şartının üzerinde icma edilen şey olmalıdır. Bu da Allah Resûlünün ashabından, tabiinden ve tebei tabiinden aktarılan şeylerle iptal edilmiştir. İmam Nevevî ve onun dışındakilerden aktarılıp daha önce geçmiş olan şeyler bunu reddeder ve iptal eder. Bunun batıl olduğunun delilleri sayılamayacak derecede çoktur. Biz ilim talebesini ve gayretli olan insanları ilim

ehlinden ve dindar olan insanlardan bulmuş olduğumuz sözlere havale ederiz ki onlar kaynak açısından yakın elde edilmesi açısından kolaydır. İnsanın içinde bu konu hakkında bir şüphe olabilir. Eğer doğru ise, İmam Nevevî ve ondan başkalarının söylediği ve daha önce geçen, kitap ve sünnete muhâlif olan şeye karşı çıkılır sözü ile bu cevap aynı şey midir? Yani İmam Nevevî'nin sözü kendisine hüsnü zannı mı belirler?

Sonra bunu söyleyip umumi olarak almaya gelince; bu da Allah ve Resûlünün iyiliği emredip kötülükten nehyetmek emrine muhâliftir ve bu gizli de değildir. Öyle ki bu emri bil ma'ruf nehyi anıl münker kapısını kapatmaktır. Bunun aslında Allah Resûlünün sahabesini ve onlardan sonra gelen ilim ehlini suçlamak ve imamları hatalı görmek vardır. Çünkü üzerinde icma edilmemiş ihtilafli meselelerin çoğunda İmam Ahmed karşı çıkmıştır. Hatta İmam Ahmed alimlerin bazı sözlerine değil sahabeden gelen sözlere de karşı çıkmıştır. Kim bir sözün manasını ve onun üzerine olan hükümleri bilmiyorsa o kişinin susması gerekir.

İbn Hacer el-Askalani ve ibn Ferac el-Endulisi'den bir takım faydasız sözler de getirmiştir. O, imam Ahmed ibn Hanbel'in arkadaşlarının ihtilaf meselelerine karşı çıkılmaz diye bir takım naslar getirdiğini zannetmektedir. Bu konu daha önce geçmişti. Onlardan bazıları ihtilaf meselelerinde değil içtihat meselelerinde demiştir. Bu iki ibare arasında fark var mıdır? Bu konuda söylenilen çok güzel ir şiiir vardır:

Her ihtilafa itibar edilmez

Ancak bakmaya değer olan ihtilaflara itibar edilir.

Sonra o Furu' kitabının sahibinin sözünü delil getiriyor. O da şudur: Furu meselelerde muhâlif olan bir insanın arkasında namaz kılmak sahihir sözüdür. Ben burada nasıl bir delil getirdiğini bilmiyorum. Eğer bu adam muhâlif olan kişinin arkasında namaz kılınır demekle ihtilafı methetmeyi kastedip böyle düşünen insanı tasvip etmeye yöneliyorsa böyle bir zanna varmak akli selim bir insan dan sadır olmaz. öyleyse bu düşünce nasıl ilim talebesinden sadır olsun.

Onun Hamza el-Cezeri'den aktarmış olduğu şey daha önce geçmiştir. Halbuki burada kasdedilen kitap, sünnet ve icmaya muhâlif olmadığı

sürece karşı çıkılmayacağıdır. Burada kesin olarak kastedilen budur. Bu adamın ibaresi ve iddiası bundan daha çok umumidir. Halbuki delil iddia edilen şeyden daha hususidir, bununla delil getirilmez. Bunun tam tersi olursa yani delil iddia edilen şeyden daha kapsamlı olursa o zaman bu olabilir.

Ömer ibn Abdülaziz'in sözü daha önce geçmişti. Ancak bu müftü burada şunu da ekledi. Eğer onlar ihtilaf etse ve onlardan bir onların sözünü alsa o adam sünnete sarılmış olur.

Bu adamın böyle yapması kendisinin karıştırdığından dolayıdır, yoksa bu Ömer bin Abdülaziz'in sözü değildir. Çünkü Ömer bin Abdülaziz böyle bir söz söylemekten daha üstün ve daha celil bir adamdır. Bizim bildiğimiz kadarıyla hiç kimse böyle bir şey dememiştir. Ömer bin Abdülaziz'den aktarılan onun bu sözü, yani Allah Resûlünü sünneti varken hiç kimsenin görüşü olamaz sözü daha önce geçmişti. Allah ona afiyet versin müftü kitaplar bulmuş, tahkike ehliyeti olmaksızın kitapların içerisine saldırmış ve dolayısıyla birbirlerine zıt ve çelişkili olan bütün sözleri aktarmış ki bu sözler birbirine reddiye mahiyetindedir. Ömer bin Abdülaziz kendi yanında delil daha kuvvetli olduğundan dolayı bir çok sözü almaktan kaçınmıştır. Ömer bin Abdülaziz'in yaşantısını ve ilmini bilen kişiler onu iyi tanırlar.

Şeyh Abdullatif o müftüye vermiş olduğu cevapta şöyle demektedir. Her zaman ve mekanda mükellef olan kimselerin vazifesi Allah resûlünden sabit ve sahih olan şeyleri alması gerekmektedir. Bunu bırakıpta başka birinin sözünü alması caiz değildir. Kim dinî meselelerde bundan aciz olursa selefi salihin den yada evvelkiler den sadır olan şeylere bakması gerekir. Eğer bundan da bir şey bilmiyorsa o zaman ümmet içerisinde dillerinin doğruluğu ile bilinen dört mezhep imamından sadır olan sahih şeyleri taklit etmesi caiz olur. Eğer mükellef olan kişi daha düşük bir derecede ise ve ilmi azsa, bunları anlama noktasında fehmi noksansa bu insan Allah'tan korksun ve kendi zamanındaki yada önceki zamanlardaki en bilgili insanı taklit etsin. Özellikle sünnete tâbi olma ve doğru akide ile bilinen ve bidatçilerden beri olmakla tanınan kişileri taklit etsin. Çünkü bunlar insanlar içinde doğruya en elverişli ve

hikmeti dillerine verilen en doğru insanlardır. Bunu bil, çünkü bu çok önemlidir.

Şeyh Abdullatifin oğlu Muhammed babasının sözünden sonra şöyle der: İslâm daveti döneminde şu anda yerleşmiş olan şeye dikkat edilecek olursa ve, bizim alimlerimize bizim şeyhlerimize kulak verilecek olursa onlarda bize bir önderlik bir örneklik olur. Özellikle o şeyhlerin şeyhi olan Muhammed bin Abdulvehhab'ın beyanatlarını anladıktan sonra bu örneklik olur. Onun risalelerindeki sözü şudur: *el-İkna vel-Münteha* kitabında olan şeyler biran Allah ve resûlüne muhâlif olmasını imam Ahmed'in naslarına bile muhâliftir. Bunu bilen kişi bilir.

Şeyh Abdullatifin oğlu İbrahim şöyle der: Müteahhirinden olanlardan kimisinin bir takım seçimleri onun öncelikli olmasını ve üstünlüğünü gerektirmez. Muhâlif olan kişi onların doğru görmüş olduğu her şeyi alsa ve insanları da onların tercih etmiş oldukları şeylerin hepsine mecbur kılsa ve sizde bu görüşleri alacaksınız derse o zaman onları bir ağa düşürmüş ve helak olma çöllerine düşürmüş olur. Bu uyarı babındandır. İşaret akıllı olan kişiye yeterlidir.

Şeyh Abdullatifin oğlu Muhammed şöyle der: Biz şuna itikat ederiz ki; Allah *azze ve celle*'nin bize dinini kemale erdirdi. Ve tüm alimlere nimetini güvenilir olan nebilerin sonuncusu olan Muhammed *aleyhisselam*'ı göndermekle tamamladı. Allah'ın salat ve selamı kıyamete kadar onun üzerine olsun. Allah *azze ve celle* şöyle buyurur:

“Bugün sizin dininizi kemale erdirdim ve nimetimi sizin üzerinize tamamladım. Din olarak da sizin için İslâmı seçtim.”⁸¹

Ayrıca o şunu da söyledi: Allah resûlünden sahih bir sünnet bizim önümüze çıktıysa biz onunla amel ederiz. Kim olursa olsun onun sözü-nü sahih sünnetin önüne geçirmeyiz. Biz o sahih sünneti alır kabul eder, teslim oluruz. Allah resûlünün sözleri bizim için çok değerlidir ve biz bir başkasının sözünü onun sözünün önüne geçirmeyiz. Biz buna itikat ediyor ve din olarak da bununla Allah'a yöneliyoruz.

Allah ona rahmet etsin Said ibn Hamd ibn Atik şöyle der:

Şeriat nuru hakkı isteyen bir kalb için hidayet verir.

Hak, nurların parıltısından alınan bir alıntıdır,

Hidayetin yolundan cahil olmak ve ondan uzaklaşmak,

Şüphesiz ki o şahıs için bu bir başarısızlık ve iflastır, bedbahtlık helak olmaktadır,

Meva cennetleri ne gitmek isteyen bir kişinin, ona götüren yollarından da uzak durmaktır,

Sen Kuranın nassı al veya karıştırmaksızın Hadi olan Mustafa'dan gelen sünnetleri al,

Hulefa İ Raşidinin sünnetlerini de al,

Onlar hakkı isteyen kişiler için en kıymetli kişidir.

İşlerin en hayırlısı hidayet yolu üzere geçmiş olanlardır,

Ki hidayet, hidayeti alan kişi için açıktır.

Şer dinde bidatlerin içerisindeki münkerdir, kabul edilemez çirkin bir şeydir,

Her kalbi kör ve ters olan bir insanın yanında da o ona tatlı gelir,

Sen hakka kulak ver,

Ve bunun dışında konuşan ve dilsiz olan kim olursa onu erbabına çevir.

Şeyh Süleyman ibn Sehman şöyle der: Kendine nasihat eden, nefsinin kurtulmasını isteyen ve ilim ehli olan bir kişinin vazifesi nedir? Kendisinin yanında ihtilafı olan sözlerde, Allaha ittiba etmek için kitap ve sünnete delalet eden sözlerle bakması gerekir. Çünkü Allah azze ve celle şöyle demektedir:

“Eğer bir konuda ihtilaf ederseniz onu Allah ve resûlüne havale edin.”⁸²

Allah ve resûlüne itaat etmek her halükarda herkesin üzerine vaciptir. İcma ehlinin hakimlerin müftülerin ve başkalarının sözleri ancak Allah ve Resûlünün sözlerine tâbi ise onlara uyulur. Yoksa Allahu Teâlâ'nın kendisine itaati emretmediği bir şahsa itaat vacip değildir. Resûle itaat etmek Allah'a itaattir. İşte bu tevhidin hakikatidir. Bu bilindiği zaman kimi ilim ehlinin söylemiş olduğu söz beraberinde kitap ve sünnete delalet ediyorsa işte o sözün râcih bir söz olduğu da bilinir. Bu sözün dışında başka bir söz söyleyenler, bu sözü söyleyenden daha büyük biri olsa bile, bu söz içerisinde Allah ve resûlüne itaati emreden apaçık ve net bir sözdür.

Bazılarına, sahabenin icması hüccet midir değil midir? diye soruldu. Şu şekilde cevap verildi:

Onların icması kesin bir hüccettir. İlim ehlinin icması ile onun alınması gerekir. Bunun içinde şu ayeti delil getirirler:

“Kim hidayet kendisine belli olduktan sonra resule muhalefet edip müminlerin yolundan başka bir yola tâbi olacak olursa, biz onu yönelmiş olduğu şeye bırakırız. Biz Onu cehenneme atarız. Orası ne kötü bir varış yeridir.”⁸³

“Muhacir ve Ensardan öncü olanlar, yarışanlar ve ihsan üzere onların yoluna tâbi olanlar var ya Allah onlardan razı olmuş onlarda Allah'tan razı olmuşlardır.”⁸⁴

Ve Kuran'daki en yüce sure olan fatiha suresinin şu ayetini delil getirirler:

“Bizi dosdoğru yola ilet, kendilerine nimet vermiş olduklarını yoluna.”⁸⁵

Onlar Allah Resûlünün sahabesidir ve Allah onlardan razı olmuştur.

83 Nisa, 115

84 Tevbe, 100

85 Fatiha, 6-7

Sahabeden herhangi birinin sözü alimlerin yanında hüccettir. İmam Ahmed ve diğerleri bu sözleri alırlar, ama eğer o sahabeye başka bir sahabe muhalefet etmediyse, eğer başka bir sahabe ona muhalefet ettiyse onun sözünü hüccet olarak almazlar.

FASL: USÛLUL FIKIH

Şeyh Hamd İbn Nasır İbn Ma'mer'e sıfatın ve vacibin tarifi, sünnetin, mekruhun ve haramın tarifi soruldu. O da şöyle cevap verdi:

Alemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun. Şeriatta vacip olan bir şeyi terk eden kişi kötülenip zemmedilmiştir, ama bunu yerine getiren kişi ise övülmüş mükfatlandırılmıştır. Bu Hanbelîler, Şafilere ve fukahânın çoğuna göre fazla eşdeğerdir. İmam Ahmed'den gelen bir rivayete göre farz vacipten daha kuvvetlidir. Bu Ebu Hanîfe'nin de görüşüdür. Sünnete gelince; yapan kişi bundan sevap alır ama terk eden kişi bundan dolayı zemmedilmez. Sünnet lugatta izlenilen takip edilen yol demektir. Şeriatta kullanıldığında bununla, Kuran'ın konuşmadığı yerde Allah Resûlünün emrettiği sözü ve fiili ile ona davet etmiş olduğu şeydir.

Mekruha gelince bu mendubun zıddıdır. Lugatta sevilenin zıddıdır. Şeriatta ise; onu terkeden kişi övülür, yapan kişi ise cezalandırılmaz. Terk edilmesini yapılmasına tercih ettiğinden dolayı Şarininde yasaklamış olduğu şeydir. Oruç ameli meşakkatli olduğundan seferde oruç tutulması gibi, ve buna benzer şeylerdir. Mekruha gelince bu müteahhirinin örfünde tenzihen yasaklanan şeydir. Haram içinde mekruh sözü kullanılır ki İmam Ahmed'in ve diğerlerinin sözlerinde olduğu gibi bu mütekaddiminin sözünde çoktur. Mesela İmam Ahmed şöyle demiştir: "Ben Mute nikahı ve kabirlerde namaz kılmak mekruh görüyorum."

Halbuki bunlar haramdır. Mekruh Allah *azze ve celle*'nin şu sözünde de haram anlamında kullanılır:

"Bütün bu sayılanların kötü olanları Rabbin katında mekruhtur."⁸⁶

Haram ise helalin zıddıdır. Buda Allah'ın kitabında haram kıldığı ve ya resûlullah *aleyhisselam*'ın lisanı ile söylediği şeydir. Vaciplerin terki haram olanların yapılması ile belirlenmiştir. Haram kılmanın aslı lugatta engellemek demektir. Haramın şeriattaki tarifine gelince yapan kişi, giybet, nemime gibi haram olan bir sözü bile söylemiş olsa zemmedilir. Veya nifak, kin, münafıklık gibi kalp amellerinden birini de yapsa zemmedilir.

Şeyh Hasan ibn Abdurrahman'a; mendup ile müstehap, mübah ile caiz, batıl ile fasit ve sahih ile mekruh arasındaki fark nedir? diye soruldu. Oda şöyle cevap verdi:

Bil ki; şer'i hükümler ya vacip, ya müstehap, ya mekruh ya haram olur. Bunlara ilim ehlinin yanında meşhur beş hüküm denilir.

Vacip nedir? Yaptığın zaman ecir alırsın terk ettiğin zaman ceza alırsın. Bunun zıddı da haramdır.

Haram da nedir? Terk Ettiğin zaman ecir alırdın, yaptığın zaman da günaha girersin.

Müstehab nedir? usülcü ve fakih lerin yanında mendup ve mesnun ile eş anlamlıdır.

Mekruh ise müstehabın zıddıdır. Müstehab, yaptığın zaman ecir alırsın, terkettiğinde ceza almazsın. Mekruh ise; terkettiğinde ecir alırsın, yaptığında ise ceza almazsın.

Mübaha gelince; yaptığında ecir olmaz, terkettiğinde de cezası olmaz. Ancak bazen salih bir niyetle mübah yapıldığı zaman ecir olur. Bununla beraber itaate yardımcı olması kast edilirse, yemek içmek uyumak gibi.

Batıl ve fasit arasındaki farka gelince; usülcülere göre bunlar eş anlamlıdır. Ebu Hanîfe der ki; Batıl haddizatında yasaklanan olduğundan dolayı ona batıl denir. Medamin melagihın satışı gibi. (Bunlar hayvanların birleşmesindeki cenin satışıdır)

Fasit ise kendindeki bir vasıfıdan dolayı yasaklanan şeydir. Eğer bu vasıf olmasa sahih olurdu. Faiz gibi mesela. Faizde fazlalık haram olmuştur. bu fazlalık ise kendinde fazlalığın haram olmuş olduğu şeydir. Birinin başka birine veresiye olarak yapmış olduğu satış da böyledir. Allahu alem.

Eğer fasit olursa mesela velisiz nikah kıyılması ve bunun gibi şeylere fukahâ fasit tabirini kullanıyor. Çünkü kanunlar üzerine cari olan tabir bu olduğundan dolayı bu şekilde kullanmışlardır. Kendilerinden fasit diye tabir edilen şeylere batıl da denir. Allah en iyi bilendir.

Şeyh Abdurrahman ibn Hasan'a batıl ile fasit hakkında usûlcülerin arasında ne gibi bir farklılık vardır? diye soruldu.

O da şöyle cevap verdi: Hanbeli ve Şafî fuhakalarından olan usûlcülerin yanında bu ikisi eş anlamlı kelimelerdir. İmam Ebu Hanîfe'ye göre bu ikisi zıttır. Ona göre batıl hiç bir şekilde meşru olmamış şeydir. Medamin ve melagih gibi. Fasit de meşrudur, amma içerisinde haram olan bir özelliği barındırır, bu da faiz gibi... Cumhura göre yasaklanan her bir şey ister zâti haram olsun, ister içerisinde haram olan bir şeyi barındırsın bu fasittir, batıldır. Ancak Hanbelî fakihlerinden bazı alimler batıllığında icma edilen ile icma edilmeyen şeyin arasını ayırt etme yoluna gitmişlerdir. İcma edilene batıl edilmeyene de fasit demişlerdir. Bu vesile ile batıl ve fasitin arasını ayırmak istemişlerdir. Çünkü ikincisi üzerinde sahih hükümlerin tertip edildiği şeydir. Ya da onlar bu ifadeyi kullanarak ihtilaftan çıkmayı amaçlamışlardır. Çünkü mezheb ehli olan fakihlerin genelde adeti ihtilaftan çıkmaya dikkat etmektir. Bazısı da ihtilaflı olan şeyler için aslına riayet ederek batıl tabirini kullanırlar. Tabirde ikisinin arasını gözetken kişi ihtilaflı olan şeylere batıl diye isimlendirmekten uzak durmaz. Bunun benzeri onların farz ve vacip arasındaki ihtilaflı gibidir.

Usûl kaideleri kitabında şöyle denir: Bunlar Ahmed ibn Hanbel'den gelen iki rivayete göre şer'an eş anlamlı kelimelerdir. Hanbelîlerden İbn Akil gibi, bir grup da bunu tercih etmişlerdir. Şafîî de böyle demektedir. İmam Ahmed'den gelen başka bir rivayette ise farz daha kuvvetlidir demektedir. İmam Ahmed ibn Hanbel de Ebu Hanîfe de bu görüşü tercih etmektedir. Buna göre farz kesin bir delil ile sabit olan şeydir. İbn Akil Ahmed ibn Hanbel'den bu görüşü aktarmıştır. Ve şöyle de denilir; kasden ya da yanılarak hiç bir zaman İslâm'dan düşmeyen şeye farz denir. İbn Akil Ahmed ibn Hanbel'den aktardığı rivayette şöyle anlatır:

Farz, Kur'an ile belirlenen, vacip ise sünnette olan şeydir. Peki bu ihtilafın faydası nedir? Onlardan birinin ecri daha fazladır. Onlardan birisinin yolu daha kesindir. Öbürü ise zan üzeredir. Kadı İyad bunu zikretmiştir. İbn Akil ise bunları bir görüş üzerine aktarıyor. Birden fazla kişi de bunu aktarmıştır. Zaten asıl ihtilaf lafızdadır. Bu ihtilaf üzerine Ahmed ibn Hanbel'in ashabı birtakım meseleler zikretmiştir. Farz ile vacibin arasını da böylece ayırt ediyorlar.

Mesele; asıl ile zahir bir biri ile çelişkili olursa o zaman ne olacaktır? İbn Receb el-Hanbeli el-Kavaid kitabında şöyle der: Bizim yanımızda iki asıl birbirine zıt olursa, bizim yanımızda olanı desteklediğinden dolayı biz en râcih olan hangisi ise onunla amel ederiz. Eğer râcih olma noktasında ikisi de eşit ise o zaman meselede genelde iki görüş olur.

Bir de var ki asıl ile zahir birbirine zıt olursa, zahir eğer hüccet se bizim şer'an onu kabul etmemiz gerekir. Mesela şahitlik, rivayet, bir takım haberler gibi.

O zaman biz burada ihtilaf olmaksızın aslına bakmadan bunlara itibar ederiz. Eğer durum böyle değilse yani bunun kaynağı örf, adet, karineler veya zannı galib veya bunun gibi şeyler ise o zaman zahire iltifat edilmez ve asıl ile amel edilir. Bazen zahir ile amel edilir, asıla iltifat edilmez. Bazen de ihtilaflar çıkar, işte bunlar da dört kısımdır.

İlk şekle gelince; adil olan sika olan şahıslar bir köpeğin bir kabı yaladığını bize söylerlerse biz o zaman zahire bakarız.

İkinci şekle gelince; eğer bir suda, elbisede, beden de veya arazi de temizlik yada pislik kesin ise ancak zail olduğu noktasında bir şüphe varsa burada da itibar edilecek olan şey ise asıldır. Nikah ve talak da böyledir, bunlarda zail olduğu kesin olursa asıl üzere bina olur.

Üçüncü şekle gelince; derin uykunun abdest bozması gibidir. Çünkü derin uyku tahaterin kalma olasılığı olsa bile abdest bozmanın beklenebileceği bir ortamdır.

Dördüncü şekle gelince; asıl ile zahir birbirlerine direniyor ikisi de eşit derecede ise mesela, köpek başını su dolu bir kaba daldırmış ise ve köpeğin kabı yalayıp yalamadığında bir tereddüt varsa ve köpeğin de ağzı ıslaksa o zaman necis olduğuna mı hükmedilir? Çünkü zahire göre necis-tir. Yoksa temiz olduğuna mı hükmedilir? Çünkü asıl olan budur. Bunda da iki yön vardır. Özet sona ermiştir. Burada şeyh Abdurrahman ibn Hasan'ın hattından değişiklik yapılmıştır. Hamd bin Atik bunu nakletmiştir.

Şeyh Abdurrahman ibn Hasan şöyle demiştir: Eğer kıyas sahih ise o beş asıldan biridir. O beş asıl ise kitap sünnet, icma, kıyas ve istishabdır. Bu beş taneden her biri de müstakil birer delildir. Ancak usülcülerin yanında istishab ile ilgili bir ihtilaf olmuştur. İbn Abdul Hadi şöyle dedi: Mu-hakkikler bunu icma olarak zikretti ve bu dört asla bağlıdır dedi. İstilah olarak kıyası tarif ederken de şöyle dedi: Feri bir meselede asıl ve hükmün arasını birleştirmektir. İbn Abdulhadi şöyle der: Kıyasın dört rukûnu vardır. Bunlar asıl, fer', aslın hükmü ve aralarını cem eden vasıftır. Ebu Abbas İbn Teymiyye ise şöyle der: Kıyas eğer sahihse delaletine karşı çıkılmaz.

Şeyh Abdullah ibn Abdurrahman Eba Batin şöyle der: Kavaid kelimesi kaide kelimesinin çoğuludur. Bu da hükümlerin bilinmesi için bütün hükümlerin cüzüne mutabık olması gerekmektedir. Vacip aman sevabın terk edildiği zaman cezanın hak edildiği şeydir. Haram ise bunun tam tersidir. Yani yapıldığı zaman cezanın terk edildiği zaman ise sevabın elde edildiği şeydir. Mendup ise yapıldığı zaman sevabın elde edildiği terk edildiği zaman cezanın elde edilmediği şeydir. Mekruh da bunun tam tersidir. Terk edildiği zaman sevap elde edilir. yapıldığı zaman günah elde edilmez. Mübaha gelince; yapılmasında da terk edilmesin de de seva da yoktur ceza da yoktur. Farz ve vacip ise eş anlamlı kelimelerdir. Hanefiler buna muhalefet etmişlerdir.

Vacip farz-ı ayn ve farz-ı kifaye, muhayyer ve muayyen, mutlak ve muvakkat olarak kısımlara ayrılır. Muvakkat olan da geniş ve dar diye kısımlara ayrılır. Mendup ve müstehab ise eş anlamlı kelimelerdir. Sünnet ise bunlardan daha hususidir. Caiz ise mübah ve mümkün için kullanılır. Yapması ve terk edilmesi aklen eşit olan şeydir. Üzerinde şüphe duyulan bir şey içinde bu ifade kullanılır. Ruhsat, bir özürden dolayı haram olan bir şeyin kalmasıdır. Azimet ise; tam tersidir. İtikat ise; nefiste bir tereddüt olmaksızın bir şeye kesin olarak bağlanmaktır. Eğer hakka uyum sağlıyorsa bu sahihtir. Mesela Allah azze ve celle'nin arşa istiva edip yarattığı varlıklardan ayrı olmasına inanmak gibi.

Fasit de bunun tam tersi nedir. Çünkü fasit, bir şeyi üzerinde bulunmuş olduğu şeyin tam tersine inanmaktır. Bazen cahillik bilmemek için kullanılır. Delil ise üzerinde düşünüldüğünde başka bir şeye ulaşılması

mümkün olan şeydir. O da; kendisine delil getirilen şeydir. Kendisinde zan hasıl olmuş olan şeye gelince; ona geniş bir delil de denir.

Asıl; başka bir şeyin kendisi üzerine bina edildiği şeye denir. Fer' ise; bunun tam tersidir. Fıkıh'a gelince; o da yolu içtihat olan şer'î ahkamı bilmektir. Sünnet ise; Allah Resûlünün yapmaya devam ettiği veya vacip olmadığını açıklayarak yapılmasını emrettiği şeydir. Bazen sünnet ile vacip de kastedilir. Mesela Allah Resûlü "on şey sünnettendir" dediğinde burada kastedilen şey vacip anlamındadır. Mecaz; bir karine ile beraber karşılıklı konuşmada asıl anlamından başka anlamında kullanılan kelimeye denir. Bu iki türdür. Birincisi mürseldir. Ortada benzerlik olmaksızın kelime konulduğu anlamdan başka bir anlamda kullanılmışsa buna mecazi mürsel denir. Bu el kelimesi yerine nimetin kullanılması, göz kelimesinin yerine görmenin kullanılması gibidir. Ya da cesaretli bir adam için aslan ifadesinin kullanılması gibidir. Bazen de mecazi mürekkeb olur. Bu da; birden fazla kelimedden oluşan mecazi sözdür. Mesela bir meselede te-reddüt eden kimseye şöyle dersin: Sen napıyorsun? Bir ileri bir geri gidip duruyorsun. İşte bu da mecazdır. Bazen isnadda da olur ve bunada mecazi aklı denir. Adamın ciddiyeti ciddi oldu sözünde olduğu gibi; aslında burada kastedilen adam ciddi oldudur. Sözün değiştirilip yerine başka bir sözün getirilmesi ile yapılan mecazdır. Ama bundan da kastedilen mana anlaşılmış olur.

Hakikate gelince; karşılıklı konuşmada bir kelimeyi asıl manası üzere söylemektir. Tevil ise bir kelimeyi asıl manasından mecaze çevirmektir. Ya da delalet ettiği bazı şeyler ile sınırlandırmaktır. Bazen yakın tevil olur. O zaman orada en düşük tercih edilen bir şey olması yeterlidir. Bazen de uzak tevil olur. O zaman da çok güçlü bir tercih ettirici sebebe ihtiyaç vardır. Bazen de zorlama tevil vardır ki bu da kabul görmez. İchtihat ise; şer'î bir hükümde bir kanaate varmak için fakihin elinden gelen çabayı sarf etmesidir. Fakih ise; şer'î hükümleri delillerinden ve tahsilatlarından çıkarabilen kişidir. Bunları ise ancak ihtiyaç duyulan fenleri, ulumul ğaribi, usul, kitap, sünnet ve icma ilmini bilen yapabilir. Taklit ise; başkasının sözüne hüccet ve şüphe olmaksızın uymaktır. Akide meselelerinde taklit caiz olmadığı gibi ilmi meselelerde de taklit caiz değildir. Sadece zanni olan ameli meselelerde caizdir. Müçtehitin

olmadığı yerde de taklit caizdir. Ancak bir kişinin içtihat etmeye gücü yeterse taklit caiz olmaz. Taklit edeceği kimse kendisinden daha alim olsa, sahabe bile olsa taklit etmesi uygun olmaz. İctihata gücü yettikten sonra artık onun taklit etmesi haram olmuş olur.

Şeyh Abdullatif ibn Abdurrahman ibn Hasan'a soruldu. Fukahâ ruhsata şöyle demiştir: Râcih olan bir engel bulunduğunda şer'î delilin hilafına karşı sabit olan şeydir. Bunun tersi de azimettir. Fukahânın bu tanımına karşı ne dersiniz? O da şöyle cevap verdi:

Bil ki; şer'an azimet, râcih olana muhâlif olmaksızın şer'î bir hükümle sabit olan bir hükümdür. Onun şer'î delil sözü, akli delillerle sabit olan şeyleri çıkarmak için söylenmiştir. Onun muhâlif olmaksızın sözüne gelince; Şer'î delille sabit olan şeyde ya kendisine muhâlif olan şeyde bir eşitlik olması gerekir ya da delile daha râcih olan bir şey olması gerekir. Delile eşit derecede muhâlif olan bir şey varsa orada durulması gerekir. O zaman ortadan azimet kalkar. O zaman da tercih ettirici şeyin aranması gerekir. Eğer râcih olursa onun gereği ile amel edilir, azimet de ortadan kalkar ve ruhsat sabit olur. Mesela açlık olmadığı zaman leşin yenilmesinin haramlığı gibi. Leşin yenilmesinin haramlığı azimettir yani asıldır. Çünkü bu ortada bir muhâlifi olmaksızın şer'î delil ile sabittir. Ama ortada öldürücü bir açlık varsa o zaman haram olanın deliline bir muhâlif hasıl olmuş olur. O zamanda nefsi korumak için o râcih olan muhâlif gündem olmuş olur. Yani yemek caiz olur ve ruhsatta gerçekleşmiş olur.

Ruhsata gelince; ortadaki râcih olan bir muhâliften dolayı şer'î bir delilin aksine sabit olan şeydir. Onun buradaki şer'î delilin hilafına sabit olan şey sözü; Şer'î delile uygun olarak sabit olan şeyden sakınmak içindir. O zaman bu zaten ruhsat değil azimet olur. Mukimken oruç tutmak gibi.

Râcih olan bir muhâlif sözüne gelince; râcih olmayan bir muhâlif ifadesinden sakınmak içindir. Eğer muhâlif olan bir delil eşit ise o tercih ettireni elde etmek için orada durmak gerekir. Veya Şer'î delile eşit olmaz ise; o zaman onu etkilemez. Bu durumda da azimet kalır. Zikredilen tarif üzerine azimetin içerisine şer'î delil ile sabit olan beş hüküm girer. Bu hükümlere muhâlif olanda ortada tercihe layık bir muhâlif olmasından dolayı ruhsata girer. Mesela açlıktan dolayı leşin yenmesi gibi.

Şeyh Muhammed bin Abdulvehhab şöyle dedi:

Hadise gelince; hadis makbul olan kimi ravilerin onu zikredip, sahih kitaplara ya da mûsned e nisbet etmelerinden dolayı aslı bilinmese bile bununla amel edilmesi caizdir. Kimisi de onunla amel edilmesine dair icmayı zikretmiştir.

Şeyh Muhammed'in oğlu Abdullah'a mûsned mi mürsel mi daha güçlüdür? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi:

Mûsned hadis mürselden daha kuvvetlidir. Çünkü mûsnedin senedi Allah Resûlüne dayanmıştır. Senedin hepsi sika ise ve onların içinde de hiç bir şaz yoksa ve ortada onun gibi veya ondan daha kuvvetli bir muhâlif de yoksa o zaman alimler onunla delil getirilmesi hususunda icma etmişlerdir. Mürsele gelince; mürsel tabiinin peygamberden direk olarak naklettiği hadise denir. Mesela Hasen'in peygamber *aleyhisselam* şöyle şöyle dedi demesi gibi.

Muhammed ibn Şihab ez-Zühri şöyle dedi: Allah Resûlü şöyle dedi. Ata da aynı şekilde Allah Resûlü şöyle dedi, dedi. Tabiin kendisi ve Allah Resûlü arasındaki bir adamı düşürüyor. İlim ehlinin çoğu mürsel hadisi hüccet olarak almıyor. Ancak düzgün bir senedi varsa o zaman olur diyorlar. Durum böyle olunca senin için şu ortaya çıkmış olur ki o da bir çok yönden mûsned mürselden daha kuvvetlidir. Sen tüm bunların manası nedir sözünün karşılığı ise bu soruda da bundan önceki sorunun cevabında da ortaya çıkmış oluyor. Onların yanında mürsellerin en sahihi ise medinenin alimi olan Said ibn Müseyyeb el-Kurayşî'nin mürselleridir. Onun için tabiinin en alimi ve en faziletlisi de denir.

Yine şöyle bir soru soruldu: Nebi *aleyhisselam* dan iki haber gelse, bunlardan biri emre biri de yasağa delalet etse hangisi râcih olur?

Şöyle cevap verdi: Râcih olan, hıfzı kuvvetli, sika ve güvenilir bir kişi tarafından senedi sahih olarak Allah resûlünden nakledilen şeydir. Eğer ikisi de sıhhat noktasında eşit olursa en son hangisi ise o alınır. Çünkü en son olan söz nesh edici olandır. Allah Resûlünün fiili ve sözlerinden en son olan şey alınır. Eğer bunu bilmek mümkün değilse ve ikisi arası da cem edilebiliyorsa böyle yapılır. Eğer bu da yapılamıyorsa en ihtiyatlı olan alimlerin ve fakihlerin ekseriyetinin görüşü ne üzere ise o alınır.

Şeyh Ahmed ibn Nasır'a ğarib ve muttasıl nedir? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi.

Ğarib sadece bir senedi olandır. Mesela Tirmizi'nin kimi hadislerde şu fadeyi kullanması gibi: Bu hadis ğarib bir hadistir, biz bunu ancak bu şekilde biliyoruz. Ğarib olan hadis ravileri ğüvenilir ise sahih de olabilir zayıf da olabilir. Yukarıdaki ifadeye uyan bir hadis ğördüğümüzde biliriz ki o zayıf hadis kısmına girer.

Senedi Allah Resûlüne kadar dayanana ise muttasıl denir. Bu ister merfu, ister mevkuf ister maktu' olsun farketmez. Ancak burada mürsel, munkati ve ma'dal çıkar.

Şeyh Abdullatif ibn Abdurrahman'a Müsned, merfu ve muttasıl arasındaki fark nedir? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi.

Şunu bil ki; merfu Allah Resûlüne söz, fiil ve hüküm olarak isnad edilen şeydir. Hatıb el-Bağdadi isnad eden kişinin sahabe olmasını şart koşmuştur. Cumhur ise bunun hilafınadır. Müsned ise merfunun ta kendisidir. Yani birbiriyle eş anlamlıdır. Bazen bu munfasıl da olur. Mesela Malik'in Nafi'den, onunda ibn Ömer'den, onun da Allah resûlünden nakledilen hadis zinciridir. Bazen de munkatı olur. Mesela Malik'in Zühri'den, onun da İbn Abbas'dan, onun da Allah resûlünden nakletmesi gibi. Bu neden munkatıdır? Çünkü Zühri İbn Abbas'dan bir şey işitmemiştir. Dolayısı ile biz böyle bir hadise munkatı müsned hadis deriz. İbn Abdulberr bu ikisinin de eş anlamlı olduğunu söyler. İnkita' ise her ikisine de girer.

Ayrıca şöyle de denilir: Müsned, üzerinde durulmuş olsa bile senedi sahabeye dayanan şeydir. Müsnedin tarifi aynı muttasılın tarifi gibidir. Bunun üzerine bu tarif merfu dan yani üzerinde durulmuş olsa bile dediğimiz sözümüzle ayrılır. Bu söz üzerine merfu ile arasında bir umum ve hususi vechi olmuş olur. Senedinin Allah Resûlüne ulaşması açısından ikisi de umumdur. Merfu munkati merfu olduğunda bir yönden hususi olur. Müsned de mevkuf olması açısından hususidir. Ekserisi birinci tarif üzerinedir. Umum ve hususi vechilik aynı şekilde gelir. Bu önceki geçenlerde bilindiği üzere merfu ve muttasıl arasında da geçerlidir.

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

TAHARET KİTABI

Şeyh Muhammed bin Abdulvehhab kendi üzerinde hükümlerin dönmüş olduğu kaideleri zikrettikten sonra şöyle der:

Bu kendisi ile örnek alınan bir misaldir. Ve bu sular babında geçmiştir.

İlim ehlinde çoğu suyu bir necaset değiştirmedığı sürece ve ya su adı kendisinden çıkmadığı sürece suyun hepsi temizdir demiştir. Mesela gülsuyu, bakla gibi isimleri kullanmamız gibi bir durum hariçtir. Kimisi de su üç çeşittir demiştir. Temizdir, temizleyicidir ve necistir. Onlar Allah Resûlünün şu hadisini delil getirirler.

"Sizden hiç kimse durgun suda gusûl almasın."

Eğer bu yasaklamayı ifade etmeseydi; peygamber onu yasaklamazdı. Bunun nazari deliline gelince; mesela bir kişi birini su satın alması için birini vekil tayin etse o da kullanılmış bir su satın alsın veya temiz bir şey ile değişmiş bir su satın alsın onu kabul etmesi gerekmez. Dolayısı ile bu mutlak suya dahil olmamış olur.

Suyu iki kısma ayıranlardan ilki der ki; Allah resûlü *aleyhisselam* bir kişinin durgun suda gusûl almasını yasaklamıştır. Bir kişi isyan edip durgun suda gusûl almış olsa suyun necis olduğuna hükmetmeye dair hadiste menfi yada müspet olarak bir değinme yoktur. Ve müvekkilin kabul etmemesi de bir delil değildir. Dolayısıyla bir kişi deniz suyundan da satın alsın müvekkil yine kabul etmez. Veya o kişi necasetle değilde toprak ya da benzeri bir şey ile kirlenmiş bir su satın alsın müvekkilin kabul etmesi gerekmez. Dolayısıyla onun söylemiş olduğu söz burada bozulmuş oldu.

Eğer siz bu delillerin sadece zan ifade ettiğini kabullenip itiraf ederseniz, ki peygamberden şu söz sabit olmuştur “zan sözlerin en yalan olanıdır.” o zaman kesin olarak hakka isabet etseniz de etmeseniz de her şeyden önce harama düşmüş oldunuz. Çünkü siz sadece zan ile amel ettiniz. Çünkü Allah azze ve celle'nin “**su bulamazsanız**”⁸⁷ sözü umumi bir sözdür ve kapsamlı cümle lerdendir. Eğer sizin kasdetmiş olduğunuz temiz olmayan su ifadesi buraya girecek olursa o zaman siz nassa muhalefet ettiniz. Eğer girmiyorsa konuşmanın helal olmadığı bir yerde Şari'nin susmuş olduğu şu yerde Allah'ı şu sözüne isyan etmiş oldunuz.

“Ey iman edenler! Açıklandığı zaman hoşunuza gitmeyecek şeyleri asla sormayın.”⁸⁸

Yine aynı şekilde siz kapsamlı ve umumi olan lafzı da tahrif ettiniz. Çünkü Allah Resûlü aleyhisselam “su necis olan bir şeyle karışmadığı sürece temizdir” demiştir.

Siz açık ve umumi olan bu lafzı terkettiniz. Zikretmiş olduğumuz deliller ile suyun üç çeşit olduğuna inandınız. Haktan sapan insanların düşmüş olduğu yola düştünüz. Onlar da muhkemi terkedip müteşâbihe tâbi olurlar.

Eğer sizler biz bunun temiz olduğunu tam olarak bilemedik, biz ya sağın buna tesir etmesinden korktuk dersiniz biz dedemiz ki; Allah azze ve celle bize bu konuda seçenek vermiştir. O durmak ileri geri konuşmamaktır. Bilmiyoruz sözü müteşâbih olan meselelere ilhak edilir. Ama kesin olarak şariat bunu temiz olup temizleyici kılmamıştır dersiniz, siz bilgisizce bir söze dalmış olursunuz. Ve hakkında susulması gereken meseleyi araştırmış, müteşâbihin peşine düşmüş ve Allah resûlünün “helal ile haramın arasında bazı şüpheli şeyler vardır” sözünü de terk etmiş olursunuz.

İkinci meseleye gelince; onların peygamber aleyhisselam durgun suya bevletmeyi yasakladığından dolayı bevl ve dışkı suyu pisletiyor demelerine karşın onlara şöyle denilir. Eğer su durgun ise bevlden yasaklama

87 Maide, 6.

88 Maide, 101.

zikredilmiştir. Ancak suyun pis ve temiz olma meselesine hadiste değinilmemiştir. Burada başka bir delil ile delil getirilen bir mesele vardır. O da Allah azze ve celle'nin **"Eğer siz su bulamazsanız"**⁸⁹ ayetidir. Ki bu sudur. Allah resûlüne Budaa kuyusu sorulduğunda ki Budaa kuyusu kadınların hayız bezleri ve insanların dışkılarının atıldığı yerdir, o **"Su temizdir, onu hiçbir şey pisletmez"** dedi.

Kim muhkemi terkederse bilgisizce bir hüküm vermeye düşer, müteşâbihi de terk etmiş olur. Çünkü o Allah Resûlünün oraya bevletmeyi yasakladığında suyun pis olmasını kasdettiğini kesin olarak bildiremez. Sadece onun yanında olanlarının hepsinin toplamı zandan ibarettir. Eğer biz bunun aktarmış olduğumuz umumiğe girmediğini takdir edecek ve bu konuda kıyas ile konuşacak olursak Allah azze ve celle'nin şu kavline muhalefet etmiş oluruz.

"Açıklandığı zaman hoşunuza gitmeyecek olan şeyleri sormayın"⁹⁰

Eğer o kişi şöyle diyerek bir bahane üretirse ve derse ki; bu umumiğe dahi mi değil mi bu bana net belli değil, dolayısıyla necasetten nehyetmiş olduğunı dolayı korkarım derse, ona senin şöyle bir alternatifin var denilir. O da bilmediğin yerde konuşmamandır. Sen bunu müteşâbih olanlara dahil edeceksin. Sen, Allah azze ve celle o suyun necis olmasına hükmedip içilmesini de yasakladığını zannetme!

Kadının abdest ya da gusûl aldığı suyun artığı meselesi de bu meseledendir. Kimisi böyle bir suyun abdestsizliği gidermediğine inandılar . Ve burada insanı meşgul eden hayvana azab eden bir çok meseleler ürettiler. İlim ehlinin çoğunluğu şöyle der.

Bu su temizleyicidir ve abdestsizliği de ortadan kaldırır. Eğer hadis sahih değilse konuşacak bir şey yoktur. Ki Buhâri ve başkası bunu böyle demişlerdir. Eğer hadisin sahih olduğunu kabul edersek biz Sahih-i Müslim'de bundan daha sahih bir hadis olduğunu aktarabiliriz. Allah Resûlü **"Meymune'in kullanmış olduğu su ile abdest aldı, gusûl de aldı."** Bu Allah azze ve celle'nin **"Eğer siz su bulamazsanız"** kavline ve Allah

89 Maide, 6..

90 Maide, 101.

Resûlünün “su temizdir onu hiç bir şey bozamaz” kavline de dahildir. Allah Resûlü bir kişi başka bir suyu kullanabildiği zaman, aktarmış olduğumuz kati delillerden dolayı onu sadece edeplendirmek ve ondan sakındırmak anlamında yasaklamıştır.

Eğer birisi: kim bunun kullanımını yasaklıyor? korkarım ki böyle bir suyla abdestin geçerli olduğunu kabul ederseniz bu kişinin abdesti bozulur. Yani nehiy bununla ilgilidir dersiniz ben derim ki; eğer böyle bir şeyden korkuyorsan bunu müteşâbihlere kat, Allah hakkında bilgisizce konuşma, halvet sıfatı ve bunun dışındaki kalan noktalarda şeriatın sustuğu bir çok meselelerde kendin bir şey türetme!

İki kulleteynden daha az olan su da bu meseledendir. Eğer bunun içine necaset düşerse; ilim ehlinin çoğu bu suyun temiz olduğunu söyler. Çünkü bu “eğer su bulamazsanız” ifade kapsamlı bir kaidenin içine girer. Allah Resûlü kendisine necaset düşen sudan sorulduğunda o “su temizdir, onu hiç bir şey pislemez” demiştir. Ancak diğerleri suyun çok olmasına bunu hamletmişlerdir. Bu da Allah Resûlünün şu kavlinden dolayıdır. “Su iki kulle olursa necaset barındırmaz.”

Öncekiler dediler ki; eğer biz hadiste muhaddisleri eleştirme yoluna gidecek olursak, konuşulacak bir şey yoktur. Ancak biz bunun var olduğunu takdir ederek konuşacak olursak o zaman böyle bir şeyin subutuna hükmederiz. Ancak söylemiş olduğumuz şeye delalet etmez. Kim az olan su pislenir derse o kesin olarak bilmediği bir konuda konuşmuş olur. Çünkü lafız şunu ifade ediyor. Eğer su çok olursa pislik taşımaz. Eğer iki kullenden az olursa peygamber aleyhisselam bununla ilgili konuşmamıştır. Yani onun sizin söylemiş olduğunuz şey üzerine pis olma ihtimali vardır. Aynı zamanda iki kullenden az olduğunda pis olma yada olmama ihtimali de vardır. Ancak kesin olarak peygamberin maksadı belirlenemiyorsa da Allah hakkında bilgisizce konuşmayı Allah haram kılmıştır. Eğer sizler bizim delillerimizin kapsamlı olmadığını söylüyorsanız; bu batıldır. Çünkü bu umumi ifadedir. Bu takdir üzere bu mesele hakkında susulması gereken şeylerdendir. Bizim bu konuda araştırma-
mız bize yasaklanmıştır.

Eğer sizler alimlerin kerih gördüğünü söylemesi gibi ben, başka bir su varken bu suyu kullanmayı onu kerih görüyorum dersiniz, veya necaseti hakkında şüphe duyan insanın söylemiş olduğu buna benzer ibareleri konuşacak, olursanın şeriatla bu suyun necis olduğuna dair bir hükmü yoktur ama ben bu suyun kullanılmasını hoş karşılamıyorum dersiniz o zaman hakka isabet etmiş ve peygamberin sözü ile amel etmiş olursunuz. O aynı anda temiz olsa da olmasa da siz yine de peygamberin sözü ile amel etmiş olursunuz. Çünkü bir kişi bir şeyden şüphe eder ve ondan vera sahibi olursa o kişi hakka isabet etmiş olur. Daha sonra o sakınmış olduğu şeyin helal olduğu ortaya çıkmış olsa bile yine de onun yapmış olduğu şey hakka isabettir. Ama kişinin takva babından yapmış olduğu şey hüküm değildir.

Kim insanlara indirmiş olduğu şeyi açıklasın diye göndermiş olduğu peygamberin iki kuleden az olan suyu ümmete meşru kılmasını istemiştir, o necis olan bir şeye bulaştığında o pistir, onun içilmesi haramdır, kim o sudan abdest alırsa onun namazı kabul olmaz, kim ona değerse onu yıkamadan temiz olmaz diye inanırsa ki peygamber *aleyhisselam* bunu açıklamadı. Ta ki kendisine bir bedevi geldi. Ona çöldeki bir sudan sordu. Ki bu suya yırtıcı hayvanlar geliyor ve bu suya bu hayvanların tükürük ve salyaları akıyor. Peygamber ona şöyle cevap vermiştir.

“Bir su iki kulleye varmışsa o su pislik taşımaz.”

Peygamber *aleyhisselam* bu lafız ile ümmetine şunu açıklamak istemiştir. Eğer bir su Irak ritli ile beş yüz ritle varacak olursa o suyun necis olması ancak bir değişime uğraması ile olur. İki kuleden az olan su yırtıcı hayvanın salya veya terinin bulaşması ile pislenir ve bizim anlattığımız gibi olur derse; bu kişi doğrudan ne kadar da uzaktır. Ayrıca o bilgisizce konuşmuş, susması gereken yerde konuşup müteşâbih olan bir meseleyi haram kılmıştır.

Biz Allah *azze ve celleden* bizi ve müslüman kardeşlerimizi sevip razı olduğu şeylere muvaffak kılmasını, kitap ve sünneti bize öğretmesini, hakkı hak olarak gösterip ona tâbi olmayı, batılı batıl gösterip ondan içtinap etmeye bizi muvaffak kılmasını isteriz. Batılı karışık gösteripte

saptırdığı kullarından eylemesin. Bu kurallar şer'i ilimlerin hepsinde geçerlidir. Fıkıh ilminde taharet babından ikrar babına kadar da özel olarak geçerlidir.

Şeyh Muhammed b. Abdulvehhab'ın oğlu şeyh Abdullah'a, su iki kuleden az olur ve içine necaset düşerse, sadece necasetin düşmesi ile yoksa değişmesi ile mi pis olur? diye soruldu. O da şu şekilde cevap verdi: Su necaset ile değişmemişse pis olmaz. Su az da olsa çok da olsa fark etmez. İmam Mâlik ve Medinelilerin kavli bu şekildedir. İmam Ahmed'den gelen rivayetlerde bu şekildedir. Onun arkadaşlarından bazıları da bu görüşü tercih etmişlerdir. Bu meselede beş görüş vardır. Bizim tercih etmiş olduğumuz budur. Bunun delili ise Tirmizin ve diğerlerinin Ebu Said'den rivayet ettiği hadistir. Allah Resûlüne "Ey Allah'ın resulü! Biz Budaa kuyusundan abdest alalım mı? diye sorduk. Budaa kuyusu ise hayız bezlerinin, köpek leşlerinin ve pis kokan şeylerin atılmış olduğu bir kuyudur. Peygamberde şöyle cevap verdi: "Su temizdir, onu hiçbir şey pisletmez." İmam Ahmed bu hadisi tashih etmiştir. İbn Abbas'dan gelen bir rivayette peygamber aleyhisselam şöyle buyurur: "Su temizdir, onu hiçbir şey pisletmez." Ebu Umame el-Bahili der ki: Allah Resûlü aleyhisselam dedi ki: "Suyu hiçbir şey pisletmez. Ancak kokusu, rengi ve tadına baskın gelecek bir şey olursa o zaman su pislenmiş olur." İbn Mace bunu rivayet etti. Ebu Hatim ise zayıf gördü. Beyhâki de şöyle bir hadis vardır:

Aynı şekilde kendisiyle taharetin giderilip abdest alındığı sudan ona sorulunca şöyle cevap verdi: Allah azze ve celle'nin yaratmış olduğu hal üzere kalıp da değişmeyen her temiz sudur. Eğer bir necasetten dolayı rengi, kokusu ve tadı değişmiş ise o zaman onunla temizlenmek caiz değildir.

Ona yine şöyle bir soru soruldu: Su iki kuleden fazla olup durgun ise ve bir kişi de buna bevletse, namaz vakti yaklaşmış olduğundan dolayı bir kişi de bu suyu kullanmaya mecbur olsa o sudan abdest alır mı?

O da şöyle cevap verdi: Bir insan durgun suya bevletse ve namaz vakti yaklaştığında da bu sudan kullanmaya mecbur kalsa, o sudan başka bir su bulamazsa ve bu suda iki kuleden fazla ise necasetin kokusu o suyu da değiştirmemişse zahir olan görüşe göre abdest alır, abdestsizliğini de onunla giderir.

Şu şekilde soruldu: Bir kuyuya hayvan düşse de bundan dolayı da suyun kokusu değişmiş olsa onu kullanmak caiz midir? O şu şekilde cevap verdi: Onun kokusunun değiştiğini gördüğü anda onu kullanması caiz değildir. O suyla namaz da caiz olmaz.

Yine şu şekilde soruldu: Namaz vakti geldiğinde sadece zemzem suyu bulursa onunla abdest almak caiz midir? O da şöyle cevap verdi: Bu konuda ihtilaf vardır. Hiç bir kerahiyet olmaksızın onu kullanmak caizdir. Başka bir su bulacak olursa o zaman bu konuda üç görüş vardır. Birincisi mekruhtur, ikincisi mekruh değildir, üçüncüsü abdest değil gusül mekruhtur. Muhammed b. Abdulvehhab bu görüşü tercih eder.

Onlardan bazısına şöyle soruldu: Çok olan bir su necis olan bir şey ile değişse ve onun etrafı çevrilip arınıncaya kadar bırakılsa o zaman o su temiz olur mu? O şöyle cevap verdi: Bil ki; furkanın aktarmış olduğu şey necasetle pislenmiş olan bir suyun rengi, tadı ve kokusu değişecek olursa ondaki o değişme ortadan kalkıncaya kadar o su temiz olmaz. Ondaki değişme ise suyun boşaltılması veya üzerine su ilave edilmesi ya da kendi kendine değişikliğin kalkmasıdır ki bu da suyun çok olması ile olur. Hanbelî ve onların dışındakilerin yanında suyun çok olması iki kuleden fazla olmasıdır. Toprağa gelince onların yanında meşhur olan toprak kendi kendini temizlemez. Çünkü necaset kendi kendine temizlenmez. Başkası ile temizlenmesi daha evladır. Furu'da şöyle denir: Hayır, bilakis toprakta bir necaset varsa toprak kendi kendini temizler. el-İzah kitabında iki rivayet mutlak olarak gelmiştir. Şafiîden de bu konuda iki görüş vardır. Bunun üzerine necasetin eseri izale edilecek olursa kokusu, rengi ve tadında da bir şey kalmazsa necasetin giderilmesi üzerine o temiz olur. Mesela içki kendiliğinden sirkeye dönüşecek olursa necaset hali kimyasal bir değişikliğe uğrayacak olursa işte o zaman necis olan temiz olana dönüşmüştür. Buna da fıkhîta istihale denmektedir.

Şeyh Abdullah Eba Butayn'e, su iki kuleye varmış ve içine insanın dışkı ya da beveli düşmüş olsa durum ne olur? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi: Su iki kuleden fazlaya ulaşmış içine de insanın dışkı ve idrarı düşecek olursa alimlerin çoğuna göre insanın dışkısı ve idrarı ile diğer necasetler arasında hiçbir fark yoktur. İmam Ahmed'den gelen iki rivayetten birisi

böyledir. İmam Ahmed'den gelen diğer rivayet ise şöyledir: Su insanın dışkı ve idrarı ile pislenir. Ancak Mekke yolu üzerindeki mesani' (yağmur suyunun sulama yapılması için toplandığı taş havuz) gibi yerler olması durumunda durum değişir. Ebu Hureyre'nin hadisi buna delildir: "Sizden biri durgun suya bevl edipte sonra orada gusletmesin."

Cumhur bu hadisi kulleteyn hadisi ile tashih ediyor. Bunu şu kuvvetlendirmektedir. İnsanın bevl köpeğinkinden daha güçlü değildir. Kulleteyn (iki kulle) olanı pisletmez. Dolayısıyla iki hadisin cemi şu şekilde olmaktadır. Ebu Hureyre'nin hadisindeki kasıt kulleteynden az olana hamledilir. Ebu Hureyre'nin hadisinde açık bir şekilde insanın suya bevl etmesi ile su necis olur ifadesi yoktur. İnsanoğlunun bevinin hükmü diğerlerinin hükmü gibidir. Doğru olan da budur inşallah.

Akan ve durgun olan suyun arasındaki farka gelince bunda ihtilaf vardır. Hanbelî mezhebinde meşhur olan şey ise akan ve durgun su arasında bir fark yoktur. Az olan su akıcı olsa bile necaset bulaştığında pis olur. Ahmed b. Hanbel den gelen diğer rivayet ise akan su ancak değişme olduğu zaman necis olur. Onun ashabından bir grup da bu görüşü tercih etmiştir. İmam Ebu Hanîfe'nin mezhebinin görüşü de budur. Meselede asıl bir meşhur bir rivayet vardır ki onu şeyh Takyuddin, İbn Akil ve o ikisi dışındakiler tercih etmiştir. Su mutlak olarak pis değildir. Ancak değişme olursa pis olur. İmam Mâlik de bu görüştedir. Bu kavil üzerine su akıcı da olsa durgun da olsa arada bir fark yoktur. Akan suyun miktarı kulleteyne ulaşacak olursa pis olmaz. Ancak değişme olursa o zaman pis olur. Mezhepteki görüş budur. Yine aynı şekilde çokça kullanılmış bir su onun içine karışacak olursa o, ona bir etki etmez. Eğer akan suyun miktarı kulleteyne ulaşmamışsa ve içinede kullanılmış bir su karışacak olursa karışan suyun rengi sarı yada kırmızı olsa ama temiz olan suyun çoğunluğunu da değiştirmemişse bundan bir zarar olmaz. Bu İmam Ahmed'in "bir insanın abdest suyu abdest almış olduğu kaba sıçrarsa bunda bir beis yoktur" demesi gibidir.

Şeyh Abdullah Eba Butayn'e, su kırk sa' yada daha fazla olursa ve orada da köpeğin bir izi varsa orada abdest alınır mı? diye soruldu. O da şu şekilde cevap verdi: Orada abdest almak caizdir. Çünkü alimlerin sözle-

nin sıhhatine göre su ancak necaset ile değiştiğinde pis olur. Şerh'de şöyle der: İkinci rivayete göre su ancak değişmesi ile pis olur. Huzeyfe, Ebu Hureyre, İbn Abbas, Malik, İbn Münzir den rivayet edilmiştir. Bu da Şafinin sözüdür. Allah resûlü kendisine Budaa kuyusundan sorulunca "Su temizdir, onu hiçbir şey pisletmez" demiştir. Ebu Davud ve Nesai bunu rivayet etmiştir. Tirmizi onu hasen kabul etmiştir. İmam Ahmed onu sahihlemiştir. şeyh Takyuddin ve Muhammed b. Abdulvehhab bunu bu şekilde tercih etmiştir.

Kulleteynden az olan bir suya necaset karışmış ama o değişmemiş ise durum ne olur? diye soruldu. O da şu şekilde cevap verdi: Bizim yanımızda râcih olan onun temiz olmasıdır. Çünkü su değişme ile pis olur. Ama ihtiyat daha güzeldir. İhtilaftan çıkmak için ihtiyatlı olmak daha güzeldir.

Eti yenen hayvanların zibili suyu değiştirirse durum ne olur? diye soruldu. Şöyle cevap verdi: İmam Mâlik, İmam Ahmed gibi cumhuru ulemaya göre bu temizdir. Bu konuda şer'i deliller çoktur ve uzun uzadıya bu konu ile ilgili söz söylenmiştir. Bu konuda on küsur hüccet zikredilmiştir. Ama kesin olarak necasetten dolayı değiştiğini bilirse o zaman o pis olur. Ama o eti yenen hayvanın dışkısı mı ya da eti yenilmeyen hayvanın dışkısı mı olduğunda şüphe ediyor mu? O zaman bu konuda İmam Ahmed de ve diğerlerinde iki görüş vardır.

Aynı şekilde, çok olan bir duya deve ve koyun gelse ve ona bevl etse onların bevilleri ile su kirlenir mi? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi: Bevl veya dışkı suya karışacak olursa ona zarar vermez, su mutlak olarak duruyorsa o yine temizdir. Rüzgarın ve selin sürükleyip geldiği şey ise bundan muaftır.

Şeyh Hamd ibn Atik'e su oluklarının (liza) yada onun dışındakilerinin üzerine cissas (yara otu, sarı ot) veya bunu dışındaki bir şey konulduğunda su nasıl olur? diye soruldu.

O şöyle cevap verdi. Cissasın konulduğu suda bir beis yoktur. Bu liza denile yerlerin üzerine koruma amaçlı cissas konsa yani sarı otlardan konsa ve bunların üzerine yağmur yağsa bundan dolayı da otların rengi suya geçse yine de bir şey olmaz.

Şeyh Hamd ibn Nasır ibn Ma'mer'e havuzlarda yıkanılır mı? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi: Durgun sulardan olan o havuzlarda cünüplükten dolayı gusledilmez. Ama en güzel olanı suyun ordan alınıp dışarıda yıkanılması, ya da temizlenilmesidir. Ama sadece uzuvları yıkamaya gelince bunda bir beis yoktur.

Abdurrahman ibn Hasan *rahimehullah* şöyle der: Her tarafta umumi bir bela olan meseleye dikkatleri çekmek ve ona karşı çıkmak gerekir. Bu mesele de havuz gibi ve buna benzer yerlerde taharet almaktır. Bunda büyük bir tehlike vardır. Özellikle Ahmed ibn Hanbel'den gelen meşhur rivayette bu böyledir ki; müteahhirin ve mutavassitinin çoğunluğu bu görüşü tercih etmişlerdir. Onlar suya insanoğlunun bevli, akıcı yada katı dışkısının bulaşmasıyla, özellikle de o katı olan orada eridiyse su necis olur. Buna da Ebu Hureyre'nin merfu olarak söylediği hadisi delil getirirler:

"Sizden hiç kimse durgun olan suya bevl etmesin, cünüplükten dolayı da orada gusl etmesin."

Buradaki yasak bozulmayı gerektirir. İki rivayette de o bevl gibidir. Çünkü mana olarak bevl manasındadır. Alimler bunun bevl gibi olduğu konusunda nas getirirler. Hafız Iraki gibi Takrib ve diğer kitaplarda bu belirtilmiştir. Dolayısıyla herkesin gözü önünde insanların toplandığı yerlerde bunun açıkça yasaklanması ilan edilmesi gerekir. Çünkü bunda pisletme tehlikesi ve suyu kirletme ile ilgili yasağa düşme tehlikesi olduğundan ötürü böyledir.

Uykudan uyanan bir kişi elini suya daldırmış olsa onun bu yaptığı sudaki temiz vasfı kaldırır mı? diye soruldu. O şu şekilde cevap verdi:

Bil ki; Ahmed bu konuda diğer rivayetinde şu nassı kullanır. Uykudan uyanan bir kişinin iki elini suya daldırması o sudaki temizlik vasfını ortadan kaldırmaz. Bunu onun ashabından Hiraki ve Muvaffak tercih etmiştir. İbn Teymiyye'nin dedesi olan İbn Berekat ve İbn Ebi Ömer el-Mukne'nin şerhinde bunu böyle tercih etmiştir. Veciz kitabında fukahânın çoğunluğu da buna muvafakat ederek kat'i ve kesin bir şekilde bunu belirtir. Müslimin şerhinde şöyle der: Alimlerden müteahhirin ve mütekaddimin olanların cumhuru bunun haram değil tenzih anlamında bir yasaklaması

olduğunu söylerler. Eğer bir kişi bu hadise muhalefet edip elini suya daldırmış olsa su bozulmaz ve bunu yapan kişi de günaha girmiş olmaz. O zaman bu hadiste tenzihen mekruh anlamına hamledilir.

Şeyh Abdullatif ibn Abdurrahman ibn Hasan'a *Zadel-Mukne*' kitabının şerhindeki şu sözünden soruluyor. O, o kitapta toprağın ve benzerinin ifadesini kullanmıştır. Buradaki benzerinden kasıt nedir? O, şöyle cevap verdi:

Bil ki; toprak gibisinden maksat yeryüzünde olan kum, kireç gibi şeylerdir. Veya temiz olan sıvılardır. Yine aynı şekilde kendisinden necaseti gideremeyen şeylerdir. Bunlardan herhangi birisi çok olan suya katılmış olsa bundan dolayı temiz olmaz. Çünkü o katılan şey kendisindeki necaseti gideremiyor ise başkasından giderememesi daha evladır. Velew ki onda değişiklik meydana gelmiş olsa bile o iki görüşten en zahir olanı böyledir

İSTİNCA BABI

Şeyh Abdullatife ez-Zad'ini şerhedenin sözünü nazım sahibinden aktarıırken, kişinin ihtiyacı için yöneldiğinde tuvalet ve onun çatısı altında Kur'an okumanın haramlığı sözü hakkında soruldu.

O da şöyle cevap verdi: Onun Müteveccih yani yönelmiş sözünden kasıt *Furu'* kitabının sahibinin sözündendir. Bunun anlamı ise; bu haramlık tuvalette ihtiyacını gideren bir insan ihtiyacı için oturduğunda, bu durumda Kur'an okuması haramdır. Bunu anla ve aklına yerleştir! Haram olması, mekruh olması ya da muhtar olanın tercih edilmesi ile ilgili sözleri konuşmamız uzun uzadıya meseleyi açmamızı gerektirir. Ama biz bunu burada anlatmıyoruz.

Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e tuvalette ihtiyacını gideren birine selam verme hakkında sorulunca o şöyle cevap verdi: Tuvalette ihtiyacını gideren birine selam vermek mekruhtur. Selam verilen kişide buna karşılık vermez.

Şeyh Muhammed ibn şeyh İbrahim ibn Abdullatife taharetlenen birinin selam verilmesi ve onun da karşılık vermesi hakkında sorulunca o şöyle cevap verdi:

Asıl olan bunun mekruh olmamasıdır. Mekruh olma meselesi tuvalet ihtiyacını gideren insan hakkında geçerlidir.

Şeyh Muhammed ibn Abdulvehhab şöyle der:

Ben sana bir mesele hakkında örnek vereyim. Bu da kemik ve sıvı olmaksızın üç veya daha fazla taş ile taharetlenme meselesidir. Bu meselede dört mezheb imamına göre su olsa bile yine de bununla taharetlenmek caizdir. Bu ümmetin icmasıdır ve bunda hiçbir ihtilaf yoktur.

Bununla beraber bir kişi sadece taşla taharetlenecek olsa bu insanların yanında çok kötü ayıplanacak bir hareket gibi sayılır. Ve insanlar o kişinin arkasında namaz kılınmasını yasaklar. Ve aykırı bir davranışla o insanı suçlarlar. Bunun bir adet olduğunu ikrar etmelerine rağmen sanki o kişi bidat işlemiş gibi davranırlar.

Şeyh Muhammed ibn Nasır ibn Ma'mer *rahimehullah* şöyle bir cevap verdi:

Bir kişi üç veya daha fazla taş ile taharetlendiğinde; insan bununla necaseti ve onun ıslaklığını da giderecek olursa bu alimlerin ittifakı ile isticmanın yerine geçer. Ancak isticmar ile beraber su ile istinca yapmak daha faziletli ve daha mükemmeldir. İsticmar da namaz için niyete ihtiyaç yoktur. Çünkü bu turuk babındandır ve turuk da da niyete ihtiyaç yoktur.

Turuk: Giderilmesi istenilen bir şeyden kurtulmak demektir.

Şeyh Abdullah ibn Abdurrahman Ebu Butayn'e, insanların topraktan yaratılması hasebiyle yer ile isticmarı bazı insanların mekruh görmesi hakkında soruldu.

O da şöyle cevap verdi: Bu şeytani bir vesvesedir, buna iltifat edilmez.

MİSVAK VE SÜNNET FITRATLARI BABI

Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e hitandan yani sünnetten soruldu.

O da şöyle cevap verdi: Sünnete gelince o fazla derinin alınmasıdır. Kim bundan daha fazlasını alacak olursa; meşru olana muhalefet etmiş olur. Bu kişi edeplendirilir ve dövülür.

Yine aynı şekilde şöyle cevap vermiştir. Kimi insanların deriyi soyarak ve yüzerek yapması soruldu. O da buna bunun İslâm dininde caiz olmayan bir şey olduğunu söyledi. Ve dedi ki; insanları böyle bir şey yapmaktan alıkoyn, onlarla konuşurken de sert konuşun. Ve onlara şunu da bildirin ki kim böyle bir şeyi yapacak olursa ciddi bir şekilde tedip edilir.

Ve yine, bir kişi sünnet olmayan bir şekilde sünnet olacak olursa; bilgisiz bir şekilde bunu yapacak olursa bundan dolayı o tedip edilmez.

Şeyh Abdurrahman Ebu Butayn'a bıyığın kısaltılması ya da yolunması hakkında sorulunca o şöyle cevap verdi: Bıyığı kısaltmak ya da yolmak müekked sünnettir. Bunun terki mekruhtur.

Kimisi de salahen kısaltmanın vacip olduğunu belirtir. Kısaltmamak ise haramdır. Çünkü peygamber *"Bıyığından almayan kişi bizden değildir."* der.

Yine aynı şekilde şöyle der: Alimler arasındaki ihtilaf kısaltma ile ilgili sünnet midir değil midir konusunda birincisindedir. İbn Hazm bunun dışındadır. İbn Hazm bıyığı kısaltıp sakalı uzatmanın farz olduğu konusunda icmayı aktarır. Bununla ilgili de Zayd, Erkam'ın merfu olarak aktardığı hadisi delil getirir. *"Kim bıyığından almazsa bizden değildir."*

el-Furu' kitabında şöyle der: Bu siğa bizim ashabımızın yanında tahrim ifadesini gerektirir. Ve şöyle der; bizim arkadaşlarımız ve başkaları bunun müstehab olduğu yorumunu yaparlar. Peygamber aleyhisselam bunu müşrik ve mecusilere muhalefet için emretmesi vacipliğigerektirmez. Çünkü onlara muhalefet bazen vacipliği gerektirir bazen de gerektirmez. Allah Resûlü hadiste şöyle buyurur:

"Yahudiler saç ve sakalı boyamazlar, siz onlara muhalefet edin."

Mesela yahudilere muhalet etmek için ayakkabılarla ve meshlerle namaz kılma emri de böyledir.

Yine şeyhe bir kişinin bir kabzanın altında olduğu zaman sakalın ucundan alınması soruldu. O da şöyle cevap verdi:

Bu zahiren mekruhtur. Çünkü Allah Resûlü aleyhisselam şöyle demiştir:

"Sakalınızı serbest bırakın."

Diğer hadiste de "sakallarınızı sarkıtın" demiştir. Sünnet olan onun uzunluğunun asla alınmamasıdır. Kimi alimler bir tutamdan fazlasının alınması Abdullah ibn Ömer'in hacda yapmış olduğu fiilinden dolayı ruhsat vermişlerdir. Kimi alimlerde Allah Resûlü "sakallarınızı alın" demesinden dolayı bunu mekruh sayar.

Yanaklardaki kılların tıraş edilmesine gelince; Allah Resûlünün hadisine muhalefet olduğundan dolayı bunun mekruhluğunda şüphe yoktur. Sakal luğatte anak ve çenede biten kılın adıdır. Allah Resûlünün "sakalları affedin" sözü ise onları bollaştıran, olduğu gibi bırakın demektir. Halbuki bu konu ile ilgili yasakta gelmiştir. Taberani İbn Abbas'tan şöyle aktarmaktadır: Allah Resûlü şöyle demiştir:

"Kim sakalındaki bir uzvu kesecek olursa onun Allah katında bir hiç bir halacı yoktur yani o nasipsiz bir insandır."

Zemahşeri şöyle der: O kişi sakalına müsle yapmıştır. Onu yolması yada yanaklarından tıraş etmesiyle ve ya başka bir yolla onu kesmiş gibidir. en-Nihaye kitabında şöyle der:

Bir kişi sakalına müsle yapması onu yanaklardan kesmesi, tıraş etmesi ya da siyaha boyamasıdır. Bu hadisi şerifte böyle bir fiilin haram olduğuna delildir. Allah en iyisini bilir.

Arkadaşlarımızda bazısı şöyle demiştir: Bir kadının yüzündeki kılları tıraş etmesi ve ya yolması mübahtır. İmam Ahmed erkeğin yüzündeki kılları yolmasının mekruh olduğunu söyler. Yolmak cımbızla, tıraş ise ustura ile olur. Bir kişinin yolması mekruh ise tıraş etmesi daha evla mekruhtur. Bu konuda onun Allah Resûlünün “sakalları affedin” ve “sakalları bırakarak müşriklere muhalefet edin” sözüne muhalefet etmesi yeterlidir.

Şeyh Muhammed b. Abdulvehhab'a “kim sakalını düğümlerse” hadisindeki sakalı düğümlemenin anlamı soruldu.

O da şöyle cevap verdi: Sakalı düğümlemek hakkında ben bir şey bilmiyorum. Ancak adap ile ilgili meselelerde kimi insanların savaşta kibirlenmek gayesi ile yapmış olduğu bir şeydir diye bir söz geçmektedir.

Şeyh Muhammed'in oğullarına ve Muhammed ibn Nasır'a saçın bir kısmını alıp bir kısmını bırakmaktan soruldu.

Şu şekilde cevap verdiler: Hadisin delalet ettiği şey bir bölümünün alınıp bir bölümünün bırakılmasıdır. Ancak hepsini bırakmaya gelince; yani saç uzatmaya gelince kişi eğer saç bakıyorsa bunda bir sorun yoktur. Sahih olan sünnet de buna delalet eder. Kuleyb hadisine gelince; o, kişi İslâm'a girince saçını kesmesini emrediyor. Tabi hadis eğer sahihse, çünkü bu devamlı bir şekilde saç kesmenin sünnet olduğuna delil değildir. Bir kişi saçını kesmiyorsa onu azarlamak ya da tazir cezası için malını almak caiz değildir. Bunu yapan kişi engellenir. Saçı kesmeyi terketmek yasaklanmış değildir. Ancak veliyyül emir bunu yasaklamıştır. Çünkü bizim yanımızda adet olan saç kesmektir. Bizim yanımızda ancak sefih olanlar saçı uzatır. Bu duruma getirilen yasak haram olduğundan değil tenzihendir.

Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e bir adamın eline kına yakmasından soruldu.

O da şöyle cevap verdi: Erkek kadınlara benzemeyi ve zinetide kasdetmediği sürece eline ve ayağına kına yakarsa bunda bir sorun yoktur.

Dövmeden soruldu. O da şöyle dedi: Dövme yapmak haramdır. Nebi aleyhisselam'dan gelen sahih bir hadiste "*dövme yapan ve yaptıran kadına lanet olsun*" şeklinde gelmiştir. Dövme yapan kadın tedip edilir ve bırakıncaya kadar da dövülür.

Şeyh Abdurrahman ibn Hasan ibn şeyh Muhammed'e fakihlerin şu sözünden soruldu: Bir kişi kabdaki bir suyu kullansa ama elini kaba girdirmemiş olsa abdesti sahih olmaz ve de su bozulmuş olur. Bu ne demektir?

O da şöyle cevap verdi: Suyun bozulma meselesine gelince; o suyun temizleme özelliğinin kalkmasıdır. Bir kişi gece uykusundan ötürü niyetlenerek elini üç kere yıkamadan önce elinde bulunan su fasittir. O kişi elini kaba sokmamış olsa bile bu böyledir. *İkna'*, *Münteha* ve *Zasi'nin* şerhinde alimlerin kesin olarak belirtmiş oldukları ifadenin manası budur.

Şeyh Osman Haşiyetul Münteha kitabında suyun bozulması sözünün manasını şöyle açıklar: Onun yani elin bir bölümünde meydana gelen şey hepsinde meydana gelmiş gibidir. Genel olarak müçtehitler de bunu tercih etmiştir. Ama sahih olan görüşe göre abdest ve benzeri şeyler bu olay elin tümünde meydana gelmediğinden dolayı sahihtir. Mezhepten sahih olan sözün uzantısı da budur. Elbetteki o iki elin yıkanması kendilerinde olan bir manadan dolayıdır. Şerh'de şöyle bir ifade geçer. Ebu Hasanriya-yetinde zikretti ki, bir kişi elini kaba girdirsede abdesti sahihtir. Eğer kaba girdirmeden bunu yapmışsa da zaten su fasit olmaz.

İki elden birini yıkamak yeterli midir? diye soruldu.

O şöyle cevap verdi: Alimlerin varmış olduğu bu görüş iki eli birden yıkamaya taalluk eder. Yani sağ elin olup sol elin olmaması gibi bir durum söz konusu olamaz. Elbette ki hadiste geçen ifade müfrettir. Biz hadisleri bazı lafızları ile onu tahrir edenlerin sözleriyle aktaracağız inşaallah. Biz deriz ki İmam Ahmed, Mâlik, Şafiî, Buhârî, Müslim, Sünen ashabı Ebu Hureyre'den merfu olarak hadisi şöyle aktarıyorlar:

“Sizden biri uykudan uyandığında abdest suyuna daldırmasın. Çünkü sizden biri elini nerde gecelediğini bilmez.” Bu Mâlik ve Buhârî'nin lafzıdır. Şafiî'de de buna benzer bir lafız vardır. Nesai'de de “elini üç kere yıkamadan abdest suyuna girdirmesin” lafzı vardır.

Darukutni'de “Çünkü o elini nerede gecelediğini bilmez” lafzı vardır. Darimi'de “abdest suyunda” ifadesi vardır. Ebu Davud'da da “sizden biri uykudan uyandığında” diye geçer. Tirmizi'de de böyledir. Bu babda İbn Ömer ve Cabir'den de gelmiş rivayetler vardır.

İki elide içine alması hükmü Allahu alem müfret mudaaf olmasından dolayıdır. Çünkü o umumilik ifade eder. İmam Ahmed, Ali ve İbn Abbas'a tabi olmuş olduğu mezhebinde zahir olarak anlaşılan budur. Şafiî ve Ebu Hanîfe'de buna muhâlif olan bir hüküm vardır. *Kavaidul usûliyye*'de bunu aktarmıştır. Ben onların sözlerine baktığımda onların iki el manasını nereden çıkardıklarını anlamıyorum. Allah en iyisini bilendir.

ABDEST BABI

Şeyh Muhammed b. Abdulvehhab şöyle dedi:

Namazın dördüncü şartı hadesin ortadan kalkmasıdır. Bu bildiğimiz abdesttir. Abdesti gerektiren şey ise hadesin olmasıdır. Yani abdestsizliktir. Bunun şartı on tanedir. Bunlar müslüman olmak, akıllı olmak, temyiz yaşının olması, niyetin olması, niyet hükmünün devam etmesi, yani temizlik bitinceye kadar o niyeti kesmemeye niyet etmek, abdesti gerektiren şeyin kesilmesi, abdestten önce istinca ve isticmar yapmak, suyun temiz ve mubah olması, cilde suyun ulaşmasına engel olacak şeyin giderilmesi, devamlı özürlü bulunan kişinin farz namaz abdesti için vaktin girmesidir.

Abdestin farzlarına gelince o altı tanedir. Yüzü yıkamak, mazmaza ve istinşakta bulunmak, yüzün sınırına gelince o uzunlamasına baştaki kıl bitiminden çeneye kadar, enlemesine de kulak yumuşakları arası olur. Ellerin dirseklerle beraber yıkanması, kulak da dahil olmak üzere başın tümünün mesh edilmesi, ayakları ökçelerle beraber yıkamak, tertip olması, peş peşe olmasıdır. Bunun delili Allah *azze ve celle*'nin şu sözüdür:

“Ey iman edenler! Namaza kalktığınız zaman yüzlerinizi yıkayın, dirseklere kadar ellerinizi yıkayın, başınızı meshedin ve topuklara kadar da ayaklarınızı yıkayın.”⁹¹

Tertibin deliline gelince o da şu hadistir: “Siz de Allah'ın başlamış olduğu şey ile başlayın.”

Muvalatın yani peş peşe olmasının delili ise; parlaklık sahibin hadisidir. Elbetteki nebi *aleyhisselam* bir adamın ayağında dirhem miktarı kadar

91 Maide, 6.

parlaklık yani suyun isabet etmediği gördü ve ona abdestini iade etmesini yani yeniden almasını emretti. Abdestin vaciplerinden biri de hatırladığın zaman besmele çekmendir.

Şeyh Muhammed ve oğlu Abdullah'a abdest yerlerindeki kınadan soruldu. O da şöyle cevap verdi: Abdest vakti girdiği zaman kına yıkanır.

Şeyh Abdulaziz ibn şeyh Muhammed ibn Nasır bin Ma'mer'e, bir kişi elini, yıkasa sonra taharetlense ve sonra abdest almak isterse o kişi istincadan sonra abdestten önce ayriyeten ellerini yıkaması gerekir mi? diye soruldu.

Şöyle cevap verdi: Bu meselede sahabeden herhangi birinin bir sözü-nü göremedim. Ancak onlar deliller umumi olduğundan dolayı kesin olarak temizliği sabit olsa bile abdest anında ikisini de yıkamanın müstehab olduğunu görmüşlerdir. *el-İnsaf* kitabında böyle denilmiştir. Veya denildi ki; kesin olarak temizliği bilinirse yıkanmaz. Bilakis mekruh olur. *er-Riayetu* adlı fıkıh kitabında bunu böyle aktarmışlardır. Kadı şöyle der: İki elinin temizliği hususunda şüphe ederse, o zaman yıkar. Ama kesin olarak temiz olduğunu biliyorsa muhayyerdir. Dilerse yıkar dilerse yıkamaz.

Birincisi ki, ilim ehlinin çoğunluğunun görüşüdür. Çünkü Ali, Osman ve Abdullah ibn Zeyd Allah Resûlünün abdestini anlatıyorlardı. Onlar Allah Resûlünün avucunu üç kere yıkadığını söylerler. Ancak bir insan istinca anında ellerini yıkadı fakat sonra bir daha istinca yaptıysa ve ara vermeden de abdest aldıysa ki soru sorulan mesele de budur. Abdestten önce yıkadığı zman maksat hasıl olmuş olur. Fukahâ ikisini yıkamadaki emri şu şekilde açıklar. Suyun uzuvlara aktarılması istenmiştir. O ikisinin yıkanmasını abdestin tamamlanması için ihtiyati olarak görürler. İstinca-dan önce iki elin yıkanması da bunu gerçekleştirmiş olmaktadır.

Bu söylemiş olduğumuz şeyin delili ise şudur. Aişe ve Meymune an-nemiz Allah Resûlünün abdestini anlatmışlardır. Onlar bunu anlatırken peygamberin istincadan önce ellerini yıkadıklarını söylüyorlar. Ancak onlar peygamberin abdest almak istediğinde ayriyeten ellerini yıkadığını söylememişlerdir. Aişe *radiyallahu anha*'nın hadisinin lafzında peygamber cünüplükten guslettiği zaman abdeste elini yıkayarak başladı.

Sonra sağ eliyle sol eline su döker ve bununla da edep yerini yıkardı. Sonra da namaz abdesti gibi abdest alırdı şeklindedir. Meymune *radi-yallahu anha*'nın hadisinde şu lafız vardır. Ben peygambere cünüplükten yıkanması için suyunu getirdi. O ellerini iki ve ya üç kere yıkadı. Sonra elini kaba daldırdı. Sonra edep yerine su dökerek sol eli ile onu yıkadı. Sonra sol elini yere sürterek onu kuvvetli bir şekilde ovaladı. Sonra namaz abdesti gibi abdest aldı ve suyu başından aşağıya döktü. İki hadiste Allah Resûlünün guslünün tamamını zikretmiş oldu. Bunların hiçbirinde birinci gusûlden sonra ellerini yıkadığı zikredilmemiştir. Bu da bizim aktarmış olduğumuz şeyin delilidir.

Şeyh Abdullah Ebu Butayn'e şeyhin şu sözü soruldu. Allah *azze ve celle* abdest ve teyemmüm ayetinde bil-meshi bil-udvi şeklinde söylemiştir. e-Meshu el-udvi şeklinde söylememiştir. Yani be harfi cerini kullanmıştır.

Şöyle cevap verdi: Buradaki kasıt uzvu bitişik olarak mesh etmektir. Yani be harfi ceri ile gelen mesh uzuvu mesh etmekten daha mubalağalıdır. Çünkü be harfi ceri kendisi ile uzva meshedilen bir şeyi gerektirir. Eğer be harfi ceri zikredilmez ise bu böyle değildir. Be harfi ilsak manasını ifade eder. İlsak ise fiilin mefule bitişmesidir. Çünkü mesh dediğimiz şey, mesh eden kişinin mesh edilen şeye yapışması anlamına gelir. Sanki ayette şöyle denilmiştir. Siz meshi başınıza yapıştırın. Bu abdestte su ile olan mesh de de teyemmümde toprak ile olan mesh de de böyledir. Ancak Allah *azze ve celle* be harfi olmadan başınızı meshedin deseydi bu böyle olmazdı. Çünkü bu şuna delalet etmez. Yani bir şeyin bir şeye tamamen temas ettiği kastdedilmez. Bu aynı yetimin başını mesh ettim ifadesi gibidir.

Şeyh Said ibn Hucaa'ya nafiye için abdest alan biri bununla farz kılabilir mi? diye soruldu. O da farz olsun nafiye olsun farketmez bununla dilediğini kılar dedi. *Şerhul Kebir*'de şöyle demiştir. Bir abdetle iki namaz kılınmasında bir beis yoktur. Bunun hilafına da biz bir şey bilmiyoruz.

Şeyh Abdullah ibn şeyh'a, abdest alan veya istince yapan bir kişiye selam verilir mi diye sorulunca o şöyle dedi. Abdest alan kişiye selam vermenin mekruh olduğuna dair bir şey bilmiyorum. Ona selam verilir se o da aleykumusselam der. Ancak tuvalette su ile istince yapan kişiye selam vermeye gelince; benim bunun hakkında bir bilgim yoktur.

MESTLER ÜZERİNE MESH BABI

Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e sargı öncesi abdestli olmak şart mıdır? diye soruldu.

O şöyle cevap verdi. Bu konuda bir ihtilaf vardır. Zahir olan sargı öncesi abdestli olmak şart değildir. Üzerine mesh edilmesi yeterlidir. İhtilaf-tan çıkmak için ikisinin arasını cem etmen daha güzeldir.

Şeyh Abdurrahman ibn Hasan ibn şeyh şöyle cevap verdi. Onların bunu şart koşma noktasındaki delilleri aradaki engeli barındırdığından dolayı sarık ve meshe kıyastır. Biz bu kıyas sahih midir? Sahih kıyasın rükünlerini kendinde topluyo mu toplamıyor mu? diye bir bakarız. Bu ancak şu şekilde ortaya çıkar. Önceden yazılmış olan usülcülerin ibarelerine ve onların mukarrar kurallarındaki mukaddimelerine bakarız. Biz bunu burada aktarmış olmaya çalışmış olsak bu bizi gerekli olmayan bir şeyi gerekli olmaya sevk edecektir. Sen bunları öğrendiğinde, bu mezhebin ashabından müteahhirin olanların getirmiş olduğu şartlardan birisi İmam Ahmed Den gelen iki rivayetten biridir. İkincisi ise sargı öncesi temiz olmanın şartı yoktur. Hallal, Ebu Ukayl ve Abdullah İbn Teymiyye et-Telhiz ve el-Muvaffak'ta bunu tercih etmiş ve el-Veciz kitabında da bunu kesin olarak belirtmiştir. Çünkü gelen bir takım haberlerden dolayı böyledir. Ve birde zaten bir meşakkat vardır. Yani orada bir yara vardır, eğer yara yıkılmaya kalkışılırsa o yara zarar görür. Temiz olmadaki kaldırılmış olan sıkıntıya sebep olmak vardır.

Yaradaki sargı iyileşmeden kendiliğinden düşmüş olsa bu sebeble temizlik bozulmuş kalkmış olur mu? diye soruldu.

Şöyle cevap verdi: Furu' kitabında şöyle dedi. Sargı mesh gibidir. Onun temizliği iyileşmeden önce bakidir, denildi. Şeyhimiz de bunu mutlak olarak tercih etmiştir. saç tıraş etmek gibidir. Bitti.

O şeyhi Ebu Abbas İbn Teymiyye ye ithaf etmiştir ki o şöyle demiştir. Askeri der ki; Bir kişi temizlik üzere sargıyı çözmüş olsa sadece sargıyı açması ile abdesti bozulmuş olmaz. İkna, Münteha ve Şerhul Müfredat kitabında şöyle der: Sargının kalkması mesh gibidir. Bitti.

Diğerleri de zalet ve zeval ifadesini kullanmıştır. Bu iki lafız ise bir kişinin kendi fiili ile yapmasından daha umumidir. Bunun üzerine eğer sargı temizlik üzere düşerse abdest bozulmuş olmaz. Eğer abdestsiz likten sonra olacak olursa zaten bozulmuş olur.

İkincisine göre eğer mutlak üzere iyileşmemiş ise bakidir. Yani abdestli de düşmüş olsa abdestsiz de düşmüş olsa temizlik bakidir.

Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e şu soruldu. Bir kişi öğleden öncemi yoksa sonra mı mesh ettiğinde şüphe edecek olursa biz o kişiye meshin başlangıcı hakkında ne deriz?

O şöyle cevap verdi: Bir kişi öğleden önce mi yoksa sonra mı mesh ettiğinde şüphe edecek olursa bir namazını iade etmesine gerek yoktur. Asıl olan şey mesh etmiş olmasıdır. Denildi ki öğle namazını iade etmesi ve ertesi gün öğleden önce mestini çıkarması gerekir ki her şey aslına dönsün.

Hamd b. Atik'e bir kişi mestler üzerine mesh etmeyi unutursa diye soruldu. O da şu şekilde cevap verdi: Mestler üzerine mest etmeyi unutursa abdestini iade etmesi gerekir. Çünkü o iki uzvu yıkamayı unutmuştur.

ABDESTİ BOZAN DURUMLAR BABI

Şeyh Muhammed b. Abdulvehhab'a soruldu. Abdesti bozan durumlar sekiz tanedir. Bunlar ön ve arka uzuvdan çıkan şeyler, bedenden çıkan necis ve tiksindirici şeyler, aklın zayi olması, kadına şehvetle dokunmak el ile ön veya arka edep yerine dokunmak, deve eti yemek, ölüyü yıkamak, İslâm dininden dönmektir. Allah bizi bundan muhafaza eylesin.

Şeyh Hamd ibn Nasır'a kusmak abdesti bozar mı? diye soruldu.

O da şöyle cevap verdi: Kusmak ile abdestin bozulmasında ihtilaf vardır. Ahmed'den meşhur olan ise kusmuğun çok olması halinde abdestin bozulmasıdır. Az olursa bozulmaz. İmam Şafî, Mâlikî ve bu ikisinin dışındakiler şu görüşü almışlardır. O da çok da olsa abdestin bozulmayacağıdır. Ama bundan dolayı abdest almak müstehaptır. şeyh Takiyyuddin ve İbn Teymiyye'nin de görüşü budur. Az bir kusmadan dolayı ve hatta az bir kanın çıkmasından dolayı namazdan çıkmaya gelince; eğer az ise namazını kılar ve namazını bozmaz. Namazını iade de etmez. Çünkü sahabeden böylesi rivayet edilmiştir. İbn Ebi Evfa tükürdüğünde kan çıkmıştır. Sonrada o kalkıp namazını kılmıştır. Abdullah ibn Ömer ise bir sivilceyi sıkış ve oradan kan çıkmıştır. Ama o abdest almadan namazını kılmıştır. Ebu Hureyre kan akışından dolayı parmağını burnuna tikiyordu.

Şeyh Hamd b. Atik şöyle dedi: Kusmak ve burun kanaması az olduğu zaman abdest bozulmaz ve kişi namazdan da ayrılmaz.

Şeyh Abdullah ibn şeyh'e kadına bakmak ya da kadına şehvetle dokunmaktan soruldu. O da şöyle dedi: Kadına bakmakla abdest bozulmaz. Ancak ona dokunmak ile abdest bozulur. Bunların arasını şu şekilde ayırdılar. Dokunan ve dokunulan yani ikisinin de abdesti bozulur mu? Yoksa

sadece dokunanın mı abdesti bozulur? İki görüş vardır. En evla olan ise bunlardan hepsinin abdestinin bozulmasıdır.

Şeyh Abdullah ibn Butayn'e hayvanın ferc yerine dokunmakla abdest bozulur mu? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi: İnsanın dışında olan hayvanın edep yerine dokunmak abdesti bozmaz. İmamların ittifakı ile hayvan ölü de olsa diri de olsa bu böyledir. Şafi' ashabından müteahhirin olanlardan kimisi de burada iki görüş zikretmiştir. Onlar özellikle insanın edep yerine avuç içi avucun üstü ve parmakların tamamı ile dokunması konusunda ihtilaf ettiler. Ebu Hanife imam Ahmed'den gelen bir rivayette abdest bozulmaz der.

Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e bir insan abdestli olduğunu keskin bilir ama hades hususunda şüphe ederse durum nasıl olur? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi: Abdestli olduğuna emin ise ama hadeste şüphe ederse kesin olan şey üzere amel eder.

Şeyh Abdullah Ebu Butayn'e çocuğun kuran levhalarına dokunması mümkün mü? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi: Çocuğun Kur'an yazılı olan levhalara dokunması mezhep de meşhur olduğuna göre caiz değildir. Ancak bundan sakınmak ta zaten mümkün değildir. İmam Ahmed'den gelen bir rivayette bu caizdir.

GUSÜL BABI

Şeyh Abdurrahman ibn Hasan ibn şeyh'e gece uyanmak niyeti ile eli yıkamak veya cünüplükten dolayı yıkanmak daha büyük olan hadese niyet daha küçük olanı kaldırır mı? diye soruldu. (Cünüplükten temizlenmeye) niyet ettiğinde abdestsizlik de ortadan kalkar mı?

O da şöyle cevap verdi: Burada niyet uykudan kalkmak için kaset edilmemiş bilakis uykudan dolayı kastedilmiştir. Uykudan uyandıktan sonra ellerin yıkanması niyeti cünüplükten yıkanma yerine geçmez. Cünüplükten dolayı yıkanmak için ayrı niyet gereklidir. Bunun tersi de bu şekildedir. En sahih olan görüş böyledir. Çünkü bu ikisi farklı şeylerdir. Birisin de eli yıkarken birinde tüm beden yıkanır. Dolayısıyla her ikisi içinde ayrı niyet gerekir. İkinci şekle gelince; yani eller uykudan uyandığında yıkanıldığında ayrıyeten niyete gerek yoktur. Yani hadesi ekber (cünüplükten yıkanma) niyeti onun yerine geçer. Cumhurun kavli de böyledir. Bir kişi gece uykusundan uyandığından dolayı ellerini yıkaması vacip değil müstehabdır.

Şu da onun sözüdür. Daha büyük olana niyet ile daha küçük kaldırılmış olur. Daha önce geçen şeyde bunun cevabı ortaya çıkmıştır. Onun "o ikisinden hangisi büyüktür" sözüne gelince ben derim ki; onlar sadece abdest gerektiren şeye eşğar yani en küçük ismini vermişlerdir. Gusül gerektiren şeye ise ekber yani en büyük ismini vermişlerdir. Buna da şunu delil getirmişlerdir. Hadesi eşğar beden ile kaimdir. Dört uzvu yıkamakla bu gerçekleşir. Yani tek abdest almakla bu olur. Dolayısı ile sen nasıl gece uykudan uyandığında iki eli yıkamak ekberdir dersin. Halbuki onda sadece iki eli yıkama vardır. Bununla beraber onun vacipliğinde de ihtilaf edilmiştir. Buna vacip diyenlerde onu hades olarak isimlendirmemişlerdir. Sen de bunu anlamış ol!

Şeyh Hasan ibn Hüseyin ibn şeyh Muhammed *rahimehullah* cevap verirken şöyle dedi: Bu meselede rivayetlerdeki müteahhirinin itimat ettiği şeyi savunacak olursak, ve bu iki eli yıkamak için niyeti şart koşmuş olsak ki bu onların yanında kesin karara varılmış bir meseledir, bu şekilde iki eli gece uykudan uyanma niyeti ile yıkamak ondaki hadesi gidermez. Çünkü onlar şunu açık bir şekilde belirtmişlerdir. Gece uykusundan dolayı o iki eli yıkamak müstakil bir temizliktir. Dolayısıyla bunun abdest ve gusülden çok öncesinde yapılması caizdir. Ancak o iki eli yıkamak taabbudîdir. Bize makul olabilecek bir yönü yoktur. Ama o iki elle necaseti giderme ihtimali de vardır. Ama o sonuçta taabbudîdir ve taabbudî olanda akla yatması önemli değildir. Ebu Hüseyin İbn Kadı, İmam Ahmed'den şöyle bir rivayet aktarır. O iki eli yıkamak eli kaba girdirmek içindir. Sende biliyorsun ki mezhebe göre o iki elde hadesin kaldırılması için niyet ve fiil gereklidir.

Şeyh Hamd b. Atik'e cünüplükten önce abdest alınması vacip midir? diye soruldu. O da; bu vacip değildir bilakis sünnettir diye cevap verdi.

Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e, bir adam veya kadın örgülü olan saçlarını açmadan gusletmesi caiz midir? diye soruldu. O da; cünüplükten yıkanmaya gelince; erkek ve kadın saç örgülerini çözmek sizin caizdir. Önemli olan suyun saç diplerine ulaşmasıdır. Ve başlarından üç kerede su akıtırlar. Erkek ve kadının bir kabdan yıkanması caizdir.

Çiçek hastalığına yakalanan kadın gusül alamazsa ne olur? diye soruldu.

O şöyle cevap verdi: Kadın çiçek hastalığına yakalanmış olduğunda hayız kanı kesildiğinde yıkanır. Eğer buna gücü yetmiyorsa ve hastalığın artması gibi bir zarardan korkacak olursa teyemmüm alır, namazını kılar ve orucunu tutar. Hastalığından iyileştiği zaman bu ibadetleri iade etmesine gerek yoktur. Onun hastalığı geçtiğinde ve gusül almaya gücü yettiğinde gusül alır.

Şeyh Abdurrahman ibn Hasan'a, bir kişi gusle niyet ettiği zaman kendisinden daha küçük olan şeyi kaldırır mı? Bu sebeple abdestsizliği kalkar mı? diye soruldu. O da şu şekilde cevap verdi: Gusüle niyet etme ile hades ortadan kalkmaz. Çünkü bu temizlikte muteber olan şekillerden değildir.

İnşaaallah biz bunu anlatacağız. Soru soranın, bir filmi yahut bir niyet mi ya da bunun ikisini demi tahsis etmesi gerekiyor? kavline gelince ben derim ki; bunda fiili tahsis edip de niyeti tahsis etmemenin asla bir anlamı yoktur. Gusül de itibar edilen altı şekil vardır. Hadesi ekberi (cünüpsüzlüğü) kaldırma niyeti, hem abdestsizliği hem cünüplüğü kaldırma niyeti, genel anlamda mutak olarak hadesi kaldırma niyeti, abdest ve gusle bağlı olarak yapılan bazı işleri mübah kılma niyeti, sadece gusüle bağlı olan bir niyet, vacipliği unutarak sünnet olan niyettir (yani adam cünüp olduğunu unutmuş ve cuma için gusüle niyet etmiştir). Bütün bunların hepsinde cünüplükte abdestsizlikte ortadan kalkar. Biricisi, ve son ikisi bundan harıçtır. Şeyh Osman'da bunu böyle ifade etmiştir.

Ben derim ki; Şeyhulislâm İbn Teymiyye şunu tercih etmiştir: Birincide de aynı şekilde küçük abdestsizlik kaldırılmış olur. Bu altı tanesinin benzeri küçük olanda da aynı şekilde geçerlidir. Kişi hadesi aklında tutmasına rağmen abdesti ile kendisine abdestte sünnet olan şeyleri kast ediyorsa o zaman yedinci olarak da bu eklenir. İki bab arasındaki farkı iyi anla! Çünkü bu gerçekten önemlidir. Şeyh Osman da bunu söylemiştir. Özet olarak burada bitti.

Şeyh Hasen ibn Huseyn ibn Muhammed şöyle cevap verdi: Bir kişi yıkanması sebebi ile büyük hadesin kalkmasına niyet etmişse, niyet edildiği zaman kendi cinsi ve vasfı olması hasebi ile bu hades de ortadan kalkar. Mesela b,ir kadının üzerinde hem cünüplük hem hayız varsa ve kadında iki hadesi de ortadan kaldırmak niyeti ile gusül alırsa bu durumda gusül ile iki hades de ortadan kalkmış olur. Sebep ve hüküm bakımından ikisi de iç içe olması hasebiyle hades ortadan kalkmış olur. Bir insan mutlak olarak hadesi gidermeye niyet eder, abdest ve gusül gerektiren amelerden namaz ve benzeri şeylere de niyet ederse o zaman tertip ve muvalat düşer. Çünkü bedeninin hepsi tek bir uzuv gibidir. Küçük hadese gelince sadece büyüğe niyetlenildiği zaman bu ortadan kalkmaz. Çünkü vasıf yönünden ikisi arasında zıtlık vardır. Sınıfları da farklıdır. Küçük hades ve büyük hades birbiriyle iç içe değildir. Bu Ahmed b. Hanbel'in nassı, ashabının itimat ettiği şey ve mezhebinin ayrıcalıklarındandır. Nazım şöyle der:

*Gusül sadece büyük içindir, küçüğü kaldırmaz,
Ama niyet ederse işte o zaman fayda verir.*

Bu şiirin şerhinde şöyle der: Kişi gusül ile büyük hadesin ortadan kaldırılmasını kast ederse küçük haades ortadan kalkmaz. Çünkü Allah resûlü hadiste "Herkesi niyet etmiş olduğu şey vardır" buyurmuştur. Kişi gusül almakla abdeste niyet etmemiştir. Ahmed'in mezhebinde sahih olan budur. Ashabının cumhuru da bu görüştedir. Ve çoğunluğu da bu konuda kesin görüş belirtmişlerdir. Bitti...

Furu', İnsaf ve Mübde' kitabında el-Ezci ve Ebu Abbas İbn Teymiyye'den şu hikaye edilmiştir: Küçük hades büyüğün niyeti ile ortadan kalkar. Bunu İbn Luham, el-İhtiyarat kitabın da kesin olarak belirtmiştir. O küçük hadesi büyüğün içerisine girdirmiştir. Küçük büyük hadesin de içine girer ve böylelikle yok olur. Temizliğin temeli de birbirine geçme üzerinedir. Küçüğün mahiyeti cüzleri yok olması ile giderilmiş oldu. Küçük hades büyükten önce de olsa sonrada olsa fark etmez durum aynıdır. Beyhâki, Ömer'den şunu rivayet etti. Ömer şöyle dedi: "Bir kişi cünüp olduğunda hangi abdest gusülden daha da tamam olmuş olsun ki!"

Yahya ibn Said'den şu aktarılır: Said ibn Müseyyeb'e şu soruldu: Bir kişi cünüplükten yıkandığında onun abdesti de olmuş olur mu? O da evet, demiştir.

Küçüğün büyüğe yani abdestin büyüğe dahil olduğunu söyleyenler Cabir b. Abdullah'ın şu hadisini göz önüne alırlar: Taifliler dediler ki: Ey Allah'ın resulü! Bizim memleketimiz soğuktur. Cünüplükten dolayı gusül aldığımızda bu normal abdestin yerine de geçer mi? Allah resûlü de şöyle dedi: "Ben başımdan üzerime üç kere su döküyorum."

Bu rivayetin haricinde bir de Allah resûlünün Ümmü Seleme'ye "Senin başının üzerine üç kere su dökmen senin için yeterlidir, sonra da suyu üzerine dökersin. Böylelikle de temizlenmiş olursun" ya da "temizlendiğinde" demiştir. İkisini de Müslim rivayet etmiştir. Ancak iki hadisinde buradaki manaya delalet ettiği net değildir.

Şeyh Abdullatif b. Abdurrahman'a, cünüp olan bir insana yağmur isabet etse ve tüm bedenini ıslatsa o zaman o kişinin hadesi ortadan kalkar mı? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi: Evet, eğer o kişi yağmur yağdığı zaman hadesinin ortadan kalkmasına niyet ederse olur. Bu da Allah resûlünün "Ameller ancak niyetlere göredir" hadisinden dolayıdır.

Şeyh Abdullah ibn Şeyhulislâm, Muhammed b. Abdulvehhab'a, dağda su birikintisi olan veya buzun erimesi sonucu birikmiş olan suyun yanına cünûp olan bir kişi gelse ve oraya oturup ondan vücuduna su atarak gusûl alsın ve bu suda geri o biriken suyun içine aksa bu caiz midir? değil midir? diye soruldu.

O da şöyle cevap verdi: Eriyen sudan abdest olacak olan cünûp kişi eğer bir çukur kazıp vücudundan akacak suyun eriyen suya geri dönmemesine güç yetirirse yada o suyun etrafına bir set çekerek suyun o suya karışmasına engel olursa o zaman bunu yapabilir. Ama bunu yapmıyorsa o zaman ancak gücünün yettiği olur. Allah azze ve celle şöyle buyurmuştur:

"Allah hiç kimseye gücünün yetmediği bir şeyi yüklemez"⁹²

"Allah'tan gücünüz yettiğince korkun."⁹³

Ama bu durum su çok olduğu zaman için geçerlidir. Eğer su iki kuleden az olacak olursa bu caiz değildir.

Aynı şekilde şöyle soruldu: Dağda oluşan taşlık yerde, kuyu gibi çukur olan yerlerde ve kar yada buzun erimesi sonucu oluşan suda gusletmenin sıfatı nedir? Kişi bedenini tüm suyun içine daldırarak mı, yahut kenarında yıkanarak mı yada başka bir şekilde mi gusûl alacak? Bir insan böyle yapsa bu onun için yeterli midir? Böyle yapan kişi engellenir mi? Ya da böyle yapması uygun mudur? Yoksa bu caiz midir?

O da şöyle cevap verdi: Cünûp olan kişi yukarıdaki üç şekilde ki suya dalsa buna göre Hanbelîlerin mezhebinde şu vardır: Hadesi ortadan kaldırmaz ve su kullanılmış olur. Bu iki kuleden az olan su içindir. Şafiî'ye göre ise hadesi ortadan kaldırır ama su kullanılmış olur. Şeyhulislâm'ın mezhebine göre ise durum şöyledir: Eğer su çok olursa o kişinin abdestsizliği kalkar. Bu aynı bizim yukarıda zikrettiğimiz gibidir.

Yine aynı şekilde şeyh Abdullah ibn şeyhulislâm Muhammed b. Abdulvehhab'a şu soruldu: Bir kişi ihtilam olsa ve gusûl yapması gerekse,

92 Bakara, 286.

93 Teğabun, 16.

gusül yapmak içinde karısı ile birlikte olmak isterse bu halde iken karısı ile cima edebilir mi?

O da şöyle cevap verdi: Bir kişi gusletmeden önce cimayı tekrarlamak isterse az da olsa çok da olsa bunu yapabilir. Çünkü Allah resûlünün bir gecede tüm hanımlarını dolaşıp sonrada tek bir gusül aldığı sabittir.

Yine şöyle soruldu: Bir adam eşi ile cima etse ve gusül ona vacip olsa yada ihtilam olsa yine tekrar eşi ile bireşebilir mi? Ve tüm bunların sonucu bir kere gusül etse onun için yeterli midir? Ve yine bir kişi evde hanımı ile birleşse ve dışarı çıkıp tekrar gelse ve gusletmeden tekrar eşi ile beraber olmak isterse bu olur mu? Çıkan kişi ile çıkmayan kişi bir midir?

O da şu şekilde cevap verdi: İhtilam olduktan sonra gusülden önce cima edecek olursa bu ilim ehli yanında Vatı'nın hükmü gibidir. Ama tıbbi açıdan bakacak olursak ben doktorların bunu hoş karşılamadığını ve bunun bişr takı9m zararlarının olduğunu söylediklerini duydum. Ama bir kişi cima edip evden çıksa, eve döndüğünde tekrar cima etse bu caizdir. Dolayısıyla evden çıkan ile çıkmayan arasında bir fark yoktur.

Şeyh Abdullah Eba Butayn'e, bir kişi gusletmekten haya ederse bu kişinin durumu ne olur? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi: Suyun yanında olan ve hayasından dolayı gusledemeyen bir kişi avret mahallini örter ve guslünü alır. Onun bu gibi durumlarda haya etmesi şer'an kınanmıştır. Vaktin çıkmasından endişe edecek olursa gusülü ertelemesi haramdır. Bekarda olsa onların zannından korksa da durum aynıdır. Çünkü bu durumda iki ecir almış olur. Birincisi emrolunanı yaptığından dolayı, ikincisi ise onların gıybetinden dolayıdır.

Şeyh Hamd b. Atik'e, insanların arasında çıplak olarak yıkanan kimse-den soruldu. O da şu şekilde cevap verdi: İnsanların arasında çıplak olarak yıkanmak caiz değildir. Ama tek başına ise caizdir. Ancak İmam Ahmed bin Hanbel, bir kişinin yıkanmak için girdiğinde avret mahallini örtmesi gerekir,diğer türlü sü benim hoşuma gitmiyor, çünkü suyun da sakınleri vardır, der.

TEYEMMÜM BABI

Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e, su varken teyemmüm caiz mi-
dir? diye soruldu. O da şu şekilde cevap verdi: teyemmüm ancak su ol-
madığı zaman caizdir. Allah Teâlâ ayeti kerimede **"Eğer su bulamazsanız
temiz toprağa teyemmüm alın"**⁹⁴ buyuruyor.

Toprak su ile yapılan her şeyin yerine geçer mi? diye soruldu. Şöyle
cevap verdi: Toprağa gelince; su ile yapılan her şeye bedeldir. Kim suyu
kullanmaktan aciz olursa veya su olmazsa temiz olan toprak onun için
temizleyicidir.

Teyemmüm su olmadığı zaman haram olan bir şeyi mübah mı kılar
veya hadesi mi kaldırır? diye soruldu.

Şöyle cevap verdi: Çoğunluğunun görüşüne göre mübah kılıcıdır.

Kimisi de şunu sordu: Suyun soğukluğundan korkan teyemmüm alır mı?

Şöyle cevap verdi: Evet, Amr bin As'ın hadisinden ötürü teyemmüm
alır. O Zatul Selasil gazvesine gönderildiğinde doğuktan dolayı sahabeye
cünüp olarak namaz kıldırdı. Peygamber *aleyhisselam* da ona bu konuda
karşı çıkmadı. Şerhul Kebir'de şöyle dedi: Eğer soğuktan korkarsa, zarar-
dan emin olabilmek içinde suyu kullanamazsa teyemmüm alır. Alimlerin
çoğunluğunun görüşüne göre böyledir. Bu konuda delil getirilen Allah
azze ve celle'nin şu kavlidir:

"Nefislerinizi öldürmeyin, çünkü Allah size merhametlidir."⁹⁵

Ve Amr ibn *aleyhisselam* hadisidir.

94 Maide, 6.

95 Nisa, 29.

Şeyh Abdullah ibn Abdurrahman Eba Butayn şu şekilde cevap verdi: Bir kişi ihtilam olduğunda veya cima ettiğinde suyun soğukluğundan korkarsa, eğer suyu ısıtabiliyorsa ve onunla gusledebiliyorsa bunu yapması gerekir. Eğer suyu kullanıldığında zarara uğramaktan korkarsa zarar görmeyecek yeri yıkar, onun dışında kalan yeri de teyemmüm yapar ve namazı kılar. Tefrit ve taşkınlık olmaksızın emrolunan şeyi yapmış olur.

Şeyh Said ibn Hacci *rahimehullah*'a bedenine ve elbisesine necaset gelip de ne yapılmalıdır? O kişi teyemmüm alabilir mi? diye soruldu.

O da şöyle cevap verdi: Şeyh Takiyyuddin şöyle cevap verdi: Elbise-deki necasetten dolayı teyemmüme gelince; alimlerden hiç kimse böyle bir şey dememiştir. Ama beden de olmasına gelince; teyemmüm alır mı almaz mı bu konuda iki görüş vardır. İmam Ahmed'den gelen iki rivayet vardır. Birincisine göre teyemmüm almaz. Bu cumhurun sözüdür. İmam Mâlik, Ebu Hanîfe, Şafiî'de böyle söylemiştir. Necaseti izale etmekten aciz olunca onuz izale etmenin vacipliği de ortadan kalkmış olur. Bununla beraber teyemmümsüz namaz kılması caizdir. Özet olarak burada bitmiş oldu.

Kafi'de iadenin vacip olması ile ilgili iki rivayet vardır. Birincisinde namazın iadesi vacip değildir. Çünkü hadiste peygamber *aleyhisselam* şöyle buyuruyor:

"Su bulamadığın zaman toprak sana yeterlidir."

Diğer görüşte ise iade edilmesi vaciptir.

Şeyh Hamd b. Atik'e, bir kişinin yanında az bir su varsa ve o kişinin bedeninde ve elbisesinde bir necaset varsa ve bu suda hepsini yıkamaya yeterli değilse durum ne olur? diye soruldu.

O da şu şekilde cevap verdi: Su ile necaseti yıkar, geri kalan içinse teyemmüm alır.

Hasan ibn Hüseyin ibn şeyh Muhammed'e, abdest ve teyemmüm arasında muvalat ve tertip şart mıdır? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi:

el-Mübde' kitabında dedi ki; yaranın hadesi küçük ise o zaman tertip ve muvalata dikkat etmek gerekir. Bir vecih de sağlam yeri teyemmümde yıkamayı iade eder. Diğer vecih de ise tertip ve muvalata gerek yoktur. Buna görede yıkamayı iade etmez ancak abdestini bozarsa iade eder. Burada da bu açıklama bitmiştir. Birincisi müteahhirinin itimat etmiş olduğu şeydir. Onlar abdest ve teyemmüm anında muvalat ve tertibi gerekli kıldılar. Çünkü abdestte tertip şarttır. Dolayısıyla bir uzvu tam olarak yıkaması ve teyemmümü bitmeden başka bir uzva geçilmez. Çünkü tertip meselesi ile amel edilir. Bunun üzerine ellerinn toprak üzerinde ıslak olması ona zarar vermez. Onların sözlerinin açıklaması budur. Şafî de bunu söylemiştir. *el-Furu'* kitabında Mecid'den

(İbn teymiyyenin dedesi) anlatıldığına göre mezhebin kıyasına göre tertip sünnettir. *el-İnsaf* ve diğer kitaplarda da Ebu Abbas'dan anlatıldığına göre tertip şart değildir.

Başkası da şöyle demiştir: Tertibe riayet etmek gerekmez, Ahmed ibn Hanbel ve başkasının mezhebinde sahih olan budur. Ve abdest ve teyemmümün parçalarının arasını ayırmak bidattir der. Bunu İbn Liham *el-İhtiyarat* kitabında kesin olarak belirtmiştir. İnsanın nefsi de buna meyleyor. Bunu özellikle o ve başkası hadis fukahâsın dan aktarmıştır. İbadetlerde asıl olan tevfiği olmasıdır. Bunda ancak Allah Teâlâ'nın şariat olarak belirlemiş olduğu şey meşrudur. Ancak tertip ve muvalatın gerekliliği ile ilgili şer'î delillerin arasında bizim bilmediğimiz bir bağlantı varsa o zaman başkadır. Her bilenin üzerinde bir bilen vardır.

Şeyh Abdullah ibn Abdurrahman Ebu Butayn şöyle cevap verdi: Abdest ve teyemmümün arasında tertibin şart koşulmasına gelince; eğer teyemmüm yapmış olduğu bölümlerden bazısında yara varsa o zaman bana göre zahir olan muvalatın vacip olmamasıdır. Abdest uzuvlarında teyemmüm yapmışsa vakit çıktığında sadece teyemmümü iade eder. Allah en iyi bilendir.

Şeyh Hamd ibn Nasır'a kumla teyemmüm almak ile ilgili soruldu. O da şöyle cevap verdi: Kumla ve mescidin toprağı ile teyemmüm almaya gelince; bunda bir beis yoktur.

Şeyh Hamd b. Atik, kumla teyemmüm almakta bir beis yoktur diye cevap verdi. Çünkü hadiste peygamber aleyhisselam şöyle buyuruyor:

"Benim ümmetimden kime namaz vakti gelirse; o bulunduğu yer onun mescididir, onun toprağı da temizdir."

Şeyh Abdullatif ibn şeyh Abdurrahman İbn Hasan'a *Zadul Mukne*'nin şerhindeki sözünden soruldu. Orda arpa heybesi ve onu benzeri gibi bir söz geçmişti. O da şöyle cevap verdi: Bu ele yapışan ve toprağı olan şeydir.

Allah onlardan razı olsun şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e her namaz için teyemmüm alınır mı? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi: Kişi teyemmüm almışsa abdestini bozmadığı sürece istediğı kadar namaz kılar. Bu su ile aldığı abdestle namaz kıldığı gibidir. Ama ihtiyatlı olan her namaz için teyemmüm almasıdır.

Şöyle bir soru soruldu: Bir insan vakit içerisinde iken suyun bulunduğu bir yerden geçse; onu da kullanmasa ve teyemmüm ile namaz kılsa bu namazı iade etmesi gerekir mi? O da şu şekilde cevap verdi: Yolcu biri vakit içerisinde suyun bulunduğu bir yerden geçse ve bunu kullanmasa teyemmüm ile namaz kılar. Bu mesele de fukahâ arasında ihtilaf da vardır. Bu konuda Hanbelî ashabının arasında iki vecih vardır. Hanbelî mezhebini görüşü namazı iade etmemesi dir. Çünkü bu kişi bu durumdaki hali suyu olmayan bir insanın halidir.

Şeyh Sa'd ibn Hamd ibn Atik'e şöyle soruldu. Cünüp olan birisi namaz vakti dışında suyu bulmuş olsa sonra kendisindeki abdestsizliğı unutsa ve bu kişi suyun yanından geçip gitmiş olsa ve bu zamanda da namaz vakti gelse bu kişinin teyemmüm yaparak namaz kılması sahih midir?

O da şöyle cevap verdi: Teyemmüm ile namaz kılması sahihtir.

Bazısı ise şöyle sordu: Yolculukta olan bir adam öğle namazı vakti girdiğinde su bulamamış olsa ikindiye kadar namazı ertelemek için niyetlense, ama öğle vaktinde suyu bulsa ama kullanmasa, ikindi vaktin de de su olmasa bu kişi öğle namazını iade eder mi?

Şu şekilde cevap verdi: Hanbeli mezhebinde meşhur olana göre böyle bir kişinin namazı iade etmesi gerekmemektedir. Çünkü o kişinin öğle namazını ikindi namazına kadar ertelemesi eğer cem etmeye niyetlenmişse caizdir. Şerhul Kebir isimli kitapta şöyle geçmektedir: Kendisinin yanında su olsa vakit gelmeden de o kişi bu suyu kullansa veyahut da bir suyun yanından vakit gelmeden geçmiş olsa vakit geldiği zaman da su olmasa namazı iade etmesine gerek kalmaksızın teyemmüm ile namaz kılar. Bu Şafiî'nin sözüdür. Evzai şöyle der: Vakit içerisinde suyu bulacağını zannederse durum bizim söylemiş olduğumuz söz gibi olur. Yani o suyu bekler ve teyemmüm ile namaz kıldığında namazı iade etmesi gerekir. Çünkü o kişi ihmalkardır. Bize göre bu kişinin suyu kullanması vacip değildir. Bu kişinin durumu vakit içerisinde suyu bulacağını uman bir insanın haline benzer.

Münteha üzerindeki Mansur'un şerhinde şu geçmektedir: Kim bir vakit içerisinde suyu kullanırsa; ya da suyun yanından geçmiş ve abdest alma imkanı oluşmuş ama o bunu yapmamışsa ve bu kişi bu sudan başka bir su da bulamayacağını bilirse; veya suyu satsa ya da verilmesi gereken birine hibe etse onun böyle yapması haramdır. Yani alışveriş hibe ve bunun gibi şeyler sahih değildir. Onun bu akdi de sahih değildir. Bütün bunların hepsi Allah azze ve celle'nin hakkı ile alakalı olduğundan dolayı kendisi ile akidlenilen şeye döner. Böyle bir yerde belirlenmiş kurbanlık gibi mülkiyetin nakli caiz değildir. Bir kişi başka bir su olmadığından dolayı teyemmüm alsa, satmış olduğu şeyi yada hibesini geri almaya da gücü yetmiyorsa ve bununla da namaz kılsa namazını iade etmez. Çünkü bu kişi teyemmüm anında iken suyu olmayan ve vakitten önce bunu yapan kişi gibidir.

Bir kişi suyun yanından geçip abdest almıyor, cem etmeye de niyet etmemiş ve namazı da iade etmiyor, cem etmeye niyetlenmemiş kişi bile böyle yaparsa ceme niyetlenmiş kişi niye iade yapsın? Allah en iyisini bilir.

Şeyh Abdurrahman ibn Hasan ibn Şeyh'e soruldu. Bir kişi teyemmüm ile namaz kılsa; ve suya ulaştıktan sonra da namazı iade etmezse bu kişi hakkında ne dersin? Çünkü

Allah Resûlü îade etmeyen kişiye, "Sen sünnete isabet ettin, senin namazında doğru oldu dedi. îade eden kişiye ise sana iki ecir vardır" mı? demıştır.

Şöyle cevap verdi: Şüphesiz ki namazı iade etmeyen kişi şer'i hükme isabet etmiştir. Bunun delili de Allah Resûlünün o kişiye "sen sünnete isabet ettin, namazın geçerlidir" demesidir. Namazı iade eden kişi ise yapmış olduğu şeyde isabet etmiştir. Birinci ve ikinci namazından dolayı da sevap kazanır. Çünkü ikinci namazını içtihat ederek kılmıştır. Birincisinden sevap aldığı gibi ikincisinden de içtihat ettiğinden dolayı sevap alır. Şu bilinen bir şeydir ki; kişiye farz olan namaz ister kendi cinsinden olsun ister olmasın nafile olandan daha faziletlidir. Ancak dört yerde nafile farzdan üstündür. Ama onları zikretme yeri burası değildir.

Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e su ve toprak olmadığında kişi ne yapar? diye soruldu.

O da; eğer bunların hepsi yoksa kişi olduğu hal üzere namaz kılar, dedi.

Şeyh Said ibn Hacci'ye şöyle soruldu: Vakit girdiğinde suyu olmayan bir kişinin ertelemesi mi daha faziletlidir?

O da şöyle cevap verdi: Suyu olmayan bir kişi için vakit girdiyse; Şerh'de şöyle der: Eğer kişi suyun gelmesini ümit ediyorsa teyemmümü son vakte kadar ertelemesi müstehabdır. Ali'den, Hasan'dan, Ata'dan ve Ra'y ashabından böyle rivayet edilmiştir. Şafiî ise iki sözünden birinde takdim daha faziletlidir, der.

Şeyh Hamd b. Atik şöyle cevap verir: Suyu bulmayı ümit eden kişi için teyemmümü son vakte kadar ertelemek müstehaptır. Ali'den, Hasan'dan, Ata'dan ve Ra'y ashabından bu rivayet edilmiştir. Şafiî iki sözünden birinde de takdim daha faziletlidir, demiştir.

Yine aynı şekilde ona şöyle bir soru soruldu: Bir kişi teyemmüm almışsa ve vaktin sonunda suyu bulursa ne olur? O da, bu kişi muhayyerdir, cevabını verdi.

Şeyh Said ibn Hamd ibn Atik'e soruldu: Bir kişi vaktin öncesinde teyemmüm almış ama vaktin sonunda suya ulaşmışsa bu kişi teyemmüm ile namazı kılar mı kılmaz mı?

Oda şöyle cevap verdi: O kişi vaktin evvelinde teyemmümü alır ve namazı kılar.

Şeyh Abdullah ibn Abdurrahman Ebu Butayn'e soruldu: İdrara sıkışmış bir insanın abdesti ile namaz kılması mı yoksa tuvalet ihtiyacını gideyip teyemmüm alıp namaz kılması mı daha faziletlidir?

O da şöyle cevap verdi: Bir kişinin sıkışık olmaksızın teyemmüm ile namaz kılması sıkışık olupta su ile almış olduğu abdest ile namaz kılmasından daha faziletlidir. Çünkü sıkışık olarak namaz kılmak mekruhtur ve yasaklanmıştır. Ama teyemmüm alarak namaz kılan bir kişinin namazı sahihtir. İttifak ile kerahiyet bile yoktur.

Aynı şekilde ona şu da soruldu. İki elinden biri kesik olan biri nasıl teyemmüm alır?

O da şöyle cevap verdi: Eli kesik olan kişi öbür elini toprağa vurur, o elini elbisesine ya da bedeninin bir bölümüne koyar, sonra da onun içini ve dışını mesh ederek çevirir. Ve sonrada parmaklarının arasında hareket ettirir.

Şeyh Abdullah ibn Abdu lAziz el-Ankari'ye soruldu. İki elinden birinde hastalık olan birinin teyemmümü nasıl olur?

O da şöyle cevap verdi: Bir eliyle bile olsa (yani sağlam eli ile) teyemmüm alır, hasta olanı da parmağının uçları ile yada avuç içleri ile mesh eder. Allah azze ve celle şöyle demektedir:

“Gücünüz yettiğinde Allah'tan sakının.”⁹⁶

NECASETİN İZALESİ BABI

Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e soruldu: Suyun dışındaki sıvı şeyler necaseti ortadan kaldırmaya yeterli midir?

O da şöyle cevap verdi: Bu meselede üç kavil vardır. Bunlardan bir tanesi, ihtiyaç anında bu olabilir. Bu İmam Mâlik'in üç sözü ve İmam Ahmed'inde bir kavlidir. Şeyhulislâm İbn Teymiyye şöyle der: Sünnet su ile emretme hakkında gelmiştir. Yani sünnet olan su ile temizlenmektir. Çünkü Allah Resûlü *aleyhisselam* şöyle buyurmaktadır:

“Onu su ile yıka!” Mecusilerin kapları hakkında ise; “Onları su ile yı kayın” demektedir. Mescide bevleden bir bedevinin hakkındaki hadiste de de şöyle buyuruyor:

“Onun bevlettiği yerin üzerine bir kova su dökün”

Allah Resûlü belli bir takım meselelerde necasetin su ile ortadan kaldırılmasını emretti. Ancak genel olarak Allah Resûlü necasetin su ile giderileceği emretmedi. Bazı yerlerde suyun dışında bir şeyle necasetin giderilmesine izin vermiştir. Bunlardan bir tanesi taşla temizlenmektir. Terlik hakkında Allah Resûlü şöyle demiştir:

“Sonra onları toprakla ovuştur. Çünkü toprak onları temizleyicidir.”

Yine Allah Resûlü kişinin elbiselerinin paçaları ile ilgili şöyle demektedir:

“Sonradan gelen önceki temizler.”

Bununla ilgili birçok mesele zikredilmiştir. Ben derim ki inşaallah bu söz doğru olandır.

Şeyh Said Haccî'ye, köpek ve domuzun necasetinden soruldu. O da şöyle dedi:

Köpek ve domuzun necasetine ve onlar dan meydana gelen şeylere gelince; eğer onlar topraktan başka bir şeye isabet edecek olursa yedi kere yıkamak gerekir. Bu ister yalamasından dolayı olsun ister başka bir şekilde olsun farketmez. Çünkü bunlar necistir. Bunlardan meydana gelen şeyde mesela ter gibi olan şeyler de necistir. Allah Resûlü şöyle buyuruyor:

*"Sizden birinizin kabını köpek yaladığı zaman yedi kere yıkasın."*⁹⁷

Müslim'de de şöyle bir ifade geçmektedir:

"Birincisi toprak ile olsun."

Yerdeki necasetlere gelince o bol su ile temizlenir. Taki o necasetin kendi ve rengi gidesiye kadar yıkanır. Çünkü Allah Resûlü bedevinin bevlî hadisinde *"onun üzerine bir kova su dökün."* demiştir. Diğer necasetlere gelince İmam Ahmed'den üç görüş vardır. Birinci görüş yedi kere yıkanmasıdır. İkinci görüş üç kere yıkamaktır. Üçüncü görüş ise onun kendisi ve rengi gidesiye kadar sayı belirtmeksizin bolca su ile yıkamaktır. Çünkü Allah Resûlü *"Onu su ile yıka"* derken orada bir sayı belirtmemiştir. Bu Şafiî'nin görüşüdür. Şeyhulislâm Ahmed ibn Teymiyye bu görüşü tercih etmiştir. Fetva da bize göre budur.

Şeyh Abdullatif ibn Abdurrahman ibn Hasan'a toprak gibi ifadesinden soruldu. O da, toprak gibi den kasıt katı olup temizleyici olan eşnan (çöğen otu) sabun ve sidir ağacı gibi şeylerdir.

Necaseti izale etmekte niyete ihtiyaç var mıdır? diye de bir soru soruldu. O da şöyle cevap verdi: Niyete ihtiyaç yoktur. Bilakis necaset su ile izale edildiği zaman orası temizlenmiş olur. Çünkü bu izale edilmesi gerekli olan şeylerdendir. Emirler böyle değildir, çünkü emredilen şeylerde niyete ihtiyaç vardır. Çünkü Allah Resûlü *"Ameller ancak niyetler iledir ve herkese niyet ettiği şey vardır."* şeklinde buyurmaktadır. Ancak kişinin gusûlden önce necaseti bedeninden ve uzuvlarından izale etmesi gerekir.

Bazısına, bir fare bir yağa düştüğünde fare içinden alınıp atıldığında vs gibi bir soru soruldu.

Şöyle cevap verildi. Fare bir yağa ya da başka bir şeye düşse ve onun üç özelliğinden bir değişmeden fare onun içinden atılsa o temizdir.

Şeyh Hamd ibn Nasır'a sirkenin yapılışın dan soruldu. O da şöyle dedi: Sirke hakkında ilim ehlinin yanında zikredilen şudur, o da hurma yada üzümden yada bu ikisi dışındaki bir şeyden yapılır. İçkiye dönüşmemesi için içine tuz yada ekşi bir şey atılır. Bu da mübah olan sirkedir. Bizim yanımız da da bu anlattığımız şekilde sirkeyi yapanlar vardır.

Kusmuktan soruldu. O da, meşhur olan görüşe göre kusmuk necistir, dedi.

Şeyh Hasan ibn Hüseyin ibn şeyhe, çocuğun kusmuğunun hükmü soruldu. O da; kusmuğun hükmü çocuğun bevelinin hükmü gibidir, ancak bu ondan daha hafiftir, dedi. İka ve başka kitaplarda bunu açıkladı. *er-Ravad* kitabında diğerlerinin de belirtmiş olduğu görüş budur.

Şeyh Abdurrahman ibn Hasan'a, kesilmiş hayvanın içerisinde biriken kanın hükmü soruldu.

O da şöyle cevap verdi: Kesilmiş olan hayvanın içerisindeki birikmiş kana gelince; *el-İnsaf* ve diğer kitaplarda Kadı'dan aktarılan şudur. Kesimden sonra etin arasında kalan kan damarlardaki mübah olan kandır, yani haram değildir. Şeyh Takyuddin, bunun aksine bir hilaf bilmiyorum ve bu kan et suyunu da pisletmez, bilakis onunla beraber yenir, dedi. Allah en iyisini bilendir. Kası'nın *el-Hilaf* aslı kitabındaki kelamının ve İbn Cevzi'nin zahiri şudur. Haram olan kan akıcı olan kandır. Ayeti Kerime de buna delalet etmektedir. Müfessirler Allah *azze ve celle*'nin "**Akıtılmış kan**"⁹⁸ ayetini akan sıvı diye açıklarlar. İbn Abbas *radiyallahu anh* dedi ki; Bundan hayvanlardan canlı iken çıkan kastedilir. Bu da şah damarından kesim anında çıkan kandır. Diğer kanın kırmızılığı gözükse bile temiz olduğunu İbn Teymiyye'nin dedesi *Mecd Şerh*'inde belirtmiştir. *Nazım* ve *Faik* kitabı ve diğerlerinin sahipleri de bunu böyle belirtmiştir. Allah en iyisini bilir.

Şeyh Abdullah Ebu Butayn şöyle cevap verdi:

Mezbahane de kesimden sonra hayvanın üzerinde kalan kana gelince; o temizdir. Çünkü Allah azze ve celle mesfuh olan kanı haram kılmıştır. Mesfuh olan kan da akan kandır. Mesfuh olmayan kan da haram değildir. Onun helal olması onun temiz olduğuna delalet eder.

Şeyh Muhammed ibn Mahmud'a, sütün rengi kan ile değişmiş olsa o necis midir? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi: Kan pıdıtır, eğer onun eseri sütte ortaya çıkacak olursa onu pisletir. Eğer az eseri varsa durum değişir. Çünkü sıvılarda necasetin az olanı affedilmiştir.

Şeyh Hamd ibn Abdulaziz Muhammed'e, kan sütün içinde çizgi çizgi ise o haram mıdır? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi: Kan izleri belli bir süre durdurma ile gider. Sütü hareket ettirmekte caizdir, bu şekilde de kan akar ve sütün içerisinde kaybolur.

Şeyh Abdullah ibn Hamd el-Hicazi'ye şöyle cevap verdi: Kan ile değişen süte gelince; zahir olan şudur. Eğer bunda kanın rengi yoksa yada sallama ile kanın rengi gitmişse o zaman bunda bir beis yoktur.

Şeyh Abdullah ibn Abdurrahman Ebu Butayn'e, elbisede gizli olan necasetin yerinden soruldu. O da şöyle cevap verdi: Elbisede necasetin yeri gizli ise yani bilinmiyorsa kesin olarak bilinen yerin yıkanması vaciptir. Kişi namaz kılmak istediğinde kesin olarak bildiği necasetin yerini yıkanması gerekir.

Mezi den soruldu. O da dedi ki; mezi necistir. Bundan dolayı da cumhura göre onun yıkanması vaciptir. Ali rh'nin hadisinde olduğu gibi Allah Resûlü "zekerini yıkar ve abdest alır" demiştir. İmam Ahmed'den bir rivayette de Sehl'in hadisine göre su serpmek yeterlidir. Şeyh Takyuddin bu görüşü tercih etmiştir.

Bazısının şart koşmasından soruldu. Elbette ki istinca ve isticmardan sonra meninin temizlenmesi ve aynı şekilde kadının fercindeki ıslaklıktan soruldu. O da şöyle cevap verdi.

Meninin temiz olmasının hükmü Ahmed ibn Hanbel'in ve Şafî'nin görüşüdür. Ancak Şafîler su ile temizlendikten sonra çıkmış olmasını şart koşarlar. Hanbelîler de taş yada bunun benzeri şeyler ile çıkmış olmasını söylerler. Eğer önceside şer'i olarak taşla temizleme gibi bir durum olmazsa insanın nefsinde temiz olup olmadığına dair vesvese olur. Durum böyle iken de bunun hükmünü açıkça belirtenleri görmedim. Kadının fercindeki ıslaklığın temiz olmasına sünnette meninin temiz olma hükmü delil getirilmiştir. Bu ıslaklık cimadan dolayı olmuş olsa bile temizdir. Çünkü Aişe *radiyallahu anha* şöyle demiştir:

"Ben kuruduğu zaman Allah Resûlünün elbisesindeki meniye ovalardım."

Allah Resûlü ihtilam olmazdı. Hadis mutlakıdır. Erkeğin menisi cima anında kadının fercindeki ıslaklığa temas eder. Bu da ondaki ıslaklığın temiz olduğuna delalet eder. Ancak İmam Şafî kadının fercindeki ıslaklığın yerinden ayrıldıktan sonra neye isabet ederse onu pislediğini söyler. Ancak bizim ashabımızdan bunu açıkça belirtenleri görmedim, bilmiyorum. Allah en doğrusunu bilir.

Bazısı da şöyle dedi: Menide ihtilaf vardır. En güzel olan hadisle amel etmektir. Islak olursa yıkanır, kuru olursa ovalanır. Bunun necis olması bana net bir şekilde açık değildir. Bu da Şafî'nin mezhebidir.

Şeyh Abdullah ibn Muhammed'e, kusmuğun ağız dolusundan daha az olanından soruldu. O isabet ettiği yerden temizliği yok eder, bundan dolayı da orası yıkanır.

Şeyh Abdul Aziz şeyh Hamd ibn Nasır'a, istinca mahallinden ayrılan ve onun anlamından soruldu. O da şöyle cevap verdi: Allaha hamd olsun bu mesele affedilmiş olan necaset mahallerinin hükmüne göre bina edilmiştir. Mesela iyice temizledikten sonraki isticmar yeri gibidir. Mesela mesh ya da ayakkabı paklanıncaya kadar altına necaset isabet etse ve o temizdir ve ondan ayrılan şeyde temizdir denilir. Eğer pis denilirse ondan ayrılan şeyde pistir denilir. Biz deriz ki necasetle temas etmesiyle birlikte o pis olur. Ashab yanında meşhur olan mezheb şudur ki; isticmar mahalli pistir, bu da Ebu Hanife ve Şafî'nin sözüdür. Mesela isticmar yapan kişi

az bir suya oturmuş olsa o suyu pisletir. Eğer terlemiş ise o taharet yaptığı yerdeki teri de pis olur. İmam Ahmed'den temiz olduğuna dair başka bir rivayet vardır. *el-İnsaf* kitabında İbn Hamid'in de aralarında bulunmuş olduğu ashabdan bir grubun sözleri de bu şekildedir. *el-Muğnî*'de şöyle der: İmam Ahmed bin Hanbel'in sözünün zahiri şudur ki, isticmar mahalli temizledikten sonra temizdir. Çünkü Ahmed ibn Hasen şöyle der: Ben Ebu Abdullah'a bir adam hakkında soru sordum. Bu adam bevl ediyor ve taş ile taharet oluyor ve ksuyordu. Ayrıca bu kişinin pantolonuda terliydi. Ben de bu adamın durumunu sordum. O da şöyle dedi: Eğer üç kere taş ile taharetlendiyse bunda bir beis yoktur. Ona bir adam, ben taş ile temizlendikten sonra bendeki su benden başka bir yere isabet etse ne olur diye sordu. İmam Ahmed dedi ki; sünnette istincanın üç taş ile gerçekleşmesi vardır. Sen de üç taş ile istincam yap, sonra sana o sudan ne isabet ederse artık buna aldırış etme dedi.

Ebu Muhammed bu söze Allah Resûlünün "Kemik ve dışkı ile temizlenmeyin, çünkü bunlar temizlemesiz" sözü ile hüccet getirmektedir. Bundan anlaşılan şudur ki; bunların dışında kalanlar temizler. Ve ayrıca şöyle der: sahabe'de genel olarak taşla temizlenmeleri vardır. Öyleki onlardan bazıları su ile temizlenmeye karşı çıkıp aslolan taşla temizlenmedir dediler. Onlardan bazıları bunu bidat diye isimlendirdiler. Onların beldeleri sıcaktır ve onların terlemedikleri bir an da yoktur. Dolayısıyla onların bundan sakınıp korundukları hiç bir şekilde aktarılmadı. Böyle bir şeyin aklı da zikredilmedi. Abdullah ibn Ömer'den nakledilen o müzdelifedeyken elbisesinin altından elini sokup o kısma su serptiği dir. İbrahim en-Nuhai'den buna benzer şeyler de aktarılmıştır. Eğer onlar terin temiz olduğuna itikat etmiş olsalardı bunu yapmazlardı.

el-İkna kitabında şu ifadeler geçmektedir: Ademoglundun menisi isticmardan sonra çıkmış olsa bile temizdir. *İkna* kitabının şerhinde şöyle denir: Geçen şeylerin hepsi umumidir. *el-İnsaf* kitabında şöyle der: İhtilamdan ya da cimadan da olsa erkekten yada kadından da olsa farketmez onun yıkanması da ovalanması da gerekmez. Sonra denildi ki, isticmar yapmanın menisi pistir. *İkna* kitabının ibaresi onun isticmardan sonra temiz olduğunu açıklar. Ancak *el-İnsaf* kitabının sahibinin sözü burada açıktır. Bununla beraber onlar açıkça da belirtmişlerdir ki isticmarın mahalli

pistir. Başka yeri değil ama onun çıkış yeri affedilmiştir. Bu şekilde zikretmiş olduğumuz şeyi ikinci kavlin hücceti nden dolayı istisna ettiler. Tâbi bu durum meselenin geri kalanındaki illetten dolayı onları bağlayıcıdır.

Medh ya da ayakkabının altına gelince; ona bir necaset isabet edecek olursa müteahhirinin mezhebine göre onu sadece su ile yıkamak yeterlidir. Bu da İmam Ahmed'den gelen bir rivayettir. Onu yere ovalamak yeterlidir. Muvaffak, Mecd, Şeyh Takyuddin bunu tercih etti. Çünkü Ebu Davud'da Ebu Hureyre'den nakledilen bir hadiste peygamber aleyhis-salam şöyle buyurdu:

"Sizden biri necasete ayakkabı ile basmış olsa onun toprağı onu temizleyicidir."

İmam Ahmed'den üçüncü bir görüş daha vardır. Eğer necaset bevl ve dışkıdan dolayı ise onu yıkamak vaciptir. Başka şeylerden ise gerekmez. Birinci görüş delillerinin daha umumi olmasından dolayı daha evladır. Ovalamakla temiz olur mu yada onun dışındaki değil de mahalli affedilmiş olur mu? İlim ehlinin çoğunluğu şöyle der: Elbette ki o temiz değildir. Fakat eğer sadece mahallinde ise o zaman affedilmiştir. Eğer başka sıvı şeylere değerse pisletici şeylerden diğerinin hükmünü alır. İmam Ahmed'den şu vardır ki; bununla temizlenmiş olur, İbn Hamid ve Hanbelîlerden bir grup da bu görüşü tercih etmişlerdir. *el-Muğni*'de de buna meyletmiştir. *İnsaf* kitabında ise şöyle der: Bu mezheplerde olan tek tük mesele lerdendir. Biz bunu delilini daha önce takdim etmiştik. Bu delil de Peygamberimizin "onu temizleyen topraktır" sözüdür.

Şeyh Süleyman İbn Abdullah ibn şeyh'e, Ademoğlunu kemiği temiz midir? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi: Sahih olan temizdir, çünkü onu pisletecek bir durum yoktur. Ölünün kemiği de aynı şekilde temizdir. Çünkü onu pisletecek olan şey kemiklerdeki kandır. Ben zannediyorum ki bu İbn Kayyim, Şeyh Takyuddin ve diğerlerinin tercih etmiş olduğu görüştür. Ebu Hanîfe'den de aynısı anlatılır. Allah en iyisini bilir.

Şeyh Süleyman el-Hacci'ye, katırın ve eşeğin terinden ve onların dışısının buharından soruldu. O da şöyle cevap verdi. Katır ve eşek Hanefî ve Hanbelî mezhebine göre temizdir. Bu konuda iki mezhep arasında

ihtilaf vardır. Bunun zikri uzun sürer. Özet olarak İmam Ahmed'den iki rivayet vardır. Birincisi, onlar necistir ancak onların tükürüğü, teri ve ondan meydana gelen buharlaşma affedilmiştir. Ancak iki yoldan çıkan hariç, çünkü o ikiside pistir. İkinci görüş ise temizdir, Muvaffak bunu tercih etmiştir. Çünkü Allah Resûlü katır ve eşeğe binerdi, ve onun zamanında da onlara binilirdi. Bunları besleyen insanların bunlardan sakınması mümkün değildir. Kedi gibi bunlar temizdir. *el-Mübde'* kitabından aktarılanlar bitmiştir. Muğni kitabında şöyle denir: Bana göre sahih olan katır ve eşeğin temiz olmasıdır, çünkü peygamber bunlara binerdi. Sahabe döneminde de bunlara binilirdi. Eğer pis olmuş olsaydı peygamber bunu açıklardı.

el-İnsaf kitabında şöyle der: Şeyh Takyuddin katır ve eşeğin artığının temiz olduğuna meyletmiştir.

Darukutni şöyle bir hadis rivayet eder: Eşeklerin artığı ile abdest alalım mı? diye soruldu. Peygamber de "evet" demiştir. İbn Mace Ebu Said'den şu manadaki hadisi rivayet etti. Allah Resûlüne Mekke ve Medine arasındaki yırtıcı hayvanların ve eşeklerin gelmiş olduğu havuzlardan ve onların temizliğinden soruldu. Peygamber de "onların içmiş oldukları onlara aittir. Geride bıraktıkları bizindir. Ve bizim içinde temizleyicidir." dedi. Ömer ibn Hattab'ın sözünde de: "Ey havuz sahipleri! Bize bunun haberini vermeyin. Biz oraya geliyoruz, onlarda oraya geliyorlar." Malik bunu rivayet etti. *el-Mübde'* kitabında alınanlar bitmiştir. Şafiiler ve Mâlikîler katır ve eşeğin temiz olduğunu tercih etmişlerdir.

Hanefîlerin *el-Hidaye* kitabının şerhi olan *el-İnaye* kitabında eşek ve katırın artığındaki ihtilafı zikrettikten sonra şöyle der: Eşek ve katırın artığı meselesi kendisinde şüphe olan bir meseledir. Ebu Tahir ise; Allah'ın hükümlerinde şüphe olması söz konusu olamaz. Eşeğin artığı temizdir, dedi. Şafiî de buna hem temizdir, hem temizleyicidir dedi. Çünkü her hayvan derisi ile istifade ediliyor. Derisinden istifade edinilen hayvanın artığı da temizdir. *el-Kuduri'*de meşhur olan rivayette eşeğin teri temizdir dedi. İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre bir kişinin eşek ya da katırın artığı ile abdest almasında bir beis yoktur. *el-İnaye* kitabının sahibinin sözü burada özet olarak bitti.

Bunda sabit olan, bu ikisinden çıkan şey yani tükürük, ter, yaş, sümük gibi şeyler temizdir. Diğer bir görüşe göre ise bunlar affedilmiştir. en şunu bilmektesin ki alimlerin ekserisi eşek ve katırın ve onların artıkları-
nın temiz olduğu görüşündedir. Eti yenilen ve yumurtadan çıkan bir hayvan mesela civciv gibi bir hayvan eğer sağ ise temizdir, eğer kan çıkmış ve ölmüş ise pistir. Atın pisliği ile tütsülenmek caizdir, çünkü at temizdir. Ama eşek pistir, onun necasetinin buharı da pistir. Bunda tafsilat vardır. el-Kaşı kitabında der ki; necasetin buharı pistir. Eğer bir şey ile birleşecek olursa veya ayna gibi cam gibi parlak bir yüzeye çarparsa ve su olursa bu pistir. İnsana necasetin dumanı isabet etmiş olsa veya tozu isabet etmiş olsa bir şey ile birleşmese ve onun bir sıfatı da olmasa bu affedilmiştir. Çünkü bundan sakınmak mümkün değildir.

Şeyh Abdullah ebu Butayn'e eşeğin artığından soruldu. O da şöyle cevap verdi:

İlim ehlinden mütekaddimîn olanlara göre temizdir, pislenmez. Müteahhirîn olanlara göre necistir.

Şahin, atmaca gibi hayvanların pislikleri soruldu. Şöyle cevap verdi: Bunların pislikleri necistir. Ancak az olursa sakınmak mümkün olmadığından dolayı affedilir. Çünkü bunları yanlarında besleyenler için sakınmak mümkün değildir. O yüzden aynı kan gibi azı affedilmiştir.

HAYIZ BABI

Şeyh Abdurrahman ibn Hüseyin'e, temizliğin en az ve en çok müddeti ne kadardır? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi:

Cumhura göre iki hayız arasındaki temizliğin en azı on üç gündür. Şeyhulislâm İbn teymiyye şunu tercih etmiştir. Eğer adeti üzere olursa daha az da olabilir ama en çoğu on beş gün, en azı da bir gün ve bir gecedir. Ebu Hanîfe ise en azı üç gün üç gece en çoğu ise on gündür, der. Şafî ve Mâlikî mezhebine göre ise hayızın en çok dönemi Ahmed ibn Hanbel'in mezhebine göredir. Şafî bu dönemin en azında İmam Ahmed ibn. Hanbel'in sözü üzeredir. Ama Malik'e gelince; o bunun azı için bir sınır yoktur demiştir.

Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e soruldu: Hayızlı bir kadın mescidi kirletmemesi konusunda emin ise onun mescidde oturması caiz midir?

O da şöyle cevap verdi: Hayızlı bir kadın kirletmeme noktasında emin olsa bile onun mescidde oturması helal değildir. Onun mescidde oturması engellenir. Fakihler onun mescidde oturmayacağına dair nas getirmişlerdir. Kanın gelmesi kesilmiş olsa bile gusûl almadan onun mescidde oturması caiz değildir. Nifaslı kadına gelince onun hükmü de hayızlı kadının hükmü gibidir. Allah en iyisini bilir.

Hayızlı kadının kanı kesilmiş olsa gusûl almadan bu kadınla cima etmek caiz midir? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi: Kadın gusûl almadan yada su yoksa bu kadın teyemmüm etmeden onunla cima etmek caiz değildir. İmam Ahmed, Mâlik ve Şafî bu örüşü belirtmiştir. Sahabeden rivayet edilenin manası da budur. Onlar iddetli kadın için şöyle der: İddetli kadın üç hayızdan dolayı gusûl almadan iddetin bitmesine hak sahibi

değildir. Ebu Hanife şöyle der: En uzun müddetinde kan kesilmiş olsa ki bu müddet on gündür, bu durumdaki kadınla cima etmek caizdir. Ama doğru olan birinci görüştür. Çünkü Allah azze ve celle **“Onlar temizlenmeden onlara yaklaşmayın”** buyurmaktadır. Mücahid buradan kasıt kanın kesilmesidir demiştir. **“Onlar temizlenince”**⁹⁹den kasıt ise du ile gusül almaktır.

Çiçek hastalığı olan bir kadın hayız olsa veya kadını kesilse ve gusül almasa bu kadın namaz kılsa oruç tutsa bunların iadesi gerekmez mi? Böyle bir hastalığın kendisine isabet ettiği bir kadının hayız yada cünüplükten dolayı gusül alması gerekmez mi? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi: Çiçek hastalığı olan bir kadın hayız olduğunda ve kan kesildiğinde gusül alır. Eğer bunu yapmaktan acizse veya bir zarar gelmesinden korkarsa teyemmüm alır ve namaz kılar, oruç tutar. Ve iade etmesi de gerekmez. Kendisine bir zararın gelmesinde emin olduğunda ve gusül almaya güç yetirdiğinde ise yıkanması gerekir.

Şeyh hamd ibn Nasır ibn Ma'mer'e, bir kadın hayızdan temizlense ve kocası da onunla ilişkiye girse ve sonra da zekerinde kan izi görse ne yapar? diye soruldu.

O da dedi ki; kadın hayızdan dolayı gusletse ve kocası da onunla cima etse ve sonrasında zekerinde kan izi görse bu konu Allah'ın izni ile basit bir konudur. Çünkü bu kan temizlikten sonra geldiğinden dolayı ne olacak ki? Bu hayız cumhura göre on beş güne ulaşmadıysa ve adam cahilce kan akarken kadınla birleşirse bundan mazurdur bunun bir günahı yoktur. Çünkü Allah resûlü *aleyhisselam* “Ümmetim hata ettiğinde veya unuttuğunda yaptığı şeyden dolayı bağışlanmıştır” demiştir. Kefarete gelince; bu konuda ihtilaf vardır. Kasten yapan kişiye mi kefaret vacip olur da unutarak hata yapan kişiye kefaret vacip olmaz mı? Ya da her ikisine birden mi vacip olur? Cumhurun görüşüne göre hiç birine kefaret gerekmez. Ancak bunu kasten yapan günaha girmiştir. Bundan dolayı tövbe etmesi gerekir.

İmam Ahmed'den bu konuda iki rivayet vardır. Birincisi cumhur'un sözüdür. Cumhur kasten de yapsa hata olarak da yapsa kefarete gerekmez demıştır. İkincisi ise kasten yaparsa kefarete ödemesidir. İbn Abbas'dan merfu olarak gelen hadiste böyle yapan kişi "*bir dinar yada yarım dinar tasadduk eder*" denmiştir. Hadisi Ebu Davud, Nesai ve Tirmizi rivayet etmiştir. Ancak bu hadisin konusu Abdülhamid ibn Abdurrahman ibn Zeyd ibn Hattab üzerine döner durur. İmam Ahmed'e bu konuda içinde bir şüphe var mı? dendi. O da dedi ki; evet, bu falancanın hadisidir. Zannediyorum ki o Abdulhamit dedi. Ve dedi ki; bu hadis Allah resûlünden sahih olsaydı biz ona keffareti gerekli görürdük. Başka bir yerde ise hadiste bir sıkıntı yoktur, çünkü insanlar ondan rivayet ediyorlardı dedi. Rivayetin keffaret hakkında ihtilafı olması İmam Ahmed'in hadisteki sözünde ihtilaf olduğundan dolayıdır. İmam Ahmed'den gelen bu iki rivayette kasıtlı yapan kişi içindir. Ama unutan ya da cahil olan kişiye gelince onun ashabından iki görüş vardır. Birincisi haber umumi olduğundan dolayı keffaret gerekir. İkincisi ise Allah Resûlünün "*Benim ümmetimden hata eden yada unutan affedilmiştir.*" sözünün umumi olmasıdır. Bunun üzerine kişi kadınla cima etse ve kadın bu esnada hayız olsa bundan dolayı kefarete gerekmez. Birinci görüşe göre ise kefarete gerekir.

Şeyh Ebu Butayn'e, kadının hayız bitip temizlendikten sonra o gusûl yapmadan onunla cima edilir mi? diye soruldu. O da; kadınla hayızdan sonra gusûlden önce cima edilirse buna bir kefarete gerekmez.

Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e, hamile kadın kan gördüğü zaman ne olur? diye soruldu. O da şu şekilde cevap verdi:

Hamile kadın kan gördüğü zaman kadının haline bakılır. Yani kadının hamileliğinde böyle bir kan görmemişse yani hamilelikte adet üzere olan bir kan değilse o zaman buna bakılmaz. Kadın yine namazını kılar, orucunu tutar. Onun bu durumunun hükmü istihazenin hükmü gibidir. Bu konuda ihtilaf yoktur. Ancak kadın hamileliğinde hayız görüyor ve bu sürekli olarak tekrarlanıyorsa ve hayız zamanı kan görüp temizlik zamanı temizleniyorsa, işte alimler bu noktada ihtilaf etmişlerdir. Delil noktasında râcih olan bu durum hayızdır. Ancak bu durum gerçekten nadiren vuku bulur. Çoğu kere vukû bulan ise birinci anlatılan şekildedir.

Sen sürekli bir şekilde adet olan kadın ile yani hamileliğinde normal hayız olan kadın ile, adeti olmadığı üzere kan gelen kadının arasını iyi ayırt et! Çünkü öğrencilerin çoğu bunu karıştırmaktadır.

Şeyh Muhammed b. Abdulvehhab'a, kadın hayızdan kesilme yaşına geldiği zaman ne olur? Hayızdan kesilme yaşının miktarı nedir? Böyle bir kadından hala kan geliyorsa onun namazını kılıp orucunu tutması mı yoksa kaza etmesi mi gerekir? Ya da bu kanın kesilmesi mi beklenir? diye soruldu.

Şu şekilde cevap verdi: Hayızdan kesilmenin hiç bir ölçüsü yoktur. Ancak kan değişir ve ya kesilirse kadın oruç tutar ve kaza etmez.

Şeyhin oğlu Abdullah şöyle cevap verdi. Hayızdan kesilmenin bir sınırı yoktur. Eğer yaşlıktan dolayı hayız kesilirse veya o kanın gelmesinden ümidini keserse ona Ayise (ümidini kesmiş) denir.

Şeyh Abdullah Ebu Butayn şöyle cevap verdi: Elli yaşının üzerine gelen ve kan gören bir kadın hakkında üç görüş vardır. Cumhura göre kadın elli yaşının üzerine gelmişse oturmaz, yani namazını da kılar orucunu da tutar. İkinci görüşe göre kadın elli yaşına gelmişse o kadın artık kana bakmaz. Şeyhulislâm ve Ebu Hanîfe der ki; kadın normal hayız günlerinde oturur, kan kesilinceye kadar oruç tutmaz. Böyle bir kadından kan kesilinceye kadar bu kadına ayise denmez. Çünkü Allah azze ve celle "**Hayızdan kesilen kadınlara gelince**"¹⁰⁰ demiştir. Şeyhulislâm ve Ebu Hanîfe'nin görüşü râcih olandır ve bunun üzerine amel edilir.

Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e, kadın temizlik görse ve sonra tekrar kan gelse ne olur? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi: Kadın bir an temizlik görse ve daha sonra ondan kan gelse ve eğer bu normal adeti üzere ise bu kadın namaz kılmaz. Bu ister kan olsun ister sarı renkli olsun isterse kahverengi bir leke gelmiş olsun farketmez. Eğer adeti bittikten sonra sarılık ya da bir kahverengilik olacak olursa ona iltifat etmez. Ama siyah bir kan olacak olursa alimler arasında ihtilaf vardır. Bazısı der ki; kan üç kere tekrarlanıncaya kadar ona iltifat edilmez. Bazısı da hayızın

başladığı ilk günden on beş gün doluncaya kadar namaz kılmaz der. Bu cumhurun görüşüdür.

Şeyh Abdurrahman ibn Hasan'a, hayız günlerinde kuruluk gören kadından soruldu. O da şöyle cevap verdi: Hayız günlerinde kuruluk gören bir kadın hakkında mezhebin görüşü kuruluk demek temizlik demektir. Eğer onunla beraber bir beyazlık görmezse kadının artık yıkanması ve namaz kılması gerekir. Bir de şöyle bir görüş vardır. Kadında hayzın kesilmesinden sonra kadına gelen o beyazlık temizliktir. Sahih olan da budur. Bizim şeyhimizde gördüğümüze göre bu görüşe meyletmiştir.

Şeyh Hasan ibn Hüseyin ibn Muhammed'e, özü devam eden kişi hakkında vaktin girdiğini söyleyen insanların delilinin ne olduğu soruldu. Şu şekilde cevap verdi: Bevin devamlı sızıntısı, hadesin devamlılığı, sürekli yellenmek, bir türlü kanı dinmeyen yaralar gibi konularda vaktin girmesini şart koşanların zikretmiş olduğu delil istihaze olan kadına kıyasladır. Çünkü özür onları birleştirmiştir. Biz önceden sana şunu söylemiştik. Eğer kıyas sahih ise bu müstakil bir delildir. Biz onların kelimasında ki meselenin hükmünü zikredeceğiz. Müfredat'ın şerhinde Nazım'ın kavlini zikretti:

Vaktin girmesiyle temizlik batıl olur,

Kendisinde istihaze olan kadın için bunu aktardılar,

*Yoksa vaktin çıkmasıyla değil, bir kadın fecir vakti için temizlenmiş olsa,
Güneşin doğmasıyla bu batıl olmaz.*

Yani istihaze olan bir kadın, kendisinde idrar sızıntısı olan bir kişi her namaz vakti için abdest alır. Ancak ondan bir şey çıkarsa o müstesnadır. Bu da rey ashabının sözüdür. Adiy ibn Sabit'in hadisi böylesir. O babasından, dedesinden şöyle istihaze olan bir kadın için şöyle aktardı. "Hayız olduğu zaman kadın namazı terk eder, sonra gusül alır, oruç tutar ve namazını kılar. Her namaz vakti içinde abdest alır."

Ebu Davud, Tirmizi onu rivayet etmiştir. Aişe radiyallahu anha dan şu rivayet edilmiştir. O şöyle dedi: Fatıma binti ebi Hubeyş Allah Resûlüne geldi ve kendi durumundan bahsetti. Peygamber de ona şöyle dedi: "Her namaz vakti için abdest al taki diğer namaz vakti girene kadar."

İmam Ahmed, Tirmizi ve Ebu Davud bunu söylemektedir. Bu hasen ve sahihtir. Bunlardan birisi vakit girmeden önce abdest almış olsa sonra da vakit girmiş olsa temizliği batıl olmuş olur. Vakit girdikten sonra abdest olsa abdesti sahih olur. Kaçınılması mümkün olmayan hadesin tekrarı onu etkilemez.

Başka bir namazın vakti girmedeği sürece vaktin çıkması ile temizlik bozulmuş olmaz. Bir kadın sabah namazı için abdest almış olsa onun abdesti güneşin doğması ile bozulmuş olmaz. Çünkü yeni bir namaz vakti girmemiştir. *Bidâye* kitabının şerhinde İbn Teymiyye'nin dedesi Mecd der ki; İmam Ahmed ibn Hanbel'in kelamının zahiri istihaze olan bir kadının temizliği vaktin çıkması ile değil, girmesi ile batıl olur. Ebu Ya'la da bunlar her biriyle batıl olmuş der. Sonra da evla olan birincisidir, der. Burada onun sözü bitmiştir.

İkna kitabı da ikinci görüş üzerinedir. Hanefî mezhebinde meşhur olan görüş şudur: Vaktin girmesi ile değil çıkması ile abdest bozulur. Mesela bu kişi güneş doğduktan sonra abdest almış olsa öğle namazı vakti çıkasıya kadar abdest bozulmaz. Onun sözü burada bitti.

Ebu Abbas dedi ki; alimlerin sözlerinden en zahir olanı böyle kişiler her namaz vakti için ve her namaz için abdest alırlar.

NAMAZ KİTABI

Şeyh Abdullatif ibn Abdurrahman'a, mümeyyiz olan bir çocuğa namaz ne zaman emredilir? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi: İbadetlerin hepsi buluğa erdikten sonra vaciptir. Ancak, çocuğun velisinin çocuk temyiz yaşına geldiğinde ona emretmesi ve onu ibadetlere alıştırması gerekir.

Bir kişi delirirse ve namazı cinnet getirdiğinden dolayı on altı gün terk etse ne olur? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi: Cinnet geçirip namazı on altı gün kılmayan kimse daha sonra ayılacak olursa sağlığına kavuştuğunda kaçırmış olduğu namazları kaza etmez.

Şeyh Muhammed ibn Ömer ibn Selim'e sabah namazını öğle namazına kadar terk eden kişi hakkında soruldu. O da şöyle cevap verdi: Sabah namazını öğle namazına kadar terk eden kişi günahkardır. Çünkü namazı vaktinden ertelemek alimlerin ittifakı ile haramdır. Şeyhulislâm İbn Teymiyye şöyle der: Alimlerin hepsi öğle ve ikindi namazının gündüz kılınmasında ittifak etmişlerdir. Sabah namazı güneş doğmadan kılınır. Bunu bir meslekten, avdan, eğlenceden, ziraatten, cünüplükten, necasetten yada başka bir şeyden dolayı terk edemez. Peygamber *aleyhisselam* Hendek günü kafirlerle cihad ile meşgul olduğundan dolayı ikindi namazın tehir etmiştir. Sonra onu akşam namazından sonra kılmıştır. Bunun üzerine Allah azze ve celle **"Namazları, özellikle ikindi namazını koruyun"**¹⁰¹ ayetini indirmiştir. Bundan dolayı cumhur-u ulema, bu tehir etme olayı bu ayeti kerime ile nesh edilmiştir, dediler. Dolayısıyla namazı savaş anında bile terk etmek caiz değildir. Bilakis savaş olduğu halde bile namazı vaktinde kılmak vaciptir. İmam Ahmed'in, Şafi'nin ve Mâlik'in meşhur olan mezhebi budur. İmam Ahmed'den başka bir rivayette vardır. Kişi savaş anında kılabilir, erteleyebilir. İmam Ebu Hanîfe'nin mezhebinde de şu vardır. Kişi savaşla meşgulse namazı vaktinden sonra kılar.

¹⁰¹ Bakar, 238.

Namazı savaş dışında herhangi bir sanat, ziraat, bir iş ya da avdan dolayı erteleyen kişiye gelince; alimlerden birinden bunun caiz olduğuna dair bir şey yoktur. Allah azze ve celle şöyle buyurmuştur:

“Vay o namaz kılanların haline ki; onlar namazlarından gafildirler.”¹⁰²

Seleften bir grup da şöyle der: Onlar namazın vakitlerini geciktirenlerdir. Kimisi de; onlar emrolunduğu şekilde namazını kılmayanlardır, demiştir. Vaktinde kılmış olsa bile o namazı vaktinde tehir etmek alimlerin ittifakı ile haramdır. Alimler gece namazını gündüze, gündüz namazını geceye tehir etmeyi ramazan ayının orucunu şevval ayına tehir etmeye benzetmişler. Namazı ertelemek noktasında sadece uyuyan ve unutan insan mazurdur. Allah Resûlü şöyle demiştir:

“Kim uyuduğundan dolayı veya unuttuğundan dolayı namazı kılamazsa hatırladığında o namazı kılsın. Bunun kefareti ancak budur.”

Cünüp veya abdestsiz olan veya üzerinde necaset bulunan bir insan su bulamazsa, ya da su bulur ama hastalık ya da üşütmek gibi bir zarara uğramaktan korkarsa bu kişi teyemmüm alır ve namazı vücûben vaktinde kılar. Gusûl alıpta vaktin dışında namaz kılacak kadar namazı erteleyemez. Allah Resûlü şöyle buyurur:

“On yıl su bulamasa bile temiz toprak müslümanın temizliğidir.”

Sen suyu bulduğun zaman onu bedenine dök, çünkü bu senin için daha hayırlıdır. Su ile mübah olan bir şey su olmadığı zaman ve ya su kullanmaya gücün yetmediğinde teyemmüm ile mübah olur. Cünüplükten dolayı namaz için teyemmüm aldığında Kuran'ı namazın içinde de dışında da okursun.

Şeyhulislâm şöyle der: Kim teyemmüm ile namaz kılmaktan imtina ederse bu insan yahudi ve hristiyanlar gibidir. Çünkü teyemmüm yalnızca bu ümmete mübah kılınmıştır. Allah Resûlü sahih olan hadiste şöyle buyurur:

“Biz diğer ümmetlere üç şeyde üstün kılındık. Bizim saflarımız meleklerin safları gibidir. Yeryüzü bizim için temiz bir mescid kılınmıştır. Ganimetler benden önce kimseye helal kılınmadığı halde bana helal kılındı.”

Geçen şeyleri artıran hadislerde vardır. Allah Resûlünün Ömer ibn Husayn'e söylediği şu söz de böyledir.

“Ayakta namaz kıl, eğer buna gücün yetmiyorsa oturarak namaz kıl, bun da gücün yetmiyorsa yattığın yerde kıl.”

Bununla şu ortaya çıktı ki; hasta olan kişi haline göre ayakta yada yanı üzere namazı kılar. Eğer kişinin ayakta namaz kılması hastalığı artırıyorsa vakit çıktıktan sonra namazı ayakta kılmaz. Bu alimlerin ittifak ettiği görüştür. Bütün bunlar şundan dolayıdır, namazın vaktinde kılınması farzdır. Vakıt ise namazın farzlarından en kuvvetli olanıdır. Nasıl ki Ramazan ayı orucu vaktinde en faziletli olan ameldir. Yani onu başka bir vakte erteleyemez. Ancak öğle ve ikindinin, akşam ve yatsının Arafat'ta cem edilmesi ya da öğle ve ikindinin, akşam ve yatsının hasta ya da seferde iken insanın birtakım özürlerden dolayı namazı cem etmesi alimlerin çoğunun yanında caizdir. Hastalıktan, bir sanattan, yolculuktan veya meşguliyetten dolayı gece namazının gündüze, gündüz namazının geceye, sabah namazını güneş doğduktan sonraya ertelenmesi alimlerin ittifakı ile caiz değildir. Ömer *radiyallahu anh* şöyle der: “İki namazı özürsüz olarak cem etmek büyük günahlardandır.” Ebu Bekir *radiyallahu anh* Ömer *radiyallahu anh*'a şöyle demiştir: “Allah *azze ve celle*'nin gündüz yapılması gereken bir takım hakkı vardır ki onu gece kabul etmez. Aynı şekilde gece yapılması gereken bazı hakları vardır ki onu da geceleyin kabul etmez. Kim vakit çıktıktan sonra su ile namaz kılmak vaktin içindeyken teyemmüm ile namaz kılmaktan daha hayırlıdır derse o kişi cahil ve sapıtmıştır.”

Şeyhin çocuklarına ve Hamd b. Nasır'a, namazı inkar etmeksizin tembelliğinden dolayı namazı terk eden kişinin durumundan soruldu. Onlar şöyle cevap verdiler: O kişi tevbeye davet edilir. Eğer tevbe etmezse kafir veya mürted olarak öldürülür. Sahih Müslim'de Büreyde hadisi şu şekilde aktarılmıştır. Allah Resûlü *aleyhisselam* şöyle buyurur: “Bizimle kafirler arasındaki şey namazdır. Kim onu terkederse kafir olur.”

Cabir *radiyallahu anh* Peygamber *aleyhisselam*'ın şöyle dediğini aktarır: “Kul ile şirk ve küfür arasında namazın terki vardır.”

Tabiinden Abdullah ibn Şekik şöyle der: Allah resûlünün ashâbı amel-lerin terkinde namazın dışında hiç bir şeyi küfür olarak görmezlerdi. Tirmizi bunu rivayet etmiştir. Hadis şuna delalet eder: Namazın terki vacipliğini inkar etme olmasa bile müstakil bir küfürdür. Çünkü vacipliğini inkar etmek sadece namaza mahsus değildir. Çünkü kim İslâm'ın farzlarından birini inkar edecek olursa o icma ile kafirdir.

Şeyh Hamb ibn Nasır Muammer şu şekilde cevap verdi: Alimler namazı inkar etmek sizin tembellikten dolayı terk eden kişi hakkında ihtilaf etmişlerdir. İmam Ebu Hanîfe, Mâlik ve Şafiî iki sözünden birinde o kişinin küfrüne hükmedilmez, derler ve Ubade'nin hadisini delil getirirler. Bizim İmamımız Ahmed ibn Hanbel ve Şafiî'nin iki sözünden biri, İshak ibn Rahuye, Abdullah ibn Mubarek, Nuhai, Hakem, Eyyub Sehteyâni, Ebu Davud et-Tayâlusî ve diğer imamların büyükleri ve Tabiîn bu kişinin kafir olacağını söylemişlerdir. İshak ibn Rahuye icma ile bunu aktarır. Bunu Zevacir kitabında sahabe ve tabiinin cumhurundan aktarmıştır. Muhammed İbn Hazm der ki; sahabe ve tabiinin diğerleri ve onlardan sonra gelenler namazı terkeden kişiyi mutlak olarak tekfir ediyor ve onun mürted olduğuna hükmediyorlar. Hadisleri zikrediyorlar. Sonra dedi ki: Abdullah ibn Şekik'in, Allah Resûlünün sahabesi namazın dışında hiç bir amelin terkinin küfür olduğunu görmezlerdi sözünü söyledi. Bu hadisler görmüş olduğun gibi namazı terk eden kişinin küfrü hakkında sahihtir. Tıpkı İshak ibn Rahuye, İbn Hazm ve Abdullah ibn Şekikin aktardığı gibi sahabenin icması da geçmiştir. Tabiinin ve onlardan sonra gelenlerin, cumhurun mezhebi işte budur. Sonra alimlerin hepsi tembelliğinden dolayı namazı terk eden kişinin öldürülmesi hususunda icma etmişlerdir. Ancak İmam Hanife, Zühri ve Davut diyor ki; Bu kişi tevbe edinceye ya da ölünceye kadar hapsedilir. Cumhur onun öldürülmesi hususunda kitap ve sünnetten delil getirir. Delilleri zikrettikten sonra dedi ki; fukahânın kelamına gelince; şeyh Ali Ecvehriye Muhtasar'ın şerhinde şöyle der: Kim bir rekâtın bir secdesi kalıncaya kadar bir farzı tehir edecek olursa o kişi meşhur olan görüşe göre had cezası olarak kılıçla öldürülür. İbn Hubeyb ve bizim dışımızdaki bir grup onun kafir olduğunu addediyor. İbn Abdusselam da bunu tercih etmiştir.

Alimlerin namazı terk eden kişinin İmam Mâlik'in ashabının ittifakı ile onun öldürüleceğine dair söyledikleri açık ifadelere bir bak! Ancak onlar onun küfrü hususunda ihtilaf ettiler. İbn Hubeyb ve İbn Abdusselam

onun kafir olarak öldürülmesini tercih ettiler. Ezrai Kutul Minhac fî Şerhil Minhac kitabında şunu aktarmaktadır: Kim bir namazı vucubiyetini inkar ederek terk edecek olursa icmaen kafirdir. Eğer tembelliğinden dolayı terk edecek olursa sahih olan görüş o had cezası ile öldürülür. Sahih olan o kişinin bir vakit namaz için öldürülmesi ve bu namazı zaruret vaktinin dışına çıkarması şartıdır. Onun bu konudaki namazı tembelliğinden dolayı kılmayanın öldürülmesi sözüne bir bak! Rebi' Şafi'den şunu aktarır. O kişinin malı feydir, o müslümanların kabirlerine defnedilmez.

Şeyh Ahmed el-Heytemî şöyle dedi: Namazın farziyetini inkar ederek terken kimse icma ile kafirdir. Ancak farziyetini inkar etmeden sadece tembelliğinden dolayı terk eden kimse ise öldürülür. Bunu delili ise "Eğer tevbe ederse"¹⁰³ ayeti ve Allah Resûlünün "İnsanlarla la ilahe illallah deyinceye kadar savaşmakla emrolundum" hadisidir. Onun namazı tembelliğinden dolayı terk eden kişinin öldürülmesi ile ilgili sözüne bir bak! Ayet ve hadis öldürülmeyi engelleme noktasında şarttır. İkna kitabında ve onun şerhinde şöyle der: Kim namazın vucubiyetini inkar ederse kafir olur. Eğer inkar etmeksizin tembelliğinden dolayı namazı terk ederse o tehdit edilir. Eğer kişi bundan yüz çevirir ve namazı bir sonraki vakit çıkasıya kadar ertelerse o zaman öldürülür. Onun namazı inkar etmeksizin terk eden kişi sözünü incele! O kişi tövbeye davet edilir, tevbe ederse sıkıntı yoktur ama tevbe etmezse kafir ve mürted olarak öldürülür. Onun sözü özet olarak burada sona erdi.

Aynı şekilde şöyle cevap verdi: Namazın farziyetini ikrar edip te namazı terken kişi hakkında alimler ihtilaf etmişlerdir. Kimisi, tevbeye davet edildikten sonra had cezası olarak öldürülür, demiştir. Kimisi de, tevbeye davet edilir eğer tevbe ederse sıkıntı yoktur, ama etmezse kafir olarak öldürülür demiştir. Sünnetin delalet etmiş olduğu doğru budur. Sahabe, tabiin ve cumhurun sözü de budur. İshak ibn Rahuye böyle bir insanın kafir olduğuna dair icma nakletmiştir. Onun küfrüne delil olan şey ise Sahih Müslim de geçen hadistir. Allah Resûlü aleyhisselam şöyle demiştir:

"Kul ile küfür ve şirk arasında namazın terki vardır."

Sahih Müslim de aynı şekilde Allah resûlünden şu aktarılır:

"Bizimle onlar arasındaki ayet namazdır. Kim onu terkederse kafir olur."

Müsned'de Allah Resûlü namazı zikrediyor ve şöyle diyor: Kim bu namazı kılsa o kıyamet günü onun için bir nur ve kurtuluş olacaktır. Kim de onu yerine getirmese onun için bir nur ve kurtuluş yoktur. Kıyamet günü o kişi Karun, Haman, Firavun ve Übeyye ibn Halef ile beraberdir. Müsned'de Allah resûlünden şu aktarılır: "Kim namazı kasten terk ederse o kişi Allah Resûlünün zimmetinden beridir."

Abdullah ibn Mesud Allah azze ve celle'nin **"Onlardan sonra öyle bir zümre gelecek ki onlar namazı terkettiler ve şehvi arzularına tâbi oldular."**¹⁰⁴ ayeti hakkında şöyle dedi: Bunlar namazı vakitlerinden tehir etdenlerdir. Bunlar namazı terk ederlerse kafir olurlar.

Şeyh Abdurrahman ibn Hasan şöyle dedi: Ahmed ibn Hanbel'in mezhebinde meşhur olan şudur ki; namazı tembelliğinden, gevşekliğinden dolayı terk eden kişi kafirdir. Eğer o namaz kılmaya davet edilir ve o da kılmamakta ısrar ederse o kişi kafir olarak öldürülür. Cuma namazı da aynı şekildedir. Cuma namazını da tembelliğinden veya gevşekliğinden dolayı bir kere bile terk etse onun kafir olduğu söylenir. Bir beldenin farklı bölgelerinde insanlar Cuma namazını tekrar tekrar terk ediyorlar. Bu büyük bir iştir, tehlikesi de büyüktür. Bir insan farkında olmadan tek bir farzı terk etmekle de kafir ya da mürted olabilir.

Bu gibi meselelerde gevşek davranmaktan sakının! Akılsız, sefih olan bir insandan böyle bir hata sadır olursa ve insanlar da onu o hal üzere bırakırsa herkes zarar görür. Bu gibi durumlarda insanların en tehlikeli olanı emirler ve onların vekilleridir. Onlar yakın olsun uzak olsun dost ve düşmana Allah azze ve celle'nin emirlerini yerine getirmeyi terk edecek olurlarsa o zaman bütün herkes bundan zarar görür. Allah azze ve celle'nin şu ayetinde olduğu gibi:

"Ey iman edenler! Siz kendi aleyhinize bile olsa Allah için şahitler olarak adaleti ayakta tutun."¹⁰⁵

İşte bu emir sahiplerine vacip olandır. Allah azze ve celleden bizleri ve sizleri muvaffak kılmasını isteriz.

104 Meryem, 59.

105 Nisa, 135.

EZAN BABI

Şeyh Hamd ibn Ma'mer şöyle der: Alimler şunu net olarak belirttiler ki; bir beldenin insanları ezanın ikamesini terk edecek olurlarsa, onlarla savaşılr. Echevri Muhtasar'ın şerhinde ezanın fazileti ile ilgili şöyle dedi: Maziri der ki; ezanda iki mana vardır. Birincisi İslâm'ın şiarlarını izhar etmek, ve o yerin İslâm beldesi olduğunu bildirmektir. Ezan farz-ı kifayedir. Eğer bu belde halkı ezanı ikame etmeyi yalnızca savaşılarak yapacaklarsa bu durumda onlarla savaşılr. İkincisi ise ezan namaz için bir çağrı ve vak-
tin girdiğini belirtir. Şerhu'l Müslim'de Abiyy şöyle der: Meşhur olan bir şehir halkına ezanı bildirmek farzı kifaye olduğudur. Çünkü bu İslâm'ın şiarıdır. Allah Resûlü bir belde de ezanı duymazsa o zaman saldırı yapardı. Ancak saldırı yapacağın da ezanı duyarsa saldırı yapmazdı.

İbn Hacer el-Heytemî Ezan ve kamet babında bunun sünnet olduğunu söyledi. Farzı kifaye olduğu da söylenmiştir. Bir belde halkı ezan ve kameti terk ederse İslâm'ın şiarını izhar etmediklerinden dolayı onlarla savaşılr. İknâ kitabında ve onun şerhinde şöyle geçmektedir: Eğer bir belde ehli ezan ve kameti terk ederse onlarla savaşılr. Yani imam ve imamın vekili bunu yapıncaya kadar onlarla savaşılr. Çünkü ezan ve kamet İslâm'ın zahiri alametlerindendir. Ezanı ve kameti tembelliğinden dolayı terk eden kişilerle savaşılr. Alimlerin bir belde ehli ezan ve kameti terket-
tiklerindeki sözleri hakkında bir düşün! Onlarla sadece bunu terk etmelerinden dolayı savaşılr. Bu Şafî, Mâlikî ve Hanbelîlerin sözüdür. Hepsi de bizim açıkladığımız gibi net bir şekilde bunu belirtmiştir.

Şeyh Abdullah ibn Abdurrahman Ebu Butayn'e, ezandan dolayı maaş yani ücret almadan soruldu. O da şöyle cevap verdi: Ezandan dolayı para almaya gelince; Allah Resûlü sahabesinden birisine dedi ki; "Sen bir mü-ezzin edin ama mü-ezzin ezanından dolayı para almasın."

Şeyh Muhammed b. Abdulvehhab şöyle dedi: Tekbir ezanda münasiptir. Çünkü yükdek yerlerde bu meşrudur. Allah Resûlünün şu sözünde olduğu gibi: "Biz alçak bir yere geldiğimizde tesbih getirdik, yüksek bir yere çıktığımızda tekbir getirdik."

Şeyhin oğlu Abdullah ibn Muhammed'e, ezanın kelimelerinin sayısı sorulunca şöyle cevap verdi:

Zahir olan ezan on beş kelimedenden ibarettir.

Allahu ekber, Allahu ekber, Allahu ekber, Allahu ekber,

Eşhedu en la ilahe illallah, Eşhedu en la ilahe illallah,

Eşhedu enne Muhammeden resûlulullah, Eşhedu enne Muhammeden resûlulullah,

Hayye ales salah, hayye ales salah,

Hayye alal felah, hayye alal felah,

Allahu ekber, Allahu ekber,

La ilahe illallah.

Allah resûlünden sabit olan budur ve Allah Resûlü Bilal'e bununla ezan okumasını emretmiştir. Sünen ve Mesanid ehli bunu bu şekilde zikretmiştir. Ancak Hayye ala hayril amel ifadesi sabit değildir. Sünnet ehli de bununla amel etmemiştir.

Yine aynı şekilde şöyle cevap verdi: Ezanda Hayye ala hayril amel diyen kişiye karşı çıkılır. Ve bunun Rafizilerin bisati olduğu bildirilir. Allah resûlünden, ehli beytinden ve sahabelerinden de bu konuda böyle bir ifade gelmemiştir. Bundan sonra böyle yapan kişiyi caydırıcı bir ceza olacak şekilde ceza ile edeplendirilir.

Şeyh Ali ibn şeyh Muhammed'e, müezzinin es-Salatu hayrum minen nevm sözüne delil nedir? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi: Bunun delili sünen ehlinin rivayet etmiş olduğu şeydir. Bilal ezan okuduğu zaman

Allah resûlünü sabah namazı için uyandırırđı. Bilal'e Allah Resûlü uyuyor denildi. O da es-Salatu hayrum minen nevm diyerek sesini yükseltti.

İbn Müseyyeb der ki, bu kelime sabah ezanına eklenmiş oldu. Dört mezheb imamı da bunun müstehab olduğunda ittifak etmişlerdir.

Yine şu şekilde cevap verdi: enim sabah ezanında tevsib yani es-Salatu hayrum minen nevm meselesini zikretmiş olmam acaba bu durum birinci mi ikinci ezanda mıdır? Bizim yanımızda ikinci de olmasını gerektiren sebep nedir?

Süneni Ebu Davud'da bunun birinci olduğuna delildir. Bizim yanımızda bu mesele geniştir. Yani birinci de de olabilir ikinci de de olabilir. Bir kişi bunu birincide de yapsa ikinci de de yapsa Allah'ın izniyle güzeldir. Ancak güzel olanı iki ezandan biriyle yetinmek isteyen birinin söylemiş olduğum hadisten dolayı birinci de yapmasıdır. Bunlardan en güzeli ise hadislerin arasını cem etmek ve fakihlerin mutlak olarak söylediğı şeyin zahiri ile amel etmek için iki ezanda da bu kelimenin söylenmesidir. Çünkü onlar sabah ezanında bu kelimeyi söylediler ama birinci de mi ikinci de mi bunu belirtmediler.

Birinci ezanda bu kelimeyi söylemeye gelince buna Süneni Ebu Davud'daki zikretmiş olduğum hadis delildir. Nesai'nin rivayetindeki bu kelime sabah ezanının birincisindedir.

İbn Raslan Süneni Ebu Davud'un şerhinde şöyle der: Bu iki rivayet bu kelimenin birinci ezanda yapılmasına mahsus olup ikincide olmamasına dair sarıh rivayetlerdir. Çünkü birinci ezana gelince; bu uyuyan kişiyi uyandırmak içindir. Hadiste de peygamber "Sizden biri uyuyan kişiyi uyandırın." demiştir. İkincisine gelince; bu namazı ilk vaktinde kılmak isteyen bir kişi için vaktin girdiğini bildirmektir. Ve insanlar zaten birinci ezanda uyandılar. Abdest alarak namaz için hazırlıklarını yapmış oldular. Ancak onun birinciye mahsusluk için sarihtir ifadesine gelince bu böyle değildir. Çünkü ikisi de açıktır.

Bu sözün ikinci de olmasına delalet eden şeye gelince; ibn Mace Sünen de şöyle der: Ömer ibn Rafi bize tahdis etti, Abdullah ibn Mübarek,

Ma'me'den bize tahdis etti, o da Zühri'den, o da Said ibn Müseyyeb'den, o da Bilal'den bize tahdis etti. Bilal Allah Resûlüne gelir ve sabah namazı için ezan okurdu. Bilal'e o uyuyor denildi. O da "es-Salatu hayrum minen nevm" dedi ve bu söz sabah ezanında kabul edilmiş oldu. Bu mesele de bu şekilde sabit oldu. Bu isnadı sahih olan bir rivayettir ve bu hadiste bir kopukluk vardır. Bununla ikincisinde bu sözü söylemeye delil getirmenin yönü şudur: Bilal peygambere fecir doğduktan sonra namaz için ezan okurdu. Fecir doğduktan sonra Bilal gelir ve namazı peygambere bildirirdi. Bu Bilalin ezanındadır, Bilal de fecirden önce ezanı okuyordu denmez. Sahih de de Peygamber "*Bilal geceleyin ezan okurdu*" dedi. Bu tüm sene boyunca değil bazı vakitlerde böyle olmuştur.

Said ibn Mansur'un Sünen de rivayet etmiş olduğu hadiste buna delalet eder. O ded ki; Ebu Avane, İmran ibn Müslim'den şöyle tahdis etti: Suveyd ibn Ğafele dedi ki: Bizim müezziniğimiz Rabah'a git ve fecir doğduktan sonra sabah namazında es-Salatu hayrum minen nevm kelimesini söylemesini ona söyle. Sabah namazının ezanı bittikten sonra bunu söylesin. Ezan ve kametin sonunda ise La ilahe illallah vallahu ekber desin.

Bu Bilal'in ezanıdır ve mürseldir. Bu da Bilal'in sabahtan sonra ezan okuduğuna ve onda bu kelimeyi söylediğine delalet eder.

İbn Ebi şeybe şöyle der: Veki, Cafer b. Burkan'dan tahdis etti. O da Amir b. İyad'ın azathısı Şeddad'dan aktardı. O da Bilal'den Allah Resûlünün şöyle dediğini aktardı.

"Şu Fecri görmeden kimse ezan okumasın." Ve o elini uzattı.

Ebu Halid, Haccac'dan, o da Talha'dan, o da Suveyd'den, o da Bilal'den tahdis etti. Der ki; o fecir doğmadan ezan okumazdı. Bu da şuna delalet eder ki Bilal kimi zaman fecir doğduktan sonra ezan okurdu. Şüphesiz ki bunu yapardı. Yine aynı şekilde peygamber ile yolculuk yapar, savaşa çıkardı ve İbn Umm Mektum bulunmuyordu. Ki Umm Mektum müezzin idi. O fecir doğduktan sonra ezan okumuştur ve ezanında bunu söylediği de sabit olmuştur.

Böylelikle birinci ya da ikinci ezanda bu kelimeyi söyleyen kişiye karşı çıkılmayacağı belirenmiştir. Birincisine gelinde Ebu Mahzure'nin hadisinin zahiri buna delalet etmektedir. İkincisine gelince bu söylemiş olduğumuz eserler ve başka şeylerden dolayıdır. Dolayısıyla bu sözü ikinci ezanda okuyana da karşı çıkılmaz. Çünkü bu bir içtihat meselesidir. Sadece birincisin demi ikincisinde mi yapayım? diyen bir insana gelince; birinci ile yetinmesi daha güzeldir. Çünkü hadiste ikinci olmasından daha zahir bir ifade vardır. İkisinin arasını cem etmek güzeldir. Böylelikle eserlerin arası birleştirilmiş ve fukahânın mutlak olarak amel ettikleri şey olmuş olur. Çünkü Hanbelîlerin fakihleri şöyle der: Sabah ezanında es-Salatu hayrum minen nevm denir. Bunun zahiri iki ezan da da okunur anlamındadır. Çünkü ikisi de sabah ezanıdır. Şafiî'den olan İmam Nevevî Mühezzeb'in şerhinde şöyle der: Ashabın bunu mutlak olarak söylemesine gelince bunun birincisi ve ikincisi arasında bir fark yoktur. Tahkikde de bunun tashihi açıklanmıştır. İmam Esnevi de aynısını söylemektedir. Dolayısıyla burada hadislerin hepsi ile amel etmek vardır. Allah azze ve celle en doğrusunu bilir.

İmam Abdulaziz ibn Muhammed ibn Suud'a ezanın lafızlarından makbul bir yol ile Hayye ala hayril amel diye bir ifade var mıdır? diye soruldu.

O da şöyle cevap verdi: Ben bundan hiç bir şeye muttali olmadım. Bilakis sahih hadislerde, Müsned de ve sünnette meşhur olan günümüz insanların da bildiği Bilal'in ezanı ve Ebu Mahzurenin ezanı vardır. Bunda Bilal'in ezanına bir ziyade vardır. Bizim muttali olduğumuz kadarı ile bu ikisinde de böyle bir ifade yoktur. Bu zayıf hadis bile olacak olsa meşhur olanın terk edilmesi caiz değildir. Eğer hadis ehli ve tenkitçilerin yanında o hadis sahih değilse o zaman böyle bir lafız ezana eklenmez. Buhârî, Müslim ve Sünen ashabında olduğu gibi, Allah en doğrusunu bilir.

Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed şöyle der: Biz de zemmedilmiş, yasaklanmış olan şeylerden biri de ezan okunan yerlerde ezan olmaksızın sesi yükseltmek bidat olmasıdır. Bu ister zikir olsun, isterse peygambere salat etmek olsun, isterse ayet olsun, Cuma Gecesi, ramazan ve kurban

bayramında sela verilmesi olsun yada ezandan sonra herhangi bir şey olsun farketmez. Bunların hepsi zemmedilmiş bidatlerdir. Mekke'de olan bir takım hatırlatıcılar, merhamet ifade eden sözler bunlar da bidattir. Mezheb alimleri bunun bidat olduğunu söylemişlerdir.

Şeyh Abdullah ibn Abdülaziz el-Ankari'ye ezanda "kıyamet geldi (cac-tur racifeh)" ifadesi soruldu. O da şöyle cevap verdi : Ezan yeterlidir. Böyle bir ifade peygamber aleyhisselam'dan gelmiştir ama biz peygamberden başka birinin yaptığını yani sahabenin ya da başkalarının yaptığını bilmiyoruz. Allah azze ve celle peygamberin makadını daha iyi bilir. Peygamber bir hurma dalını alıp iki kabrin arasına koydu. Ama sahabeden kimse bunu yapmayınca biz bu amelin sadece peygambere mahsus olduğuna hamlettik. Peygamberin "caetur racifeh" şeklindeki nidası da buna benzerdir. Sahabeden herhangi bir şekilde bunun yapılmış olduğu aktarılmış olsaydı bu amel şüphesiz sünnet olurdu. Ezan okunurken yüksek bir yerin seçilmesine dair peygamberden herhangi bir şey gelmemiştir. Çünkü peygamber namaz için ezan okumazdı. Onun müezzini Bilal ve Abdullah ibn Umm Mektum idi.

Said ibn Hacci'ye, ezan kibleye doğru olmaksızın okunursa ne olur? diye soruldu.

O da şöyle cevap verdi. Şerh kitabında dedi ki: İbn Münzir şöyle der: İlim ehli ezan okunurken kibleye doğru olunmasını sünnet olduğuna icma etmiştir. İlim ehlinden bir taife ezanda konuşmayı mekruh görmüştür. Evzai der ki; Biz kendisine uyulan şahısların ezan da konuştuğunu bilmiyoruz. Ancak Süleyman ibn Surad ve ondan başkası ezanda konuşma hakkında ruhsat vermiştir. İmam Ahmed bin Hanbel'e, bir adam ezan okurken konuşabilir mi? diye soruldu. O da "evet, bu caizdir" dedi. Kamete gelince dediler o da "kamette olmaz" dedi. Evzai'ye soruldu. O da "eğer kamette konuşursa kameti iade eder" dedi. İlim ehlinin çoğu ezan da kıyasta yeterlidir. Burada bu mesele bitmiştir. Burada şu ortaya çıkmıştır ki; ezanda kibleye dönmek sünnettir. Kibleye dönmemek ezanı bozmaz. Ezan da ve kamette konuşmak mekruhtur. Mekruh olan bir ameli yapmak da o ameli iptal etmez.

Şeyh Abdullah ibn Ebu Butayn'e, sabah namazının dışında vakitten önce ezan okumak nasıldır? diye soruldu. O da şöyle dedi: Vakit girmeden önce ezan okunursa bu yeterli değildir. Vakit girdiğinde tekrar okunması gerekir.

Şeyh Hamd b. Atik'e, imam kameti duymadığı zaman bu yeterli midir? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi: İmam kamet getiren kişiye kamet getirmesini emretse ve bunu da duymamış olsa bu yeterlidir. Ama imam emretmeksizin bu kişi kamet getirmişse ve imam da bunu duymamış olsa kamet iade edilir.

Şeyh Said ibn Hacci'ye, ezanı duyan kişinin ayakta olmasından soruldu. O da şöyle cevap verdi: *el-İkna* kitabında şöyle der: Bir insanın müezzin ezana başladığında ayağa kalkmaması müstehaptır. Bilakis biraz sabreder. Ezan okunurken hareket etmekte şeytana benzeme vardır. Belki bundan kastı şudur. Peygamber *aleyhisselam* "Ezan okunduğu zaman şeytan onu duymamak için yellenerek kaçır gider" ifadesidir. Bunu Buhâri ve Müslim rivayet etmiştir.

Bir kişi ezan okunduğunda Kur'an okuyorsa veya tesbih çekiyorsa bunu kesip müezzine mi icabet eder yoksa ameline devam mı eder? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi: Zikirlerden Kuran okuyorsa, tesbih çekiyorsa, hadis okuyorsa veya başka bir ilim yada başka bir şey öğreniyorsa bütün bunların hepsini keser ve müezzine icabet eder. Daha sonra kalmış olduğu yere geri döner. Eğer müezzine tam bir şekilde tâbi olmaya yetişmediyse ve arada uzun değilse o zaman müezzine yetişmeye çalışır. *İkna* kitabında şöyle der: Tilaveti keser, müezzine icabet eder. Çünkü müezzinin ezanı geçip biter ama kıraat geçmez. Bitti.

Tercih edilen görüş kıraatı bırakıp müezzine tâbi olunmasıdır. Eğer aradaki zaman uzun değilse ve müezzine yetişemediyse müezzin yetişmeye çalışır.

Şeyh Abdullah ibn Abdurrahman Ebu Butayn'e, müezzine tâbi olan kişi ona icabet ederken kelimeler arasında konuşması caiz mi mekruh mu? diye soruldu.

O da şöyle cevap verdi: Ben böyle bir kişinin konuşması hakkında alimlerden bir şey bilmiyorum. Asıl olan mekruh olmamasıdır. Ama evla olana gelince bu lafızların başka bir söz ile karışmasını engellemek için konuşmayı terk etmektir. Kur'an okuyan bir kişiye gelince o kişi bundan müstesnadır. Ama ben Kur'an okuyan kişinin bir takım kelimeleri bu kıraatin arasına girdirmesinin mekruh olduğunu düşünüyorum. Dolayısıyla kıraatla alakalı olmayan zikirlerin bir bölümünü araya gendirilmesi caiz değildir. Mesela rahmet ayeti okunduğunda bir şey istemek yada azab ayeti geldiğinde sığınmak gibi. Bu alimlerden şöyle diyen kimsenin sözüne delalet eder. Kur'an okuyan kişi müezzini duyduğu zaman ona icabet etmeyi kıraatin önüne alır. Çünkü müezzinin okuması geçer yani biter ama Kur'an okumak geçmez. Alimler ikisinin arasını cem eder dememişlerdir.

Said b. Hacci'ye, müezzini duyan bir kişi ne der? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi: Şerh kitabında der ki; müezzini duyan bir kişinin müezzinin söylediklerinin aynısını söylemesi müstehaptır. Ancak "Hayye alas salah ve hayye alel felah" kısmında durum böyle değildir. O zaman kişi "La havle ve la kuvvete illa billah" der ki bu müstehab olandır. Biz bu konuda bir ihtilaf bilmiyoruz. Sonra da şöyle der:

"Ey bu tam davetin ve kılınmak üzere olan bu namazın Rabbi olan Allah'ım! Muhammed'e vesileyi, fazileti ihsan et. Bir de kendisine va'd ettiğin Makam-ı Mahmûd'u verip oraya ulaştır,"

Kimi alimler bunun aynısı kamet te de yapılır demişlerdir.

Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e, ezandan sonra mescidden geçen kimse hakkında soruldu

O da şöyle cevap verdi: Ezandan sonra mescidden geçen bir kişi oradan iki rekat namaz kılmadan geçip gidemez. Ancak yoldan geçerken başka bir mescide uğrayacak olursa ilk geçtiği mescidde değil de ikinci de namaz kılar.

NAMAZIN ŞARTLARI BABI

Şeyh Muhammed ibn Abdulvehhab şöyle dedi: Namazın şartı dokuzdur. İslâm olmak, akıllı olmak, temyiz yaşındaki olmak, hadesin giderilmesi, necasetin giderilmesi, setru avret, vaktin girmesi, kibleye yönelmek ve niyettir.

Birinci şart İslâmdır, bunun zıttı küfürdür. Hangi ameli işlerse işlesin kafirin ameli reddedilmiştir. Allah azze ve celle ayeti kerime de şöyle buyuruyor:

“Allah’a ortak koşanların, inkârlarına bizzat kendileri şahitlik edip dururken, Allah’ın mescitlerini imar etmeleri düşünülemez. Onların bütün amelleri boşa gitmiştir. Onlar ateşte ebedî kalacaklardır.”¹⁰⁶

“Onların yaptıkları her bir iyi işi dikkate alırsınız, fakat onu saçılmış zerreler haline getiririz.”¹⁰⁷

İkincisi ise akıllı olmaktır. Bunun zıttı ise deliliktir. Akli başına gelinceye kadar deliden kalem kaldırılmıştır. Bunun delili de şu hadistir: “Üç kişiden kalem kaldırılmıştır. Uyuyan kişi uyanıncaya kadar, deli akli başına gelinceye kadar, çocuk buluşa erinceye kadar.”

Üçüncüsü ise temyizdir. Onun zıttı ise çocukluktur. Bunun sınırı da yedi yaştır. Sonra namaz emredilir. Allah Resûlü hadiste şöyle buyurmuştur: “Çocuklarınıza yedi yaşına geldiğinde namazı emredin, on yaşına geldiklerinde kılmazlarsa onları dövün. Yataklarını da on yaşında ayırın”

Yedinci şart vaktin girmesidir. Delili ise sünnetten Cibril hadisidir. O peygambere vaktin ilk anında da son anında da imamlık yaparak namaz

106 Tevbe, 17.

107 Furkan, 23.

kıldırıldı. Sonra dedi ki: "Ey Muhammed! İşte kıldırılmış olduğum şu namaz bu iki vakit arasında kılınır." Ayetten delil de Allah *azze ve celle*'nin şu kavlidir:

"Namaz müminlere vakti belirlenmiş bir farzdır."¹⁰⁸

Vakitlerin delili ise Allah *azze ve celle*'nin şu kavlidir.

"Güneşin batıya yönelmesinden gecenin kararmasına kadar namaz kıl; sabah vakti de namaz kıl, zira sabah namazına melekler şahit olur."¹⁰⁹

Şeyhin oğlu şeyh Abdullah'a, namazın beş vakti soruldu. O da şöyle cevap verdi. Sabah namazının vakti fecir de enlemesine bir beyazlık ortaya çıktığındadır. Sabah namazının vaktinin bitmesi ise güneşin doğması iledir. Öğle ise güneşin zevalden yani tepeden çıkıp gölge yapma aşamasından başlar. Öğlenin son vakti ise zavallın ölgesi hariç her şeyin gölgesi kendisinin bir misli olasıya kadardır. İkinci namazı vakti ise öğlenin vakti çıkmasından her şeyin gölgesi kendi katının iki katı olunca ya kadardır. Akşam namazının vakti ise güneşin batmasıylaadır. Yatsının vakti ise şafaktaki kırmızılığın kaybolması ile başlar. Son vakti ise gecenin son üçte biridir.

Aynı şekilde şöyle cevap verdi: Namaz vaktine gelince ben onun gündüz vakti adımlar ile ayarlanmasını bilmiyorum. Çünkü adımlar mevsimlerin değişmesi ile değişir. Allah Resûlünün kelimasında var olan şudur ki; öğle namazının vakti güneşin zevalinden her şeyin gölgesi kendi gölgesinin bir misli olasıya kadardır. İkinci namazının vakti bundan sonradır. Her şeyin gölgesi kendisinin iki misli olasıya kadardır. Bu da her gün şu şekilde bilinir. Bir kişi bir dalı düzgün bir yere diker ve bu dalın gölgesi eksilmeye devam ettiği sürece güneşin artması devam eder. Güneşin atması devam ettikçe de gölge zail olur ve ortadan kalkar.

Bazısı da vakitlerden, cibril hadisinden, bu konuda ilim ehlinin sözlerinden ve vakitleri bilmeye bir ihtiyaç olup olmadığını sordu. O da şöyle cevap verdi: Vakitlerde asıl olan kitap sünnet ve icmadır. Kitap gelince; Allah *azze ve celle* şöyle buyurmaktadır:

¹⁰⁸ Nisa, 103.

¹⁰⁹ İsra, 78.

“O halde akşama girdiğiniz zaman da, sabaha girdiğiniz zaman da tesbih Allah'ındır. (daima O, tesbih edilir).

Göklerde ve yerde hamd O'na mahsustur. Gündüzün sonunda ve öğle vaktine girdiğinizde Allah'ı tespih edin.”¹¹⁰

İbn Abbas radiyallahu anh şöyle der: “Akşamladığınızda” ifadesinden akşam ve yatsı namazını kastetti. “Sabahladığınızda” ifadesinden ise sabah namazını kastetti. “Gündüzleyin” ifadesinden de kasıt ikindi vaktidir. “Öğleye girdiğinizde” ifadesinden kasıt da öğle namazıdır.

Sünnete gelince; Cabir radiyallahua anh'dan rivayet edildiğine göre Allah Resûlüne Cibril gelmiş ve ona şöyle demiştir: Kalk ve o öğle namazı kıl. O da güneş zevalde iken öğle namazını kılmıştır. Sonra ikindi namazı vakti gelince o yine “Kalk, ve ikindi namazını kıl” dedi. O da herkesin gölgesi kendisi kadarken ikindi namazını kıldı. Sonra akşam vakti geldiğinde yine ona “Kalk, ve o namazı kıl” dedi. O da güneş battığında akşam namazını kıldı. Sonra yatsı vakti geldiğinde ona “Kalk, ve o namazı kıl” dedi. O da şafağın kırmızılığı kaybolduğu vakit yatsı namazını kıldı. Sonra fecir vakti geldiğinde o yine “Kalk, o namazı kıl” dedi. O da fecir doğduğunda sabah namazını kıldı.

Sonra ertesi gün öğle namazı için ona geldi ve dedi ki; Kalk ve o namazı kıl. O da her şeyin gölgesi kendi misli olduğunda namazı kıldı. İkindi namazı tekrar gelip “Kalk ve o namazı kıl” dedi. O da ikindi namazını her şeyin gölgesi iki katı olduğu zaman kıldı. Akşam namazını da bir vakitte kılmış oldu. Yatsı namazını da gecenin yarısı gittiğinde kıldı veyahut da gecenin üçte biri gittiğinde yatsıyı kıldı. Sabah hava iyice aydınlanmaya yakın olduğunda ona gelip “Kalk, bu namazı kıl” dedi. O da sabah namazını kıldı. Sonra dedi ki; bu iki vaktin arasında bir vakit vardır.”

Ahmed ibn Hanbel, Tirmizi ve Nesai buna benzer rivayetlerde bulunmuşlardır. Buhâri de “Vakitler hususunda en sahih olan rivayet budur” demiştir.

Ey doğruyu arayan kişi düşün! Hadislerde namazın vakitlerini açıklama vardır. Çünkü her namaz için üç hal vardır. Bunlar ilk, orta ve son vakittir. İlk vakti fazilet vaktidir. Orta vakti tercih edilen vakittir. Son vaktiyse caiz olma vaktidir. Acak akşam namazı böyle değildir. Onun vakti biridir. Öğle namazının ilk vakti güneşin zevalinin ilk vaktinde başlar. Onun vakti her şeyin gölgesi kendi misli olasıya kadar sürer. Gölgenin fazlalığı bundan bir parmak bile fazlalaşmış ise o zaman ikinci vakti girmiştir. Bu vakit güneşin batmasına kadar uzar. İki vakit arasında olan kısımda ise bir engel vardır. Ancak sabah ve öğle böyle değildir. Fakat gölge ile vaktin girdiğini bilmek gerekir. O kendinden önceki gölgenin üzerine artan zevalin gölgesinin bilinmesi ile gerçekleşir. Allah azze ve celle gökte burçlar yaratmıştır. Ayette buyurduğu gibi:

“Burçlar sahibi olan semaya yemin olsun”¹¹¹

Müfessirler bunların on iki burç olduğunu söylemektedir. Güneş her burca belirli günlerde iner. Bu ilmi bilen insanların yanında durum böyledir.

Koç burcunun süresi otuz bir gündür. Boğa burcunun süresi otuz bir gündür. İkizler burcunun süresi otuz bir gündür. Yengeç burcunun süresi otuz bir gündür. Aslan burcunun süresi otuz bir gündür. Başak burcunun süresi otuz bir gündür. Terazi burcunun süresi otuz bir gündür. Akrep burcunun süresi otuz bir gündür. Yay burcunun süresi yirmi dokuz gündür. Oğlak burcunun süresi yirmi dokuz gündür. Kova burcunun süresi otuz gündür. Balık burcunun süresi otuz gündür. Her burçta önceki burcun hükmünden ayrı başka bir hüküm vardır.

Zevalden önceki gölgenin artması ve eksilmesi güneşin o burçlardaki konumuna göredir. Güneş yengeç burcundayken -ki bu yaz mevsiminde çıkan ilk burçtur- güneşin yüksekliği sırtın tam üzerinde olduğunda onun gölgesi olmaz. Eğer onun gölgesi bir parmak eninde artmış olsa öğle namazı vakti girer.

Güneş oğlak burcu olduğunda -ki buda kış mevsiminde olan ilk burçtur- gölge o zaman sekiz ayaktır. eğer az bir şey dahi artacak olursa o

zaman öğle namazı vakti girer. Güneş bu burçta olduğunda mevkisi en düşük olan yerdedir.

Özetle; öğle namazının ilk vakti güneşin zevali yani meyillenmesi ile olur. Son vakti ise her şeyin gölgesi kendisinin bir misli olmasıyla olur ama bu gölge zevalden önceki gölgesinden farklı olmalıdır. İkinci namazının ilk vaktine gelince; bir şeyin gölgesi kendi gölgesinin mislini az bir şey dahi aşacak olursa o zaman ikinci vakti girmiş olur. Ancak zevalden önceki gölgeden farklı olmalıdır. Bu meseleyi Allah Resûlünün sözlerini aktarmaya itina gösteren alimler iyi bilirler.

Tuhfetul Habib kitabının sahibi şöyle der: Sen zevali bilmek istersen boyun itibar et! Ya da düz bir yere bir sıruk dik ve ona bak. Gölgenin başına işaret koy. Gölge çizdiğin yerden arttığında o zevalden önceki halidir. Eğer gölge artacak olursa o zaman bil ki güneş zevale ermiştir. Alimler her insanın boyu altı buçuk ayaktır, demiştir.

Şeyh Said ibn Hacci şöyle cevap verdi: Namazın vakitlerini bilmek vaciptir. Çünkü vakitler namazın şartlarındandır. *el-İfsah* kitabında şöyle der: Namazın vacip olma vakti hakkında ihtilaf ettiler. Mâlikî, Şafî, Ahmed der ki; öğle namazının ilk vakti güneşin zevaline erdiğinde vaciptir. Zevalden önce namaz kılmak caiz değildir.

Muvaffak *el-Kaî* adlı kitapta şöyle der: Birinci dediğimiz namaz öğle namazıdır. Çünkü Ebu Berze şöyle bir rivayette bulunur. Allah Resûlü *aleyhisselam* öğlenin sıcağında sizin birinci namaz diye iddia ettiğiniz namazı kılardı. Öğlenin ilk vakti güneşin zevale ermesinde olur. Güneşin zevalinden sonra her şeyin gölgesi bir misli oluncada sona erer. Çünkü İbn Abbas *radiyallahu anh* peygamberden rivayet ederek der ki; peygamber şöyle dedi: "Cebrail Kabe'de bana iki kere imam oldu ve namaz kıldırdı. İlkinde bana güneş zevale iken öğleni kıldırdı. Gölgede ayakkabı bağ kadardı. İkinci de bana her şeyin gölgesi bir misli olunca öğleyi kıldırdı. Ve dedi ki "Vakit bu ikisinin arasındadır." Ebu Davud ve Tirmizi bunu rivayet edip bunun hasen olduğunu belirtti. Güneşin zevali gölgenin kısalması son bulduktan sonra bilinir.

Şarih -yani Mukne' üzerine olan Şerhul Kebir'in sahibi- der ki; Öğle namazı birinci olan namazdır. Güneşin zevalinden başlayıp, güneşin zevalinden sonra her şeyin gölgesi kendi misli olasıya kadar ki olan namazdır. Güneşin zevali ise gökyüzünde ortada durmasından meyillenmesi manasındadır. Bu ancak gölgenin uzunluğu ile gölgenin kısalmasının son bulması ile bilinir. Çünkü güneş doğduğunda gölge uzun olur. Güneş yükseldikçe de gölge azalıp kısalır. Güneş gökyüzünün ortasından meyillendiği zaman gölge uzamaya başlar. İşte bu güneşin zevalde olmasının alametidir. Kim bunu bilmek isterse bir şeyin gölgesi ile onu belirlesin. Sonra biraz daha bekleyip ikinci kez onu belirlesin. Eğer eksik olursa bu gerçekleşmez. Eğer artarsa güneşin zevali de olmuş olur. Yine aynı eksilmediğinde de durum böyledir. Çünkü gölge durmaz ki, böylece gölgenin artması ve eksilmesi olsun. Yani durum gölgeye değil tamamen güneşe bağlıdır. Güneşin hareketi ile gölge eksilir yada artar.

Sıcak ve bulutlu olmayan havada namazı hemen kılmak daha faziletlidir. Bu konuda bizim bildiğimiz bir ihtilaf yoktur. Sıcak günlerde ise ertelemek müstehaptır. Ka'dı der ki; üç şart ile namazı serin vakte bırakmak müstehaptır. Bunlar, çok ciddi sıcaklığın olması, sıcak ülkelerde olması ve cemaatle kılınan mescitlerde olmasıdır. Cuma namazına gelince peygamberin onu geciktirdiği nakledilmemiştir. Bilakis o Cuma Namazında acele ederdi. İkinci namazına gelince onun vakti öğle namazının vaktinin çıkması ile başlayıp, zeval gölgesinin dışında her şeyin gölgesinin misli iki katı olasıya kadar devam eder. Mâlik ve Şafi'nin kali bu şekildedir. Şafi'den, güneş sararmadığı sürece diye de bir kavil de vardır. İbn Abdil-Berr der ki; alimler ikinci namazını kılan biri güneş parlak ve beyazken bu namazı kılıyorsa vaktinde kılıyordur, demişlerdir. Her halükarda namazı vaktinde hemen kılmak en faziletli olanıdır.

Kafi de şöyle der: Namazı her durumda hemen kılmak faziletli olanıdır. Çünkü Ebu Berze hadisinde geçtiği üzere şöyle demiştir. Allah Resûlü ikinci namazını kıları. Sonra bizden biri Medine'nin en ücra yolundaki yolculuğuna devam ederdi ve o zaman güneşin canlılığı hala devam ederdi. Muttefekun Aleyh.

Kimi alimler öğle ve ikindi namazının vaktinin bilinmesi ile ilgili şöyle bir şiir söylerler:

Bana gölgenin artmasından ve kısalmasından soran kişi,
İkindiye işaret eden zeval gölgesinden başlayarak hareket et,
Sen düzgün bir sırık al, onun uzunluğu bir karış kadar olsun,
Eğer ölçü bir karıştan fazla olsada,
Sonra onu düzgün bir yere dik,
Öyle ki sen gölgenin devamlı bir şekilde nasıl olduğunu bilesin.
Güneşin zevalinin eksildiğinde onun eksilmesi ile sen onu artır,
Ta ki onu belirlenmiş ölçüden daha fazlasında durmuş olarak görürsün.
Zevalin ilk vaktinde gölgenin artması gerçekleşmiş olur,
Sen gölgenin ne kadar gitmiş olduğunu bil,
Böylece ölçülen doğru zamanı bulabilesin,
Geçenin üzerine yedi adım belirle,
Gerçekten bu ikindinin ilk vaktidir.

İkna kitabında şöyle der: Her insanın gölgesi kendi adımı ile bir adımın üçte biri kadarı müstesna yaklaşık yedi adımdır.

Allah sana merhamet etsin! Sen geçen ibarelerden öğlenin ilk vaktinin zeval olduğunu icma ile bilmiş oldun. Zeval de gölgenin kısalması son bulduktan sonra gölgenin uzaması ile bilinir. Son vakti de zevalin gölgesinden sonra her şeyin gölgesi kendi misli kadar olduğundadır. Namazı istisna olan durumlar hariç hemen kılmak her halükarda daha faziletlidir. İkinci namazının ilk vakti öğlenin vaktinin çıkması iledir. İkinciye de hemen kılmak her halukarda daha faziletlidir.

Şeyh Abdullah Ebu Butayn'e, şafağın doğan bir kırmızılık mı olduğu soruldu. O da şöyle cevap verdi: Senin kimi isanların şafağı bilme noktasındaki yanılgılarını zikretmene gelince; durum gerçekten senin anlattığın gibidir. Onlar şafağın kırmızı olduğunu duyuyor ve şafağı doğan ve parlak olan bir kırmızılık olduğunu zannediyorlar. Halbuki o ancak kendisine kırmızılığın karışmış olduğu bir beyazlıktır. Bu karışan kırmızılık

daha sonra gider ve geriye saf bir beyazlık kalır. Ama aralarında çok az bir zaman vardır. Bundan dolayı Muğni'de şöyle bir ifade kullanılır: Beyazın kaybolması ile kırmızılığın kaybolmasına delil getirilir. Dolayısıyla beyazın kaybolmasına itibar edilir. Çünkü o bizzat kendisine değil kırmızılığın kaybolmasına delalettir.

Şeyh Abdullah ibn Abdülaziz el-Ankari'ye; ezandan önce zevalden sonra kadınların namaz kılmalarından soruldu. da şöyle cevap verdi: Ezandan önce zevalden sonra kadınların namaz kılmalarına gelince; vaktin girmesi namazın sıhhati için şarttır. Eğer şart yerine gelirse namazda geçerli olur. Bu durum özellikle kadınlar hakkındadır. Çünkü kadınlara cemaatle namaz kılmak vacip değildir. Ama senin avamın söylemiş olduğu, erkekler namazdan ayrılmadan kadınların namazı olmaz sözüne gelince bunun bir aslı yoktur.

Şeyh Hamd b. Atik'e kadınların vaktin sonunda kan görmelerinden soruldu. O da şöyle cevap verdi: Kadın temizlendiğinde namaz kılmak ona vaciptir. Güneş batmadan önce temizliği görecektir. Eğer temizlik onun için mümkünse o zaman kadın güneş batmadan guslünü alır ve öğle ve ikinci namazını kılar. Yine aynı şekilde fecir doğmadan önce temizlik görecektir. Eğer temizlik o zaman gusl alır ve akşam ve yatsı namazını kılar. Kadın güneş doğmadan önce temizliği görmüş olsa gusl alır ve sabah namazını kılar.

Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e kaçırılan namazları teyemmümle kaza etmenin durumu soruldu. O da şöyle cevap verdi: Üzerinde kaza namazı olan birinin namazı kazasına gelince bu kişi teyemmüme gücü yetince namazın kazasını kılar mı? Evet, bu kişi teyemmüm ile kaza etmesi gerekir. Çünkü kaza namazının hemen yapılması vaciptir. Bu kişi teyemmüm alır ve kaçırılmış olduğu namazları kaza eder. Namazını su buluncaya kadar ertelemez. Çünkü vacip olan vaktinden ertelenmez. Senin her vakti vaktinde mi kaza edecek? sözüne gelince; durum böyle değildir. Bilakis kazanın peşpeşe olmasını zikrettiler. Ancak bunu yapmaya gücü yetmiyor ve bu durumdan zarar görüyorsa gücü yettiğinde namazlarını kaza eder. Yani bu iki vakitte olabilir üç vakitte, iki günde olabilir üç günde olabilir. Onların, kimin namazları kazaya kalırsa onu sıra ile hemen kılması gerekir.

Ancak bundan bedenine bir zarar gelmeyecekse yada muhtaç olduğu herhangi bir durumla meşguliyeti onu namazı kaza etmekten alıkoyuyorsa ibarelerine gelince; buna şeyh Hamd ibn Nasır ibn Ma'mer şöyle cevap verdi: Kaza namazı olan birinin bunu kılmasına gelince bu namazları hemen peş peşe kılmanın vacipliği meşhurdur. Bu namazları ister az olsun ister çok olsun farketmez. Eğer vakit girdiğinde o vaktin namazını kılar ve kazaya kılacağı namazı da unutursa o zaman tertip onda düşer. Vaktin namazını kıldıktan sonra kazaya kalan namazı kılar. Böyle bir durumda da vaktin namazını tekrar kılması gerekmez.

Şeyh Hüseyin ibn şeyh Muhammed'e, bir kişi abdestsiz olarak namaz kılsa veya namazı bozacak şekilde bir namaz kılsa, sonrada fasit olan namazı kaza etmeden önce sahih bir şekilde namaz kılsa o zaman tertibin hükmü ne olur? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi: Bu meselede tafsilat vardır. Eğer o fasit olan namazını unuttur ve vaktin namazını kılarsa o zaman tertip düşer. Çünkü unutmakla tertip düşer. Namazlar az da olsa çok da olsa farketmez. Allah resûlü *sallallahu aleyhi vesellem* şöyle buyurmuştur: *"Benim ümmetimin yanlışıyla ve unutmakla işlemiş oldukları günahları affedilmiştir."*

Eğer bu kişi başka bir namazda iken üzerinde kaza namazı olduğunu hatırlamış olsa yani kişi üzerinde öğle namazının kazası olduğunu unutup ikindiye başlamış olsa ve o onda da hatırlasa o ikindi namazını tamamlar. O, ikindiye kıldıktan sonra öğleyi kılar ve tekrardan ikindiye iade etmesi gerekir mi? Bu konuda alimlerin ili görüşü vardır. Ancak en ihtiyatlı olan ve Ahmed b. Hanbel'den meşhur olan göre o kişinin ikindiye iade etmesi gerekir. Çünkü peygamber *aleyhisselam* Hendek Gazvesi olduğunda akşam namazını kıldı. Sonra sahabesine "sizden biri benim ikindi namazını kıldığımı biliyor mu? Hatırlayan var mı?" Sahabe de, ey Allah'ın resulü ! sen o namazı kılmadın, dedi. Peygamber de müezzine emretti ve namaz için kamet getirildi. O ikindiye kıldı sonra da onun ardından akşam namazını kıldı. Ahmed b. Hanbel'de geçen rivayet böyledir.

Şeyh Abdullah b. Abdurrahman Ebu Butayn'e, bir kişi abdestsizliğini unutarak namaz kılsa ne olur? diye soruldu. O da şu şekilde cevap verdi: Bir kişi abdestsizliğini unutarak beş vakit namaz kılmış olsa, sonra öğle

namazını kıldıktan sonra bunu hatırlamış olsa o kişi sadece sabah namazını iade eder. Furu' da şöyle der: O en sahih olan görüşe göre tertip unutmama ile düşer dedikten sonra şöyle der: Ebul Meali ve başkaları şöyle demiştir: Geçmiş bir namazın batıllığı unutmama gibi bir mesele ile ortaya çıkar. Yine bu konuda şöyle dedi: Bu konudaki izlenecek yol vacip olan bir şeyin bilmemeden dolayı düşmemesidir. Yine şöyle dedi: Bir kişi öğle namazını kılsa sonra bilmeden sabah namazını kılsa daha sonra ikindi namazını vaktinde kılsa bu kişinin kılmış olduğu ikindi namazı sahihtir. Çünkü bu kişi üzerinde bir kaza namazı olmadığına inanmıştır. Mesela kişi öğle namazını abdestsiz kılar ve daha sonra bunu hatırlar. Bu kişi sadece öğle namazını iade eder. Allah en iyisini bilendir.

Şeyh Abdüllatif ibn şeyh Abdurrahman ibn Hasan'ın hattıyla yazılmış bir yazı buldum. Onun üzerinde onun mührü de vardı. İçeriği ise şöyleydi. İbn Akil üzerinde kaza namazı olan ve cemaatle namazını da kaçırmaktan korkan bir kişi hakkında iki rivayet zikretti. Birincisi; tertip düşer. Çünkü üzerinde iki vacip toplanması sebebiyle ikisinden birisinin düşmesi gerekir. Bu kişi bu konuda muhayyer olmuş olur. İkinci görüşe göre ise burada tertip düşmez, cemaatle namaz kaçsa bile ilk önce kaza namazını kılar. Sonra da o vaktin namazını kılar. Bizim şeyhimiz de; bu rivayet en doğru ve en güzel olan rivayettir inşallah, demiştir.

Şeyh Hamd b. Atik'e, yasak vakitlerde kaza namazı kılınır mı? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi: Bir kişi namazın üzerine uyur veya namazı unutursa onu hatırladığı zaman onu kılsın. Bunun keffareti yasaklanan vakitte olsa bile kılmaktır.

FASIL

Şeyh Muhammed b. Abdulvehhab namazın şartlarından altıncısının setr-i avret olduğunu söylemiştir. Bir kişi gücü yettiği halde çıplak olarak namaz kılsa onun namazının fasit olduğuna ilim ehli icma etmiştir. Erkeğin avretinin sınırı göbekte diz kapağı arasındır. Cariye de aynı şekildedir. Hür olan kadının namaz kılarken yüzü hariç her tarafı avrettir. Bunun delili de Allah azze ve celle'nin şu ayetidir:

"Ey Adem oğulları! Her namazda zinetlerinizi alın."¹¹²

Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e, baş açık olarak namaz kılmaktan soruldu. O da şöyle cevap verdi: Başı açık olarak namaz kılmakta ben bir beis görmüyorum. Çünkü başı örtmek erkekler hakkında namazda vacip değildir. Çünkü onlar için baş avret değildir. Kasına gelince baş onun için avrettir. Sen biliyorsun ki erkeğin başı açık olarak namaz kılması caizdir. Ancak başında sarık yada herhangi bir şeyle namaz kılması daha evla ve daha elverişlidir.

Çiçek hastalığına yakalanan biri o giydiği elbiseyle namaz kılabilir mi? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi: Çiçek hastalığına yakalanan birinin giydiği elbisede herhangi bir necaset varsa o kişinin namazını başka bir elbise ile kılması gerekir. Eğer başka bir kıyafeti yoksa, tek bir kıyafete gücü yetiyorsa, bu kıyafeti necasetten de koruyabiliyorsa o zaman o elbise ile namazı kılar. Bu durumda bile olsa yine de çıplak olarak namaz kılmaz. Ama bir çok insan bu noktada gevşek davranmaktadır. Bir kişi başka bir elbise ile namaz kılmaya gücü yettiği halde böyle yapmıyor. Bu büyük bir meseledir. Hatta insanlardan öyleleri var ki; abdest almaya gücü yettiği halde, cünüplükten yıkanmaya gücü yettiği halde, hiç bir meşakkat olamamasına rağmen abdest ve gusül almadan hemen teyemmüme yöneliyor. Bir kişi ayakta namaz kılmaya gücü yettiği halde gevşek davranan insanlar oturarak namaz kılmaktadır. Bunlar avamın üzerindeki tehlikeli işlerdendir. Bir ilim talebesinin onlara bu noktada üzerlerine vacip olan şeyi öğretmesi gerekir. Ve bunun sadece özür anında olan ruhsattan olduğunu açıklaması gerekir.

Yine şu şekilde cevap verdi: Eğer necaset elbisede ise ve onu çıkarıp yenisini giymeye gücü yetiyorsa o zaman bunu yapması vacip olur. Çünkü peygamber aleyhisselam hadiste "size emretmiş olduğum bir şeyi gücünüz yettiğinde yerine getirin" demiştir. Eğer onu çıkarmaya gücü yetmiyorsa o elbise ile namaz kılar ve onu iade etmez. İki görüşten en sahih olan göre bu böyledir.

Kimisi de şöyle cevap verdi: Bir kişi namaz vakti geldiği zaman eğer bu kişinin necasetli bir elbisesi yada ipek bir elbisesi varsa meselesine gelindiğinde Şerh de şöyle der: Bir kişinin sadece necis elbisesi varsa onunla namaz kılar. Çünkü avreti örtmek necasetten daha güçlü bir vaciptir. Şafî, çıplak olarak namaz kılar, fetva da bunun üzerinedir, der.

Şeyh Abdullah Ebu Butayn şu şekilde cevap verdi: Bir kişi başka bir elbise bulamadığından dolayı necis bir elbise ile namaz kılacak olursa ve ya bir kişinin bedeninde bir necaset var ama onu izale edemiyorsa bu kişi bulunduğu hal üzere namaz kılar. Bu kişi bu namazı sonradan iade eder mi etmez mi? Sadece necis elbisesi olan kişi hakkında bunu anlattılar. O namazı iade eder mi? Bu mesele de alimlerin iki sözü olduğunu anlattılar. Ahmed'den de iki kavil vardır. Ondan meşhur olan kavil ise; o kişinin namazı iade edeceği dir.

Şeyh Hamd b. Atik'e, buluğa ermiş bir kadının başı açık namaz kılıp kılamayacağı soruldu. O da şu şekilde cevap verdi: Bir kız hayız olduğunda yani buluğa erdiğinde başını örterek namaz kılması gerekir.

Şeyh Abdullatif b. Abdurrahman'a, bir kişinin başında ipek bir sarık ile namaz kılmasından soruldu. O da şu şekilde cevap verdi: Hanbelî mezhebinde meşhur olan bu kişinin namazının sahih olmasıdır. Ancak avret yerini ipekle örterse o zaman namazı sahih olmaz. İlim ehlinden bazısı da sahih olmadığını söylemiştir.

Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e, ayakkabı ile namaz sahih midir? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi: Kendisinde bir necaset olmadığı halde ayakkabı ile namaz kılmak sahihtir dedi.

ZİNETLER FASLI

Muhammed b. Abdulvehhab'ı oğulları şeyh Hüseyin, İbrahim ve Abdullah ve Ali, şeyh Hamd b. Nasır şöyle dedi: İpek işlemesi uzun süredir gaflette olunan bir meseledir. Bundan gaflette olunulmasının sebebi bizim onun ipek olduğunu bilmememizdir. Bu Allah resûlünün yasaklamış olduğu şeylerdendir. Daha sonra bize onun ipek olduğu açığa çıktı. Ve sizin nebiniz ipeğin giyilmesinin erkeklere haram olduğunu ve kim bunu dünyada giyerse ahirette onu giyemeyeceğini bildirmiştir. Ancak iki, üç veya dört parmak kadar bir yere ruhsat vermiştir. Bu sahih hadislerde sabittir. Bunun da bir muhalifi yoktur. Buhâri ve Müslimde İbn Ömer'den rivayet edilen bir hadiste şöyle demiştir. Ben Allah resûlünü şöyle derken işittim. O dedi ki: *"Kim ipeği dünyada giyerse ahirette asla onu giyemeyecektir."* Buhâri ve Müslim bunu rivayet etmiştir. Ebu Musa'dan rivayet edildiğine göre Allah resûlü şöyle demiştir: *"Altın ve ipek ümmetimin kadınlarına helal, erkeklerine haram kılınmıştır."*

Tirmizi bu sahih hadistir demiştir. Buhâri, Ebu Huzeyfe'den naklederek şöyle der: Allah resûlü ipek giymeyi ve bir yüzü kabartmalı ola ipektен yapılan şeye oturmayı da yasaklamıştır. Sahihayn'de Ömer *radiyallahu anh'dan* şöyle rivayet edilmiştir: Allah resûlü ipek giyilmesini yasakladı. Ancak şu kadarı hariç dedi ve Allah Resûlü orta parmağı ile işaret parmağını kaldırıp birleştirerek bu kadar kısmı istisna tuttu. Sahih Müslim'de, elbetteki Allah resûlü ipek giyilmesini haram kıldı. Ancak iki, üç veya dört parmağı müstesna demiştir.

İşte bunlar peygamberden gelen ve ipeğin az bir miktarının dışında giyilmesinin yasaklandığı sahih hadislerdir. Bu az miktar dediğimiz ise iki parmak kadardır. Sahih Müslim de ise üç veya dört parmak ifadesi geçer. O zaman dört parmağın üzerinde olan ipek mübah değildir. Bu siz tarafından da bilinen bir şeydir. Biz hadis kitaplarının şerhlerine, selevin

ve imamların sözlerine baktık ve bu konuyu bizim aktardığımız şekilde bulduk. Mâlikîler'den, Şafîler'den, Hanbelîler'den ve diğerlerinden olan fakihler şunu belirtmişlerdir. Onlar derler ki, ipeğin nişanesinde yani işlemede dört parmakdan fazlası olmaz. Dört parmakdan fazlası olursa mübah değildir. Dokunmuş tüyü olmayan kumaşın kenar bordorları ve kenar yenleri geniş olan üst kıyafetin bordorları yanı kıyıları, şapka ve fes, bunların hepsi işleme hükmündedir. Bunlarda da dört parmağın üzerinde ipek kullanılamaz. Kim peygamberin belirlemiş olduğu miktardan daha fazla yapacak olursa haddi aşmış ve zulmetmiş olur.

Sizin tarafınızdan yine biliniyor ki pamuklu işleme ipekli işleme gibidir. Dört parmakdan fazla olursa yine aynıdır. Çünkü ilim ehlinin çoğuna göre hüküm ipekten gözükeneye göredir. Eğer görünen ipek ise çözgü (dokunacak olan kumaşın taban, iç kısmı) de pamuksa o onların yanında halis bir ipek gibidir. Çünkü onlar ölçü yada ağırlığa değil, görünüşe itibar ederler. Kim ölçüye itibar ederse delillerin zahirine muhalefet etmiş olur. Onlar Allah resûlünün siyera ve kasi elbisesini yasaklamasını delil olarak gösterirler. Siyera ise ipek ve başka ipeklerle dokunan karışık kumaştır. Kasi ise keten olup ipek çıkıntılı kumaştır. Peygamber bunda ölçüye itibar etmemiştir. Hümünü de zahir olup görünene bağlamıştır. Bizim size tavsiyemiz Allah'tan korkup ona itaat etmeniz ve Allah resûlünün emretmiş ve yasaklamış olduğu şeyde ona itaat etmenizdir. Allah azze ve celle şöyle buyurmuştur:

“Peygamber size ne verdiyse onu alın, neyi de size yasak ettiyse ondan vazgeçin. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz, Allah'ın azabı çetindir.”¹¹³

Herhangi bir insanın sözü yada fiili ile peygamberin hadislerine karşı çıkılamaz. Bir insan için en büyük tehlikelerden biri de bir insanın pamuklu işleme önceden de vardı. Falanca kişi bunu giymişti. Bizde giysek bir şey olmaz, gibi sözleri söylemesidir. Bunun tehlikesi büyük bir tehlikedir. Sizler onu basit bir şey zannedersiniz ama bu Allah katında büyük bir meseledir.

Allah Resûlünün hükmünü duyan birine emredilen şeyi hemen yapması yasaklanılan şeyden de hemen sakınması vaciptir. Dolayısı ile bir kişinin Allah resûlünün sözüne herhangi birinin sözü yada fiili ile karşı çıkması helal değildir. İnsanların en bilgilisi bile olsa Allah resûlünün dışında bir insanın sözü alınadabilir, terkedilebilir. İbn Abbas *radi-yallahu anı*, Ebu Bekir ve Ömer'in sözü ile hadise karşı çıkanlara şöyle demiştir.

"Başınıza gökten taş yağma zamanı yakındır, ben size Allah resûlü diyorum siz ise Ebu Bekir ve Ömer şöyle şöyle dedi diyorsunuz. "

İmam Ahmed b. Hanbel şöyle der: Bir topluma şaşarım ki onlar isnadı ve onun sıhhatini bilirler. Sonra Süfyan Sevri'nin görüşüne giderler. Allah *azze ve celle* şöyle buyurur:

"Artık onun emrine muhalefet edenler, başlarına bir belânın gelmesinden veya elem dolu bir azaba uğramaktan sakınsınlar."¹¹⁴

Fitnenin ne olduğunu bilir misin? Fitne şıktır. Umulur ki o peygamberin sözünden bir bölümünü redderde böylelikle kalbine bir eğrilik isabet eder ve helak olur.

Bir insana vacip olan bilmeden kendisini helaka götürecek şeyler hakkında dilini tutmasıdır. Bu Allah resûlünün hadisinde olduğu gibidir. Allah Resûlü şöyle demiştir: "*Bir adam Allah'ı öfkeliendirecek bir kelime söyler ve onu önemsemez, o kelime ile mesafesi doğu ve batının arasından daha uzak olan bir mesafe kadar cehennem ateşine yuvarlanır.*"

Kimin bu mesele ya da başka bir mesele hakkında Allah ve resûlünden yana bir ilmi varsa onu bize sunduğunda bize düşen onu kabul etmektir. Biz onu kabul eder ve hakka döneriz. Çünkü hakka dönmek batılda oyalanmaktan daha hayırlıdır. Allah *azze ve celle* den sizleri ve bizleri sıratı müstakime erdirmesini isteriz.

Sonra Abdulaziz ibn Muhammed ibn Suud kardeşlere şu şekilde yazdı:

Bu şeyh ailesinin mektubudur. Bu mektubun içinde abayeye işlenen işlemler hakkında reddedilmeyecek deliller vardır. Ayrıca ipekle ilgili başka şeylerde vardır. Sizde malumunuzdur ki Diraye'deki kardeşleriniz kağıtta yazılı şeyler ile amel ettiler. Siz de onlar gibi yapın. Ve onunla amel edin. Kim de buna muhâlif bir delil bulacak olursa, hak olarak ona tâbi olunulur ve hak daima kabul görür. Hakka dönmek batılla oyalanmaktan daha iyidir.

Şeyh Hamd ibn Nasır ibn Ma'mer şöyle cevap verdi: İpek giymeye gelince alimler şunu zikrederler. Düşmanla karşılaşma anında yürürken kibirlenmenin mübah olduğu gibi ipek giymek de mübahdır. Allah resûlünden gelen haberde bu şekildedir. O adamın birinin düşman safları arasında kibirlenerek yürüdüğünü görünce dedi ki:

"Bu Allah azze ve celle'nin buğz etmiş olduğu bir yürümedir. Ancak burada değil. "

Pamuk işlemesi hakkında soru sorulunca şöyle cevap verdi: Senin pamuk işlemesi hakkında sormuş olduğun şeye gelince, sen onu bir kumaş parçası yada yün ile kapatsan ve onun abayedeki üzerini iç ve dıştan dikesen o zaman bunda bir beis yoktur. (Yani bu kumaşın arasında ipek varsa ve bu da dıştan görünmüyor iki kumaşın arasında kalmışsa bunda bir sorun yoktur.)

Şeyh Abdurrahman ibn Hasan ibn şeyh Muhammed şöyle cevap verdi: Selefin eserleri ve hadisi şerifler ümmetin erkeklerine ipeğin haram olduğu noktasında tevatür derecesindedir. Bunlardan İmam Ahmed, Tirmizi, Nesai'nin Ebu Musa'dan tahric etmiş oldukları hadis şöyledir:

"Altın ve ipek ümmetimin kadınlarına helal erkeklerine de haram kılındı."

Ebu Davud, Nesai, İbn Mace Ali radiyallahu anh'dan rivayet ederek şöyle derler: Ali radiyallahu anh şöyle dedi: Ben Allah resûlünün sağ eline ipeği sol eline altını aldığını gördüm. Sonra dedi ki: *"Bu ikisi ümmetimin erkeklerine haram kılınmıştır."*

İbn Mace'de şu ziyade vardır: "Kadınlarına helaldir."

Buhâri, Müslim ve Nesai Ebu Huzeyfeden rivayet etmiştir: Ebu Huzeyfe peygamberimiz şöyle derken duydum, der: "İpek ve dibacı (bir yüzü kabartmalı ipek) giymeyin. Altın ve gümüş kaplarda da su içmeyin ve onların kaplarında da yemek yemeyin. Çünkü bunlar dünyada kafirler için ahirette ise sizin içindir."

Ahmed b. Hanbel ve Nesai, Ebu Umame radiyallahu anh'ın şöyle dediğini rivayet ettiler: Allah Resûlü şöyle dedi: "Allah'ın günlerinde Allah ile karşılaşmayı ümit eden kişi ipekten istifade etmeye çalışmasın."

Buhâri, Müslim ve Sünen ashabı, Ömer ibn Hattab'dan şöyle rivayet etmişlerdir: Ben Allah resûlünün şöyle dediğini duydum: "İpeği ancak nasipsiz insan giyer."

Buhâri, İbn Mace, Nesai'de "ahirette nasibi olmayanlar" ifadesi geçmektedir.

Ahmed ve Nesai, Makdem ibn Ma'de Yekrib'den rivayet ederler ki; o şöyle demiştir:

"Allah resûlü ipeği, altını ve Parşlıların kürkünü yani postunu kullanmayı yasaklamıştır."

Tayalisi ve Darimi, Ebu Ubeyde ibn Cerrah Tan rivayet etmişlerdir ki; o şöyle dedi: Allah resûlü aleyhisselam şöyle buyurmuştur: "Bu iş peygamberlik ve rahmet ile başladı. Sonra hilafet ile rahmet olacak, daha sonra zalim bir hükümdarlık olacaktır. Sonra büyükleme ve zorbalık, ümmette fesat olacaktır. Bunlar zina edecekler, içkiyi ve ipeği helal kılacaklar, bununla da rızık kazanacaklardır. Allah azze ve celle ile karşılaşınca kadar böyle devam edeceklerdir."

Hafız Sehavi bu hasen hadistir, der. Bu hadisi şeriflerde haramlığı sarıh olanlar vardır. Zahir olanlar vardır. Ama benim zikretmediğim hadisler zikrettiklerimden kat, kat daha fazladır.

Selef ve halef alimleri erkeğe ipeğin haram olduğu noktasında icma etmişlerdir. İbn Zübeyr'den erkekler ve kadınlara haram olduğu da nakledilmiştir. Abdullah ibn Zübeyr'den sonra alimlerden bir çok kişi erkeğe haram olup kadına haram olmadığına icma etmişlerdir.

Ebu Ömer ibn Abdulber şöyle der: Alimler ipeğin erkeğe haram olduğu noktasında icma etmişlerdir. Bu Ömer hadisinde gelecektir. Bu hadiste onun istisna tutulduğu şey ve haram olduğunun beyanı gelecektir. Bu konuda alimlerden gelen en güzel söz, eğer bu hadisler haramlığı ifade etmiyorsa o zaman dünyada haram diye bir şey yoktur, sözüdür.

İmam Ahmed'in Enes ibn Malikten tahriç ettiğine göre, Dumetul Cendel'deki bulunan hristiyan kral Ukeydir, ipek yasaklanmadan önce Allah Resûlüne ince ipekten yapılmış bir cübbe hediye etti. Bu cübbenin etrafı altınla süslenmişti. Peygamber aleyhisselam onu giyince insanlar ona şaşırdılar. Bunun üzerine peygamber aleyhisselam şöyle dedi: "Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki Sad ibn Muaz'ın cennetteki mendilleri bundan daha güzeldir." Hadisi şerif gayet sarihtir. Şu apaçık bir şekilde bellidir ki ipek önceden mübah idi. Sonradan yasaklanmıştır. İmam Ahmed, Mubarek ibn Fudale ibn Ubeyd, Hasan Basri'den o da Ebu Hureyre rh'in şöyle dediğini söylediğini tahrir etti: Ben Allah resûlünün şöyle dediğini duydum: "Bunu dünyada ancak ahirette giymeyi ummayanlar giyer."

Hasan Basri şöyle der: Peygamberin bu hadisi insanlara ulaştığı halde o insanlara ne oluyor ki onlar elbiselerinde ve evlerinde bu ipeği bulunduruyorlar. İpeğin haramlığı noktasında gelen hadisler ve bu konuda gelen tehditler, bu muhtasar olarak yazıdan daha geniştir. Bu hadisler nefsinin hevasından alıkoyan kişi için yeterlidir.

Şerhul Munteka'da şöyle der: Sen kayıtsız bir şekilde geçen hadislerden ipeğin mahiyetinin haram olduğunu bilmiş oldun. Bu ister saf hali olsun isterse başka bir kumaşla karışmış olsun farketmez. Haram olmayan ise şari nin istisna tutmuş olduğu halis ipekten dört parmak kadardır. Bu belirtilen miktar elbisenin toplu bir yerinde ve ya tümünde yayılmış olsun farketmez, durum aynıdır.

İşte bu bizim zikrettiğimiz şey tahkiktir. Sarih ve sahih olan hadisler burada toplanmıştır. Bunlara boyun eğip teslim olmak gerekir. Bunları her görüşün önüne de takdim etmek gerekir. Allah azze ve celle şöyle buyurmuştur:

“Allah ve Resûlü bir iş hakkında hüküm verdikleri zaman, hiçbir mü'min erkek ve hiçbir mü'min kadın için kendi işleri konusunda tercih kullanma hakları yoktur. Kim Allah'a ve Resûlüne karşı gelirse, şüphesiz ki o apaçık bir şekilde sapmıştır.”¹¹⁵

Allah azze ve celle yine şöyle buyurmuştur:

“Eğer, sana cevap veremezlerse, onların sadece heveslerine uyduklarını bil. Allah'tan bir yol gösterici olmadan hevesine uyandan daha sapık kim vardır? Allah zalim milleti şüphesiz ki doğru yola erdirmez.”¹¹⁶

Allah Teâlâ'nın insanları karanlıklardan nura çıkarması için göndermiş olduğu aydınlatıcı kandil budur. İşte bu peygamber ümmetine ipekten sakinmesini meşru kılı erkeklerine bunu haram kılmıştır. Dolayısı ile sahih olarak gelen rivayetlerde bundan helal olan miktarda bize açıklamıştır. Buhâri Sahihinde Katade senedi ile şunu rivayet eder: Ben Ebu Osman en-Nehdi'nin şöyle dediğini duydum: Ömer ibn Hattab'ın mektubu bize geldi. Biz Utbe ibn Fergat ile beraber Be'zerbican'daydık. Allah Resûlü ipeği yasakladı, ancak şu kadar hariç diyerekten işaret ve orta parmağını birleştirdi ve onu işaret etti. Dedi ki, işleme ve yamadan bizim bildiğimiz budur. Zühri, Asım'dan bunu rivayet etmiştir.

Hafız rahimehullah şöyle der: Ebu Osman'ın rivayetinde sahih olan ancak iki parmak ifadesi geçmektedir. Fakat Ebu Davud bu hadiste şöyle der: Allah resûlü ipeği yasakladı, ancak iki, üç veya dört parmak müstesna.

Müslimde Suveyd b. Ğufîle'nin yoluyla şu ifade gelir: Ömer radiyallahu anh şöyle der: Allah resûlü ipeğin giyilmesini yasaklamıştır, ancak iki, üç veya dört parmak hariç.

115 Ahzab, 36.

116 Kasas, 50.

Hadisi şeriflerde buna delalet etmektedir. İslâm alimlerinin kitaplarında da karar kılınan budur. Onlarda buna muhâlif olarak hiç bir şey bulunmaz. Onların kitaplarında buna muhâlif olan bir şey bulunduğunu zannedecek olursak onlar hakkında kötü zanda bulunmuş ve onları cehalete nisbet etmiş oluruz. Böyle yapan bir kimse yanlış fehmi ve ilim azlığından dolayı böyle yapar. Allah azze ve celle şöyle buyurmuştur:

“Doğrusu çoğunluk, heva ve heveslerine uyararak, bilmeden sapıtıyorlar. Aşırı gidenleri en iyi bilen Rabbindir. Günahın açığını da gizlisini de bırakın! Çünkü günah işleyenler, yaptıklarının cezasını mutlaka çekeceklerdir.”¹¹⁷

Ancak ben Ahmed ibn Hanbel'in mezhebindeki fukahânın kelimından bir bölümünü zikredeceğim. *el-İnsaf* kitabında şöyle geçer: İpek işlemesi dört parmak yada daha az olursa bu mübahtır. Ancak parmaklar açık değil kapalı bir şekilde ölçülür. Mezhebin görüşü budur. *Muğni* ve *Şerh*'te bunu kesin olarak belirttiler. *Mübde*' kitabında şöyle der: İpek işlemesi dört parmak ya da daha az olursa mübahtır. Umde şerhinde de şöyle geçer: Dört parmak enlemesine olursa kabul edilir. Uzunlamasına olursa ona itibar edilmez. Uzunlamasına yapılan bir kıyas mübahın içine girmez. Bundan dolayı uzunlamasına yapılamaz değil enlemesine yapılan kıyas üzerine nas getirilir. Yaka için kullanılan ipek ve abanın etrafına dikilen ipek ölçü ve mübahlık noktasındaki işleme gibidir. *Haşiyetul Münteha*'da o metindeki söz üzerine şöyle der: Dört parmağın üzerinde olmaz. Yani işleme, yama, abanın kenarı, yakanın etrafına dikilen ipek, düzgün bir şekilde kapatılmış dört parmak üzere olursa veya ondan daha azı olursa o zaman mübah olur. en derim ki bu Furu' olan gibidir. *Kafi* ve ashabın diğer kitaplarında böyle geçer. Onların arasında bir ihtilaf yoktur.

Bil ki; dört parmak meselesine gelince bu uzunlamasına ve enlemesine düzgün bir şekilde konulur. Ve bundan ne azı ne de çoğu olur. Eğer ipek bu konulan dört parmaktan daha fazla olacak olursa yani beş yada altı parmak olursa o zaman bu olmaz. Kendi katında ilmi olmayan birinin buna özel bir hüküm vermesi delilsiz, senedi olmayan bir hükümdür. Eğer delil istersen o hiçbir delil getiremez. İpekte haram kılınan enlemesine yada uzunlamasına bu belirtilen miktarın artırılması ileldir.

FASIL

Bunu konuyu biraz daha fazla açıklayan Buhâri, Ebu Davud ve Nesai'nin Ömer ibn Hattab'dan tahriç etmiş oldukları şu hadistir. Ömer ibn Hattab siyera elbisesinin satıldığını gördü. O dedi ki: Ey Allah'ın resûlü! Sen bunu alsan sana heyetler geldiğinde ve cuma günü giysen olmaz mı? Allah resûlü ise şöyle dedi: "Bu nasibi olmayanların giyeceği bir elbisedir."

Müslim, Ali radiyallahu anh'dan rivayetle der ki, Ali radiyallahu anh şöyle dedi: Allah resûlüne ipek ve başka kumaşlar ile karıştırılmış bir kumaş hediye edildi. O da onu bana gönderdi, bende giydim. Ben onu giydiğimde peygamberin yüzündeki kızgınlığı gördüm ve bana dedi ki; "Ben onu sana giymen için vermedim." Bana emretti ben de onu eşlerimin arasında paylaştım.

Ebu Davud der ki; siyera denilen şey ipek ile çevrelenmiş kumaştır. Nihaye kitabında siyera kelimesi, içerisinde ipek karışımı bulunan kumaş türüdür diye geçer. Bu suyur (şerit halinde bulunan ipek kumaş) gibidir. Buhâri'nin Aynî'ye ait olan şerhinde, Esmâi'den, Halil'den ve başkalarından şöyle bir nakil geçmektedir. İpek çizgilerin bulunmuş olduğu elbiselerdir.

Ben derim ki sen bu haram olan şeylerin halis ipek ile karışmış kumaş olduğunu görürsün. Çünkü bir kumaşın uzunlamasını oluşturduğu iplerin hepsi ipektir. Onun üzerine enlemesine atılan kumaşın ipleri ise ipek ile karışıktır. Dolayısı ile bu siyeradan daha şiddetlidir. Çünkü ipeğin siyera olması ancak gözüken kısımda yani enlemesine atılan kumaşın iplerinde olur. Siyera'nın açıklamasında alimlerden açığa çıkan budur. Burada siyera'nın üzerine ekstra bir meselede vardır. Alta kullanılan kumaşın saçak ve püskülleri bırakılmıştır. Bu iki zira arası bir zira olarak bırakılmaktadır. Sen sahih hadislerden Allah resûlünün ipeğin dört parmak miktarını yada bunun daha azını mübah kıldığını öğrenmiş oldun. Hafız ibn Hacer el-Askalani Buhâri'nin şerhinde şöyle der: İstisna edilen şeyin üzerine bir şeyi artırmak ilim ehlinin, fukahânın ve diğerlerinin yanında haramdır. Çünkü delil çok kuvvetlidir. Allah azze ve celle şöyle demiştir:

"Allah ve Resûlü bir iş hakkında hüküm verdikleri zaman, hiçbir mü'min erkek ve hiçbir mü'min kadın için kendi işleri konusunda tercih kullanma hakları yoktur. Kim Allah'a ve Resûlüne karşı gelirse, şüphesiz ki o apaçık bir şekilde sapmıştır."¹¹⁸

FASIL

Daha önce de geçtiği gibi ipeğin haram olması ile ilgili hüküm saf olan ile karışık olanı içine alır. Alimlerin sözlerinden sahih olanlarına göre bu böyledir. Kimisine göre dokunmamış ama karışık olan kumaşta azlık ve çokluk oranına göre değişir. Azlık ve çokluğuna göre hareket edilir. Ahmed ibn Hanbel'in, Ebu Hanîfe'nin, Şafî'nin mezhebinde fıkıh kitaplarında zikredildiğine göre bu böyledir. Onlar için iki yol vardır ki Şafî'de meşhur olan ağırlığa göre belirlenmesidir. Birincisini Gaffal'den ve Mütেকaddiminden olan Tuhfe ashabından olan bir topluluk aktarmıştır. Zeylei'de Şerhul Kenz'de Hanefilerden bazısından aktarmıştır. Hanbelîlerin müteahhirin olanlarının yanında da meşhur olan budur. Eğer eşit olursa o zaman iki durum vardır. Kimisine göre tercih ihtilafıdır. İbn Akil der ki; heber umumi olduğundan dolayı haram olması en elverişli doğruya en yakın olanıdır. Bu zaten Ahmed ibn Hanbel'in kelamına daha yakın olanıdır. Çünkü yarısı demek çok olan demektir. Helal kılmada galip kılmak haram kılmada daha evla değildir.

Dedim ki, bu iki yol muhakkiklerin yanında zayıftır. Münteka yı şerh edenin açıklaması daha önce geçmiştir. O da ipekten mübah olan sadece dört parmak miktarıdır. Bu kumaş üzerinde ister toplu bulunsun ister dağınık farketmez. Bu söz Şeyhulislâm İbn Dakik el-Ayd'e nisbet edilir.

Derim ki buna benzer bir görüş şeyh Ahmed İbn Teymiyye'nin görüşüdür. O şöyle demiştir: Kasi (keten ve ipek karışımı kumaş) ve siyera (ipek ve başka kumaş karışımı olan kumaş) hadisinde ortaya çıkan delil, dış görünüşte ipek varsa o ipeğin haram olduğuna delalet eder. Çünkü onda ipek çizgileri vardır. Çünkü eden kısmındaki o şeyler pamuk veya başka şeylerle de dokunur. Peygamber aleyhisselam ipeğin içte olan kısmını değil dışta olan kısmını haram kılmıştır. Allah Resûlü kumaştaki yeri ağırlığı pamuk olarak mı keten olarak mı daha ağırlıklıdır diye sormadı. Çünkü genelde de adet olduğu bunların az olmasıdır.

Hafız İbn Hacer Fethul Bari'de şöyle der: Kasiyi giymeyi yasaklama ile şuna delil getirilir. Bunda ipeğin karışmış olduğu bir şeyi giymenin yasaklanması vardır. Çünkü o kasiyi açıklarken şöyle demiştir: O ipek olanla

ipek olmayanın karışmasından oluşan şeydir. Bir de Bera hadisinde ipek kelimesini kasi kelimesine atfedilmesi de bunu teyid eder. Bu bir şekilde Ahmed ibn Hanbel, Ebu Davud, Nesai de iki şeyhin şartı üzere sahih bir senedle gelmiştir. Ubeyde yoluyla ibn Ömer'den o da Ali b. Ebi Talib'den aktarır. Ali hadisinde o şöyle dedi: *"Allah resûlü kasi ve ipeği yasakladı."* İpek kelimesinin kasi kelimesine atfedilmiş olması onunda haram olduğunu göstermiş olur. Dolayısı ile ipeğin karışmış olduğu bir elbiseyi giymekte haramdır. Bitti.

Kasiyi yasaklayan hadisi Müslim de aynı şekilde Ali radiyallahu anh'dan tahrir etmiştir.

Hattabi şöyle der: Kasi Mısır'dan getirilen içerisinde ipek olan elbiselerdir. Bunlar kadınlara değil erkeklere haram kılınmıştır. Bitti.

Dolayısıyla bu alimlerin kesin olarak ipek karışmış bir elbiseyi erkeklere haram kılma meselesindeki kararlılığına bir bak! Onlar az ya da çok olduğuna bakmazlar. Allah resûlünden gelen sahih hadise bağlanarak bunu yaparlar. Bu adamlar ilim ve tahkik noktasında ne kadar da mükemmel alimlerdir. Asla onların yolundan sapma!

Bunu İbn Hazm ve başkaları, Abdullah ibn Ömer'den şunu aktarırlar: *"İpeğin karışmış olduğu elbiselerden sakının!"* Bunu tabiinden Hasan rahimehullah ve İbn Sirin'de söylemiştir.

Kimi muasır alimler şunu getirirler: Allah resûlünün eşlerinde ipek pervazlı cübbenin olduğu söylenir. Peygamberinde bunu giydiği aktarılmış mıdır? Ben derim ki, Hafız ibn Hibban bunun gibi şeylere şöyle cevap verir: Peygamberin giydiği o abada o dört parmağı geçmezdi. Onun kelamının anlamı budur. Onun yanında meşhur olan da budur. Zahir olan ipekle dokunmuş elbise pervazları ipekle çevrilmiş iplerdir. Bu terzilerin örfünde de böyledir. Dolayısıyla senin bildiğin hadiste onun tutunacak bir yolu yoktur. Bezzar ve Taberani'nin tahrir etmiş olduğu şey buna muhâliftir. Muaz ibn Cebel'den rivayet edildiğine göre Allah resûlü ipek yakalı bir cübbe gördü. Ve şöyle dedi: *"Bu cehennem ateşinden bir halkadır."*

Hafız Münziri, bunun ravilerinin hepsi sikadır, der. Ebu Davud sahih bir senetle İmran b. Husayn'dan şunu tahriş eder: Allah Resûlü şöyle buyurdu: *"Ben erguvan rengindeki eğer yastığına binmem. Sarıya boyanmış elbiseyi ve ipekle dokunmuş gömleği de giymem."*

Katade der ki; gömlekten kasıt onun cebidir.

Sadikul Masduk olan peygamber ipekle dokunan elbiseyi giymem demiştir. Dolayısıyla onu rabbinden ve kendisinden bildirmiş olduğu konularda tasdik etmek vaciptir. Bir mümin peygamberin vermiş olduğu haberlerde asla kuşku duyamaz. Peygamberin terkedip yasakladığı şeyde Allah ve resûlüne itaat için onu terk etmek vacip olur. Allah azze ve celle şöyle demiştir:

"Kim Allah ve resûlüne itaat eder, sakınır ve muttaki olursa işte onlar kurtuluşa erenlerdir."¹¹⁹

FASIL

Hazze (ipek yün karışımı elbise) gelince; İmam Ahmed ibn Hanbel ve fukahânın çoğunluğu onun giyilmesinin mübah olduğu görüşündedirler. Şerh'te şöyle zikredilir: Elbetteki İbn Ömer, Enes, Ebu Hureyre, Hasan ibn Ali, İbn Abbas ve onların dışındaki sahabenin sözü de bu görüş üzerinedir. Mecdi Şerh'inde şöyle der: Hazz şudur: Çözüğü ipek olup atkısı tüy ya da yün ile olan kumaştır. Atkıda kullanılan ipin ipekten çok olması sebebi ile helal olmuştur.

İbn Hazm, hazzeyi giymek caiz değildir, der. O der ki; çözgüsü ipek olan elbisede hakkında hiç bir haberin sahihliği yoktur. Çünkü buradaki rivayet İbn Abbas radiyallahu anh'a gelir ki; Husayn bunu müfret olarak aktarmıştır ve bu da zayıftır. Bitti.

Buna delillerden biri de Ahmed İbn Hanbel'in, Ali b. Zeyd'den tahric etmiş olduğu hadistir. O şöyle der: Ben Medine ye geldim. Salim b. Abdullah'ın yanına girdiğimde onun üzerinde hazz kumaşından olan bir cübbe vardı. Bana dedi ki; bu elbiseyi ne yapacaksın? Yani bu elbise hakkında ne diyeceksin? Ben de; babam Ömer ibn Hattab'ın şöyle dediğini duydum, dedim. Allah Resûlü aleyhisselam şöyle dedi: "İpeği ahiretten bir nasibi olmayan kişiler giyer."

Münteka'nın şerhin de de şöyle der: İpek bir kumaşla karışmış ve orada mağlupsa o zaman helaldir diyenlerin hiçbir dayanağı yoktur. Ancak bildiğim kadarı ile İbn Abbas'ın sözü vardır.

Ey insaf sahibi kişi bir bak! İpeğin mutlak ve mukayyet olarak haram olması ile ilgili gelen hadisleri savunan hadisler temel mi? Böyle bir şeye itimat edilir mi? Bu gibi temel bir asılda böyle bir şeye itimat etmek gerekir mi? Halbuki bunun isnadında bununla delil getirmeyi düşürecek şeyler de vardır. Hiç bir muhalefetin olmadığını varsaysak bile bununla delil getirilemez.

Ben derim ki; İbn Abbas'ın hadisine muhâlif olan bir çok nakil vardır. Sahabenin büyüklerinden gelen sahih hadisler vardır ki, bunlar ensar ve

muhacirin ilk önde gelenleridir. Onlar Allah resûlünün sözlerine bizatihi tanıklık etmiş ve bütün gazvelere katılanlardır. Bilinen o ki İbn Abbas sahabenin küçüklerindendir. Allah resûlü bir gece halkından zayıf olanları toplamış ve yaşı küçük olması hasebiyle onu öne geçirmişti. Onun Allah resûlünden rivayetleri de azdır. Onun rivayetlerinin çoğu sahabenin aktarmış olduğu hadislerdir. Kim ezberlerse o ezberlemeyen üzerine hüccettir, yani hadisi olan olmayan üzerine hüccettir. İbn Abbas ve başkası ihtilaf yaşadığı zaman hemen gider sahabenin büyüklerine sorarlardı. O ve soru soran geldiği zaman onu Aişe rh ve başkasına yönlendirirlerdi. Halbuki Allah ona büyük bir fehmetme ve rivayet ettiğini ezberleme özelliği de vermiştir. Onun bu hadisi ile ilgili cevabın kalan bölümü de gelecektir. *Münteka'yı* şerhedenin sözünde de buna bir işaret geçmişti. Allah azze ve celle'nin yardımı ile cevap gelecektir.

İmam Ahmed ve Ebu Davud bunu tahrir etmiştir. Bunun isnadında Husayn b. Abdurrahman vardır. O da zayıftır. İbn Abbas şöyle der: Allah resûlü saf ipekten olan elbiseyi yasaklamıştır. İpekten olan yamalar ve çözgülerde bir beis yoktur. Hadise şu şekilde cevap verilmiştir. Bu sahih ve sabit olan hadise muhâliftir. Ve bu bildiğin gibi zayıftır. Fukahâ ve hadis ehlinden olan alimler kesinleşen mesele şudur ki, sahih olan bir nas zayıf olanı bastırıp yok eder. Ona hiç bir şekilde muhâlif olamaz.

İkinci olarak da, tevatür derecesinde çok olan sahih hadislerle muhâlif olan bir şey, sahabeden tevatür derecesinde gelen zayıf bir hadise bile muhâlif olamaz. Üçüncü olarak da "innema" lafzı nahivcilerin çoğunun yanında hakiki bir hasır ifade etmez. Dördüncü olarak da bunun mefhumunu savunan yoktur. Çünkü elbisede ipek diğerinden azsa, bu saf halis olmuşsa, ve ipek çok olsada mübahtır, diyen ve bu sözü savunan hiç kimse yoktur. Ve icma İbn Abbas'ın getirmiş olduğu hadisin hilafına gerçekleşmiştir. Dolayısıyla ipek karışımı olan bir elbisenin helal olmasına itibar eden kişinin lehine hüccet olamaz. Onun dış görünüşte başka bir kumaşa mağlub olması yada ağırlığı delil olamaz. Sen bunu bir düşün! Çünkü delil iddia edilen şeyden daha umumdur.

Beşinci açıklama şekline gelince; onun, ipekten olan işlemeye ve elbisenin çözgüsünün dikey olan bölümüne gelince; bunda bir beis yoktur

sözüne gelince; bu cümlelerin içeriği şu anlama gelmektedir. Yani bu zikri edilenlerin dışında kalanda bir sorun vardır. Dolayısı ile hadisin sonunun mefhumu başının mefhumu ile çelişmektedir. Sen şunu bilmektesin ki, mübah olarak yapılan işleme dört parmak ya da daha azıdır. Bundan dolayı mutlak olan mukayyet olana hamledilir. Çözgüye gelince bundaki ihtilaf ve bunu yasaklayan delil daha önce geçmiştir. Bunun yasak olduğunu bir takım topluluk iddia etmektedir. Fukahâdan İbn Hazm ve Zahiri bunlardandır. Sahabeden Abdullah ibn Ömer, tabiinden Salim ibn Abdullah bunlardandır. Sen bunlardan çözgünün hepsi ipek olduğunda yada atkının dörtte biri ipek olduğunda haram olduklarını görmüştün. Mesela kayış gibi şeritler ve o püskülden iki tarafından açığa çıkanın yarısı kadarıdır. Eğer sen bunları kısımları ile takdir etmiş olsan o zaman ipek dokuz parça, pamuk da üç parça olmuş olur. Bilinen odur ki dokuz üçten ağırlık noktasında daha ağırdır. Görünüş itibari ile de ortaya beş parça çıkmış olur. Hepsisi de halis katıksız ipektir. Görünüş itibari ile üçten fazladır. Bu gibi ortaya çıkan haramlarda, ki bu zamanlarda onun belva halini almış olan olaylara itibar ettiğinde, iki taraftan çıkan püskülleri şu şekilde bulursun. Bu püsküller katıksız has ipektir. Sen enlemesine iki boylamasına bir zira olan bir ipekten bahsetmektesin. Sen bunun üzerine dört parmağını yaysan ortaya çıkan şey iki yüz seksen parmak olur. Sen o sarı ipek denilen atkı ve onun altındaki çizgilere itibar edersen onun iki tarafında da ipek olmuş olur. Bu atkının üçte birini kapsar. Bu da yaklaşık doksan altı parmak bir ipek olmuş olur. Sen bu saf ipekleri topladığında hepsi toplam üçyüz yetmiş altı parmağa ulaşır. Bu da dört mezhebin ittifakı ile haramdır.

Sen çok dikkatli ol! Masum olan nebiye tâbi ol ki; Allah onu müjdeci ve uyarıcı olarak Allah'a davetçi olarak, aydınlatıcı bir kandil olarak göndermiştir. Bilmeyenlerin yoluna tâbi olma! Allah tan senin başına gelebilecek olan bir sıkıntıyı onlar senden asla defedemezler. Zalimler birbirinin dostudur, Allah muttakilerin velisidir.

Sen ipeğin mahiyetindeki hükmü bilmiş oldun. Allah resûlü ipeği yasaklamış ancak iki, üç, dört parmak olursa bunu müstesna tutmuştur. Sen arzularına kulluk eden insanlardan sakın! Kim uyarırsa artık o kişi mazurdur. Söyleyen ne güzel söylemiştir:

Hevaları din ile maceraya dörüklemek,
Putperestliğin de üstünde bir şeydir.

Allah azze ve celle dilediğini sıratı müstakime erdirir. Yine aynı şekilde şöyle cevap verir: Şunu bil ki; Allah resûlünden gelen ipeğin haram olduğunu bildiren bu hadisler pek çoktur. Bu ümmetin erkeklerine ipeğin haram olduğunu bildiren hadisler boldur. Buhâri, Müslim ve Nesai'de Huzefe radiyallahu anh'dan rivayet edilen hadis şöyledir: O şöyle dedi: Allah resûlünü şöyle derken duydum: "İpek ve dibacı giymeyin, altın kaptan ve gümüş kaplardan içmeyin, ve o kaplarda da yemek yemeyin! Çünkü bunlar dünyada kafirler için, ahirette ise sizin içindir"

İmam Ahmed, Tirmizi, Nesai, Ebu Musa el-Eşari'den tahrir etti. Dedi ki; Allah resûlü şöyle dedi: "Altın ve ipek ümmetimin kadınlarına helal, erkeklerine de haram kılınmıştır."

Ebu Davud, Nesai, İbn Mace, Ali radiyallahu anh'dan rivayet etmiştir. O şöyle dedi: Ben Allah resûlünü ipeği sağ eline altını sol eline alırken gördüm. Ve daha sonra nebi aleyhisselam dedi ki: "İşte bu ikisi ümmetimin erkeklerine haramdır."

Bu babdaki hadisleri incelemeyi burada yapacak bir imkanımız yoktur. Ben bunların bir kısmını çeşidine göre zikredip uyarıda bulundum. Erkeklerle ipeğin haram olduğuna dair icma aktarılmıştır. Bu icmayı birçok imam aktarmıştır. Ancak şarinin istisna tuttuğu yani dört parmak kadarı bundan müstesnadır. Ömer radiyallahu anh'ın hadisinde olduğu gibi ki bu hadis Buhâri, Müslim ve sünen ashabının yanında Ebu Osman en-Nehdi'den gelmiştir. O şöyle dedi: Biz Utbe ibn Fergat ile Azerbeycan da iken Ömer'in kitabı bize geldi. Elbette ki Allah resûlü ipeği yasaklamıştır. Ancak şu kadarı hariç ki diyerek işaret ve orta parmağı ile iki parmağı işaret etti. Biz de dedik ki; biz biliyoruz ki bu ancak nakış yani işleme içindir. Ebu Davud daki hadiste "Allah resûlü iki, üç veya dört parmağın dışındaki ipeği yasaklamıştır" demiştir.

Bu hadis ile ilim ehli şu hücceti getirmiştir: Elbise ve bunun benzeri olan şeylerde ipek helal değildir. Ancak dört parmak kadar olursa bu caizdir diye belirtmişlerdir. Furu' kitabında der ki; bu, işleme de dört parmak

olursa yada daha azı olursa mübahtır diye belirtmişlerdir. Muğni'de ve şerhinde bunu kesin olarak belirtmiştir. İnsaf kitabında da şöyle der: Elbisedeki olan işleme dört parmak yada daha aşağısı olursa mübahtır.

Cemul Cevami'de ise şöyle der: Yakanın etrafına dikilen ipek kumaş ile abanın etrafına dikilen ipek kumaş da aynı miktar olarak işlemenin ki gibidir. Haşiyetü'l Münteha'da musannefin kavli üzere şöyle der: Bunlar dört parmağın üzerinde olmamalıdır. Yani işleme, yama, abanın etrafına dikilen ipek kumaş, yakanın etrafına dikilen ipek kumaş olsun bunların hepsinde mübah olan ölçü ancak kapatılmış şekilde olan dört parmak miktarıdır. Bu ölçünün altında olursa o da mübahtır ama fazla olursa o mübah değildir.

Bunların aktarmış olduğu şeyler diğer fakihlerin aktardıkları ile aynıdır. İşte bu bahsedilen ipek saf ipek olursa bu ister elbisedeki bir işleme gibi dokunmuş olsun yada elbisenin üzerine dikilen bir kumaş olsun, bunlar toplu ya da dağınık olsun farketmez. Başka kumaş ile karıştığında da muhakkiklerden büyük imamların hepsinin yanında itimat edilen sahih görüş üzere durum aynıdır. Münteka'nın şerhini yapan kişi de bunu net olarak belirtmiştir. Bunu Takyuddin ibn Dakik el-İyd de nakleder. Şarih de şöyle der: Sen kayıtsız olarak ipeğin haram olması ile ilgili gelen hadisleri önceden görmüştün. Bunlarda zahir olan ipeğin mahiyetinin haram olmasıdır. Bu müstakil de olsa başka bir şey ile karışmış da olsa farketmez. Ancak şarinin istisna tuttuğu bunun dışındadır. Bu da halis ipekten dört parmak miktarıdır. Bu elbisede ister toplu olarak bulunsun ister elbisenin farklı yerlerinde dağınık olarak bulunsun farketmez. Hafız, el-Feth kitabında allame İbn Dakik el-İyd'den şunu aktarır: Karışık kumaş olduğu zaman ipeğin miktarı dört parmak ise bu caizdir. Bu elbisenin hepsine nisbetle tek bir yerinde toplu olarak bulunsa da farketmez.

Ben derim ki; Hafız ibn Hacer el-Askalani Fethul Bari'de delilleri ile beraber şunu belirtmiştir. O der ki, kasiyi giymeyi yasaklamada, ipeğin karışmış olduğu elbiseyi giymeyi yasaklamaya bir delil vardır. Çünkü kasiyi ipek olmayan şeye ipeğin karışması diye açıklamışlardır. Çünkü ipeği kaiye atfetmek de böyledir. Bera'nın hadisi de bunu teyid eder. Ahmed ibn Hanbel, Ebu Davud ve Nesai'den iki şeyhin şartı üzere sahih bir senedle Ali

radiyallahu anh'dan gelen hadiste de bu vaki olmuştur. Orda Ubeyde'den, Abdullah ibn Ömer'den gelen hadiste Ali *radiyallahu anh* Allah resûlünün kasi ve ipeği yasakladığını söylemiştir. Bunun üzerine o, ipeğin karışmış olduğu bir elbise de haramdır, der. Kendi zamanında dünyanın hafızı olan Hafız ibn Hacer el-Askalani ipeğin karışmış olduğu elbisenin haram olduğunu belirtmiştir. Delilin gerektirmiş olduğu durum da budur.

Buhâri, Sahihi,nde Asım ibn Ebu Burde'den şöyle der: Biz Ali *radiyallahu anh*'a kasiyye nedir? diye sorduk. O da "Şam yada Mısır'dan bize gelen içerisine ipek karışmış olan elbisedir. Buna Urtuc da örnektir, dedi. Cerir, Yezid'den şöyle dedi: İçerisinde ipek olan işlemeli elbiselerdir. Sonra Bera ibn Azib'in hadisini senedi ile nakleder. Bera der ki; Allah Resûlü bize içi pamukla doldurulmuş dışı ipekle kaplanmış eyeri ve kasiyi haram kıldı. Başka bir rivayette ise, peygamber, ipeği, kasiyi, dibacı (atlas kumaş) ve parlak ipek kaplamalı atlas kumaşı, içi pamukla doldurulmuş dışı ipekle kaplanmış eyeri de yasakladı, der.

Nesai der ki; kasi keten olup içerisine ipeğin karışmış olduğu Mısır'dan getirilen elbiselerdir. Bu deniz sahiline olan bir köye nisbet edilir. Burası Tuneys denilen bir yere yakındır. Ve oraya da Kas denilir.

Ebu Hamid de şöyle der: O, içerisinde ipek olan ve Mısır'dan getirilen elbiselerdir. *Cemul Cevami*'de der ki; Şeyhulislâm şöyle demiştir: Alimlerin hepsi içerisinde ipeğin olduğu elbiselerin haram olduğunda ittifak etmişlerdir. Bu saf ipek de değildir. Burada bunun açıklaması bitmiştir.

Buhâri, Ebu Davud, Nesai, Ömer *radiyallahu anh*'dan tahrir ederek şöyle aktarır: Allah Resûlü siyera (ipek ve başka kumaşla dokunan kumaş) elbisesinin satıldığını gördü. Ben peygambere dedim ki: Ey Allah'ın resûlü! Sana gelen heyetleri karşılarken ya da Cuma gününde bu elbiseden giysen nasıl olur? Allah resûlü şöyle dedi: "Bunu ancak ahiretten nasibi olmayanlar giyer."

Ebu Davud ve Nesai, siyera kelimesinin ipekle işlenmiş kıvrımları olan elbisedir demişlerdir. *Nihaye* kitabında siyera için içerisinden ipeğin olmuş olduğu elbiselerden bir türdür denilmiştir. O şerit halinde ipek olan elbiselerdir. İmamlar Ali *radiyallahu anh*'ın hadisinde bunu tahrir etmiştir.

Şeyhulislâm siyera ve kasi hadisi ile ipekten gözüke şeyin haram olduğuna dair delil getirmektedir. Çünkü onda şerit gibi olan yerlerin veya kenarında kayış gibi olan kenarların keten yada pamuk gibi şeyler ile dokunması gerekir. Bu gibi elbiselerde ipek görünmesinden dolayı nebi aleyhisselâm bunu haram kılınmıştır. Bu elbisede keten ve pamuk olan kısım az mıdır çok mudur ya da bunun ağırlığı ne derecededir diye sormamıştır. Halbuki genelde o dokumalarda genelde ipek az olur. Ama peygamber yine de onu yasaklamıştır. Ahmed ibn Hanbel'den nas olarak getirilen, ve onun eski arkadaşlarının söylediği, hazze elbisesi mübahtır ama sadece enlemesi olan kısmı hariçtir. *Cemul Cevami'* den aktarılanlar bitmiştir.

Hafız imamların belirtmiş olduğu şeye delalet eden naslardan biri de Bezzar ve Taberani'nin, Muaz ibn Cebel'den tahrir etmiş olduğu hadistir. Muaz b. Cebel şöyle der: Allah resûlünü ipekten yapılmış bir cübbe gördü ve şöyle dedi: "Bu kıyamet günü demirden bir halka yani tasma olacaktır."

Hafız der ki; bu hadisin ravileri sikadır. Müceyyebetun kelimesi ipekten yapılan cep anlamındadır. Cepten kasıt da yakadır der ve bitirir.

Böylelikle haram olanların yeşil ipek diye belirtilen şeylerdir. Bunları erkeklerin mutlak olarak kullanması caiz değildir. Çünkü bunlarda halis ipek vardır. Bunlarda dört parmak ipekten kat kat fazlası vardır. Bunu bu isimle isimlendirmesi izafetin açıklanması babındandır. Onu yeşil ipek olarak tarif etmek bu babdandır. İpekten gözüken şeyi kullanmak Ömer ibn Hattab'ın hadisine göre istisna edilen miktardan fazla olursa caiz değildir Ey Allah'ım! Bizi senin hidayetini kabul edip senin rızana tâbi olanlardan kıl.

Müminlerin emiri olan Ömer ibn Abdulaziz ne kadar da güzel söylemiştir:

Sünnetten sonra bir kimse için işlemiş olduğu dalaletle bir mazere-ti olamaz. Bu kişi kendini hidayet üzere sanda bile onun bir özü yoktur. Ebul Vefa ibn Ukayl, Fünun kitabında şöyle der: İslâm'ın en yüce menfaatlerinden ve dinin en yüksek kurallarından biri de iyiliği emredip kötülükten alıkoymak ve nasihat etmektir. Buna mükellef olan insanın

tahammülü zordur. Çünkü bu peygamberlerin makamıdır. Bunu üstlenen kişinin yapmış olduğu amel tabiata ağır gelir. İnsanlar bundan hoşlanmaz. Nefsinin arzusuna uyan insanlar bundan nefret eder.

Ahlaksız olan insanlar da buna buğz ederler. Bidatçı insanlar da buna çok kızarlar. Çünkü bunda sünneti ihya etme vardır. O şunu da dedi: Hak ehli hep sussa ve batıl ehli hep konuşmuş olsa o zaman insanlar görmüş oldukları şeyleri yapmaya başlarlar. Ve görmedikleri şeylere karşı çıkarlar. Ama dindar olan kişi sünneti ihya ettiği zaman insanlar ona karşı çıkar ve onun bidatçı olduğunu zannederler. Bizler bunu da görmüşüzdür.

Cemul Cevami' de şöyle geçer: Elbiselerden ve başka şeylerden haram olan ne ise onun satışı, dikişi ve ondan alınan para da haramdır. Bunun üzerine alimler kesin hükümlerini belirtmişlerdir. Bu aynı içki yapacak olan kişiye üzüm satışı gibidir. İpeğin satışı haramdır. Erkeğe altın ve gümüş ile dokuma yapacak bir insana ipeği satmak haramdır. Bu bizim arkadaşlarımızın hepsinin varmış olduğu bir hükümdür. Bundan kast edilen insanın onu giymesidir. Böyle bir durumda onu dikmek de parasını almak da haramdır. İbn Ebi Mecd şunu zikreder: ipekten kullanılması haram olan şey, ona şekil vermek, onu almak, satmak ve kullanmaktır. Çünkü burada günaha yardım etme vardır. Farzedelim ki insanlar münkeri terk etmiyor, onun münker olduğunu da bilmiyorlarsa bu bizim risaleti tebliğ etmemize ve ilmi açıklamamıza mani değildir. Bu bizim üzerimizden tebliğ görevinin vacipliğini düşürmez. Aynı şekilde iyiliği emredip kötülüğü yasaklamamanın vacipliğini de üzerimizden düşürmez. Bu Ahmed ibn Hanbel'in iki rivayetinden birinde böyledir. İlim ehlinin çoğu da bu görüştedir. Bitti.

Şeyh Abdullah Ebu Butayn şöyle dedi: Ben bu risaleye baktım ve asrımızda tek olan şeyhimiz şeyh Abdurrahman ibn Hasen şöyle der: "Ben bu yeşil ipek (ehdarul gazz) diye isimlenen şeyin haram kılınması ile ilgili rivayetin sahih olduğunu gördüm."

Allah azze ve celle bizi ve onu doğru yola iletсин.

Şeyh Abdurrahman ibn Hasen cevap verirken şöyle dedi: Yeşil ipek olan ve haram kılınan o şeye gelince; onu haram olduğunda bir şüphe

yoktur. Çünkü peygamber aleyhisselam ipeğin giyilmesini yasaklamıştır. Allah Resûlü "Bunu ahirette nasibi olmayan kişi giyecektir" der. Ayrıca "dünyada kim onu giyecek olursa ahirette onu giyemez" der.

Sahih'de şöyle geçmektedir. Allah resûlü İpeği aldı ve sağ eline onu koydu. Altını aldı sol eline koydu. Sonra da şöyle dedi: "Bu ikisi ümmetimin erkeklerine haramdır."

Ömer radiyallahu anh'in hadisinde peygamber aleyhisselam iki, üç, dört parmak ipeği haricindekini haram kılmıştır. Böyle bir istisna yapılmışsa o zaman o müstesna kılınan miktarla yetinilir. Dört parmaktan fazla olan ise haramdır. Bu miktarı aşma elbisede dağınık da olsa toplu da olsa cumhurun görüşü aynıdır. Bu da hadislerin zahir anlamıdır. Burada toplu olmasa bile yasaklamaya delalet eden şeyler vardır. Dolayısıyla sen bu haram kılınan şeyden sakın! Çünkü o haramdır. Eğer senin yanında böyle bir kumaş varsa sakın onu bir müslümana satma! Onu gayri müslimlere sat.

Şeyh Abdullah ibn Abdurrahman Ebu Butayn'e, ipek ve başka bir kumaş karıştırılan elbiseden soruldu. O da şöyle cevap verdi: Ashabın ipek karışımı ve başka bir şey karıştırılan şeyin giyilmesinin caiz olmadığı şey hakkındaki sözüne gelince; elbetteki ondaki yasaklama çözgüsü yani enlemesine olan kısmın ipeğin dışında bir şey ile yapılıp, uzunlamasına olan kısmı da ipek ve başka bir şey ile yapılandan dolayıdır. Bunların sözünün zahiri şudur: O bu şekilden başka bir şekil için alınmıştır.

Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e, erkeklerin siyah elbise giymelerinden soruldu. O da şöyle cevap verdi: Siyah elbise giymeye gelince, eğer bu o beldenin adetinden ise bunda bir sorun yoktur. Ancak bu siyah elbise ipek ise o zaman onu giymek caiz değildir.

Şeyh Abdullah ibn Abdülaziz el-Ankari'ye sarık giymek sünnet mi? Onunla ikal arasındaki fark nedir? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi: Sormuş olduğunuz sarık, mübah olan şeylerdendir. Allah ve resûlü onu giymeyi mubah kılmıştır. Ancak bunu giymekle kastedilen Allah resûlünün giyimine uyum sağlamak ise o zaman onu giymek müstehab olur. Bu aynı sarık şeklinde giymeden onun perçemini sarkıtmaya benzer. Ancak o zaman sarıkla ikal (arapların simit şeklinde kafalarına taktıkları şey) arasında

bir fark olmaz. Bundan dolayı bizim ashabımızdan olan ve onun dışındakiler şunu belirttiler ki; sarığın üzerine mesh edilmesinin şartı onun boğazdan da geçirilmesi yada sarkıtılmış olması gerekmektedir. Ancak o sargı şeklinde olursa onların yanında bunun üzerine mesh etmek caiz değildir. Allah resûlünün fiillerine yani, yemek, içmek ve giyim gibi konularda ona muvafakat etmeye çalışmak sünnettir. Bu sadece sarıkla alakalı değildir. Bu aynı alimlerin: Allah resûlünün yemek sünneti böyledir, içmek sünneti şöyledir, giyim şekli şu şekildedir, gibidir. Onlar bu konuda Allah resûlünden gelen sahih hadisleri aktarırlar.

İkal şeklinde olan sargıları sünnet yapmaya gelince; ben buna dair bir şey bilmiyorum. Bilakis o mübahtır, aynı giyilmesi mübah olan elbiseler gibi bir şeydir. Yani örf ve adet üzerine giyilen bir şeydir. Kim bunun sünnet olduğunu söylerse hata etmiş ve cahilce bir fetva vermiş olur. Dolayısıyla da böyle bir insanın sözü alınmaz. Böyle bir insanın cahilce saçma sapan şeylerle içini doldurmuş olduğu sözlerini almak caiz değildir. Bundan dolayı hangi şekilde olursa olsun mutlak olarak giymek, onu giymeyi İslâma girmenin bir alameti saymak, bundan dolayı dostluk ve düşmanlık yapmak, onu bir kural haline getirip, bunun yapılmasını sevmek, terk edilmesinden dolayı buğz etmek ve böyle bir şeye itikat etmek caiz değildir. Böyle bir şeyi şeriata nisbet etmek de caiz değildir. Bu benim bildiğim bir şeydir. Allah azze ve celle en iyisini bilir.

Şeyh Abdurrahman ibn Abdullah ibn Salim onun altına şöyle bir yazı yazdı ve onun içeriği de şu şekildedir: Abdullah ibn Abdülaziz el-Ankari'nin cevap olarak aktarmış olduğu şey haktır. Bizim de kendisini din olarak seçtiğimiz ve itikat ettiğimiz şey de doğrudur. İşte o da şudur:

Sarığa sarık denilebilmesi ve bu ismin ona kullanılabilmesi için onun boğazdan dolanması yada sarkıtılmış olması gerekir. Takke şeklinde olup kafanın bütün her yerini örtmesi gerekir. Bundan sadece açık olması adet olan yer müstesnadır. Bu aslında araplarda giyilmesi adet olan bir elbisedir. Bu aynı, rida, izar, pantolon gibi elbisedir. Bunlar kendisi ile şeriata belirlenmiş olduğu elbiselerden değildir. Kim bu sarıkları bizim anlattığımızdan farklı şekilde sünnete nisbet edecek olursa hata etmiş olur.

Aynı şekilde şeyh Muhammed ibn şeyh Abdullatif ibn Abdurrahman bir yazı yazmıştır ve onun içeriği şu şekildedir: Bu konu üzerinde duran kişi şunu bilsin ki; bizim arkadaşımız şeyh Abdullah ibn Abdülaziz el-Ankari'nin yazmış olduğu şey hakkında şüphe olmayan bir haktır. Çünkü sarıklar mübah olan arapların giydiği adet elbiselerdendir. Şeriatın belirlemiş olduğu sünnetlerden değildir. Allah resûlü ve onun ashabı da arapların giydiği gibi giyinirlerdi. Kim onu takke üzerine giyer veya boynuna dolar ve onun bir perçemini sarkıtacak olursa sünnete isabet etmiş olur. Onu bu şekilde giymiş olan birine karşı çıkılmaz. Onu giymeyi terk eden birine de karşı çıkılmaz. Ancak bu sarıkları meşru sünnetten yapmak hatadır. Ve Allah ve resûlünün şeriat olarak belirlemediği bir şeyde bidat ortaya koymaktır. Bu sarıkları din sahibi insanların şiarı olarak belirlemek de aynı şekilde hatadır. Hakkı bilmek ve hidayete tâbi olmak isteyen biri için sözlerinde, fiillerinde ve amellerinde adaletli olanı araştırması gerekir. Hüccetsiz bir şekilde hevaya tâbi olmaktan da sakınması gerekir.

Şeyh Süleyman ibn Sehman da şu şekilde yazdı: Ben şeyhlerin yazmış olduğu şeyleri düşündüm. Allah *azze ve celle* onları muvaffak kılsın. Ben insanların kendilerinin sonradan icat etmiş oldukları o sargılar hakkında şeyhlerin söylemiş oldukları şeyleri düşündüm. Ki o hak ve doğru olan kendisinde şüphe olmayandır. Çünkü bu insanların kendilerinin icat etmiş olduğunu ve Allah resûlünün sünnetinden zannettikleri sargılar, Allah resûlünün ve cahiliyyede ve İslâm'da arapların giymiş oldukları sarıklardan değildir. Arapların giydikleri başın tamamını örtüyor ve boğazı da sarıyordu. Onun ucunu iki omuzu arasına sarkıtmayı Allah resûlü sünnet olarak belirtmiştir. Sen şunu bil ki bunu yapmakla Allah resûlüne ve sahabesine uyma kast edilmemiştir. Eğer ona uyma kastedilmiş olsaydı onlar bunu takke üzerine sarar veya boğazına dolar yada ucunu sarkıtırlardı. Onlar ayrıca Allah resûlü ve sahabesinin giydiği rida, izar ve başka bir takım elbiseleri de giyerlerdi. Ancak onların gayeleri İslâm'ın şiarlarını bozmaktır. Bu dine giren kişinin özel bir elbisesi olduğunu dine giren ve girmeyenin buradan ayırt edileceğini kast etmektir. Alimler bu başı tamamen örten sarıkların kerahiyyeti hakkında konuştular. Çünkü o boğaza dolanmamıştır. Peki sen o zaman birbirine şekil bakımından benzemeyen ama isim bakımından aynı olan sarıklar hakkında ne dersin?

Şeyhulislâm, İktidau es-Sıratul Müstakim'de şöyle der: Meymune dedi ki: Ben Ebu Abdullah'ın sarığını çenesinin altında gördüm. Bunun dışındaki bir hal mekruhtur. Ve der ki; araplar sarıkları çenelerin altından itibaren sararlardı. Ahmed, Hasan b. Muhammed'in rivayetinde şöyle der: Sarığın boğazın altında olmaması çok mekruhtur. Ancak yahudiler, hristiyanlar ve mecusiler bu şekilde sarık sarar.

Onun bir şiar olmasına gelince Şeyhulislâm Furkan kitabında şöyle der: Allah azze ve cell'e'nin velileri ve muttakileri için onların zahirde mübah olan şeylerden ayırt edecek bir elbiseleri yoktur. Dolayısıyla eğer bir elbise mübah ise bu elbise müslümanın elbisesidir diğeri değildir diye bir ayırım yoktur. Eğer mübah ise saç kısıltmaz veya kesmez veya da örmez. O elbisenin içinde siddık insanlar da vardır, zındık insanlar da vardır.

Bu sargılardan kast edilen günümüzde tâbi olan adetlerden ve mübah olan şeylerdendir. Yoksa bu şeriatle yada dinle alakalı ibadetlerden olan bir şey değildir. Bu sargı hakkında meşhur ve bilinen şeyleri yazdım. Bu İrşadut Talib ila Ehemmeul Mutalip kitabında yazılıdır. Bunlar müstakil bir risalede de aynı şekilde yazılıdır. Kim bunu öğrenmek isterse bu kaynaklara müracaat edebilir.

Şeyh Abdurrahman ibn Hasan'a, erkeklerin zaferan sürülmesi hakkında soruldu. O da şu şekilde cevap verdi: Zaferan sürmenin caiz olduğuna dair deliller vardır. Buna karşı çıkılmaz. (Zaferan koku olarak da elbise olarak da kullanılır.)

Şeyh Sa'd ibn Hamd ibn Atik'e altınla süslenmiş hançerlerin giyilmesinden ve onun mübah mı haram mı olduğundan soruldu. O da şu şekilde cevap verdi: Allah'a hamd olsun. Allah resûlü Ebu Musa'dan varid olan hadiste altın giyilmesini erkeklere yasaklamıştır. Ve o şöyle buyurmuştur: "Altın ve ipek ümmetimin erkeklerine haram kadınlarına helal kılınmıştır."

İmam Ahmed, Tirmizi ve Nesai bunu rivayet etmiştir. Muhaddislerden bir bölümüde bunun sahih olduğunu belirtmiştir. Alimler erkeklere altının haram olduğuna dair bu hadisi delil getirirler. Bunda da az bir şeye ruhsat vardır. Mesela kılıcın kabzasındaki demirin altın olması gibi şeylerdir. Bu da kılıçtaki çividir. Yine Allah resûlünün kılıcının kabzasının altından olduğu rivayet edilir. Onun gümüşten olduğu da varit olmuştur.

İkna ve şerhinde şöyle dedi: Erkek için kılıcın kabzasındaki demirin altından olması mübahtır. Çünkü Ömer radiyallahu anh'ın bir kılıcı vardı ve kılıcında altın külçeden bir şeyler vardı. Osman b. Harif'de şöyle der: Onun kılıcında altından bir çivi vardı. Bunu Ahmed ibn Hanbel zikreder. İbn Akil şöyle der: Allah resûlünün kılıcının kabzası sekiz miskaldi. İmam el-Mübbe' kitabında bunu hatalı bulur ve der ki; o altın ve gümüşlendi. Tirmizi bunu bu şekilde aktarır.

İmam Muhammed Muğî kitabında İmam Ahmed'den kılıçtaki ruhsat ile ilgili rivayeti anlatır. Efram şöyle der: Ahmed'den Osman b. Hanif'in kılıcında altından bir çivinin olduğu rivayet edilir. Sonra da Ömer'den rivayet edileni zikreder. Sonra da Allah resûlünden rivayet edileni zikreder. Sonra da şöyle der: Ahmed'den bunun haram olduğuna delalet eden başka bir rivayet de vardır.

Efram dedi ki: Ben Ebu Abdullah'a dedim ki; eğer kılıcın düşmesinden korkulursa o zaman altın bir çivi yapılabilir. Bu dişlerde de aynıdır. Zaruretten dolayı altın diş ruhsat verilmiştir. Bitti.

İmam Ahmed bin Hanbel'den aktarılanın özeti, erkeğe altının mübah olması ile ilgili iki rivayet vardır. Bunlardan birisi onun az bir kısmının mübah olmasıdır. Diğerisi ise mutlak olarak yasaklanmasıdır. Delil olarak bizim aktarmış olduğumuz şey ve alimlerin sözlerinden de ortaya çıkan şu ki; çok altın ile süslenmiş olan hançeri takmak ve bu şekilde de kılıç kullanan ve bunları kullanmak yasaktır. Kendini şeriata teslim etmiş, hakkı arayan sünnete tâbi olan bir kişinin bu şekilde yapması ona yakışmaz.

FASIL

Şeyh Muhammed b. Abdulvehhab şöyle der: Beşinci şart necasetin bedenden, elbiseden ve namaz kılanan yerden giderilmesidir. Bunun delili de Allah azze ve celle'nin şu ayetidir:

“Elbiseni temizle”¹²⁰

Onun oğlu şeyh Abdullah'a şöyle soruldu. Namaz kılan biri elbisesinde necaset olduğunu unutursa o kişi bu namazı iade eder mi? O da şöyle cevap verdi: Namaz kılan bir kişi elbisesinde bulunan necaseti unutursa ve bu necaseti de namazdan sonra hatırlayacak olursa namazı iade etmesi gerekmez.

Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e, yolcu olan birinin elbisesine necaset isabet etse ve o suda bulamamışsa o zaman bu adamın durumu ne olacaktır? diye soruldu. O da şu şekilde cevap verdi: O kişi o elbise ile namazını kılar. Eğer su bulursa onu yıkar ve o necaseti giderir. Eğer kendisinin başka bir elbisesi varsa o temiz elbise ile namazını kılarak necaset olan elbiseyi terkeder.

Şeyh yine şu şekilde cevap verdi: Hasta olan birinin bedeninde necaset varsa ve bunu gidermeye de gücü yetmiyorsa o şekilde namazını kılar ve bu namazı iade de etmez.

Şeyh Said ibn Hacci şöyle cevap verdi: Bir kişi bedeninde veya elbisesinde necasetin olduğunu bilmeden namaz kılsa veya bunun olduğunu unutarak namaz kılsa, bunu da namaz kıldıktan sonra hatırlayacak olursa durum ne olur? Bu mesele de İmam Ahmed'den iki rivayet vardır. Birincisi, namazı bozulmaz ki bu İbn Ömer ve Ata'nın na'leyn hadisinde olduğu gibidir. Bu hadiste Allah resûlü ashâbı ile namaz kılariken ayakka-bılarını çıkardı. Sonra dedi ki: “Bana Cibril geldi ve ayakkabılarımda necaset olduğunu söyledi.”

Eğer namaz batıl olmuş olsaydı Allah resûlü namazı baştan tekrar kılardı.

İkinci görüş ise namazın iade edilmesidir. Bu da Şafiî'nin mezhebidir. Eğer kişi necaseti namaz anında hatırlarsa ve bunu çokça hareket etmeden giderebiliyorsa, ayakkabıyı, sarığı çıkarmak gibi, o zaman onu izale eder. Namazına da kaldığı yerden devam eder. Eğer necaseti gidermesi fazlaca hareket etmesine sebep olursa o zaman namazı batıl olur.

Şeyh Abdurrahman ibn Hasen şöyle cevap verdi: Namazın sahih olmama görüşü mezhebde en doğru olanıdır. Çünkü necasetten sakınmak namazın şartıdır. Ancak bu hadesten taharet meselesi gibi unutma yada bilmemekle düşmez. Bu insan üzerine bir borçtur.

İmam Ahmed'den şöyle bir rivayet vardır. Kişi bunu unuttur yada bilmezse o zaman namazı sahihtir.

el-İnsaf kitabında şöyle der: Müteahhirînin çoğuna göre sahihtir. Musannif ve Mecd'de bunu tercih etmiştir. şeyh Takyuddin de bu görüştedir ancak şöyle der: Bilmeyen kişi hakkında iki rivayet vardır. Ama unutan kişiye gelince imamdın bu konuda bir görüş yoktur.

İnsaf kitabında şöyle der: Sahih olan şudur ki, ihtilaf bilmeyen ve unutan kişi hakkındadır. Hüküm ikisi için de aynıdır. Mecd böyle demiştir. Müteahhirînin çoğu ihtilafları anlatmıştır. İmama tâbi olana gelince onun namazı sahihtir.

Şeyh Abdullah ibn Abdurrahman Ebu Butayn şöyle cevap verdi: Necaseti bilmeden yada unutarak namaz kılan kişi eğer bunu selam verdikten sonra hatırlayacak olursa bu konuda namazının sahih olması hükmü kuvvetlidir. Ama namazı iade etmesi daha ihtiyatlıdır.

Şeyh Hamd b. Atik'e, ihtilam olan ve sonrada guslünü alıp namazını kılan biri daha sonra zekerinde bir ıslaklık görürse ne olur? diye soruldu. O da şu şekilde cevap verdi: Eğer o namazda ıslaklık görürse abdest alır ve namazını kılar buna da gusül gerekmez. Eğer o ıslaklığı namazdan sonra görececek olursa namazını iade etmez.

Yine şu şekilde bir soru soruldu. Bir kişi idrar sıçradığını namazdan sonra hatırlayacak olursa ne olur? O da, namazı iade etmesine gerek yoktur, diye cevap verdi.

FASIL

Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e, içerisinde kabir olan bir mes-cid soruldu. O da şu şekilde cevap verdi: Eğer kabir mescid yapıldıktan sonra oraya konulmuşsa o zaman kabir kazılır ve mescidden uzaklaştırılır. Ama mescid kabir için yapılmışsa o zaman o mescid yıkılır. Orada namaz kılınmaz. Çünkü Allah resûlünden varid olan şudur ki; peygamber kabir-lerin üzerine mescid inşa edenlere lanet okumuştur. Böyle bir yerde de namaz sahih değildir. Kabirlerin olduğu yerde namaz caiz olmadığı gibi onların üzerinde de caiz değildir. Çünkü peygamber *aleyhisselam* kabris-tanlarda namaz kılmayı yasaklamıştır.

Yine şu şekilde cevap verdi: Kabirler üzerine yapılan mescidin yıkıl-ması gerekir ve orada namaz kılınması caiz değildir. Ancak mescid yapıldıktan sonra içine konan kabre gelince; o kabir oradan alınıp başka yere nakledilir.

Şeyh Muhammed ibn şeyh Abdullatif ibn Abdurrahman, şeyh Süley-man ibn Sehman şöyle cevap verdi: Taif mescidi İbn Abbas *radiyallahu anh*'ın mescidinin kuzey tarafındadır. O mescidde namaz kılmaya gelince; kabir ile mescid arasında yüksek bir duvar vardır. Bundan dolayıda kabir mescidin kubbesinin dışında kalmaktadır. Dolayısıyla orada namaz kılmak mekruh değildir. Ancak kabre gelince, oradaki kubbe yıkılırsa kabir oldu-ğu hal üzere bırakılır ve kazılmaz. Ancak onun üzerine yapılan bina yada buna benzer şeyler ortadan kaldırılarak kabir düz bir şekilde yapılır. Böy-lece de diğer müslümanların kabri ile aynı olur.

Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e, mescid için bir araziye ihtiyaç duyulacak olursa ne olur? diye soruldu. O da şu şekilde cevap verdi: Bir belde halkı mescid inşa etmek için bir insanın arazisine ihtiyaç duysa, mal sahibinden orayı satmasını isteseler, veya arazi sahibine orayı vakfetme-sini söyleseler ama adam bu araziye ne satmaya ne de vakfetmeye yanaş-mazsa o zaman zahir olana göre bu adama bir zorlama yapılmaz.

Şeyh Hasan ibn Hüseyin ibn şeyh Muhammed'e, deve ahırlarındaki ku-ralın ne olduğu soruldu. O da şu şekilde cevap verdi: Seve ahırlarındaki

kural, orası onların barınıp kaldıkları yerdir. Ahmed de orası için, su içip döndükten sonra onların toplandığı yerdir, dedi. Bazısı şunu da ilave etmiştir. Orası onların su içme için toplandıkları yerdir. Muğni de ve Şerhinde şöyle der: Birincisi daha doğru olandır. Yani onların su içtikten sonra toplandıkları yer ahırlarıdır. Yoksa onların geçerken konakladıkları yer onların ahırları değildir. Mübde' kitabında da böyle demiştir.

Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e, bir insanın içerisinde yemek ve kahve yapılan bir yerde namaz kılmalarında yada bu yerin çatısında toplanmalarının hükmü nedir? diye soruldu. O da şu şekilde cevap verdi: Ben böyle bir yerde namaz kılmada bir beis olduğunu bilmiyorum. Ancak kible olarak ateşe dönmezler. Bunların çatısı içinde durum aynıdır. Hiç bir şekilde bunda bir beis yoktur.

Şeyh Said b. Hacci'ye şöyle soruldu: Mescidleri, nakış, alçı ve kireç gibi şeyler ile süslenmek, oraya hasır sermek, oraları kokulamak caiz midir, değil midir?

O da şu şekilde cevap verdi: Mescidleri binasının aslına gelince, onda asıl olan peygamberin bina şeklidir. Sonra Ömer'in, Osman'ın bina şeklidir. Hüda kitabında şöyle der: Onların mescidi nasıl bina ettiği zikredildi. Onlar kerpiç ya da tuğla ile mescidi bina ettiler. Allah resûlü de onlarla birlikte mescidi inşa etmişti. Mescidin üç kapısı vardı. Mescidin direkleri hurma kütüğünden idi. Çatısı yapraksız hurma dalı ile örtülmüştü. Peygambere, çatı yapmayacak mısın? denildi. O da, "Hayır, bu ancak Musa as'ın çardağı gibi bir çardaktır" dedi.

Münteka kitabında şöyle dedi: O mescidleri kurma hususunda iktisatlı davranma babı diye bir bab aldı. İbn Abbas'dan rivayet edilen bir hadis de Allah resûlü aleyhisselam şöyle demiştir:

"Ben mescidleri yükseltmekle emrolunmadım."

İbn Abbas dedi ki; muhakkak ki sizler yahudi ve hristiyanların mescidleri süslediği gibi mescidlerinizi süsleyeceksiniz. Ebu Davud bunu rivayet etmiştir.

Enes radiyallahu anh'dan rivayet edildiğine göre peygamber şöyle dedi: "İnsanlar mescitleri ile övünmedikçe kıyamet kopmayacaktır." Tirmizi hariç beş kişi de bunu rivayet etmiştir. Buhâri der ki; Ebu Said şöyle demiştir: Allah resûlünün mescidinin tavanı hurma dallarından idi. Ömer ibn Hattab mescidin bina edilmesini emredip dedi ki: Tavanı insanları yağmurdan koruyacak şekilde yap ama sakın onu kırmızı veya sarıya boyayarak insanları fitneye düşürme!

Zehrafe, süsleme demektir. Oradaki zamirde mescide döner.

İbn Ömer şöyle demiştir. Allah resûlünün zamanında mescit ham kerpiç ile bina edilmiştir. Onun çatısı da hurma dalı ile kapatılmıştı. Direkleri de hurma ağacının gövdesi idi. Ebu Bekir radiyallahu anh peygamberi mescidin hiç dokunmadı. Olduğu gibi bıraktı. Ömer ibn Hattab ise onun üzerine bir takım şeyler ekleyerek onun üzerine yeniden bina etti. Sonra Oman radiyallahu anh onu değiştirdi. O mescide daha çok ilaveler yaptı. Onun duvarlarını nakışlı taşlar ve kireç ile bina etti. Onun direklerini de nakışlı taşlardan, tavanını da sac ağacından yapmıştır. Buhâri ve Ebu Davud'da bu şekilde geçmiştir.

İkna kitabında şöyle der: Mescidi altın ve gümüş ile süslemek haramdır. Eğer böyle bir şey yapılmışsa onun kaldırılması vaciptir. Mescidi nakşetmek, boyamak, süslemek ve bunun dışında namaz kılan kişiyi meşgul edecek olan şeyler mekruhtur. Ğuniyye kitabında ise mescidi kireçlemede bir beis yoktur, denmiştir.

Yani onu kireçlemek mübahtır. Kireçlemek de mescidi beyaz boyaya boyamak tır ve buda caizdir. Harisi bunu tashih etmiştir. Ahmed ibn Hanbel ise bunu uygun görmemiştir. O buna dünya süsüdür, demiştir. Bu konu bilindiğine göre artık soru soran kişi şunu bilsin ki; bir kişi mescid inşa etmek istediği zaman iktisat üzere onu bina etsin. Yani onda aşırılığa kaçmasın Çünkü mescidi süslemek mekruhtur. Kim de mescidi yeniden inşa etmek isterse Osman radiyallahu anh'ın kıssasında olduğu gibi ona karşı çıkılmaz. Mescide hasır sermeye gelince; Münteka'da halılar, sergiler ve diğer döşemeler üzerinde namaz kılma babı diye bir bab vardır. İbn Abbas radiyallahu anh Allah resûlünün halı üzerinde namaz kıldığını söylemiştir. İmam Ahmed ve İbn Mace bunu bu şekilde rivayet etmiştir.

Muğire bin Şube'den rivayet edildiğine göre Allah resûlü hasır ve tabaklanmış deri üzerinde namaz kıları. Ahmed bin Hanbel ve Ebu Davud bunu aktarmıştır.

Ebu Said el-Hudri Allah resûlünün yanına girdi. Ve o, ben Allah resûlünü hasır üzerinde namaz kılar ve secde ederken gördüm, dedi. Müslim bunu aktarmıştır. Meymune şöyle der: Allah resûlü hurma yaprağından yapılmış küçük seccade üzerinde namaz kılardı. Bunu cemaat rivayet etmiştir. Bitti.

Şeyh Takyuddin şöyle dedi: Seccade üzerinde namaz kılmaya gelince; insan seccadeyi tarikat haline getirirse, mescitlerde ve namaz kılınan başka yerlerde onsuz namaz kılmazsa bu mekruhtur. Peygamber sallallahu aleyhi vesellem, sahabe ve bu ümmetin selefleri namaz kılmak için özel bir seccade edinmemişlerdir. Onlar neresi olursa orada namaz kılarlardı. Namazı seccade ile kayıtlamak, yani seccadesiz namaz olmayacağına inanmak, bu ehli kitabın kiliselerde ki ibadet şekli gibi olur. Peygamber aleyhisselam der ki: "Yeryüzü sizin için temiz bir mescid kılınmıştır. Benim ümmetimden herhangi biri namaz vaktine ulaştığında onun mescidi ve temizleneceği yer bulunduğu yerdir."

Peygamber aleyhisselam küçük seccade üzerinde namaz kıları. Bu da hays denilen ve hurma yaprağından dokunan bir şeydir. Allah resûlü yerin hararetinden ve eziyetinden korunmak için onu secde edeceği yere serer ve onun üzerine secde ederdi. Çünkü Allah resûlünün mescidi sergili ve döşeli değildi. Onlar toprak, kum, çakıl taşı üzerine namaz kılarlardı. Halı ve sergi üzerine namaz kılmak ancak eziyeti defetmek içindir. Bunlar yer cisindendir. Allah azze ve celle bunu eziyeti gidermek için kılmiştir. Bu güzel bir şeydir. Bundan dolayı alimler er cinsinden olan hasır ve benzeri şeyler üzerinde namaz kılınabileceğinde ittifak etmişlerdir.

Yün, kıl ve buna benzer şeyler, yani halı, sergi, kadife halılar, içi astarlı olan şilteler üzerinde namaz kılmaya gelince; İmam Ebu Hanîfe, Şafî, İmam Ahmed gibi alimlerin çoğu buna ruhsat vermiştir. Sahabeden bir gruptan da bu aktarılmıştır. Bununla ilgili merfu hadislerde vardır. İmam Mâlik bunu kerih görmüştür.

Şu sabit olmuştur ki, Allah resûlü bu zikredilen şeyler üzerinde namaz kılmıştır. Alimlerin çoğu da bu konuda ruhsat vermiştir. Eğer mescidlerin sergileri olmaz deyip buna karşı çıkacak olan olursa o kişiden delil istenir.

Mescidleri kokulamaya gelince; Aişe radiyallahu anh şöyle demiştir: "Allah resûlü mahallelerde mescidlerin kurulmasını, temizlenmesini, hoş kokular sürülmesini emretmiştir."

Ebu Davud, Tirmizi, İbn Mace, Ahmed bunu rivayet etmiştir. İknâ kitabında şöyle der: Oraları perşembe günü süpürmek sünnettir. Oradaki çöpleri çıkarmak, temizlemek, orayı kokulayıp tütsülemek, Cuma günleri buhurdanlık yakmak sünnettir. Orada her gece kandillerin yakılması müstehaptır.

Yukarıda dur kelimesi geçmiştir ve bu da dar kelimesinin cemisidir. Bundan kastedilen de mahallelerdir. Yani peygamber aleyhisselam her mahalleye mescid kurulmasını emretmiştir. Bu da ev halkının namaz kılmak için bir yeri mescid edinmesi gibi her evin namaz kılmak için bir mescid edinmesidir. Bu da mescidlerin temizlenmesi ve kokulanmasına delalet eder. Allah azze ve celle en iyi bilendir.

Şeyh Muhammed b. Abdullatif ibn Abdurrahman ve şeyh Süleyman ibn Sehman şöyle cevap verdi: Mescidlerin kırmızı ve sarıya boyanması ve onların süslenmesine gelince; oralar ancak beyaz tuğla ile silinir. Yine aynı şekilde duvardaki yazı ve resimler bununla silinir.

Şeyh Abdurrahman ibn Hasan'a, mescide ayakkabılarla girmeye karşı gelen kişi hakkında soruldu. O da şöyle cevap verdi: Mescide ayakkabılarla girmeye karşı gelmeye gelince; bu anacak kişinin sünneti bilmemesinden kaynaklanır. Allah resûlünün ayakkabılar ile namaz kıldığı sahih rivayetler ile bize gelmiştir. Sahabede aynı şekilde yapmıştır. Allah resûlü bazı namazlarında ayakkabılarını çıkarmıştır. Şabe bunu görünce onlarda ayakkabılarını çıkardılar. Allah resûlü selam verince onlara "Niye ayakkabılarınızı çıkardınız?" diye sordu. Onlar da "Senin çıkardığını görünce bizde çıkardık" dediler. peygamber de "Bana cebrail geldi ve ayakkabılarımda bir necaset olduğunu söyledi." dedi.

Bu hadis mescide ayakkabılarla girmenin ve ayakkabı ile namaz kılmanın caiz olduğuna delalet etmektedir. Kişi bir necasete bastığını ve onlarda bir necaset olduğunu bilmediği sürece onlarla namaz kılabilir. Asıl olan temizliktir. Allah'a hamd olsun ki bu mesele açık ve net bir meseledir.

Şeyh Said ibn şeyh Hamd b. Atik'e Allah resûlünün "Yahudilere muhalefet edin ve ayakkabılarla namaz kılın." sözündeki hikmet nedir? diye soruldu.

Oda şöyle cevap verdi: Zahirî olan amellerde onlara muhalefet etmek gerekir. Çünkü zahiri amellerde onlara muvafakat etmek insanı onları dost edinmeye götürür.

Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e mescidlerin yün veya sergi gibi şeyler ile döşenmesinden soruldu. O da şöyle cevap verdi: Mescidlerin döşenmesine gelince; oralarda her türlü temiz olan yün veya halı gibi şeylerin olması caizdir.

Şeyh Abdullah Eba Butayn'e mescide erken gelip orada uyumaktan soruldu. O da şu şekilde cevap verdi: Mescide öğle namazı gibi önceden gelip orada uyumaya gelince; kişi mescide erken gelerek farz olan namazı beklemeyi kasteder, namaz vakti gelesiye kadar nafil namaz kılar, oturur Kuran okur ve Allah'ı zikreder, kişinin asıl kastı budur. Ama uyuklaması gelirse ve bununlada kaylule uykusunu kast etmemişse, yai buna niyetlenmemiş elinde olmadan uyumuşsa bu güzel olandır inşaallah.

Ama mescide gidip esasını ilk safa koyup, gücü yettiğinde namaz kılar ve sonra da uyursa yani orada uyumayı niyetine almışsa bu mekruhtur. Yani mescidi uyku yeri edinmek mekruhtur. Bunda en faziletli olan kişinin evinde kaylule yapmasıdır. Bir kişi uyku ihtiyacını giderir, temizlenir ve mescide öyle gider. Ama kişinin serinlemek yada başka bir amaçla akşam ve yatsı namazı arasında mescidin çatısında oturmasında bir beis yoktur.

Şeyh Muhammed bin şeyh İbrahim ibn Abdullatife, mescidde uzanıp yatmak ile Abdullah ibn Zeyd'in hadisinin arası nasıl cem edilecek? diye soruldu ki, Abdullah peygamberi mescidde uzanıp yatarken görmüştü.

Allah resûlü bunu yasaklarken kendisi yapmıştır. O da şu şekilde cevap verdi. Yasak hadisi avret mahallinin açılmasından emin olmayan kişinin durumu ile ilgilidir. Ama kişi avret mahallinin açılmayacağından eminse o zaman onun mescidde yatmasında bir beis yoktur. Bundan dolayı Abdullah ibn Zeyd'in hadisi buna hamledilir. *İkna* kitabında ise şöyle der: Bir kişinin pantolonu varsa onun mescidde uzanmasında bir beis yoktur. Ayrıca kişi avret mahallinin görünmeyeceğinden de eminse onun ayaklarını toplayıp oturmasında da bir beis yoktur.

Hafız Fethu'l Bari'de ; yasaklamanın neshini iddia eden kişinin sözünü zikrettikten ve onun sözünü de reddettikten sonra şöyle der: İki hadisin arasını cem etmek nesh edildiğini iddia etmekten daha evladır. Zahir olan şudur ki; Allah resûlünün bunu yapması onun caiz olduğunu gösterir. Aynı şekilde bu insanların toplanma vaktinde değilde istirahat anında da durum böyledir.

Buradan şu açığa çıkmıştır ki bu iki hadisin arasını cem etmenin iki yolu vardır. Birincisi; peygamberin bunu yapması onun caiz olduğunu açıklamak içindir. İkincisi de yasaklamanın tenzihen mekruh olduğunu göstermesidir. Bu hafız İbn Hacer'in açıklaması gibidir. İkincisindeki yasak, avret mahallinin açılmasında kendine güvenemeyen bir insanın durumu içindir. Allah en iyisini bilendir.

FASIL

Şeyh Muhammed b. Abdulvehhab şöyle der: Sekizinci şart kibleye yönelmektir. Bunun delili de Allah azze ve celle'nin şu ayetidir:

"Yüzünü göğe çevirip durduğunu görüyoruz. Hoşnut olacağın kibleye seni elbette çevireceğiz. Artık yüzünü Mescid-i Haram semtine çevir; bulunduğunuz yerde yüzlerinizi o yöne çevirin."¹²¹

Bazı kimselere hidayet noktasında kiblenin neshi ile ilgili zikredilen şey soruldu. İbn sa'd dedi ki; bize Haşim ibn Kasım haber verdi, bize Ebu Ma'ser, Muhammed ibn Ka'b el-Kurazi'nin şöyle dediğini haber verdi: Hiç bir nebi kiblede de İslâm'da da muhalefet etmemiştir. Ancak Allah resûlü Medine'ye geldiğinde Beytül Makdis'e doğru yönelmişti. Bir de Allah azze ve celle şöyle buyurmaktadır: **"Herkesin döndüğü bir yön vardır."**¹²²

Peki bu iki rivayetin arası nasıl cem edilecektir?

O şöyle cevap verdi: Peygamberler dinde ihtilaf etmemişlerdir. Bilakis onları dinleri birdir. Allah resûlünden sahih bir şekilde bu rivayet edilmiştir: **"Biz peygamberler topluluğunun dinleri birdir. Peygamberler anneleri farklı olan kardeşlerdir"**

Kibleye gelince onlardan bir kısmı diğerine asla muhalefet etmemiştir. Bilakis hepsi İbrahim'in kiblesine doğru dönmüşlerdir. Muhammed aleyhisselam'a gelince; O Medine'ye geldiğinde Beytül Makdis'in olduğu taraftaki kayaya doğru namaz kılması ona emrolundu. Buradaki amaç yahudilerin kalbinde ülfet olması ve Allah resûlünü tasdik etmeye biraz daha yakınlaşması içindi. Bundan dolayı on altı yada on yedi ay boyunca Allah resûlü bu şekilde namaz kıldı. Kabe onun atası İbrahim'in kiblesiydi. Onun Beytül Makdis'e dönmesi ortada bir maruziyet olmasından dolayıdır. Bundan dolayıda ortada herhangi bir zıtlık yoktur. Allah resûlü Kabe'ye yönelmeyi seviyordu. Çünkü Kabe onun ve atası İbrahim'in kiblesiydi.

121 Bakara, 144.

122 Bakara, 148.

Peygamberlerden muhalefet edenlere gelince; onlarda İbrahim *aleyhisselam*'ın kiblesine meyil ederek ona muvafakat etmişlerdir. Onlar Kabe'yi daha üstün görmüşlerdir. Çünkü yönelmede en faziletli ve asıl olan aslında Kabe'dir. Onların kalben İbrahim *aleyhisselam*'a muvafakat etmeleri gerçekleşmiştir. Bazı zamanlarda başka tarafa meyillenmek ve en faziletli olan tarafa yönelmek ile ihtilaf asla gerçekleşmemiştir. Onlar dinin aslında asla ihtilaf etmedikleri gibi kible meselesinde de ihtilaf etmemişlerdir. Allah en iyisini bilir ki Muhammed ibn Ka'b el-Kurazi' nin kastı budur. Buradan da Allah *azze ve celle*'nin "Herkesin döndüğü bir yön vardır" sözü açıklanmış olur. Yani her topluluğun her milletin yöneldiği bir kiblesi vardır. Viche (yön) kelimesi kendisine yönelinen şeyin adıdır. Ki o ona yönelmektedir. Sen bir şeyden yüz çevirdiğin zaman ona döndün denilir. Yani bunun manası şudur ki; her dinden olan her insanın Allah'ın emri ile yöneldiği bir yönü vardır.

Şeyh Muhammed b. İbrahim'e uçakta iken kibleye yönelme açısından uçakta namaz kılmanın hükmü soruldu. O da şu şekilde cevap verdi: Uçağa binen kişinin şu şekilde olması gerekir: Namazın şartlarına, vaciplerine ve rükünlerine güç yetirmesi gerekir. Eğer o bunları yapmaya güç yetirebiliyorsa o zaman onun namazı sahihtir. Eğer bunları yerine getirmeye güç yetiremiyorsa o zaman uçağın yere inmesinde bir zarar yoksa uçak yere iner. Eğer bu mümkünse o zaman namazı yerde kılması gerekir. Böyle bir durumda uçakta namaz sahih olmaz.

Eğer bu mümkün değilse ya da bunda bir zarar varsa veya bineğin üzerinde namazın sahih olabilmesi için bir takım özürler bulunursa o zaman kişi durumuna göre uçakta namazını kılabilir. Böylece gücünün yetmiş olduğu şeyi yapmış olur. Gücünün yetmediği şeylerde onun üzerinden düşmüş olur. Eğer kibleye dönmesi mümkünse kibleye döner. Uçak döndükçe o da kibleye doğru meyillenir. Bu tafsilatlar ancak farz olan namaz içindir. Nafile olan namaza gelince onun hükmü bellidir. Farz daki tafsilat nafile deki gibi değildir. Allah *azze ve celle* en iyisini bilir.

FASIL

Şeyh Muhammed b. Abdulvehhab şöyle dedi: Dokuzuncu şart niyettir. Niyetin yeri kalptir, bunu dil ile söylemek bidattir. Bunun delili ise; Allah resûlünün "Ameller ancak niyetlere göredir, her kişi için ancak niyet ettiği şey vardır." hadisidir.

Onun oğlu şeyh Abdullah'a, niyeti dil ile söylemenin sünnet olduğunu diyen bir kişiye sen ne dersin? diye soruldu. O da şu şekilde cevap verdi: Namazda niyeti dil ile söylemek sünnettir diyen bir kişinin sözü hata ve cahilliktir. Bunu söyleyen kişi hatalıdır. Çünkü sünnet Allah resûlünün bildirdiği şeydir. İbn Kayyim der ki; Allah resûlünden veya sahabenden birinden niyeti dil ile söylediğinde dair bir şey nakledilmemiştir. Dört imam ve onların dışındakiler de bunu müstehap olarak görmemişlerdir.

Ancak bunu Şafî ashabından sonradan gelenler ve başkaları müstehap saymışlardır ama onun mezhebindeki muhakikler ve başları onlara reddiye vermişlerdir. Allah resûlünün sözü hariç herkesin sözü alınır ve terkedilir. Alimler hatasına bir müslümanın tâbi olması yakışık almaz. Bilakis onların sözünü peygamber *aleyhisselam*'ın hidayet olan sözüne sunar. Onun sözüne hangisinin ki uygunsu onu alır, hangisinin ki de muhâlifse onu terkeder. Bu kimin sözü olursa olsun farketmez.

Bir imamın belirlenmesi ile ilgili soru sorulunca o da şöyle cevap verdi: Bir kişinin imam tayin etmesine gelince; kişi falancayı imam olarak belirledim ve ondan başkasının arkasında namaz kılmayacağım diye bir ayarlama yaptıysa ve namazı kıldıran kişi de onun belirlediği imam değilse o zaman bu kişinin namazı sahih olmaz. Çünkü bu kişi belirlediği şahıstan başkasının arkasında namaz kılmamaya niyet etmiştir. Ama onun niyeti cemaatle namaz kılma ise ve özel bir imam da belirlememişse, günümüzde mescidlerde görevli bir imamın olması hasebiyle, bu adam o görevli kişinin değilde başkasının arkasında namaz kılsa o kişinin namazı sahih olur. Çünkü bu adamın niyeti imamı belirlemek değil cemaatle namaz kılmaktır.

Aynı şekilde onlardan her biri arkadaşının imamı olmaya niyet edebilir mi? diye soruldu. Şu şekilde cevap verdi: Onlardan her biri arkadaşının imamı olmaya niyet ederse; bu konuda iki görüş vardır. Birincisi namazın sahih olmaması, ikincisi ise namazın sahih olmasıdır. Onlar tek tek kılarlar.

Yine şu şekilde soruldu: Onlar her biri cemaat olmaya niyetlenmiş ise ne olur?

O da şu şekilde cevap verdi: Onlar her biri cemaat olmaya niyetlenmiş ise, bu konuda da aynı önceki konuda olduğu gibi iki rivayet vardır.

Bazılarına ise şöyle soruldu: Namaza sonradan yetişen biri kendi gibi birine uyarsa ne olur? İki de imamla birlikte girmişken, ikisinden biri imamdı ayrıldıktan sonra arkadaşına imam olacağına niyet etmesi mi gerekir? Ya da bu sadece selamdan sonrası için midir? Çünkü selamdan sonra artık imamlık yapmanın vaktidir.

O da şu şekilde cevap verdi: Bu konuda İmam Ahmed b. Hanbel'in arkadaşlarının iki görüşü vardır. Kimisi de bu konuda iki rivayet anlatır. *el-İnsaf*'da şöyle geçer: İki kişi de namaza geç başlarsa ve biri arkadaşına imamlık yaparsa bu iki şekilde olur. Kimisi ihtilafı iki şekilde anlatır. İbn Teymiyye onlardandır. Onlardan biri bunun caiz olduğunu söyler ki zaten mezhebin görüşü de budur. *el-Musannif*, *eş-Şarih*, *Furu'* sahibi ve diğerleri ihtilafı anlatır ve derler ki; Bu istihlaf (imamın kendinde bulunan bir özürden dolayı cemaatten biri kendi yerine geçirmesi) üzere bina edilir. İstihlaf Hanbelî mezhebinde sahih olan görüşe göre caizdir. Bunun caiz olduğu *el-Veciz*, *el-İfadat ve el-Münevver* kitabında ve diğerlerinde kesin olarak bildirilir. Tashih ve Nazım kitabında da bunu sahihlemiştir.

İkinci görüş ise bunun caiz olmadığıdır. Mecd Şerhinde İmam Ahmed'in getirdiği nas bu şekildedir demiştir. Salih'in rivayeti de böyledir. Yine ondan şu şekilde bir ifade vardır: Biz istihlafı caiz kılmış olsak bile bu şekilde namaza geç kalan iki kişinin birbirine imamlık yapması caiz değildir. Mecdi şerhinde bunu tercih etmiştir. Bununla istihlafın arasını da ayırt etmiştir. Ama bizim yanımızda râcîh olan görüş birincisidir. Bunlar ister namaza imamla birlikte girmişken buna niyetlensinler isterse sonra niyetlensinler farketmez.

Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e, tek başına iftitah tekbiri alıp sonra cemaate katılan kişi soruldu. O da şu şekilde cevap verdi: Bir kişi tek başına namaza başlasa ve sonrasında cemaat gelse ve o da cemaate tâbi olsa, zahir olan iki rivayetten en sahih olanına göre namazın sahih olmamasıdır.

Şeyh Hamd b. Atik'e, tek başına farz namaza başlayan ve sonrasında gelen bir kişiye tâbi olan kişiden soruldu. O da şu şekilde cevap verdi: Bu Allah resûlünün sünnetidir. Ona, o kişi namazından bir şey kılmış olsa bile böyle midir? denildi. O da evet dedi.

Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e, bir özürden dolayı cemaat namazdan ayrılırsa o zaman ne olur? diye soruldu. O da, cemaatten bir özürden dolayı namazdan ayrılırsa o zaman imamın namazı sahih olur. Bu Muaz ibn Cebel'in hadisinde olduğu gibidir.

Şeyh Hamd b. Atikê, farz namazını kılmış ama daha sonra bir kavme kılmış olduğu namazı kıldıran birinin bu kıldığı kendisi için nafîle midir? diye soruldu. O da şu şekilde cevap verdi: Bunda bir beis yoktur. Muaz hadisi buna örnektir. Soru soran kişi ona, birisi ilk namazda da imam olsa da olur mu? diye sordu. O da, birinci namaz da imam olsa da olur, dedi.

Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e, namazı vaktinde kılan bir kişinin arkasına namazını kaza eden biri gelebilir mi? ya da nafîle namaz kılan birinin arkasına farz namaz kılan biri gelebilir mi? Öğle namazını kılan biri ikindiye kılan birine namaz kıldırabilir mi? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi: Namazı vaktinde kılan biri kaza eden birine imamlık yapabilir. Bize göre râcih olan da budur. Aynı şekilde râcih olan farz kılan biri nafîle kılan imamlık yapabilir. Bunun tam tersi de olabilir. Aynı şekilde öğle namazı kılan biri ikindi kılana imamlık yapabilir.

Şeyh Muhammed b. Abdulvehhab'a, namaz içerisinde iken abdestsiz olduğunu hatırlayan biri istihlaf yapabilir mi? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi:

Namaz da iken abdestsiz olduğunu hatırlayan biri istihlaf yapamaz.

Onun oğlu şeyh Abdullah'a, kişi önceden abdestsiz ise namaz esnasında istihlaf yapabilir mi? Namaz sahih olur mu? diye soruldu. O da şu

şekilde cevap verdi: İmam da öncesinden bir abdestsizlik varsa ve o namaza başlamışsa ve imam da istihlaf yapsa zahir olan o namazın sahih olmasıdır.

Bazısı şu şekilde cevap verdi: İmam namaza abdestli olarak gelse, namaz esnasında da abdesti bozulsa bu kişi kendilerine namazlarını tamamlaması için arkadan birini cemaate de imam yapar. İmamın arkasındaki halef olan kişi kıraate ve namaz fiillerine başlar. Eğer arkada imamlık yapacak sahih biri yoksa o zaman imam "namazınızı tamamlayın" diye cemaate seslenir. Cemaat deki herkes tek başına namazını tek başına kılarak tamamlar. İşte bu caizdir.

Şeyh Abdullah ibn Butayn şöyle cevap verdi. Fukahâdan, cemaatin namazı imamın namazının batıllığı ile batıl olur diyen kişinin sözüne gelince; onların muradı şudur: İmamın namaz içerisinde abdesti bozulursa namazı da bozulur, cemaat de bunu bilirse bundan dolayı da cemaatinde namazı bozulmuş olur. Alimlerin çoğu cemaatin namazının batıl olmadığı görüşündedir. Yani imamın namazı bozulsa da cemaatin namazı bozulmaz. Bu İmam Ahmed'in rivayetidir. İmam Mâlik ve Şafî de bu konuda muvafakat etmişlerdir.

Şeyh Abdullah ibn Abdullatif ibn Abdurrahman şöyle cevap verdi: İstihlafın imamın abdest sizliğinden önce olması gereklidir. Ama hades namazda yada namaza durmadan önce ise bu adamın istihlaf yapması sahih değildir. Dolayısıyla cemaatin namazı da bu şekilde bozulmuş olur. Allah en iyisini bilir.

Şeyh Abdullah ibn Abdülaziz el-Ankari şöyle cevap verdi: İmam da namazda iken abdestsizlik hali olmuş olduğunda alimler bu konu hakkında ihtilaf etmiştir. Kimisi istihlafın caiz olduğu ve cemaatin de kaldığı yerden namazı tamamlaması görüşündedir. Kimisi de ön ve arka avret mahallinden oluşan abdestsizlik durumu ile diğerlerini ayırt ederler. Ömer ibn Hattab'ın hadisini buna hamlederler. Kimisi de hadesin çıkma zamanı ile çıkmadığı arasını ayırt etmiştir. Kimisi de ön ve arka avret mahallinden oluşan abdestsizlik ile diğerlerinin arasını ayırt etmemiştir. Bana göre önden ve arkadan çıkan hadesten dolayı istihlaf olmaz. Ama Ömer ibn Hattab'ın hadisinde olduğu gibi başka bir hadesten dolayı istihlaf olur.

NAMAZIN SIFATI BABI

Şeyh Abdullah Ebu Butayn'e, kametten önce ve sonra dua etmek hakkında soruldu. O da şu şekilde cevap verdi: Kendisine uyulup tâbi olanlardan kimisi kametten önce dua etmiştir. Ama kametten sonra dua edilmesi ile ilgili hiç bir şey gelmemiştir. Dolayısıyla en evla olanı terk edilmesidir.

Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e, cematten bazısı birinci safı tamamlamadan ikinci safta saf tutarsa o kişilerin namazı sahih midir? Yoksa namazlarını iade etmeleri mi gerekir? diye soruldu. Oda şöyle cevap verdi: Onların namazı sahihtir, iade etmelerine gerek yoktur. Ancak onlara ilk önce birinci safı sonra arkasındaki safı tamamlamaları emredilir. Çünkü bu konuda hadisi şerifler varit olmuştur.

Ben zannediyorum ki şeyh Abdullah Ebu Butayn, Şeyh Takyuddin'in sözü ile alakalı bir meseleyi aktardı ki; O meselede cemaatin imamı kıraatini duyacağı bir yerde namaza durmalarıdır. Bu ikinci saf olsada üçüncü saf olsada farketmez. İkinci ve üçüncü safta durmak imamın kıraatini duyamayacağı bir yerde durmaktan daha iyidir. Onun bu şekilde durması birinci safın en köşesinde durmasından daha faziletlidir. Çünkü birinci ibadet sıfatıdır ki bu mekanı itibari ile daha faziletlidir. Bu bizim Kabe'ye yakın olup remeli yapmaktansa uzak olup da remel yapmayı tercih etmemiz gibidir.

Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e, emir olan birinin imamın arkasında bir yeri varsa ve bu kişi çoğu zaman oraya geliyorsa, ama bazen de iş, uyku yada başka bir sebepten dolayı gecikiyorsa, imam da bu sebepten dolayı cemaate meşakkat çıkarıyorsa, ama kıldığı zaman da emir imama beklemediği için kızırıyorsa durum ne olacak? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi: Emir cemaatin içi daralasıya kadar gecikiyorsa o zaman

mescidin imamı emiri beklemez ve namazı kılar. Emir kızmış bile o bunu umursamaz. Çünkü cemaatin çoğu mescide gelmiştir. İbadetin çoğu şari olan Allah resûlüne bağlıdır. Dolayısıyla bu konuda kimsenin gönlünün hoş tutulması olmaz. Bu emir de olsa başkası da olsa farketmez. Peygamberin sünneti üzere hareket edilir. Adetler şeriata tâbi olur. Çünkü şariat kendisine tâbi olunandır. Yoksa o başka bir şeye tâbi olan değildir.

İnsanları hiç bir şekilde memnun edemezsin. İmamın kendisi olmadığı zaman cemaat kendi namaz kılar. Peygamberin zamanında da durum böyleydi. Emire durum açıklanır ve bu durumun kesinlikle caiz olmayan bir iş olduğu onun aklına yerleştirilir.

Şeyh Muhammed b. Abdulvehhab şöyle dedi: Allah seni kendi itaatine yönlendirsin! Allah *azze ve celle* seni kendi koruması ile kuşatsın! Seni dünyada ve ahirette veli edinsin! Namazın ruhu, maksadı ve özü kalbin namazda Allah *azze ve celle*ye yönelmesidir. Sen kalbinle Allah'a yönelmeden bir namaz kılasan bu namaz ruhsuz bir cesede benzer. Bunun delili Allah *azze ve celle*'nin şu ayetidir:

“Vay o namaz kılanların haline ki onlar namazlarından gafildirler.”¹²³

Ayetteki *sehv* kelimesini vaktinden gafil olmak olarak tefsir etmişlerdir. Yani onu zayi etmek ve vacip olan şeyden gafil olmaktır. Kalbin şuursuz olmasıdır. Buna Sahih Müslim'deki şu hadis delalet eder. Allah resûlü *aleyhisselam* şöyle buyurdu: “İşte o münafığın namazıdır, işte o münafığın namazıdır, işte o münafığın namazıdır ki o güneşi bekler. Taki güneş şeytanın iki boynuzu arasına girdiğinde hızlıca tavuğun yem gagaladığı gibi dört rekâtı kılar ve Allah'ı da çok az zikreder.”

Burada peygamber *aleyhisselam* vaktin zayi edilmesini “güneşi bekler” şeklinde ifade etmiştir. Rukünlerin zayi edilmesini ise “kuşun gagalaması” gibi diyerek ifade etmiştir. Kalbin şuursuz olmasını ise “Allah *azze ve celle*yi az zikreder” ifadesi ile belirtmiştir.

Şeyh Abdullah ibn Muhammed'e, namazda ellerin kaldırılması soruldu. O da şöyle cevap verdi: Tekbir anında elleri kaldırmaya gelince;

peygamber aleyhisselam namazda üç yerde ellerini kaldırırdı. Birincisi iftitah tekbirinde, ellerini omuz hizasına kadar kaldırırdı. Rûku etmek istediğinde ve rûkudan başını kaldırdığında aynı şekilde ellerini kaldırırdı. Ellerini kaldırma işi bittikten sonra sağ elini sol elinin üzerine koyardı. Avucunun içi göbeğin altında olurdu. Sünen Ebu Davud Da Ali *radiyallahu anh*'in rivayetinde olduğu gibi; Ali *radiyallahu anh* şöyle demiştir: "Eli elin üzerine koyup göbek altına koymak sünnettendir."

Kimisi de şöyle cevap vermiştir: Namazda elleri kaldırmak ve sağ eli sol el üzerine koymak sünneti müekkededir. Çünkü bu peygamberden sabit olmuştur. Bu Sahah, Sünen ve Mesanid'de bir çok hadiste gelmiştir. Bunun en meşhur olanı ise Abdullah ibn Ömer'in hadisidir. Bu sıhhatinde ittifak edilen bir hadistir. Abdullah şöyle dedi: Allah Resûlü namaza başladığında, rûku yapmak istediğinde, rûkudan kalkınca ellerini kaldırırdı. Sağ eli sol elin üstüne koymaya gelince; Sahihi Buhârî'de Sehl ibn Sa'd hadisi vardır. O şöyle der: İnsanlara namazda sağ elini sol elinin bileğinin üzerine koyması emrolunurdu.

Namazda insanların istiftah (başlangıç duası) ve bunun delili soruldu. Şöyle cevap verdi: Dört sünnen kitabında Allah resûlünün "subhaneke Allahumme ve bihamdike, ve tebarekesmûke ve teâlâ ceddüke vela ilahe gayruke" ile istiftah yaptığı sabit olmuştur. Sahih Müslimde de sahih olarak gelen şudur ki Ömer *radiyallahu anh* sahabeden ensar ve muhacirlerin büyükleri nin huzurunda Allah resûlünün mescidinde insanlara bunları öğretmek için açıktan okurdu. Bundan dolayı İmam Ahmed b. Hanbel bu görüşü almıştır. Hadis ehlinden bazısı da bu görüşü almıştır. İmam Ahmed der ki; ben bu görüşü seçiyorum, eğer bir insan sübhaneke den başka bir dua ile istiftah yapacak olursa bu da sahihtir.

Şeyh Abdullah ibn şeyh *rahimehullah* şöyle cevap verdi: Yüzümü haka yönelerek yeri ve göğü yaratana çevirdim (veccehtü vechiye) duası da vardır. Bu dua ben müslümanlardanım olan kısmına kadar Sahih Müslim ve diğer hadis kitaplarında vardır. Bu dua iftitah tekbirinden sonra okunur. Fatiha okunmadan önce bu dua ile istiftah yapılır.

Şeyh Abdullah ibn Ebu Butayn şöyle cevap verdi: Namazda istiftah duasına gelince; farz namazda olsa nafilende olsa bu ancak birinci rekatta

meşrudur. Teavvuz yani euzu billahi mineş şeytanırracim demekte aynı şekilde böyledir. Şafii, farz yada nafilé namaz olsun her rekatta teavvuzu uygun görmektedir.

Şeyh Abdurrahman b. Hasen der ki; Allah resûlünün istiftahtaki "ve la ilahe gayruk" kelimesi senden başka ibadeti hak eden yoktur anlamını ifade eder. Bu benim söylemiş olduğum sözü teyid eder. İhlas kelimesinde takdir edilen ve muvahhid olan bir kişi la ilahe illallah dediği zaman Allah'tan başka hakiki ilah yoktur demek istemiştir. Burada mukadder olanda amel "la" dır. Ahfeş'in sözüne göre o onun haberi üzeredir. Sibeveyh'in sözüne göre burada "la" amel etmez. Ancak mübteda amel eder. Burada "la" ismiyle beraberdir. Ve mübteda olması hasebiyle ref mahallindedir. Buradaki maksat şudur ki; burada takdir edilen "hakkun" kelimesidir. Bu Hac ve Lokman suresine mutabıktır.

Şeyh Muhammed b. Abdulvehhab'ın çocukları şeyh Hasan ve şeyh Abdullah'a, besmelenin açıktan okunması soruldu. Onlar şöyle cevap verdiler: Bizim yanımızda aslanan ve doğru olan besmelenin açıktan okunmasının terkedilmesidir. Çünkü peygamberin ve onun arkadaşlarının fiilinde sabit olan budur. Ayrıca sahih kitaplarda, Sahihayn'de ve diğerlerinde zikredilen budur. Allah en iyisini bilir.

Yine aynı şekilde Şeyh Abdullah ibn Muhammed şu şekilde cevap verdi: Peygamberden gelen hadislerden çoğuna göre Allah resûlünün besmeleyi açıktan değil gizliden okuduğudur. Ancak açıktan okuyan kişiye karşı çıkılmaz. Çünkü kimi hadislerde peygamberin bunu açıktan okuduğu da vardır.

Kimisi de şöyle cevap verdi: Fukahâ şu konuda ihtilaf etmiştir. Besmele Fatiha ve diğer surelerden bir ayet midir? Ya da diğer surelerin dışında Fatihadan bir ayet midir? Ya da besmele Tevbe suresinin başı hariç diğer surelerin başına yazılan kendi başına mustakil bir ayet midir? Bu üç görüştür. Her bir görüşe alimlerden ayrı bir taife tâbi olmuştur. Bize göre râcih olan son görüştür. Yani Tevbe suresinin dışında her surenin başında bulunan Kur'an'dan bir ayeettir. İmam Ahmed b. Hanbel ve diğer hadis fukahâsı bu görüşe sahiptir.

Besmeleyi açıktan okumaya gelince; sahih hadisler peygamberin ve raşit halifelerin onu açıktan okumadığına delalet eder. Elbette ki bu bazı hadislerde rivayet edilmiştir. Buna en bariz örnek Enes ibn Malik'in hadisidir ki o Allah Resûlü de seferi ve mukim iken on yıl hizmet etmiştir. O şöyle dedi: Allah Resûlü, Ebu Bekir ve Ömer namaza başlarken Fatiha ile başlar ve besmeleyi okumazlardı. Bu her kıraatte böyleydi. Bu şu demektir ki; onların namazda ilk açıktan okuyarak başladıkları şey Fatiha idi. Ahmed b. Hanbel ve hadis fukahâsından bir grup ta bu görüşe sahiptir. Açıktan okumayı terketmek müstehap sayılmıştır. Ancak açıktan okuyan kişiye karşı gelinmez. Namazda kıraate gelince vacip olan başkasının değil Fatiha'nın okunmasıdır. Bu Fatihayı okumaya gücü yeten yani bunu bilen kişi için böyledir. Bunada Allah resûlünün "Fatihayı okumayan kişinin namazı yoktur" hadisi delil getirilir. Müslim Sahihinde onu tahriç etmiştir. Burada da açık delil vardır.

Şeyh Muhammed b. Abdulvehhab namazın maksatı ve özünü zikredip biraz daha anlattıktan sonra şöyle dedi: Sen bu konuyu anladığında namazın bir yönünü de anlamış olursun. O yön de Fatiha'yı okumaktır. Allah azze ve celle senin namazını günahlara kefarete olan makbul namazlardan kılsın! Fatihayı anlama yolunu sana en güzel şekilde açsın! Sahih Müslim de Ebu Hureyre'den gelen hadis şöyledir. Ebu Hureyre dedi ki: Ben Allah resûlünü şöyle derken işittim:

"Allah azze ve celle şöyle der: Ben namazı kulumla kendi aramda iki kısma böldüm, yarısı bana ait, yarısı da ona. Kuluma istediği verilmiştir: Kul: "Elhamdülillahi Rabbi'l-alemin, (Hamd alemlerin Rabbine aittir)" deyince, Aziz ve Celil olan Allah: "Kulum bana hamdetti." der. "er-Rahmanirrahim" deyince, Allah: "Kulum bana senada bulundu" der. "Mâlikî yevmiddin (ahiretin sahibi)" deyince, Allah: "Kulum beni tebcil ve ta'ziz etti (büyükledi)." der. "İyyakena'budü ve iyyakenestain (yalnız sana ibadet eder, yalnız senden yardım isteriz)" deyince, Allah: "Bu benimle kulum arasında bir (taahhüddür). Kuluma istediğini verdim" der. "İhdina's-sırata'l-müstakim sıratallezine en'amte aleyhim gayr'il-mağdubi aleyhim ve la'd-dallin. (Bizi doğru yola sevket, o yol ki kendilerine nimet verdiği kimselerin yoludur, gadaba uğrayanların ve dalaletle düşenlerin değil)" dediği zaman, Allah: "Bu da kulumundur, kuluma istediği verilmiştir" buyurur."

Kul bunu düşündüğü zaman bilir ki: Fatiha Suresi iki bölümden ibarettir. Baştan itibaren “Yalnız sana kulluk ederiz” kısmına kadar Allah için olan bölümdür. Yarısından sonra olan kısım ise kul içindir. Ve kul bununla kendi nefesine dua eder. Sen bir düşün ki Allah azze ve celle bu duayı öğretiyor ve kendisine bu şekilde dua edilmesini emrediyor. Kul her rekatta bu duayı tekrar ediyor. Allah azze ve celle de fazileti ve ihsanı ile duaya icabeti garanti ediyor. Eğer kul ihlaslı ve huzurlu bir kalp ile dua edecek olursa o zaman bir çok insanın neyi zayi ettiğini anlayacaktır. Şiirde de şöyle geçmektedir:

*Seni bir iş için hazırladılar, sen bunu anlayacak olursan.
O zaman sen nefsini gafil ve cahil insanlardan uzak tut.*

Bu yüce surenin manalarından bir kısmını ben sana zikrediyorum. Umulur ki sen ihlaslı bir şekilde namaz kılarırsın ve dilinle söylemiş olduğun şeyi kalbin de bilmiş olur. Çünkü dilin söylemiş olduğu şeye kalp bağlanamazsa o zaman o salih amel değildir. Tıpkı Allah azze ve celle'nin şu ayetinde olduğu gibi:

“Onlar dilleri ile kalplerinde olmayan şeyi söylerler.”¹²⁴

Ben “euzu billahi mineş şeytanirracim” ile başlıyorum, sonra da özet bir şekilde besmeleyi anlatacağım.

Euzu billahi mineş şeytanirracim kelimesinin manası, ben Allah'a sığınıyorum, ona dayanıyorum, bu düşmanın şerrinden Allah azze ve celle'nin cenabına sığınıyorum, onun bana dinim de ve dünyam da zarar vermesinden veya emrolduğum şeyi yapmaktan beni saptırmasından, yasaklandığım şeyi yapmaya da beni teşvik etmesinden Allah'a sığınıyorum, demektir. Kul namaz, kıraat ve bunun gibi hayırlı bir amel yapmak istediği zaman bunu okuduğunda bu dua kulu o hayırlı ameli yapmaya karşı hırslandırır. O zaman şeytanı def etmenin yolu euzu billahi mineş şeytanirracim demektir. Çünkü Allah azze ve celle ayetinde şöyle buyurmaktadır:

¹²⁴ Fetih, 11.

"Çünkü o ve yandaşları, sizin onları göremeyeceğiniz yerden sizi görürler."¹²⁵

Sen Allah *azze ve celle*'nin seni ondan korumasını istediğinde ona sığındığında bu kalbin huzuruna sebep olur. Bu kelimenin manasını iyi bil. Bu kelimeyi sadece dil ile söyleyen insanların durumu da böyledir.

Besmeleye gelince bunun manası, kıraate veya duaya yada başka bir şeye kendi gücüm yada çabamla değil Allah'ın adıyla başlıyorum, ondan yardım isteyerek, onun ismini teberrük ederek başlıyorum, demektir. Sen dini ve dünyevi her işinin başında besmele çek! Sen kendi nefsinde bunu gerçekleştirdiğinde ve kıraate başladığında besmele ile istiane yap ve her türlü çabadan ve değişiklikten beri ol! Böyle olduğu zmaan kalbin huzurundaki en büyük sebep gerçekleşmiş olur. Her türlü hayırdan engelleyen şeyleri de kovma gerçekleşmiş olur. *er-Rahman er-Rahim* kelimesi ise rahmet kelimesinden türetilmiş iki isimdir. Biri diğerinden daha mübalağlıdır. Bu *Allam* ve *Alim* kelimesi gibidir. İbn Abbas şöyle der: Bunun ikisi de ince ve hassas isimlerdir. Ama biri diğerinden daha hassastır. Yani çokça rahmeti olan Allah demektir.

Fatiha'ya gelince; o yedi ayettir. Üç buçuk ayeti Allah için üç buçuk ayeti kul içindir. Bunlardan birincisi "*elhamdu lillahi rabbil alemin*" dir. Şunu bil ki; hamd, ihtiyari olan bir güzele dil ile sena yani övgüdür. Burada dil ile sena sözü ile fiil ile yapılan senayı çıkarmış yani ayırmış oldu. Fiil ile yapılan övgü ise insanlar tarafından lisanu'l hal diye isimlenir. Bu şükür çeşidinden bir çeşittir. Onun "ihtiyari olan bir güzel" sözüne gelince; bu insanın kendi iradesi ile yapmış olduğu şeydir. Ancak insanın kendi fiili ile olmayan normal yani doğal güzellik gibi güzele gelince; buna karşı olan senaya medh denir. Hamd denmez.

Hamd ve şükür arasındaki farka gelince; hamd, güzelliği sayılarak övülen zata medhi ve senayı içine alır. Bu ister öven şahsa karşı bir ihsan, yani öven kişiye karşı ortada yapılmış bir şey olsun yada olmasın farketmez. Şükür ise; ancak ortada şükrü gerektirecek bir ihsan varsa o zaman olur. Bu açıdan bakıldığında hamd şükürden daha umumdur. Çünkü şükür

iyiliklere ve ihsana karşı yapılır. Şüphesiz ki Allah *azze ve celle* kendisinde bulunan güzel isimlerden dolayı kendisine hamd edilendir. Dünyada ve ahirette yapmış olduğu şeylerden dolayı da Allah hamd edilendir. Bundan dolayı Allah *azze ve celle* şöyle buyuruyor:

“Hamd, çocuk edinmeyen Allah içindir.”¹²⁶

“Hamd, yerleri ve gökleri yaratan Allah içindir.”¹²⁷

Şüküre gelince; o ancak ortada bir nimet verme olduğu zaman olur. Bundan dolayı da şükür kelimesi hamd kelimesinden daha hususidir. Çünkü şükür, kalp, el ve lisanla olur. Bundan dolayı Allah *azze ve celle* şöyle buyurmuştur:

“Ey Davud ailesi! Şükredin.”¹²⁸

Hamd ancak kalp ve lisan ile olur. Bu açıdan şükür çeşitleri yönünden daha umumidir. Hamd ise sebepleri yönünden daha umumidir.

“Elhamdu” ayetindeki elif ve lam harfine gelince; bu istiğrak içindir. Yani hamdin bütün çeşitleri bir başkasına değil sadece Allah'a aittir. Mahlukatin hiç bir etkisinin olmadığı şeye gelince, insanın yaratılması, gözün, kulağın yaratılması, yerin göğün, rızıkların yaratılmasına gelince bu gayet açıktır. Kulun övülmüş olduğu şeye gelince, mesela salih insanların, nebilerin, resullerin övülmesi gibi, iyilik yapan kişiye yapılan övgü gibi ve özellikle sana iyilik yapan kişiye övgü gibi, işte bunların hepsi de Allah *azze ve celle*ye aittir. Bu şu anlamdaki Allah *azze ve celle* o iyiliği yapanı yarattı, ona yapmış olduğu şeyi verdi, onu ona sevdirdi ve bunu yapmasına dair güç verdi. Dolayısıyla da bu açıdan bütün hamd Allah'adır.

“Alemlerin rabbi olan Allah içindir” sözüne gelince; Allah ismi rab-bimizin özel ismidir. Allah isminin anlamı ilah demektir. İlah ise ma'bud demektir. Mesela şu ayette olduğu gibi:

126 İsra, 111.

127 Enam, 1.

128 Sebe, 13.

“O yerde ve gökte Allah'tır.”¹²⁹

Yani O gökte de ma'buddur, yerde de ma'buddur.

“Göklerde ve yerlerde ne var ise o Rahmana kul olarak gelecektir.”¹³⁰

Rab kelimesine gelince; onun manası malik ve mutasarrıf demektir. Alemin kelimesine gelince; Allah'ın dışındaki her şeyin ismi alemdir. Bunun dışında ne olursa olsun yani melek, nebi, insan cin ve bunun dışında her şey, kendisi terbiye edilmiş olan yani kendisinin bir rabbi olanıdır. Üzerlerinde bir otorite vardır. Hepsi fakir ve muhtaçtır. Onların hepsi bir ve tek olan, ortağı olmayana dayanıp yönelirler. Ve O Allah Ganiyy ve Samed olandır. Bunu zikrettikten sonra “Mâlikî yevmid din” e geçti. Bir kıraatte “Meliki yevmid din” de vardır.

Mushafın başında olan ilk surenin başında Allah *azze ve celle* uluhiyeti, rububiyeti ve mülkü zikretti. Aynı şekilde mushafın sonundaki surede de Allah *azze ve celle* bunu zikretti.

“De ki, insanların rabbine, insanların ilahına, insanların melikine sığınırım.”¹³¹

Allah *azze ve celle* bu üç vasfını Kur'an'ın en başında, ve Kur'an'ın en sonunda toplu halde kulakları çnlatacak şekilde zikretmektedir.

Kendine nasihat eden bir kişi için bu konuya karşı dikkatli olması ve bu konuyu araştırıp iyice öğrenmek içinde tüm çabasını sarf etmesi gerekir. Bilmesi gereken konu da şudur ki; Allah *azze ve celle*'nin bunları Kuran'ın başında ve sonunda toplamasının sebebi kulların bunları bilmeye son derece ihtiyacı olduğundan dolaydır. Kulun unların arasındaki farkı da öğrenmeye dikkat etmesi gerekir. Çünkü her bir sıfatın diğerinden farklı bir anlamı vardır. Mesela Allah resûlü için Allah'ın resulü Muhammed, nebilerin sonuncusu, Adem oğullarının efendisi gibi vasıflar kullanılmıştır. Bunların hepsi diğerinden farklı bir manaya sahip olan vasıflardır.

129 Enam, 3.

130 Meryem, 93-94.

131 Nas, 1-2-3.

Sen Allah lafzının manasının ilah olduğunu bildiğinde, ilahında ma'bud manasında olduğunu bildiğikten sonra Allah *azze ve celle*ye dua ettiğinde, Kurban kestiğinde veya Allah'a bir adak adadığında sen şunu bilesin ki senin ilahın odur. Eğer sen iyi veya kötü bir mahluka dua ettiğinde, kurban kestiğinde veya adak adadığında bilesin ki senin ilahın odur. Her kim ömrünün bir kısmında Şemsan ve Tac gibi kimselere ibadeti sarf ederek onları ilah yerine koyacak olursa o İsrailoğullarının bildiği şeyi bilmiş olur. Ki onlar buzağıyı ma'bud edinmişlerdi. Onlar bu yaptıkları şeyi öğrenince ürküp korktular ve Allah *azze ve celle*'nin onlar hakkında zikretmiş olduğu şeyi söylediler:

“İsrailoğulları (yaptıklarına) pişman olup, gerçekten sapmış olduklarını görünce, “Eğer Rabbimiz bize acımaz ve bizi bağışlamazsa, mutlaka ziyana uğrayanlardan oluruz” dediler.”¹³²

Rab kelimesine gelince; bunun manası Malik ve mutasarrıftır. Allah *azze ve celle* her şeyin sahibidir. Ve onlar hakkında tasarruf hakkına sahiptir. Ve bu onun hakkıdır. Ancak bunu peygamber ile savaşan putperest kişiler de ikrar ediyordu. Allah *azze ve celle* Kur'an'ın bir çok yerinde onlardan bahsederek şöyle buyurmuştur:

“De ki: “Sizi gökten ve yerden kim rızıklandırıyor? Ya da işitme ve görme yetisi üzerinde kim mutlak hâkimdir? Ölüden diriyi, diriden ölüyü kim çıkarıyor? İşleri kim yürütüyor?” “Allah” diyecekler. De ki: “O hâlde, Allah'a karşı gelmekten sakınmayacak mısınız?”¹³³

Kim Allah'a sıkıntısının giderilip ihtiyacının görülmesi için dua ederse ve daha sonra bir mahluka dua ederse ve özellikle de duasında kendisini ona kulluğa nisbet edecek olursa, mesela duasında “Ben falanın kuluyum, Ali'nin kuluyum veya Zübeyr'in kuluyum veya nebinin kuluyum” gibi şeyler diyecek olursa bu kişi dua ettiği kişinin rububiyetini ikrar etmiş olur. Ali'ye, Zübeyr'e olan duasında onun bir hayır getirip şerri defetmesi için yaptığı duada ona karşı ubudiyetini ikrar ederek dua ettiği kişinin rububiyetini kabul etmiş olur. O kendisinin onun kulu olduğunu söyleyerek bunu yapmaktadır. O böyle yaparak o kişinin rububiyetini de

¹³² Araf, 149.

¹³³ Yunus, 31.

kabullenmiş olur. Böyle yapan bir insan Allah azze ve celle'nin alemlerin rabbi olduğunu ikrar etmemiştir. Bilakis onun rububiyetinin bir kısmını da inkar etmiştir. Kendine nasihatçi olup iyiliğini düşünen, böyle önemli meseleleri anlayıp kavrayan bir insana Allah rahmet etsin! İlim ehlinin sözlerini sorup araştıran insana Allah rahmet etsin! Onlar Sırat-ı müstakim ehlidirler. Onlar sureyi bu şekilde mi tefsir ettiler yoksa başka bir şekilde mi tefsir ettiler?

Melik'e gelince; bununla ilgili konuşma ileride gelecektir. Bu da Allah azze ve celle'nin "Mâlikî yevmiddin" yada bir kıraate göre "Meliki yevmiddin" ayetidir. Bunun manası bütün müfessirlerin yanında Allah azze ve celelnin şu ayetindeki tefsiri ile aynı anlamdadır:

"Din gününün ne olduğunu sen nereden bilirsin?

Evet, din gününün ne olduğunu nereden bileceksin?

O gün kimse kimseye hiçbir fayda sağlayamayacaktır. O gün buyruk, yalnız Allah'ındır."¹³⁴

Kim bu ayetin tefsirini bilirse, o günde mülkün Allah'a has kılınmasını anlarsa ki Allah azze ve celle bugün de o günde her şeyin Malik'idir, kişi böyle büyük bir meseledeki tahsis edilmeyi bu sebeple bilmiş olur. Kişi bunu bilmesi ile cennete girer ve bunu bilmemesi sebebiyle de cehenne- me girer. Bu öyle bir mesele ki kişi bu uğurda yirmi yıldan fazla ilim yolculuğunda bulunsa bu kelimeyi anlamının hakkını yerine getirmiş olamaz. Bunun manası ve buna iman, Kuran da açıkça ifade edilen şeyin manasını ve Allah resûlünün "Ey Muhammed'in kızı Fatıma! Senin başına Allah tarafından gelecek olan bir belayı ben def edemem" sözü nerede, Buseri'nin şu şiirinde ki sözler nerede?

*Ey Allah'ın resülü! Senin benim yanımdaki konumuna sığınırım,
Kerim olan Allah'ın Müntakim ismi aldığı zaman.*

*Benim Muhammed diye isimlendirilmiş olmamda,
Benim senin üzerinde bir zimmet hakkım vardır.*

Sen yaratılmışların içerisinde zimmetleri gözetenlerin en vefalısın,
Eğer o dönüş gününde lütfunla benim elimden tutmazsan,

O zaman bana vay ayağı kaymış adam de!

Kendi nefesine nasihatçı olan kişi bu beyitler ve bunların anlamlarını, kulların nasıl fitneye düştüğünü de düşünsün! Böylece de kendilerinin alim olduğunu zanneden insanların neye inandıklarını görsün. Onların sözlerini okumayı Kuran tilavetinin önüne geçirenler de onların bu durumunu bir görüp düşünsün! Bir insanın kalbinde bu beyitleri tasdiklemek ile Allah azze ve celelnin şu ayetini “O gün, kimsenin kimseye hiçbir fayda sağlamayacağı bir gündür. O gün emir yalnızca Allah’a aittir.”¹³⁵ tasdik etmek bir insanın kalbinde nasıl bir arada olabilir? Ve Allah resûlünün “Ey Muhammed’in kızı Fatıma! Senin başına Allah tarafından gelecek olan bir belayı ben def edemem.” sözü bu beyitle nasıl bir araya gelecek? Hayır, hayır Allah’a yemin olsun ki; bu söz ancak Musa’da sadıktır, Firavun da sadıktır, Muhammed de hak üzeredir, Ebu Cehil de hak üzere sadıktır diyen bir insanın kalbinde bir arada bulunur.

Hayır! Vallahi bunlar asla bir olmaz, ve bir araya gelmez
Ta ki karganın tüyleri beyazlayana kadar.

Kim bu meseleyi, burdeyi ve bunlarla meftun olan insanı da bilir se o zaman İslâm’ın da ne kadar ğarip olmuş olduğunu bilir. Ve bu kişi bilir ki düşmalık, kanlarımızın ve kadınlarımızın helal sayılması tekfir ve kıtalden dolayı değildir. Bilakis onlar ilk olarak bizi tekfir etmeye ve bizimle savaşımaya başlamışlardır. Allah azze ve celelnin şu ayatinde olduğu gibi:

“Allah ile beraber hiç kimseye dua etmeyin!”¹³⁶

“Onların yalvardıkları bu varlıklar, “hangimiz daha yakın olacağız” diye Rablerine vesile ararlar.”¹³⁷

“Gerçek dua O’nadır. O’nun dışında yalvarıp durdukları ise onlara hiçbir şeyle cevap veremezler.”¹³⁸

135 İnfitar, 19.

136 Cin, 18.

137 İsra, 57.

138 Ra’d, 14.

İşte bu “Mâlikî yevmiddin” in anlamlarından bir bölümdür. Müfessirleri hepsinin icma etmiş olduğu şey de budur. Allah azze ve celle onu benim sana belirttiğim gibi İnfitar suresinde tefsir etmiştir: “Gök yarıldığı zaman”¹³⁹

Allah azze ve celle seni doğruya yönlendirsın! Hak ancak batıl ile bilinir. Bu şu sözde olduğu gibidir. Bir şeyin zıddı ile ancak kendi ortaya çıkar.

Benim sana zikretmiş olduğum şeyi her an, her saat, her ay, her sene düşün! Öyleki bu sebeple meseleyi anlayıp atan İbrahim’in dinini, nebin Muhammed’in dinini anlamış olası. Kıyamette onunla beraber haşr olası. Dünyada bu tip insanların yoluna uyanların saptığı gibi kıyamet gününde de sen kevser havuzundan sapmayasın. Böyle insanların dünyada iken sıratı müstakimden ayakları kaydığı gibi seninde kıyamet günü sıratan geçerken ayağın kaymasın. Sen kalbinin huşusu, korkusu ve yalvarışıyla beraber Fatiha duasına devam et!

Allah azze ve celle’nin “Yalnız sana kulluk eder ve yalnız senden yardım dileriz” sözüne gelince; ibadet tam bir korku, zillet ve boyun eğmektir. Burada meful öne geçmiştir. Bu kelime de “ıyyake” kelimesidir. Öneme binaen ve hasr ifadesi vermesi için tekrarlanmıştır. Yani sadece sana ibadet ederiz, senden başkasına ibadet etmeyiz. Sadece sana tevekkül ederiz, senden başkasına tevekkül etmeyiz. İşte bu tam bir itattır. Dinin tamamı zaten şu iki anlam üzere döner. Birincisi şirkten beri olmak, ikincisi ise diğer insanların güç ve kuvvetlerinden beri olmaktır. Allah azze ve celle’nin “yalnız sana kulluk ederiz” sözü, yalnız seni tevhit ederiz demektir. Bunun anlamı sen ibadetinde rabbine hiç bir şeyi ortak koşmayacağına dair söz vermiş olmandır. Bu melek, peygamber yada bunun dışında bi şey olsun farketmez. Sen ibadetinde hiçbir şeyi Allah ile aranda aracı kılmayacağına dair bu sözünle söz vermiş oluyorsun. Allah azze ve celle’nin sahabeye dediği gibi:

“Onun size, “Melekleri ve peygamberleri ilâhlar edinin.” diye emretmesi de düşünülemez. Siz müslüman olduktan sonra, o size hiç inkârı emreder mi?”¹⁴⁰

139 İnfitar, 1.

140 Ali imran, 80.

Sen Fatihâ'nın bu ayetini bir düşün! Sen rububiyet hakkında sana zikretmiş olduğum şeyi bil ki; bu rububiyet Şemsan ve Tac gibi kimselere nisbet ediliyor. Sahabe bunu bu kimselere değil peygamberlere yapmış olsalardı bile İslâm'dan sonra kafir olmuş olacaktırlar. Öyleyse bu kimselere bunu yapan kimselerin hali nicedir sen bir düşün.

"Sadece senden yardım dileriz" sözüne gelince; bunda iki mesele vardır. Birincisi Allah'tan yardım istemektir. Bu da önceden tekrar edildiği gibi kulun ait olan yarısı kısmındandır.

Onun "Bizi dosdoğru yola ilet" sözüne gelince; bu apaçık bir duadır ki burada kulun Allah *azze ve celle* den bir nasibi vardır. Bu ona karşı bir yakıştır. Böyle bir isteği kendisine nasip etmesi için yalvarması vardır. Bir insana dünyada ve ahirette bundan daha faziletli verilecek bir şey yoktur. Allah *azze ve celle*'nin fetihten sonra Allah resûlüne söylediği gibi:

"Seni dosdoğru yola hidayet edeceğiz"¹⁴¹

Hidayet burada tevfik ve irşat anlamındadır. Kul bu meseleyi düşünmeye ne kadar ihtiyacı olduğuna bir bakıp düşünsün! Çünkü hidayet faydalı ilmi ve salih ameli içine alır. Bu da istikamet ve kemali, ayrıca da Allah *azze ve celle* ile karşılaşınca kadar sebat etmeyi kapsar.

Sırat, doğru yoldur. Müstakim ise kendisin de eğrilik olmayandır. Bundan kastedilen ise Allah *azze ve celle*'nin nebisine indirmiş olduğu dindir. Bu kendilerine nimet verilenlerin yoldur ki bu insanlar Allah'ın resulü ve onun sahabesidir. Ve sen her rekatta Allah'ın seni onların yoluna erdirmesini istiyorsun. Sen Allah'ı göstermiş olduğu yolun doğru bir yol olduğu noktasında tasdik edeceksin. Ona muhalefet eden hangi yol, hangi ilim hangi ibadet olursa olsun, o doğru değildir. İşte bu ayetteki vacip budur. Bu senin kalben inanman gereken bir meseledir. Mümin şeytanın hile ve aldatmasından sakınsın! Bu da mücmel olana inanmak ve mufassal olanı terk etmekle olur. Mürted olanların en kafiri bile Allah resûlünün hak üzere olduğuna inanmaktadır. Ona muhalefet edenin de batıl yolda olduğunu bilmektedir. Ama onların nefislerinin hoşuna gitmeyen bir şey

olduğunda ise Allah Teâlâ'nın şu ayetinde olduğu gibi “Onların bazısı yalanlıyor bazısı da öldürüyorlar”¹⁴²

“Gazaba uğrayanların ve sapıtanların yoluna değil” ayetine gelince; gazaba uğrayan, kendilerine kızılanlar, ilmiyle amel etmeyen alimlerdir. Sapıtanlar yani dalalete düşmüş olanlar ise ilimsizce amel edenlerdir. Birincisi yahudilerin ikincisi ise hristiyanların sıfatıdır. İnsanların çoğu bu tefsiri okuduğunda kendisine kızılanların yahudiler, dalalete düşenlerin de hristiyanlar olduğu gören cahil kimseler bu sıfatların yalnızca onlara has olduğunu zannederler. Halbuki o şunu ikrar etmektedir ki; rabbi ona bu şekilde dua etmesini ve bu gibi kimselerin yolundan da Allah'a sığınmasını farz kılmıştır. Subhanallah! Nasıl olur da Allah *azze ve celle* ona bunu öğretir, onun için bunu tercih eder ve sürekli bu şekilde dua etmesini ve ondan sığınmasını farz kılar. Halbuki onun bundan sakınmasına gerek yoktur. Çünkü onun düşüncesine göre o bunları yapmayacaktır. Halbuki bu Allah *azze ve celle* hakkında yapılan su-i zandır. Allah en iyisini bilir. İşte bu da Fatiha'nın sonudur.

Amin'e gelince bu Fatiha'dan değildir. Bu ancak duaya amin demektir. Bunun anlamı da ey Allah'ım kabul et demektir. Bunun Allah'ın kelamından olduğunu sanmaması için cahil olan kimseye amin kelimesinin Fatiha'dan olmadığını öğretmek gerekir.

Onun oğlu şeyh Abdullah cevap verdi: Fatiha'dan sonraki amin deme meselesine gelince; Allah resûlünden sabit olan şudur:

“İmam “dalalete düşenlerin değil” dediği zaman siz de amin deyin. Çünkü semadaki melekler amin derler. Kimin amin demesi meleklerin demesine denk gelirse onun geçmiş günahları affedilir.”

İmam ve cemaatin bunu açıktan söylemesi sünnettir.

Bazısı şöyle cevap vermiştir: Amin demek sünneti müekkededir. Peygamber *aleyhisselam* “gazaba uğrayanların ve dalalette olanların yoluna değil” dediğinde amin demeyi sesli olarak yapardı. Ebu Hureyre'nin sahih bir hadisinde peygamber *aleyhisselam* şöyle der:

“İmam gazaba uğrayanların ve dalalette olanların yoluna değil” dediğinde sizde amin deyin. Kimin amin demesi meleklerin demesine denk gelirse onun geçmiş günahları affedilir.”

Alimler bunun müstehap olduğunda icma etmişlerdir.

Bazısı şöyle sordu: Namazda vacip olan kıraat ne kadardır? Bunun delili nedir?

Şöyle cevap verdi: Burada vacip olan başkasını değil Fatiha'yı okumaktır. Bu öğrenmeye gücü yeten insan içindir. Bunda şunu delil getirirler. “Fatihayı okumayan kimsenin namazı yoktur.”

Müslim bu hadisi Sahih'inde tahrir etmiştir. Bunda apaçık bir delil vardır.

Şeyh Hamd b. Atik'e, bir sureyi bir rekatta, iki kere okumanın hükmü soruldu. O da, bunda bir beis yoktur, diye cevap verdi.

Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e, iki secde arasında ne denileceğine dair soruldu. O da şu şekilde cevap verdi: Kişi iki secde arasında oturduğunda şöyle der: Rabbim' Beni bağışla, bana hidayet et, bana merhamet et, beni rızıklandır, bana afiyet ver, beni bağışla.

Tahiyyattan sorulunca o şöyle dedi: Tahiyyatın şekline gelince; bizim tercih etmiş olduğumuz şey Sahihayn de ve bu ikisinin dışındakilerden Allah resûlünden sabit olan şeydir. Elbette ki Allah resûlü Kuran'dan bir sure öğretir gibi teşehhüdü öğretirdi.

“الَّتِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَاةُ وَالطَّيِّبَاتُ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.”

“Bütün ta'zimler, övgüler, duâlar, sâlih amel ve ibâdetler Allah içindir. Ey Nebi! Allâh'ın selâmı, rahmeti ve bereketleri senin üzerine olsun. Selâm, bize ve Allah'ın sâlih kullarının üzerine olsun. Şehâdet ederim ki Allah'tan

başka hak ilah yoktur. O birdir ve hiçbir ortağı yoktur. Yine şehâdet ederim ki, Muhammed Allah'ın kulu ve elçisidir."

Sonra kul Allah resûlüne salat ve selam eder, sonra kolayına gelen duayı okur ve selam verir.

Şeyh Muhammed b. Abdulvehhab şöyle dedi: "التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ" cümlesdeki tahiyat kelimesinin içerisinde boyun eğmek, ruku, el bağlayıp zelil bir şekilde durmak, huşu, devamlılık, baki olmak gibi şeyler vardır. "الصَّلَوَاتُ" ise dualardır. Bunun başında ise iki şehadet gelir. Havf, reca, havf, rağbet ve rahbet, inabe, tevekkül, kurban ve adak bu kısımdandır. "الطَّيِّبَاتُ" kelimesinin ilk başı namazdır. Ayrıca hac, zekati oruç, iyiliği emredip kötülükten alkoymaktır. Ayrıca Allah azze ve celle'nin öğretmiş olduğu cihat, infak, kelam gibi amellerdir. Bunların hiç birinde başkalarının değil bir melek veya bir nebinin bir hakkı yoktur. "السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ" kelimesine gelince; bunun manası selamet, rahmet ve bereket ile dua etmektir. Bu kişinin önce kendisi sonra da göklerde ve yerde bulunan her salih kul için dua etmesidir. Sonrada bunu iki şehadet ile bitirir.

Şeyh Abdullatif ibn Abdurrahman ibn Hasen'e teşehhüdden kalkınca elleri kaldırmak hakkında soruldu. O da şu şekilde cevap verdi: Bu burada sabittir. Bu abdullah ibn Ömer hadisinde vardır. Aynı şekilde İmam Ahmed'in tahric ettiği Ali radiyallahu anh hadişsinde sabittir. O bunu Müsned'de tahric etti. Aynı şekilde Sünen de İbn Mace, Ebu Davud ve Nesai'nin hadislerinde de sabittir. Ve bu İmam Ahmed'in ashabının yanında en sahih rivayetlerdendir.

FASIL

Şeyh Abdurrahman b. Hasen bir cevabı sırasında şöyle der: İbn Kayyim şöyle dedi: Allah Resûlü *aleyhisselam* namazdan ayrılması, sonra oturması, cemaate dönmesi ve ümmeti için okunmasını söylediği zikirler ve ondan sonraki kıraatler ile ilgili fasıl:

Allah Resûlü *aleyhisselam* selam verdiği zaman üç kere: “أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ” derdi. Sonra: “اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ. تَبَارَكْتَ يَا ذَلْجَلَالُ وَلَا كِرَامَ” “Allah'ım sen selamsın. Selamet de sendendir. Ey celâl ve ikrâm sâhibi sen münezzehsin, sen yücesin” derdi.

O kibleye karşı ancak bu duayı okuyacak kadar dururdu. Sonrada hemen cemaate doğru dönerdi. Bazen sağ tarafına bazen e sol tarafına dönerdi.

İbn Mesud *radiyallahu anh*, Allah resûlünü sol tarafına dönerken gördüm, dedi.

Enes *radiyallahu anh*, Allah resûlünü çoğu kez sağ tarafına dönerken gördüm, dedi. Rivayetin birincisi Sahihayn de ikincisi ise Müslim de geçmiş tir.

Abdullah ibn Ömer *radiyallahu anh* şöyle dedi: Allah resûlü *aleyhisselam* namazdan sonra sağ ve ya sol tarafına dönerdi. Sonra cemaate yüzünü döner, bir tarafa yönünü dönüp bir tarafa dönmemezlik etmezdi. Sabah namazını kıldığında güneş doğuncaya kadar olduğu yerde kalırdı. Her farz namazın ardından

“لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ اللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ، وَلَا مَعْطَى لِمَا مَنَعْتَ، وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ”

“Allah'tan başka ilah yoktur, o tektir ve onun ortağı yoktur, mülk onundur, hamd onadır ve o her şeye kadir olandır. Allah'ım! Senin verdiğini esirgeyecek yoktur, senin engellediğini de verecek olan yoktur. Senin yanında itibar sahibine itibarı fayda vermez” derdi.

Tirmizi, Nesai, el-Yevm vel-Leyle adlı kitaplarında İmara İbn Şeybe'den merfu olarak şu hadisi aktarırlar: Her kim

“لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَ لَهُ الْحَمْدُ، يُحْيِي وَ يُمِيتُ، وَ هُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ”

zikrini akşam namazının ardından söylerse Allah onu sabaha kadar koruyacak koruyucular gönderir.”

Tirmizi, bu garip bir hadistir, demiştir. Bu iki hadisi şerif sabah ve akşam namazından sonra on kere yukarıdaki zikri okumakla ilgili aslı hadislerdir. Bu iki hadis bunun müstehab olduğuna dair hüccettir. Bundan dolayı da alimler bunu müstehap görmüşlerdir. Ve onu namazın arkasından yapılması müstehap olan zikirler babında zikretmişlerdir. Namaz kılan bir kişi de sabah ve akşam namazından sonra bu zikri okur.

Soru soran kişinin bu Allah resûlünün ve sahabesinin yapmış olduğu bir şey midir? sözüne gelince; bize Allah resûlünün böyle bir fiili olduğu ulaşmamıştır. Ancak bizim yanımızda sabit olan bu konu ile ilgili teşviki ve bunu yapan kişiye büyük bir ecrin olduğunu belirtmesidir. Bu da müstehap olması açısından yeterlidir. Sünnette bunun benzerleri çoktur. İbadetlerden herhangi bir şeye teşvik eden hadisler gelmişse ve şâri de o teşvik ettirmişse, Peygamber aleyhisselam'ın onu yaptığı varit olmasa bile bu amelin müstehap olduğu sabit olur. Hadisleri düşünen bir insan bunu bilebilir. Bu konuda alimler arasında hiç bir ihtilaf yoktur. Alimler arasındaki ihtilaf ancak farz namazlardan sonra zikrin açıkça yapılmasının müstehap olmasındadır. Çünkü Buhâri ve Müslim'de İbn Abbas'dan gelen bir hadiste Allah resûlünün zamanında namazdan sonra zikrin açıkça yapılmasının var olduğu aktarılır. İbn Abbas der ki; “İnsanların namazdan ayrıldıktan sonra bunu açıktan yaptıklarını biliyorum.” Alimler bundan dolayı ihtilaf ettiler. Acaba en faziletli gizli yapılması mıdır ki; imamlara tâbi olanların yanında meşhur olan budur. Yoksa bu sahih hadisten dolayı açıktan okumak mı daha faziletlidir.

el-Furu' adlı eserde şunu der: Seleften ve haleften kimisinin sözünde olduğu gibi zikri açıktan yapmak müstehap mıdır? Bizim şeyhimiz de bunun müstehap olduğunu mu söylemiştir yoksa müstehap olmadığını mı söylemiştir? Ebu Hasan b. Battal ve bir takım kişiler bunu şöyle aktar-

mişlardır. Bu kendi mezheplerine tâbi olunan imamların ve başkalarının sözüdür. Bizim arkadaşlarımızın kelamının zahiri farklıdır. Ancak burada bir ihtimal ortaya çıkar. O da ta'lim kastı olursa o zaman onu açıktan yapar ve sonra onu böyle yapmayı terk eder. Şafî'ye muvafakat ederek durum böyledir. Şafî, İbn Abbas'ın bu haberini buna hamleder. Onun sözü burada bitmiştir.

Özet olarak namazlardan sonra peygamberden gelen zikirlerin açıkça yapılmasının müstahap oluşuyla ilgili ihtilaf bu şekildedir. İbn Abbas'ın bu hadisi onun müstehap olduğunu göstermektedir. Sadece tehlilleri açıktan söylemek vardır diğerlerini değil demeye gelince; biz böyle bir şeyin aslını bilmiyoruz. Ancak İbn Abbas'ın nakli bize Allah resûlünün döneminde zikrin açıkça yapıldığını ispat edince tehliili söylerken de sesi yükselmenin delili sabit olmuş oldu. Çünkü varit olan zikirleri içinde bu da vardır. Bu zikri söylerken sesi yükselten insana karşı çıkılmaz. Bilakis ona namazdan sonra zikir yaparken sesi yükseltmenin müstehap olduğu söylenir. Bunu gizli yapan kişiye de karşı çıkılmaz. Çünkü bu alimler arasında ihtilafı olan meselelerdendir. Onlardan her biri kendi içtihatları ile bir şeyler söylemiştir.

Şeyh Said b. Haccı şöyle cevap verdi: Bu konu ile alakalı bir çok hadis vardır. Hısn adlı kitapta da bu mevcuttur. Sabah ve akşam namazlarından sonra bu tehliilin hadisi de zikredilmiştir. Mu'cem Taberani Sağır'inde bunu rivayet etmiştir. İbn Sin'in *Amelul Yevm vel-Leyle* kitabında da zikredilmiştir. Müşkilat'ül Mesabih'de Abdullah İbn Ğanem'den Nebi aleyhisselam'ın şöyle dediği aktarılır: "Kim namaz kıldığı yerden ayrılma-dan önce sabah ve akşam namazından sonra dizleri üzerinde

"لا إله إلا الله وحده لا شريك له له الملك وله الحمد بيده الخير يحيي ويميت وهو على كل شيء قدير"

zikrini on kere söylerse o kişi için on iyilik yazılır ve on kötülüğü de ondan silinir. On derece yüceltilir ve her türlü sıkıntıdan ve şeytan dan da korunmuş olur. Şirkin dışında hiç bir günah ona ulaşmaz. Ve o kişi en faziletli ameli işleyen kişi olur. Ancak ondan daha faziletli amel işleyen kişi hariç"

Ahmed ibn Hanbel ve Tirmizi bunu Ebu Zer'den "Ancak şirk" bölümüne kadar bunu aktarır. Ancak akşam namazı ifadesini ve hayr onun elindedir ifadesini zikretmez. Bu ancak hasen, garip ve sahih hadistir, der.

İkna adlı eserde şöyle geçer: Bir kimsenin sabah ve akşam namazından sonra konuşmadan on kere "لا إله إلا الله وحده لا شريك له له الملك وله الحمد وهو" zikrini söylemesi müstehaptır. Nevevî Ezkar kitabında Ebu Zer'den şunu aktarır. Elbette ki Allah resûlü şöyle dedi: "Kim namaz kıldığı yerden ayrılmadan önce sabah ve akşam namazından sonra dizleri üzerinde

"لا إله إلا الله وحده لا شريك له له الملك وله الحمد يحيي ويميت وهو على كل شيء قدير"

zikrini on kere söylerse o kişi için on iyilik yazılır ve on kötülüğü de ondan silinir. On derece yüceltilir ve her türlü sıkıntıdan ve şeytan dan da korunmuş olur. Şirkin dışında hiç bir günah ona ulaşmaz."

Tirmizi, bu hadis sahihtir, der. Akşam namazından sonraki zikirler ile alakalı buna benzer şeyler zikredilmiştir. Bitti.

İmam ve cemaatin on kere bu tehlili açıkça okumalarına gelince; selefın böyle yaptığına dair alimlerden hiç bir söz duymadım. Ancak insanlar bunu kabul edip bununla da amel ettiler. Her bilenin üzerinde bir bilen vardır. Allah en iyi bilendir. Namazlardan sonra zikri açıkça yapmaya gelince; İbn Abbas'tan şu aktarılır: "Ben nebi aleyhisselam'ın namazının bittiğini tekbir getirmesi ile bilirdim." Abdullah ibn Zübeyr de şöyle der: "Allah resûlü selam verdiğinde sesli olarak

"لا إله إلا الله وحده لا شريك له، له الملك وله الحمد، وهو على كل شيء قدير. لا حول ولا قوة إلا بالله، لا إله إلا الله، ولا نعبد إلا إياه، له النعمة وله الفضل وله الثناء الحسن، لا إله إلا الله مخلصين له الدين ولو كره الكافرون"

zikrini söylerdi. Müslim bunu rivayet etmiştir.

Şeyh Takiyyuddin İbn Teymiyye der ki; tesbih, tahmid ve tekbiri namazın peşinden açıkça söylemek müstehaptır. Bitti.

Mübde' kitabında namazdan sonra zikrin müstehap olmasını aktardıktan sonra, bunları açıktan okumak müstehaptır, der. İbn Battal, kendi mezheplerine tâbi olunulan insanlardan bunun tam tersini aktarır. Bizim ashabımızın sözü de bu konuda farklıdır. Bunu Furu' kitabın da da aktarır ve der ki; bu ancak öğretim kastı ile olur, sonra da onu terk eder.

Şeyh Abdullah Eba Butayn şöyle cevap verdi: Sabah ve akşam namazından sonra tehlili açıktan okumaya gelince; özellikle bunu tasdik eden bir şeyi ben bilmiyorum. Ancak alimler namazdan sonra meşru olan zikirlerin açıkça okunması hakkında ihtilaf etmişlerdir. Fakat şu zikir olacak ama bu zikir olmayacak diyede bir ayrıma gitmemişlerdir.

Aişe radiyallahu anha'nın "Namazında niyazında sesini fazla yükseltme, fazla da kısma, ikisinin arasında bir yol tut"¹⁴³ ayeti ile ilgili "Bu ayet dua manasındadır" sözü hakkında kimileri şöyle sordu: Allah'a duada ayet lafzının indirilmesinin anlamı nedir? Halbuki dua da gizlilik daha faziletlidir. Bizim ayetin manasın dan anladığımız şey ise; İbn Abbas'ın sözüdür. O, bu ayet peygamberin ashabına namaz kıldırırkenki kıraatiyle ilgilidir, demiştir. Müşrikler bunu duyduklarında Kur'an'a ve onu indirene sövdüler. Açıktan okunduğu zaman da böyle ise o zaman nasıl olacak?

Şöyle cevap verdi: İbn Abbas'ın sözüne gelince bu cumhur ulemanın varmış olduğu bir görüştür. Bu ayetin iniş sebebi Allah resûlünün namazda kıraatini açıkça okuması sebebiyledir. Allah azze ve celle bunu yapmasını yasaklıyor. Bunun sebebi de Kureyş kafirleri Kur'an'ı iştimesin, işittiklerinde de onu indirene ve onu getirene yani peygambere sövmesinler diredir. Ama onu kendi bile duymayacak kadar alçak sesle de okumamalıydı. Yani ne yüksek sesle ne de kendi duymayacak kadar kısık sesle okumamalıydı. Bilakis ikisinin de ortası olmalıdır ki İbn Abbas ve ona muvafakat eden alimlerde böyle söylemişlerdir.

Aişe radiyallahu anha dedi ki; buradaki dua şer'i değilde lugavi namaz hakkında nazil olmuştur. Bu dua şer'i olana dahildir. Ancak bu ayeti kerime dua sebebi ile nazil olmuştur. Dolayısıyla kişi bunu alışlagelmişin dışında yüksek bir sesle de okumaz, kendi duymayacak kadar kısık bir sesle de okumaz. Bilakis ikisinin arasında bir ses ile okur. Dolayısıyla iki mana da haktır.

Elbette ki Nebi *aleyhisselam* Allah onu nehy edinceye kadar kıraati açıktan duyulacak şekilde okurdu. Aynı şekilde duası da kendi duyacağı kadar bir sesle idi. Namazda ve diğer zikirlerde olduğu gibi bunda da surum bu şekilde idi. Buradan kast edilen duanın yalnızca kendi duyacağı şekilde kısık sesle yapılması daha faziletlidir gibi bir anlam olmaz. Bunu kimse bu şekilde söylememiştir. Allah *azze ve celle* Kuran olsun, dua olsun, zikir olsun farketmez genel anlamda zikirler için şu şekilde demiştir: **“Sen rabbi-ni kendi içinde zikret.”** Alimler bunun manasının sır yani gizli anlamında olduğunu söylemişlerdir. Kendin duyacağın kadar bir sesle **“Yalvararak, gizli bir şekilde, açıktan bir söz ile değil”**¹⁴⁴ Bizim için bu şuna delalet eder ki asıl olan kendi duyacağı şekilde duada vasat olmaktır. Dua eden (namaz kılan) kişi imam olmadığı zaman, onun arkasında amin diyen bir cemaat olmadığı sürece kişi kendi duyacağı şekilde okur. Ama eğer imamsa arkadakilere duyulacak şekilde açıktan okur eserde de bu şekilde gelmiştir.

Şeyh Abdullah Eba Butayn'e, kalp ile zikir mi yoksa dil ile zikir mi daha faziletlidir? diye soruldu.

O da şu şekilde cevap verdi: Zikre gelince, hem kalp hem dil ile olan zikir daha faziletlidir. Eğer ikisinden biri ile yetinilecek olunursa kalp ile olan daha faziletlidir. Çünkü böyle yapmak riyadan uzak kalmaktır. Marifet, muhabbet, havf, reca, murakabe, tazim ve bunun dışındaki şeyler dil ile yapılmadığından dolayı kalpte meydana gelir. Dolayısıyla netice itibarı ile kalp ile yapılan zikir dil ile yapılandan daha faziletlidir. Bundan dolayı da bunun eciri ihtilafsız yazılır. Aişe annemizden gelen esere gelince; soru soran kişinin söylediği gibi ben böyle bir şeye muttali olmadım. Ancak Aişe *radiyallahu anha*'dan gelen hadis şu şekildedir: Allah resûlü *aleyhisselam* şöyle dedi: **“Hafaza meleklerinin duymayacağı şekilde yapılan gizli zikir onların duymuş olduğu zikirden yetmiş derece daha fazladır.”** İbn Ebi Dünya bunu rivayet etmiştir. Aynı şekilde onun senediyle rivayet etmiştir. Dedi ki: Hacca ibn Dinar, Ebu Ma'şer'e zikri gizliden yapan bir adamı sordu ve melekler bunu nasıl yazar? dedi. O da, onlar rüzgar gibi bir şey bulur ve onu yazarlar, dedi. Ahmed ibn Hanbel, Sa'd ibn Vakkas'ın hadisini rivayet etti. O dedi ki; Allah resûlü *aleyhisselam* şöyle dedi: **“Zikrin en hayırlısı gizli olanı, rızkın en hayırlısı yeterli olanıdır.”**

Soru soran kişinin “namaz kılmak mı Kur’an okumak mı daha faziletlidir?” sözüne gelince; bu fazilet ibadetlerin cinslerine göre değişir. Namaz genel itibari ile Kur’an okumaktan daha faziletlidir. Çünkü namaz dediğimizde bütün hepsini içine alır. Kıraat de zikir cinsinden daha faziletlidir. Zikir ise duadan daha faziletlidir. Ama kimi zaman vakitlerine göre bu değişir. Nasıl ki sabah ve ikindi namazından sonra namazın dışında dua, zikir ve kıraat meşrudur, çünkü o daha faziletlidir. Kimi zaman insanın zahiri ameli ile de bu değişir. Rükuda ve secdede zikir böyledir. Çünkü orada meşru olan kıraat değil zikir ve duadır.

Şeyh Abdurrahman b. Hasen ibn Şeyh’e farz namazlardan sonra elleri kaldırıp dua etmek ile ilgili soruldu. O da şöyle cevap verdi: Farzlardan sonra elleri kaldırıp dua etmek sünnetten değildir. Şeyhulislâm İbn Teymiyye bu şekilde bir nakil gelmediğinden dolayı buna karşı çıkmıştır.

Şeyh Abdullah ibn Abdurrahman Eba Butayn şöyle cevap verdi: Farzlardan sonra insan kendi ve Allah azze ve celle arasında dua ederse bu güzeldir. Elleri kaldırıp dua etmeye gelince peygamberden böyle bir şey varit olmamıştır. En doğru hidayet nebi *aleyhisselam*’ın irşatıdır. Ben ellerini kaldırsa bile bunu yapan kişiye karşı çıkmam.

Şeyh Said ibn Hacci şöyle cevap verdi: Dua yaparken elleri kaldırmaya gelince bu konuda bir çok hadis vardır. Buna karşı çıkan ancak cahildir. O Suyuti’nin topladıklarını zikreder ve şöyle der: İbn Hacer el-Askalani namazın dışında dua ederken ve kunutta ellerin kaldırılmasının sünnet olduğunu zikreder. İbn Receb *Erbain*’in şerhinde elleri kaldırmamanın şekli ile bir çok şey zikreder.

Namazdan sonra imam ve cemaatin hep birlikte ellerini kaldırıp dua etmesine gelince; bu konuda fakihlerin sika bir sözünü görmedim. şeyh Takiyyuddin der ki: Allah resûlünün ve cemaatin namazdan sonra dua ettikleri görülmemiştir. Bilakis hadislerde geldiği gibi onlar namazdan sonra Allah *azze ve celleyi* zikrederler.

Şeyh Abdullatif ibn şeyh Abdurrahman şöyle cevap verdi: Namazda dua ederken elleri kaldırmaya gelince; peygamberden sabit olan şey, o namazda gayretli olduğunda ellerini kaldırır. Ama bu namazla alakalı

fiillerden değildir. Sünneti bilmeyen bir insan onun namazla alakalı olduğunu zanneder. Ancak Allah resûlünün ve sahabesinin namazdan sonra bunu sürekli yaptıklarına dair herhangi bir şey aktarılmamıştır.

Şeyh Salih ibn Muhammed eş-Şeşri şöyle cevap verdi: Bil ki; bu fiil Allah resûlü ve sahabesine ait değildir. Daha sonradan gelen tabiinde öyle yapmamıştır. Kendisine güvenilen fakihlerden hiç birinden de böyle bir şey aktarılmamıştır. Allah *azze ve celle* bu dini söz ve amel bakımından gönderilenlerin efendisinin dili üzere tamamlamıştır. Şeyhulislâm bunun bidat olduğunu zikretmiştir. ecidli şeyh ve alimlerde bu şekilde fetva vermişlerdir. şeyh

Abdullah Ebu Butayn ve diğerleri de bunlardandır. Onların sünneti alma ve amel etme noktasında ne kadar istekli oldukları herkes tarafından aşikardır. Onlar cahillerin yaptıkları gibi sünnetleri zayi edecek kadar da aşırıya gitmezler. Yasaklanmış bidatleri yapma gibi bir hataya da düşmezler. İbadetin aslı Allah resûlünün emri üzeredir. Bir ibadet ancak peygamberin fiili, emri ya da takriri ile sahih olur. Bu soru sorulan meslede de bunların hiç biri yoktur.

Özetle elleri kaldırma meselesine gelince; bu peygamber den çeşitli yollar ile sabir olmuştur. Suyuti peygamberin gerek söz gerek fiili şeylerinde kırktan fazla yerde bunun peygamberden sadır olduğunu zikreder. İbn Recep bunu özet olarak zikreder. Onların elleri kaldırma ile ilgili ihtilaflarını da zikreder. İnsanların çoğu onlara muhalefet etse bile bir müslümanın selef salihine uyması gerekir.

Şeyh Süleyman b. Sehman şöyle cevap verir: Farzlardan sonra dua etmeye gelince; bu ancak elleri kaldırmadan sahih hadislerde varit olan zikirler ile olur. Bu Buhâri ve Müslim de ve diğer kitaplarda varid olmuştur. şeyh Muhammed b. Abdulvehhab ve ona tâbi olanlar buna karşı çıkmazlar. Ehl-i hadis de buna karşı çıkmamıştır. Eğer dua, günümüzdeki insanların çoğunun yaptığı gibi zikredilen hadislerden başka bir şekilde ise o zaman şeyhulislâm bununla ilgili soruya şöyle cevap verir: Allah resûlü böyle bir şey yapmamıştır. Günümüzdeki insanların sabah ve ikindi namazından sonra yaptıkları gibi beş vakit namazda cemaat olanlarda böyle bir şey yapmamışlardır. İmamlardan hiç biri de bunu müstehap görmemiştir.

Şeyh Abdullah ibn Abdurrahman Eba Butayne, namazın arkasından Ayetel Kürsi'yi okumakla ilgili rivayet soruldu. Öyleki böyle yapan kişinin ruhunu başkası değil Allah azze ve celle kabz edecektir. Ali radiyallahu anh'dan merfu olarak gelen hadise gelince; Ayetel Kürsi'yi kim okursa onun cennete girmesine sadece ölüm engeldir. Bu durum nasıldır?

O şöyle cevap verdi: Ayetel Kürsi'nin fazileti hakkında gelen hadisler gelince; Bunlardan sahih ve sabit olanı da vardır, sahih ve sabit olmaya da vardır. Her namazdan sonra Ayetel Kürsi'yi okuyanın ruhunu Allah azze ve celle kabz edecektir hadisine gelince; bu hadis sahih değildir. Ali radiyallahu anh'dan Ayetel Kürsi'yi kim okursa onun cennete girmesine sadece ölüm engeldir hadisine gelince; zahir olan bu hadisinde sahih olmamasıdır. Nesai, İbn Hibban'dan o da Ebu Umame'den şunu rivayet eder: Allah Resûlü şöyle buyurdu: *"Ayetel Kürsi'yi kim namazdan sonra okursa onun cennete girmesine sadece ölüm engeldir."*

İbn Kayyim şöyle dedi: Şeyhulislâm'dan bana ulaşan şudur ki; O ben her namazdan sonra bunu unutkanlık yada bunun benzeri bir şeyin dışında hiç bir zaman terk etmedim, dedi. Bizim şeyhimiz Ebu Haccac el-Mezzi'de Buhârî'nin isnadının şartı üzere bu sahihtir, der. İbn Kesir ise; İbn Merdevi bunu Ali, Cabir, Muğire ve bunun gibilerden rivayet etmiştir, ama onların isnadı zayıftır, der.

Şeyh Abdullatif ibn Abdurrahman'ın iki oğlu şeyh İbrahim ve Şeyh Abdullah'a, Şeyh Süleyman ibn Sehman'a, Ayetel Kürsi'yi okumaya devam etmekten soruldu.

Şöyle cevap verdiler: İmam ve cemaatin gizliden Ayetel Kürsi'yi okumaya devam etmesi konusunda Şeyhulislâm İbn Teymiyye şöyle cevap verdi: Ayetel Kürsi'yi namazın peşinden okumayla ilgili gelen rivayet hadistir ama zayıftır. Kendisine güvenilen kitap ehlinde hiç kimse bunu rivayet etmemiştir. Bununla da şer'î bir hükmün sabit olması mümkün değildir. Ancak imam ya da cemaat bunu kendi içlerinden okurlarsa bunda bir sorun yoktur.

Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed şöyle cevap verdi: Alimlerin kitap ve sünnetten seçmiş olduğu zikirlerin okunması da ve buna devam

etmede hiçbir sakınca yoktur. Zikirler, Allah Resûlüne salat ve selam, istiğfar, Kur'an tilaveti ve bunun gibi şeyler şer'an matluptur. Kişi buna itina gösterirse bu yaptığından dolayı ecir alır. Kul bunu ne kadar artırırsa o kadar sevabı bollaşır. Ancak bunların meşru olması, aşırılığa ya da tahrife gidilmemesi gerekir. Allah azze vecelle şöyle buyurmaktadır:

"Rabbinize yalvararak ve gizli olarak dua edin."¹⁴⁵

"Güzel isimler Allah'ındır. Onlarla ona dua edin."¹⁴⁶

Nevevî Ezkar kitabını toplayarak ne de güzel yapmıştır! İsteyen kişi için onda yeterli zikirler vardır.

Ona, sabah namazı vakti girdikten sonra namazdan önce virdin okunması yeterli midir? O saatte Kuran'ın kıraati mi yoksa vird mi daha efdaldir? Namazdan önce vird okunması yeterli değildir sözünün aslı nedir?

Şöyle cevap verdi: Sabah namazı öncesi eğer imam gecikecek olursa virdin okunması güzel ve yeterlidir. Ama kişi namazdan önce Kuran okursa ve namazdan sonra da virdini okursa buda güzeldir. Sabah namazından önce virdin yeterli olmadığına dair söylenen sözün bir aslını olduğunu bilmiyorum.

Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e, ders anında kibleye sırt dönülür mü? İmamla cemaat arasında bir fark var mıdır? Halka olmak vacip midir? diye soruldu. O da şu şekilde cevap verdi: Ders anında kibleye sırt dönüp oturmaya gelince bunda bir sorun olduğunu bilmiyorum. Bu kişi insanlara ders anlatsa da anlatmasa da fark etmez. Kibleye sırtını dönüp oturmasında bir sorun yoktur. Alimler bu konuda Peygamber aleyhisselam'ın isra gecesi İbrahim aleyhisselam'ı Beyti Ma'mur'a doğru yaslamış olarak gördüğünü delil getirirler. Ancak en faziletli olan kişinin salih amel işlerken kibleye doğru oturmasıdır. Ama kibleye sırtını dönerek oturan kişiye de karşı çıkılmaz. Ders anında halka olmaya gelince selefi salihine göre bu daha faziletlidir. Ramazanda gece kıyamında insanlar namaz için bulundukları safta oturup kâriyi ya da ders anlatan kişiyi bu şekilde dinlediklerinde bu halka olmalarından daha faziletlidir.

¹⁴⁵ Araf, 55.

¹⁴⁶ Araf, 180.

Şeyh Abdullah ibn Abdurrahman Eba Butayn'e, "Melekler sizden biri namaz kıldığı yerde oturmaya devam ettiği sürece ona salat ederler" hadisinden soruldu. Acaba bu kişi mescidde oturduğu yerden başka bir yere dönmüş olsa yine bu ecir alır mı?

O da şu şekilde cevap verdi: Açık olan şudur ki kişinin namaz kıldığı mescid onun namaz kıldığı yer hükmündedir Bundan dolayı sağa ve sola dönmesi bir şeyi değiştirmez.

FASIL

Şeyh Abdullah Eba Butayn'e, namazda önünde suture bulunmayan kimse hakkında soruldu. O da şöyle cevap verdi: Namaz kılacak olan kişi eğer önünde bir açıklık görürse bunu kapatmasın da yani suture koymasın da bir beis olduğunu zannetmiyorum. Ancak bir saftan diğer safa ya da başka bir şeye suture konacak olursa ben böyle bir şeyin namazı bozmasından korkuyorum. Eğer bir saftan başka bir safa kadar değilse yada suture yapmamışsa bana göre o kişinin kendi yerinde kalması daha güzeldir.

Şeyh Abdullah el-Ankari'ye, imam ayet okurken yanılır ve sonra uyarılırsa ama imam ne için uyarıldığını bilmezse o zaman cemaatin Kuran'dan bir ayetle imamın önünü açması caiz midir? diye soruldu. O da şu şekilde cevap verdi: Eğer İmam Kur'an'dan bir yeri unutmuşsa ve imamı başka bir şekilde uyarmak da mümkün değilse o zaman ayetle onun önünün açılmasında bir beis yoktur.

Şeyh Eba Butayn'e, namazda cemaatin sütresi ile ilgili sorulunca şöyle cevap verdi: Alimler cemaatin suture edinmesinin müstehap olmadığını söylerler. Suture edinmek imam için ve tek başına namaz kılan insan için sünnettir. Ayrıca ayağından itibaren üç zira set koyması gerekir ve sünnet olan budur. Suture edinmek vacip değil sünnettir. İmamın önünden köpek ve eşek gibi namazı bozacak bir şey geçmiş olsa o zaman imamın ve cemaatin namazı bozulur. Eğer namazı bozmayacak bir şey geçerse mesela bir adam geçecek olsa imamın onu engellemesi gerekir. Engellemezse o zaman bunun günahı imamadır.

Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e, acaba bu hüküm siyah köpek ile mi kayıtlıdır? diye soruldu. O da; bu mesele hakkında iki görüş vardır. Ama en doğru olanı Allah Resûlü neyi nas olarak getirmişse odur.

Şeyh Abdurrahman ibn Hasen ibn şeyh'e, farz namazda iken rahmet ayeti geldiğinde bir şey istemek tehdit ayeti geldiğinde ise istiaze yapmak caiz midir? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi: Böyle yapmak alimlerin ittifakı ile nafil namazda caizdir. Farz namaza gelince Hanbelî alimlerinin

çoğu bunu men etmiştir. Çünkü Allah Resûlünün böyle yaptığına dair bir nas gelmemiştir. Dolayısıyla nas neyi içeriyorsa hükmü de ona bağlıdır.

Muvaffak der ki; bu farz namazda da caizdir. Çünkü onun hususi olduğuna dair bir delil bulunmazsa asıl olan o zaman nafil yada farz olması değil eşit olmasıdır. Bu daha kuvvetlidir. Çünkü bunu **Teşhirul Ahir**'deki Allah resûlünün şu sözü destekler: "Kişi *duada dilediği şeyi seçsin*" Bu farz veya nafil de umumidir. Farzda bunu yapmamak alimlerin hilafından çıkmaktır. Ancak kim de böyle yaparsa bir delile dayanmış olur.

FASIL

Şeyh Muhammed b. Abdulvehhab der ki; namazın rükünleri on dördtür. Eğer güç yetiriliyorsa kıyam, iftitah tekbiri, fatihayı okumak, ruku ya eğilip kalkmak, yedi uzuv üzere secde yapmak, itidal üzere secdeden kalkmak, iki secde arası oturmak, bütün rükünler de mutmain olmak, ter-tip, son teşehhüt, ondaki oturma, peygambere salat selam etme, sağa ve sola selam vermektir. Ancak onun şöyle bir görüşü de vardır. O bütün bunları zikrettikten sonra iki selam değil de tek selamı zikretmiştir.

Birinci rükün; güç yettiği sürece kıyamda durmaktır. Bunun delili de Allah Teâlâ'nın şu ayetidir: “İbadet edenler olarak Allah için kıyamda durun.”¹⁴⁷

İkinci rükün; iftitah tekbiridir. Bunun delili de şu hadistir: “Namazın başlangıcı tekbir, çıkışı ise selamdır.”

Daha sonra ise istiftah yani başlangıç duası gelir. O da;

“سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالَى جَدُّكَ وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ” “Allah'ım! Sen eksik sıfatlardan pak ve uzaksın. Seni daima böyle tenzih eder ve överim. Senin adın mübarektir. Varlığın her şeyden üstündür. Senden başka ilah yoktur.” duasıdır. “سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ” kelimesinin manası, Ey Allah'ım! Senin celaline layık bir şekilde seni tenzih ederim demektir. “وَبِحَمْدِكَ” kelimesi ise; övgüler sana olsun, demektir. “وَتَبَارَكَ اسْمُكَ” kelimesinin anlamı ise; bereket ancak seni zikretmek ile elde edilir, demektir. “وَتَعَالَى جَدُّكَ” kelimesi, senin azame-tin yücedir, demektir. “وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ” kelimesi ise; yerde ve gökte senin dışın-da bir ma'bud yoktur, demektir. “أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ” kelimesine gelince; “أَعُوذُ بِاللَّهِ” kelimesinin anlamı, sana sığınıp iltica ediyor ve senin himayene giriyorum ey Allah'ım! demektir. “مِنَ الشَّيْطَانِ” kelimesi ise, kovulmuş, Allah'ın rahmetinden uzaklaştırılmış, sinimde ve dünyamda bana zarar vereme-yecek olan şeytanın şerrinden sana sığınırım, demektir.

Her rekatta Fatihayı okumak bir rükündür. Hadiste Allah resûlü “Fati-hayı okumayanın namazı yoktur” demiştir. Öyleki bu sure Kur'an'ın ana-sıdır. “بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ” bereket ve yardım istemek anlamındadır. “الْحَمْدُ لِلَّهِ”

keimesi hamd ve övgüdür. Elif ve lam harfi ise bütün övgüleri kendinde toplayan olduğu için konmuştur. Kendiliğinden olan güzelliğe yapılan övgüye medh denir, hamd denmez. “رَبِّ الْعَالَمِينَ” kelimesine gelince, rab, malik, halik, razzak, mutasarrıf, bütün mahlukatı nimetleri ile terbiye eden, demektir. Alemin kelimesi ise; Allah azze ve celle'nin dışındaki her şeydir. O bütün her şeyin rabbidir. “الرَّحْمَنُ” ise; bütün mahlukat için olan genel bir rahmettir. “الرَّحِيمُ” ise müminlere has olan rahmettir. Bunun delili de Allah azze ve celle'nin şu kavlidir:

“Allah müminlere karşı merhametlidir.”¹⁴⁸ “مَالِكِ يَوْمَ الدِّينِ” ise; ceza ve hesap günüdür, yani herkesin kendi amelinin karşılığını alacağı gündür. O amel hayır ise hayır şer ise şerdir. Bunun delili de Allah Teâlâ'nın şu kavlidir: **“Ceza günü nedir bilir misin? Nedir acaba o ceza günü? O gün hiçbir kimse başkası için bir şey yapamaz. O gün iş Allah'a kalmıştır.”**¹⁴⁹ Allah resûlünün hadisi ise şöyledir: “Akıllı ve kurnaz kişi, kendisini ölümden sonrası için hazırlayandır. Aciz kişi ise; nefsini hevasına tabi kılan ve Allah azze ve celle den temennilerde bulunandır.” “إِنَّا نَعُدُّ” ise; senden başkasına ibadet etmeyiz demektir. Bu kul ile Allah arasında Allah'tan başkasına kulluk etmeyeceğine dair bir sözleşmedir. “وَإِنَّا نَسْتَعِينُ” ise; bu da kul ile rabbi arasında Allah'tan başka kimseden yardım dilemeyeceğine dair bir sözleşmedir. “اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ” ise; sen bizi hidayete erdir, bize yol göster, bizim ayaklarımızı sabit kıl, demektir. Sırat ise İslâm'dır. Peygamber ve Kur'an da denilir. Bunların hepsi de haktır. Müstakim ise kendisinde eğrilik bulunmayan demektir. “صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ” Kendilerine nimet verilenlerin yolu sözünün delili Allah azze ve celle'nin şu kavlidir: **“Kim Allah'a ve Peygambere itaat ederse, işte onlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberlerle, sıddıklarla, şehitlerle ve iyi kimselerle birlikte dirler. Bunlar ne güzel arkadaşlardır.”**¹⁵⁰ “غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ” ise; kendilerine ilim verilen ama ilimleriyle amel etmeyen yahudilerdir. Allah Teâlâ seni onların yollarından uzaklaştırsın.

“وَلَا الضَّالِّينَ” ise; Bunlar hristiyanlardır. Onlar Allah azze ve celleye dalet üzere kulluk ederler. Allah Teâlâ dan seni onların yollarından uzaklaştırmasını iste. Bunu delili Allah Teâlâ'nın şu ayetidir: **“(Ey Muhammed!)**

148 Ahzap, 43.

149 İnfitar, 17-19.

150 Nisa, 69.

De ki: "Amelce en çok ziyana uğrayan; iyi iş yaptıklarını sandıkları hâlde, dünya hayatındaki çabaları kaybolup giden kimseleri size haber verelim mi?"¹⁵¹ Allah resûlünün bu konudaki hadisine gelince o da şöyledir: "Muhakkak siz, önceki ümmetlerin yolunu karış karış, arşın arşın takip edeceksiniz. Hatta onlar bir kertenkele deliğine girmiş olsalar siz de onları takip edeceksiniz." Dediler ki "Ey Allah'ın resülü! Onlar yahudiler midir? o da "Başka kim olacak ki?" dedi. Buhâri ve Müslim onu tahrir etti. Diğer hadise gelince; "Yahudiler yetmiş bir fırkaya ayrıldılar, Hristiyanlar yetmiş iki fırkaya ayrıldılar, Bu ümmet de yetmiş üç fırkaya ayrılacak, biri hariç hepsi cehennem girer." Bize, Ey Allah'ın resülü! Bunlar kimdir? dedik. O da "Bugün ben ve ashabım ne hal üzere ise o hal üzere olanlardır." dedi.

Namazın rükünleri, rükuya gitmek, rukudan kalkmak, yedi uzuv üzere secde etmek, itidal üzere iki secde arasında oturmak, bunun delili Allah azze ve celle'nin şu ayetidir:

"Ey iman edenler, rükû edin, secde edin, Rabbinize kulluk edin ve hayır işleyin ki kurtuluşa eresiniz."¹⁵²

Bu konudaki hadise gelince; Peygamber *aleyhisselam* şöyle buyurmuştur: "Yedi uzuv üzerine secde etmekle emrolundum."

Namazın rükünlerinden biri de bütün fiilerinde itminanın olmasıdır. Rükünler arasında tertibin olması gereklidir. Bu konudaki delil ise namazı düzgün kılmayan kişi hakkında Ebu Hureyre'den rivayet edilen hadistir. O şöyle der: Bir gün Resûlullah *sallallahu aleyhi vesellem* mescide geldi. Ardından bir adam da girdi ve bir kenarda namazını kıldıktan sonra gelip Resûlullah'a selâm verdi. Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi vesellem* selâmına mukâbeledede bulunduktan sonra:

"-Dön namazını yeniden kıl, çünkü sen namaz kılmadın!" buyurdu.

Adam dönüp aynı şekilde bir daha namaz kıldı ve gelip Peygamber Efendimiz'e selâm verdi.

Efendimiz *sallallahu aleyhi vesellem* yine:

151 Kehf, 103-104.

152 Hac, 77.

“-Dön namaz kıl, çünkü sen namaz kılmadın!” buyurdu.

Bu durum üç defa tekrar etti. Sonunda adamcağız:

“-Seni hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki bundan daha iyisini yapamıyorum, bana doğrusunu öğret!” dedi.

Bunun üzerine Hz. Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem* şöyle buyurdu:

“-Namaza kalktığında tekbir al, sonra ezberindeki Kur'ân âyetlerinden kolayına gelen bir kısmını oku. Ardından rükûya var ve bir müddet öylece bekle, sonra kalk ve iyice doğrul, sonra secdeye git ve bir müddet o hâlde kal, sonra da k^âlk ve bir müddet otur. İşte, bunu bütün namazına tatbik et!”

Namazdaki son oturuş farz olan bir rükündür. İbn Mesud hadisinde olduğu gibi, o der ki; biz, bizim üzerimize teşehhüd farz olmadan önce şöyle derdik: Allah'a kullarından selam olsun, Cebrail'e, Mikaile selam olsun. Bunun üzerine Allah resûlü şöyle dedi: “Allah'a kullarından selam olsun demeyin, çünkü Allah'ın kendisi selam olandır. Ancak siz şunu söyleyin. التحیات لله، والصلوات والطیبات، السلام عليك أيها النبي ورحمة الله وبركاته، السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين

Teşehhüdde okunan dua da “التحيات” kelimesinin anlamı, bütün tazimler Allah'ın mülkü ve hakkıdır. Eğilmek, ruku etmek, secde etmek, devamlılık ve Allah azze ve celleye tazim içeren neler varsa hepsi Allah azze ve celleye aittir. Kim bunlardan herhangi birini Allah'tan başkasına sarf edecek olursa o müşrik ve kafirdir. “والصلوات” kelimesine gelince onun manası, bütün dualar demektir. Buna beş vakit namaz da denilir. “والطیبات” manası, Allah temizdir, tayyibtir ve o amellerden ancak hoş ve temiz olanı kabul der. “السلام عليك أيها النبي ورحمة الله وبركاته” duasını okuduğunda, burada sen Allah resûlüne selamet, rahmet, bereket ile onun derecesinin yükselmesi için dua etmiş oluyorsun. Peygamber için dua edilir ama Allah ile beraber ona dua edilmez. “السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين” duasında ise; sen kendi nefsine ve yerdeki ve gökteki tüm salih kulların üzerine selam vermiş oluyorsun.

Burada selam dua anlamındadır. Salih kulların üzerine dua edilir. Ama Allah ile beraber onlara dua edilmez. “أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ” dediğinde, yerde ve gökte Allah başka mabud olmadığına yakın üzere

şahitlik etmiş oluyorsun. “مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ” şهادetine gelince; bu Muhammed aleyhisselam'ın kendine kulluk edilmeyen bir kul ve yalanlanılmayan bir resul olduğuna şahitliktir. O kendisine tâbi olunan, itaat edinilendir. Allah azze ve celle onu kulluk ve risaletle şereflendirmiştir. Bunun delili Allah Teâlâ'nın şu ayetidir: “Âlemlere bir uyarıcı olsun diye kuluna Furkân'ı indiren Allah'ın şanı yücedir.”¹⁵³

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ ﴿﴾ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ ﴿﴾ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

Duasına gelince; Bu Allah azze ve celleden bir salattır ve bunun manasında onun kulunu Mele-i âlâ'da övmesi demektir. Buhârî Sahihinde Ebu Aliye'den bu şekilde anlatmıştır. Ve o şöyle der: Allah Teâlâ'nın salatı kulu Mele-i âlâ'da övmesidir. Buna rahmet de denilmiştir. Ancak birincisi doğrudur. Bu meleklerden istiğfar insanlardan da duadır. Barik ve daha sonrası ise sözlü ve fiili sünnetlerdir.

Şeyh Hamd b. Nasır ibn Ma'mer şöyle cevap verdi: bizim yanımda kendisiyle amel edilen namazın rükünleri on üç tanedir.

Birincisi; gücü yettiğinde kıyam etmektir. İlim ehlinin icması ile bu böyledir. Bunun delili de Allah Teâlâ'nın “**Tam bir saygıyla Allah'ın huzurunda kıyam edin.**”¹⁵⁴ ayetidir.

İkincisi; iftitah tekbidir. Bunun delili de Allah resûlünün “*Namazın başlangıcı tekbir, bitişi ise selamdır*” hadisidir. Namazını kötü kılan kişiye ise “*Namaza kalktığına tekbir getir*” demiştir.

Üçüncüsü ise; Fatiha'yı ezberlemeye gücü yeten bir kişinin Fatiha'yı okumasıdır. Çünkü Allah resûlü “*Fatiha'yı okumayanın namazı yoktur*” demiştir. Onu öğrenmekten aciz olan bir kişi kendisine Kur'an'dan ne kolay gelirse onu okur. Veya tehلیل, tahmid ve tesbihi zikreder.

Dördüncüsü; rükuya eğilmek ve orda itminanı sağlamaktır. bu da namazını kötü kılan kişiye peygamberin “*Sonra rükuya git. Rükû hâlinde itmi'nâna er (âzâların rükûda mütedil halde bir müddet dursun)*” demiştir.

153 Furkan, 1.

154 Bakara, 238

Dördüncüsü ise; rukudan kalkıp kıyamda bir süre itmi'nanlı durmak ve sırtını dikleştirmektir. Namazını kötü kılan kişinin hadisinde olduğu gibi peygamber şöyle demiştir: "Sonra kalk ve kıyam hâlinde itidâle er"

Altıncısı; secdede itminan ulaşınca kadar kalmaktır. Namazını kötü mıkılan kişiye peygamber aleyhisselam "Sonra secdeye git ve secde hâlinde itidale er" demiştir.

Yedincisi; secdeden başı kaldırıp orada itminan üzere oturmaktır.

Sekizincisi; tekrar secde etmek ve secde de itminanı yakalayınca kadar durmaktır.

Dokuzuncusu; son oturuş ve orada teşehhüdü okumaktır. Bu ibn Mesud hadisinde geçmiştir. O şöyle dedi: "Biz, bizim üzerimize farz kılınmadan önce bunu okurduk."

Onuncusu; namaz bitinceye kadar oturmaktır.

On birincisi; Allah ve Resûlünün zikretmiş olduğu tertibe dikkat etmektir.

On ikincisi; namazın bütün hallerinde itminan üzere olmaktır.

On üçüncüsü; selam vermektir. Allah resûlü "Namazın başlangıcı tek-bir, bitişi selamdır" demiştir.

Şunu bil ki; bu rükünlerin çoğu namazını güzel kılamayan kişinin hadisinde geömektedir. Bu Buhâri ve Müslim'de bir de Sünen'de sabittir. Ebu Hureyre radiyallahu anh'dan rivayet edildiğine göre,

Resûlullah Efendimiz bir gün mescide girdi. Bir kişi daha gelerek, ta'dîl-i erkâna riâyet etmeden namazını kılıp Peygamberimizle selamlaştı. Peygamberimiz ona: "Dön ve namazını yeniden kıl, çünkü sen namaz kılmadın" bu-yurdular. O şahıs dönüp aynı minval üzere namazını kılarak Resûlullah Efendimize selam verdi.

Peygamberimiz selâmını aldıktan sonra “Dön, namazını kıl, zira sen namaz kılmadın” buyurdular. Bu durum üç defa tekrar edince o kimse: “Seni Hak peygamber olarak gönderen Hz. Allah’a yemin ederim ki, bundan daha iyisini yapamıyorum, bana öğretiniz, yâ Rasûlallah” dedi.

Resûlullah Efendimiz de “Namaza başlayacağın zaman tekbir al, sonra Kur’ân-ı Kerîm’den ezberinde olan kolay yerlerden oku, sonra mutmain olacak şekilde rukû’ yap, sonra kıyam hâlinde azaların mutmain oluncaya kadar kâim ol, sonra secde halinde mutmain oluncaya kadar secde yap, sonra secdeden başını kaldır ve iki secde arasında mutmain oluncaya kadar otur, ve bütün namazlarını böyle kıl” buyurdular.

Alimler der ki; bu hadis bir insanın itminan hali üzere namaz kılmasına delildir. Bu hal hiç bir insanın üzerinden düşmez. Eğer düşecek olsaydı bu cahil bedeviden düşerdi.

Şeyh Muhammed b. Abdulvehhab der ki; namazın vacipleri sekiz tanedir. İftitah tekbirinin dışındaki bütün tekbirler, rukûda “سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ” demek, imamla ve tek başına namaz kılan insanın rukûdan kalkınca “سُبْحَانَ رَبِّيَ أَعْلَى” denmesi, secdede “رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ” ve “سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ” denmesi, iki secde arasında “اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي” denmesi, ilk teşehhüd ve onun için oturmadan namazın vaciplerindendir.

Yine aynı şekilde şeyh şöyle demiştir: Altıncısı iki secde arasında “اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي” demek, yedincisi, ilk teşehhüddür, çünkü peygamber aleyhis-selam bunu devamlı olarak yapmış ve yapılmasını emretmiştir. Unuttuğu zaman sehiv secdesi yapardı. Sekizincisi, oturuştur. Rükünler yanılarak yada kasten düşürülürse namaz onun terkinden dolayı bozulur. Vaciplere gelince; onlar kasten terk edilirse namaz bozulur ama unutulurken terk edilirse sehiv secdesi yapılır.

Şeyh Hasan b. Hüseyin ibn şeyh Muhammed’e, namazın vacipleri hakkında Tenkih kitabının sahibin sözü ve cemaatin imama rüku halinde iken yetişip rüku etmesi sünnet mi rükun mu olduğu hakkında soru soruldu. O da şu şekilde cevap verdi: Eğer cemaat imam rükuda iken ona yetişirse sadece iftitah tekbiri alır ve imamla birlikte rukuya gider. Çünkü iftitah tekbiri kesin olan bir rükundur. Ama rüku tekbiri rükün değil

vaciptir. Burada tek iftitah tekbiri yeterlidir. Bu da şu şekilde olmaktadır. Aynı cinsten iki ibadet çeşidi tek bir yerde bir araya gelecek olursa vacip olan terk edilir ve rükun olanla yetinilir. Bu aynı ziyaret ve veda tavafı gibidir. Bunun dışındaki durumlarda rüku tekbiri vaciptir. Burada sadece bir rükun ve bir sünnet vardır.

SEHİV SECDESİ BABI

Şeyh Hüsyin ibn şeyh Muhammed'e, son iki rekatta yanılarak Fatiha'nın dışında bir şey okuyan kimse hakkında soruldu. Şu şekilde cevap verdi: Son iki rekatta yanılarak Fatiha'nın dışında bir şey okuyan kimseye sehiv secdesi gerekmez.

Kimisi de, İmam yada tek başına namaz kılan biri ilk teşehhüdde peygambere salat ve selam okursa sehiv secdesi yapması gerekir mi? diye sordu.

O da şu şekilde cevap verdi: Bu yeri olmayan meşru bir zikirdir. Bunun hakkında İmam Ahmed'den iki görüş vardır. Birincisi; sehiv secdesi meşru değildir. İkincisi ise; genel olarak meşrudur. Kim sehiv secdesi yapmazsa yine de namazı sahihtir.

Yine şöyle soruldu: Bir kişi açıktan okunması gereken yerlerde gizli okumaya başlamış ise aynı şekilde kıraate devam etmesi mi gereklidir?

Şöyle cevap verdi: Kıraatine tekrardan başlamaz ama açıktan okumaya kıraatinin bittiği yerden başlar. Tercih edilen görüşe göre buna sehiv secdesi gerekmez. Çünkü gizli ve açıktan okumak namazın sünnetlerindendir. Eğer bu namazda ve öncesinde genel olarak bir secde yapmış ise bunda da bir beis yoktur.

Şeyh Abdullah ibn Abdurrahman Eba Butayn'e, akşam namazının ikinci rekatında selam veren kişi hakkında soruldu. O da şöyle cevap verdi: Eğer imam ikinci rekatta selam verir ve sonra da bunu hatırlarsa o, iftitah tekbiri ile namaza kalkar. Dört rekatlı bir namazın üçüncü rekatında selam verir ve sonra hatırlarsa bu kişi tekbir getirmeksizin ayağa kalkar.

Bir kişi namazı eksik bırakarak selam verse ve bir maslahattan dolayı konuşmuş olsa o zaman namazı bozulur mu bozulmaz mı? diye soruldu.

Şu şekilde cevap verdi: İmam yanılarak eksik bir rekat kılarak selam verse ve namazın maslahatın dan dolayı da konuşmuş olsa o zaman onun namazı bozulmaz. İmam Ahmed'in görüşüne göre bu böyledir. Onun arkadaşlarından kimisi de Şafii'ye muvafakat ederek bu görüşe katılmıştır.

Şeyh Said b. Hacci'ye, cemaat imamdan önce selam verirse ne olur? diye soruldu. O da şu şekilde cevap verdi: Bir rivayete göre cemaat imamdan önce selam verirse namazları bozulmaz. Bunu Muğni'de söylemiştir. Eğer bu kişi kendi imam ise ve hemen bunu hatırlarsa sehiv secdesi yapar. Ama cemaat ise böyle bir durumda bu yanılığı imam yüklenir. Çünkü zaten onun namazı tamamlanmıştır ve sadece imamının selamına tâbi olması kalmıştır. Bundan dolayıda onun namazı sahihtir.

Yine aynı şekilde, namaz kılan kişi namazın içinde konuşsa yada öksürse durum nedir? diye soruldu. Şöyle cevap verdi: Kişi namazda bir maslahat olmaksızın kasten konuşacak olursa icma ile namazı bozulmuş olur. Ama unutarak ve onun haram olduğunu bilmeden konuşacak olursa, İmam Ahmed'den gelen iki rivayetten birine göre namazı bozulmaz. Şafinin mezhebinde de böyledir. Muaviye b. Hakim'in hadisinde olduğu gibi, Muaviye namazda konuşmuştu ama Allah resûlü ona namazını iade etmesini söylemedi. Yine aynı şekilde kişi namazda öksürse o zaman da namazı bozulmaz. Öksürdüğü de iki tane harf çıkarsa bozulur da denilmiştir.

Şeyh Muhammed b. Abdulvehhab der ki; namazı bozan unsurlar sekiz tanedir. Kasten konuşmak, gülmek, yemek ve içmek, avret mahallinin açılması, kıblenin yönünden sapmak, çokca hareket etmek ve necasetin çıkmasıdır.

Şeyh Abdullah ibn Abdurrahman Eba Butayn'e, imam namazı eksik kılarak selam verse, namaza geç kalan birisi de namazda eksik kalan yeri tamamlamak için kalkmış olsa, imam da yanıldığını anlayıp tekbir getirerek ayağa kalksa o zaman durum nasıl olur? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi: Alimler buna benzer bir mesele zikretmişlerdir. Cemaat bir özür-

den dolayı imamdan ayrılmışsa bu onun için mübahtır. İmamdan ayrıldıktan sonra onun özü kalkmış olur. Bu konudaki görüş ise; kişi imam ile beraber eksik olan yeri tamamlamak ile tek başına namazını tamamlamak arasında muhayyerdir. Ancak Tahlis'in sahibi şöyle demiştir: Onun özü izale olduğundan dolayı namazını imamla birlikte tamamlaması gerekir.

Şeyh Said b. Hamd b. Atik'e, imam namazın rükünlerinden bir rüknü terk etmiş olsa cemaatte bunu bilmezse imamın onu yerine getirir. İmam rüknü terk ettiğini hatırlarsa, o zaman rüknü terk ettiği rekata bedel olarak bir rekâtı tamamlamak için kalkar. Bu durumda cemaat imama tâbi olur mu? Ya da cemaatin namazı tamamıdır? diye soruldu.

O da şöyle cevap verdi: Cemaat imamına tâbi olur. İmam olmadan onu yerine getirmesi geçerli olmaz.

Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e, imam ve cemaat fazladan bir rekâtı kılmaya kalktığında yeni namaza katılan biri onlarla birlikte namaza kalkar mı? buna itibar edilir mi? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi: İmam Ahmed'in mezhebinde meşhur olan göre buna itibar edilmez, imamla birlikte bu rekata dahil olmaz.

Şeyh Hamd b. Atik şöyle cevap verdi: Bir kişi imamla birlikte namazından bir şey kaçırılmış olsa, imam da beşinci rekât için kalksa buna itibar edilmez.

İmam selam verdikten sonra cemaat kıyama kalksa ve cemaat kalktıktan sonra imam yanılarak sehiv secdesi yaparsa ne olur? diye soruldu.

O da şu şekilde cevap verdi: Eğer cemaat kıyama tam kalktırsa artık geri dönmezler. Eğer tam kalkmamış iseler geri döner ve imama tâbi olurlar. Dolayısıyla bunun hükmü birinci teşehhüdü yapmadan kalkan insanın hükmü gibidir.

Şeyh Hamd b. Nasır b. Ma'mer'e, cemaatten bir kişi namazın bitmediğini ve bir rekâtı daha olduğunu zannederek kalkarsa ne olacak? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi: Cemaat imam selam verdikten sonra daha namazın bir rekâtının olduğunu düşünerek kalkacak olursa, onların kelimandan

zahir olana göre bu kişiye sehiv secdesi gerekmez. Sehiv secdesi ancak namazın bir bölümüne yetişemeyip imamla beraber yanılan veya imam selam verdikten sonra tek başına iken yanılan kişi için gereklidir.

Şeyh Hüseyin b. şeyh Muhammed'e, imam selam verdikten sonra cemaatten bazısı bir rekat daha olduğunu söylese bazısı da namazın tamamlandığını söylese ne olur? diye soruldu. O da şöyle dedi: Eğer bu işte zan çoğunluklu ise o zaman onlardan sözüne itibar ettiği kişinin söylediği ile imam amel eder. Ama işin içine şüphe girdiyse o zaman o iki gruptan birinin sözü ile amel eder.

Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e, sehiv secdesinden önce imam selam verse ve cemaatten kimisi ona tâbi olsa kimisi de olmasa durum ne olur? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi: Bu konuda gerekli olan selamda imama tâbi olmaktır. Peygamber aleyhisselam şöyle buyurmuştur: *"İmam ancak kendisine uyulması için vardır. Ona ihtilaf etmeyin."*

İmama uymayı terk etmek ona muhalefet etmektir. Ancak kişi imama tâbi olmayı cahilliğinden dolayı terk edecek olursa ben iade etmemesi gerektiğini ümit ediyorum Çünkü kasıtlı alimde bağışlanmayan bir şey cahil birinden bağışlanır.

Yine aynı şekilde, sehiv secdesi bulunan biri bunu unutup başka bir namaza başlarsa durum ne olur? diye soruldu. Şöyle cevap verdi: O kişi başlamış olduğu namazı bitirip selam verdikten sonra o secdeyi yapması gerekir. Eğer selam vermeden önce secde edecek olursa o namaz batıl olmuş olur.

Şeyh Hamd b. Nasır ibn Ma'mer'e, kişi selamdan sonra sehiv secdesi yaptığında teşehhüt yapar mı? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi: Bu fukahâ arasında ihtilafı bir meseledir. Hanbelî mezhebine göre teşehhüd yapar. Ebu Davud'un İmran B. Hüseyin'den yapmış olduğu rivayete göre Allah resûlü yanıldı ve secde yaptı. Sonra teşehhüt yapıp selam verdi.

Tirmizi bu hadisin hasen, garip olduğunu söyledi. İkinci görüş ise selam verilir ama teşehhüt yapılmaz. Amel edilmesi gereken de budur. Şeyh Takiyyuddin de bu görüşü tercih etmiştir. Çünkü teşehhüt sahih hadislerde zikredilmez. İmran hadisinde de zayıflık vardır.

TATAVVU (NAFİLE) NAMAZI BABI

Şeyh Muhammed b. Abdulvehhab der ki; Allah sana rahmet etsin! Şunu bilki ilim talep etmek sana farzdır. İlim hasta kalpler için şifadır. Kulun üzerinde en gerekli olan şey dinini bilmesidir. Öyle ki dini bilmek ve onunla amel etmek cennete girme sebebidir. Ondandır cahil olmak ise cehenneme girme sebebidir. Allah *azze ve celle* bizi cehennemden korusun.

Şeyhin çocukları İbrahim, Abdullah ve Ali şöyle dedi: Cehennem girme sebeplerinden biri de İslâm dininde fakih olmaktan gafil olmaktır. Öyle ki insanlardan bazısı İslâm dinine girmiştir ama ondan hiçbir şey bilinmemektedir. Öyle insanlar var ki İslâm'a giriyor, onu biliyor ama onu öğrenmekten uzak duruyor. O İslâm'ın sadece ahit olduğunu zannetmektedir. İslâm'ı bilmek, onunla amel etmek her insanın üzerine vaciptir. Bunda taklit fayda vermeyecektir.

Şeyh Hamd b. Nasır bin Ma'mer bir kardeşine nasihat ederken şöyle dedi: Ben anlamış olduğun ilmi yaymanı ve insanlara faydalı olmanı kerih görmem. Bu ister dinin asıllarından olsun isterse furularından olsun fark etmez. Allah *azze ve celle*'nin insanlara farz kılmış olduğu şeyleri insanlara öğretmede hırslı ol. Yazılmış olan usûlleri okumayı tekrarla! Özellikle Şeyh Muhammed'in muhtasarlarını oku. Siyer de aynı şekildedir. Avam olan insanlara dinin asıllarını, delillerini öğretmede hırslı ol! Sadece öğretmekle yetinme! Dinin asıllarından öğrettiklerini onlara sormak için vakit ayır. Her zaman ihlas üzere niyet et! Çünkü "*Ameller ancak niyetlere göredir. Herkes için ancak niyet ettiği şey vardır.*"

Allah *azze ve celle* amellerden ancak doğru ve ihlaslı olanı kabul eder. Doğru olan ancak peygamberin şeriatına uygun olandır. Halis olan ise Allah *azze ve celle*'nin yüzünü istediğin şeydir. Allah *azze ve celle* şöyle buyurmuştur:

“Öyle ise sen de dini Allah'a has kılarak O'na kulluk et. Dikkat et, hâlis din yalnız Allah'ındır.”¹⁵⁵

Şeyh Abdurrahman b. Hasen, şirkten nehyedip, müşriklerden, rafizi ve onların dışındakilerden beri olmayı, bununla ilgili şartları zikrettikten sonra şöyle dedi: Bize ulaşan bu büyük asıldan gafil olma! Çünkü kişi ancak bunu bilmek ve onunla amel etmekle kurtuluşa erer. Avam olan insanlar zayi olsa bile İslâm hukukuna önem vermezler. İlim ehli bu büyük aslın ferî olan kısmının ilmiyle meşgul olmaya başladı. Çünkü bu olmadan zaten bir faydası olmazdı. Onların yaşamların da ve dönüş yerleri olan ahirette kendilerine fayda verecek olan şey ancak Allah *azze ve celleyi* ve Allah'ın sevip razı olduğu dinin gereklerini bilmektir. Bunların yerine getirilmesi ile dünya ve ahiretin ıslahı olmuş olur. Bundan gafil olmakla da nimetler elden gider ve Allah *azze ve celle* nin intikamı gelir.

Siz bu meseleleri bilmiş olmanıza rağmen bundan gafilsiniz. Allah *azze ve celle* şöyle buyurmaktadır:

“(Kötülüklerinden) belki dönerler diye onları iyilik ve kötülüklerle imtihan ettik.”¹⁵⁶

Dolayısıyla emir olan kişi tüm öğretmenlere, mescid imamlarına insanların derslere katılmasının gerekli olduğunu bildirmesi gerekir. Onlarında insanlara şeyhimiz Muhammed b. Abdulvehhab'ın toplamış olduğu içerisinde kitap ve sünnetten delillerin olduğu *Kitabu't Tevhid*'i okumaları gerekir. Öyle ki onlar hak ile batılın arasında bir furkan mesabesinde-dir. Onları muhtasar bir şekilde toplamak ile bir çok hayır meydan gelmiş oldu. Ve o Allah *azze ve celle*'nin kendini muvaffak kıldığı kimse için yetecek kadar tevhidin delilleri vardır. Bu arada o Allah *azze ve celle*'nin asla bağışlamayacağı şirkin delillerini de getirmiştir. Onların avamın usûlus selase ve dört kaide ile ilgili sormuş olduklarını meseleleri delilleri ile bilmeleri gerekir. Bu kitaplar hidayeti arzulayan bir kişi için muhtasar olarak ne kadar da faydalıdır!

155 Zümer, 1-2.

156 Araf, 168.

Şeyh Abdullah ibn Abdurrahman Eba Butayn dedi ki: biz bahsettiğimiz olan konu ile ilgili şeylerden dolayı mutluyuz. Çünkü bu konuya olan itinamız ve onunla olan meşguliyetimiz bize fayda vermiştir. Çünkü canların uğrunda verildiği nefeslerin uğrunda tüketildiği en hayırlı ilim budur.

*İlim öğrenmekten usanma! Onu öğrenmek için geceleri uykusuz kal!
İşte o zaman yarınki gidiş yolunda sevinirsin.*

*Ömrün umursamazca geçmesin.
İki nimette aldanma, bilakis çabal!*

Aynı şekilde yine şöyle dedi: Her insanın tevhidî, İslâm'ın rükun ve delillerini bilmesi gerekir. Bu konuda taklit caiz değildir. Ama delilleri bilmeyen avamdan olan kişiler Allah azze ve celle'nin birliğine itikat eder, Allah resûlünün risaletine inanır, öldükten sonra dirilmeye, cennet ve cehenneme iman eder, türbelerde yapılan şeylerin de şirk olduğuna inanırsa, buna kesin bir şekilde itikat eder ve bundan şüphe etmezse o delilini söyleyemese bile müslümandır. Çünkü müslümanların geneli kendilerine delil söylense bile manayı anlamaktadırlar.

Şeyh Abdullatif ibn Abdurrahman ibn Hasen şöyle dedi: İbnü'l Cezeri şöyle dedi: Kim dünyanın bir yarış ve faziletleri elde etme yurdu olduğunu bilirse e o kişinin ilim ve amel noktasındaki mertebesi ne kadar yükselirse o derece ahiret yurdundaki mertebesi de yükselir. O kişi zamanını ganimet bilmiş ve hiç bir anını zayi etmemiş, elde edebileceği tüm faziletleri elde etmiştir. Kim buna muvafık olursa ilme küçük yada büyük yaşta başlasın, her türlü meşakkate zorluğa katlansın, ta ki istediği şeyi elde edinceye kadar böyle yapsın. İlmi elde etmek, onunla amel etmek ve onu koruma noktasında ihlaslı olsun. Eğer ihlas ondan kaybolursa bu ancak boş bir zaman kaybıdır. Mükafatı noktasında hüsrandır. Eğer amel noktasında ihlası kaybederse o zaman bu cezası hakkında kendi aleyhine bir hüccettir. Onu ezberlemeksizin toplamaya gelince; ilim depoda olan değil göğüslerde olandır. Kim ilim talep etme noktasında ihlaslı olursa o Allah azze ve celleye yönlendirilir. Bu kişi özellikle avamdan insanların bulunduğu mekanlardan uzak dursun. Nefsini çarşılarda gezmekten uzak tutsun. Çünkü belki gözü fitneye düşebilir. O insanların seslerini duymayacağı

yerlere gitsin. Kim Allah azze ve celleye giden bir yolcu olduğunu, onun yanında yaşayacağını bilir; dünyanın ancak yolculuk günleri olduğunu bilir, onun zorluklarına sabreder. Çünkü gerçek rahatlık dünyadaki rahatlıkla elde edilmez. Kim ne ekerse onu biçer. Bu yolda ciddi olan da amacına ulaşır.

*Onlar bir takım fen ilimlerinde hevalarına daldılar,
Onların hevasının ismine bir de nun harfi eklendi.*

Adamın biri kardeşine şöyle yazdı: İlim talep etmek için sana asr suresi yeterlidir. İmam Şafî şöyle demiştir: Eğer insanlar bu sureyi düşünmüş olsalar bu sure onlara yeterli gelirdi. Şeyh Abdullatifin eline bu yazı geldi ve o da şöyle yazdı: Bil ki; İmam Şafî'nin bu sözünde, kişi nerede olursa olsun gücü yettiğinde ilim talep etmesinin vacip olduğuna dair apaçık bir delil vardır. Kim bu surenin sadece tefekkür için olduğuna inanır ve ilim öğrenmek için yolculuğu terk etmeye yol ararsa bu kişinin zihni fehimden, fikirden ve ilimden tamamen boştur. Çünkü Allah azze ve celle asr suresine yeminle başlamıştır. Asr, müminlerin karlarını elde etmeleri için bir zaman, sapık ve yüz çevirenler için ise hüsrân ve şaki olma zamanıdır. İlim talep etmek ve kulun şer'i hitaptan anladığı şeyi öğrenmesi en faziletli olan kardır. Kurtuluş ünvanıdır. Bundan yüz çevirmek ise iflas ve helâkın alametidir. Dolayısıyla akıllı ve arif olan kişinin ömrünün vakitlerini ve saatlerini ancak faydalı ilim ile geçirmesi gerekir. Övülen bir miras uğrunda geçirmesi gerekir. Mana yönü ile bir şiirde şöyle denmiştir:

*Şu bir zarar değil midir ki geceler faydasız bir şekilde geçiyor,
Sende onu benim ömrümden zannediyorsun.*

Allah azze ve celle nin **“Muhakkak ki insan”** sözünde insan cinsine tembih etme vardır. Ancak istisna tutulanlar hariçtir. Bu Allahu Teâlâ'yı bilerek, onu tevhit ederek, ona yönelerek ona firar etmeyi gerektirir. Bu cahil bir insan için ne zaman olabilir ki? Allah azze ve celle'nin **“onlar hüsrân içindedirler”** sözüne gelince; bütün insanların hüsrân içinde olduğuna dair bir tembih vardır. Allah azze ve celle'nin istisna tuttukları hariçtir. Buradaki istisnanın içine ilim ile zühde ermiş, vatanını ve ailesini nebevi mirasa tercih etmiş olan kişilerdir. Allah azze ve celle **“Ancak iman edenler”** sözüne gelince bu Allah'a iman ve onu bilme noktasında ciddiyet ve

çaba sarfetmeyi bildirmektedir. Öyleki bu, insan hüsrandan kurtulsun, hayırlı ve iyi insanlara dahil olsun diyerdir.

İnsanlar iman ve imanın müsemması noktasında muhtelifdir. Allah azze ve celle'nin muradını, kitap ve sünnetin delalet etmiş olduğu şeyi bilmek ancak ilim talep etmek ve selefi ve selevin üzerinde bulunmuş olduğu hali bilmekle gerçekleşir. Allah'a iman hakikatleri, şubeleri, usul ve furu'ları vardır. Bunlarda ancak ilim talep etmek ile, çabalamak ve içtihat paçalarını sıvamak ile bilinir. Kim vatanını ve refahını tercih ederse o kişi bir çok şeyi kaçırmış olur. Bundan dolayı ilim talebinden yüz çeviren bir kişinin durumu şeyhlerini ve babalarını, kendi mahallesindeki insanları taklit etmekten başka bir şey değildir. Bu da iman ve imanı bilme babında mümkün olmayan bir şeydir.

Allah azze ve celle'nin **"salih ameller"** sözüne gelince; burada ilme ve ilim talebine teşvik vardır. Çünkü bilinçsiz bir şekilde ilimsizce amel eden bir kişinin amelinin bir faydası yoktur. Bilakis amel etmiş olduğu yönde helak olur ve afete uğrar. Bu kişinin durumu karanlıkta odun toplayan veya kör olanın bir yola sapması gibidir. Bu kişinin amel etmesinin tek yolu ilim iledir. Bir amelin salih yada fasit olduğunu bilmek gerekir. Bu da ancak ilmin ve basiretin nuru ile elde edilir.

"Hakkı tavsiye edenler" ayetine gelince; bunu arzulayan kişinin ilme ihtiyacı vardır ve bu zahiri bir zarurettir. Çünkü bir şeye hak diyebilmek için delile ve burhana ihtiyaç vardır. Bu ayette hak kelimesinin başındaki elif ve lam harfi istidrak içindir. Dolayısıyla buradaki mesele çok önemli, değerli ve çok kapsamlıdır. Sabra gelince; onun tarifini, onun ne zaman vacip veya müstehap olduğu hükmünü bilmek, çeşitlerini, kısımlarını, konumlarını bilmek bir kula vacip olan en önemli ve gerekli meseledir. Ne güzel de söylenmiştir!

*Yücelik benimle konuştu ve o sadıktır,
Söylemiş olduğu şeyler arasında izzet ancak nakildedir.*

Ortaya çıkan şudur ki; İmam Şafiî'nin "onlara yeterlidir" sözü onu talep etmede yeterlidir, yoksa onu terk ederek olmaz. İmam Ahmed'der ki; insanlar ilme yemek ve içmekten daha çok muhtaçtırlar. Çünkü bir kişi

bir günde yemek ve içmeye bir veya iki kere ihtiyacı olur. Ama ilme ihtiyacı nefesi sayısındadır. İmam Şafiden rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: İlmî talep etmek nafîle namazdan daha faziletlidir. Buna İmam Ebu Hanîfe'den delil getirmiştir. Kim delili terk edecek olursa yolunu şaşırır. Allah'a ve cennete götürecektir kitap ve sünnette başka bir delil yoktur. Ku'rân ve sünnetten olmayan her delil cehennem ve şeytanın yolundandır. İlim kendisinin delil ile kaim olduğu şeydir. Kendisinde fayda olan ilim ise peygamberin getirmiş olduğu şeydir.

Ebu Fadl el-Bamici toplumun büyük şeyhlerindendir. O şöyle der: İslâm'ın gitmesi dört şey iledir. Bildikleri ile amel etmeyenler, bilmediği şey ile amel edenler, yaptıklarını bilmeyenler ve insanları öğrenmek ve öğretmekten men edenlerdir. Ömer ibn Osman el-Mekki der ki; ilim önder, korku şofördür. Nefis bunun arasında dik kafalılık yapan inatçı, aldatici ve saptırıcıdır. Nefisten sakın ve onu ilim siyaseti ile eğit! Onu korku ile tehdit ederek yönet! Öyle ki o zaman istediğin şey senin için tamamlansın. Ebu Vezir der ki; ben nefis ile mücadele noktasında otuz yılımı harcadım. Ona en ağır gelen şeyin ilim ve ona tâbi olma olduğunu gördüm. Eğer insanların ihtilaf etme durumu olmasaydı ben kalırdım. Cüneyt der ki; bütün yollar mahlukata kapalıdır. Ancak resûlün yoluna tâbi olanlar müstesnadır. Kim Kuranı ezberlemez hadisi da yazmazsa bu işte onun peşinden gidilmez. Çünkü bizim ilmimiz kitap ve sünnet ile kayıtlıdır.

Yine şu şekilde cevap verdi: İlim talep etmenin şekline gelince; bu İbn Abbas'ın hadisinde vardır. Elbetteki Allah resûlü Muaz b. Cebel'i Yemen'e gönderirken dedi ki: "Sen kitap ehli olan bir topluma gidiyorsun. Senin onları ilk davet edeceğin şey şu olsun: Onları, bir olan Allah'a îmân ve benim de Resûlullah olduğuma şehâdete dâvet et. Eğer bunu kabul ederlerse, onlara, Allah'ın her gün ve gecede beş vakit namazı farz kıldığını bildir. Eğer bunu da kabul ederlerse, Allah'ın kendilerine, zenginlerden alınıp fakirlere verilecek zekâtı farz kıldığını bildir. Eğer, bunu kabul ederlerse, sakın mallarının en kıymetlilerini alma!"

Burada keyfiyyetin açıklanması vardır. En önemli ve daha sonra en önemli olandan başlamak imanın vaciplerinden ve İslâm'ın rükünlerindendir.

Derece, derece en üstten en alta doğru bilir. Daha sonra da İslâm'daki hukukun vaciplerini öğrenmeye kadar gidilir. Bu, bugünkü ilim talebelerinin ferî ve detay meselelerle uğraşmak gibi değildir. Şeyhulislâm'ın sözünde şu vardır. O der ki; kim usûlu zayı ederse vuslata ulaşmaktan mahrum olur. Kim de delili terk ederse yolunu şaşırır.

İlim elde etmedeki sebebe gelince; ben ilmi elde edip maksada ulaşma daki en yüce şeyin takva olduğunu görüyorum. Allah azze ve celle şöyle buyurmaktadır:

“Eğer kendilerine verilen öğüdü yerine getirseslerdi, onlar için hem daha hayırlı hem de (imanlarını) daha pekiştirici olurdu.”¹⁵⁷

Eser'de şöyle bir şey aktarılmaktadır: Kim bildiği bir şey ile amel ederse Allah onu bilmediği şeye varis kılar. İmam Şafî ise şöyle der:

Veki'ye ezberimin kötü olmasından şikayet ettim,
O da bana masiyetleri terk etme yolunu gösterdi ve dedi ki;
İlim bir nurdur,
Allah'ın nuru asi olana verilmez.

İlim tahsil etmeyi gerektiren sebeplerden birisi de; hırslı olmak ve çabalamaktır. Allah azze ve celle şöyle buyurmaktadır:

“Allah, onlarda bir hayır (hakka yöneliş) olduğunu bilseydi, elbette onlara işittirirdi. Onlara işittirseydi dahi mutlaka yine yüz çevirerek dönüp giderlerdi.”¹⁵⁸

Birde ihlâşlı olması ve Allah azze ve celle nin yüzü ve ahireti kast etmesi gerekir. Çünkü niyetin amellerin medarı noktasında çok fazla etkisi vardır. Bir işin tamamlanması ve bereketin olması ancak salih bir niyet ile olur. Başka bir takım sebepler de vardır ki; bunlar ilim öğrenme ve adabları ile ilgili kitaplar da zikredilmiştir. Burası bu konuyu uzun uzun anlatma yeri değildir.

¹⁵⁷ Nisa, 66.

¹⁵⁸ Enfal, 23.

Yine aynı şekilde kardeşlerine yazdığı ve onları ilme teşvik ettiği yazısında şöyle der: Şer'î noktada faydalanabileceğin kitapları Allah azze ve celle senin için kolaylaştırmış ve onları birer ilim kapları yapmıştır. Sakın ha! Sen tembellik ve ihmalkarlık tan uzak dur! Gösteriş ve mal elde etme ile meşgul olma! Şöyle bir misal verilir: Güzel kızlara talip olanlara mehir pahalı gelmez.

Şeyh Hamd b. Atik der ki; ilim iki şey ile muhafaza edilir. Bunlar müzakere ve fehimdir. Birincisi onunla amel etmektir. Kim bildiği ile amel ederse ilmini hıfz eder. Bilmediği bir ilim ile de Allah onu mükafatlandırır. Zira ara vermek ilmi unutturur. Bir insan bildiği ile amel ederse Allah azze ve celle'nin farzlarını muhafaza ederse, revatip sünnetlere, seher vakitlerinde istiğfara, Kur'an tilavetine devam ederse, mescidde zikir için oturduğunda kendi nefsinı kınayıp azarlarsa, (ki bu sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar yapılan en güzel şeydir) bu kişi ilmiyle amel etme sebeplerini yakalamış olur. Aynı şekilde bu kişi boş ve gereksiz konuşulan gaflet meclislerinden de uzak durur. Bu kişi düşük kelimeler konuşan ve gıybet eden insanların meclislerine düşman kesilir. Dilini boş konuşmaktan korur. Sonra ilim müzakeresine ve yazmasına yönelir. Onun ilme yönelmedeki bu hırsı hurmacıların hasat vaktine olan hırslarından daha büyüktür. İşte böyle olan kişiye ilim talebesi denir. Ve bu kişi kurtuluş yolu üzeredir. Sen bu konuda ihlaslı ol! Kişi böyle olduğunda onu diğer insanlardan ayıran bir takım sebepler vardır. Bu kişi başka insanların yanına girdiğinde hemen onun diğer insanlardan farklı olduğu anlaşılır. Bir insan Kur'an okumaya başlayıp besmele çektiğinde; sen onun haline baktığında onun besmele çekişinden bile diğer insanlardan farklı olmadığını anlarsın. Onun beş vakit namaz ve diğerlerindeki hali diğer insanlarınki gibidir. O özel olarak namazlara dikkat etmez. Bu kişi gece, gündüz uyumuş, hep insanlarla hemhal olmuştur. Bu adam Kur'an'ı da ara sıra eline almış ve bazı meclislerde okumuştur. Sen ona okumuş olduğu yeri sorsan onu bile bilemez. Sen ona okumuş olduğu bir meseleden sorsan ona bile cevap veremez. O adamın yanında çeyrek riyal, iki kitaptan daha değerlidir. O kişi mescidlerden uzaklaşırken gaflet meclislerinde hep bulunur. Onun dili zikirden uzaktır. Ona insanların halini kendi durumunu sorduğunda bakarsın ki o adam faydalı ilimden tamamen uzak kalmıştır. Bu kişinin ne kendine

ne de bir başkasına faydası yoktur. Bu kişi Allah *azze ve celle*'nin ilminden faydalanmamaktadır. Bu gibi insanlar muvaffak olamazlar. Bu insanlar Allah *azze ve celle*'nin kitabından, peygamberin sünnetinden ve ümmetin imamlarının kelimasında ki delillerden bilinir. Çünkü bunlar hakkında deliller çoktur. Kim genel olarak insanların halini düşünecek olursa bu gibi insanları görecektir. Öyleki bu kişi genç olmuş, yaşlanmış, okumuş ama hiçbir şey elde edememiştir. Bu rabbinden değil kendi nefsinde bulunan bir maniden dolayıdır.

“Rabbin asla kimseye zulmetmez.”¹⁵⁹

“Bu büyük bir hikmettir. Fakat (yüz çevirene) uyarılar ne fayda verir!”¹⁶⁰

Anı şekilde şöyle dedi: Sana Allah resûlünden miras olan ilmi öğrenmede hırslı olmanı tavsiye ediyorum. Şunu bil ki bu ilim yorulma ve meşakkat köprüsü üzerinde ve gece karanlığı altında elde edilir. Bu da ancak iki şey ile daha güzel olur. Birincisi başında ikincisi ise sonundadır. Başında olan onu devamlı mütalaa edip onu ışığın altında ezberlemektir. Sonunda olanı ise seher vakitlerinde Allah *azze ve celle*'nin önüne atılıp yalvarma ve yakarma, Kuranı tedebbür ve tefekkür ederek okumadır. Sadetin adresi işte budur. Zühd sahibi olan insanların alameti de budur. Allah'ım! Bizlere salih olan insanların izlerine uymayı ilhak et!

Şeyh Süleyman b. Sehman şöyle dedi:

İlim öğren! Çünkü ilm i şerif de faydalar vardır,
Muvaffak olan bir kişinin kalbi zaten bunu arzular.

Onlarda Allah'ın rızası, Cennet, kurtuluş,
Ve bitmek bilmeyen bir izzet vardır.

Cahiller zümresinden uzaklaşma vardır,
Tabiki sen ilminde sadık isen.

Ey kardeşim! sen yücelirsin, İlim talibi ol eğer gerçekten kararlıysan.
Sakın insanlar üzerine hidayet üstünden yükselmeye çalışma!

159 Kehf, 49.

160 Kamer, 5.

İlimde talep edilen her şey vardır.

İlmi hak ve nur üzere talep eden kişi aydınlanır,

Eğer sen makam ve mevki istersen,

İlimde bu arzulamı olduğun şey vardır.

Eğer mal istersen Allah azze ve celle'nin rızası ile onu kazan,

Ve daha muvaffak olabileceğin şeyleri tercih et.

Sen dünya ve ahirette güzel sonuçları en güzel şekilde gerçekleştir.

Elini de çabuk tut!

Çünkü ben doğru söylüyor ve tasdik de ediyorum.

Cahiller için ölmeden önce ölüm, Allah ile karşılaşma anında ise tutuşmuş bir ateş vardır.

Şeyh Abdurrahman b. Hasen, ilim ehlinden bazı kardeşlerine şöyle der: Ben öncelikle kendime daha sonrada sizlere takvayı, Allah'ın vechi için ilim öğrenmede ve diğer işlerde ihlası vasiyet ediyorum. Bu vesile ile büyük bir ecir kazanın. İlim talep eden her akıllı kişi rekabetten, kibirden, yarıştan, gururlanmaktan sakınsın. Çünkü bunda büyük tehlike vardır. İlmi dünyada makam ve mevki elde etmek ve insanlar arasında başa geçmek, övülmek için öğrenmekte aynı tehlike vardır. İşte bu da apaçık bir hüsrandır. Bunu yasaklama noktasında sadece Allah azze ve celle'nin şu ayeti olsaydı yine yeterli olurdu.

“Dünya hayatını ve güzelliklerini isteyenlere, orada işlediklerinin karşılığını tastamam veririz; onlar orada bir eksikliğe de uğratılmazlar. İşte ahirette onlara ateşten başka bir şey yoktur. İşledikleri şeyler orada boşa gitmiştir. Zaten yapmakta oldukları da batıldır.”¹⁶¹

Nasihat noktasında bu kadarı yeterlidir. Allah bizleri ve sizleri hüsnü kabule muvaffak kılsın. Bana sizin bir takım meselelerde ihtilafa düşüp sonrada cedeleye yöneldiğiniz haberi ulaştı. Ama ahireti arzulayan bir ilim talebesinin durumu bu şekilde olamaz. Allah'tan korkun ve ilim edebiyle edeplenin. Allah azze ve celle den ilim öğrenme ve öğretme noktasında sevap isteyin. Ve ilmin peşine hemen amel yapın. Çünkü ilmin semeresi ameldir. Amel, ilmi elde etmeninde sebebidir. Bu eserlerde de böyledir.

Kim bildiği bir şey ile amel ederse Allah ona bilmediği şeyleri de verir. Bir de takvada birbirinizle yardımlaşın! İlim talep eden birinin ihlas almeti kendisini ilgilendirmeyen şeylerde susması, rabbinin huzurunda zelil bir şekilde durması, vakar sahibi olması ve edepli olmasıdır. Onun kendi dili yada bir başkasının dili ile hakkın ortaya çıkmasına aldırış etmemesi gerekir. Üstün gelmek için uğraşmaması, övgü istememesi ve haset yapmaması gerekir. Hevasına meyletmemeli ve dünya zinetlerine yönelmemesi gerekir.

Şeyh Abdurrahman b. Hasen'e ders bittikten sonra dua ederken elleri açıp kaldırmakla ilgili soru soruldu. O da şu şekilde cevap verdi: Ders bittikten sonra elleri kaldırarak dua etmeye gelince; bu kendisinde şüphe olmayan bidatlerdendir. Selef yada haleften kendisine tâbi olunan insanlardan o günden bu günümüze böyle bir şey gelmemiştir. Bu bidat nereden gelmiştir ki?

Eğer bir kimse hadis meclisinde Hasan Basri de dua etmezmiydi? derse ona şöyle cevap verilir. O kendisi için dua eder ve ellerini de kaldırmazdı. Onun yanına gelenlerden birinin de dua edip elleri kaldırmasına dair bir şeyi yoktu. Eğer delil istenecek olsa bu kişiden onun yanında buna delil getirebileceği bir şey yoktur. Allah en iyi bilendir.

Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e, Ramazanda tedebbür ederek Kur'an okumak için toplanılması hakkında soruldu. O da şöyle cevap verdi: Bunda bir beis yoktur. Bilakis Sahihi Müslim'de geldiği üzere buna teşvik vardır. Allah resûlü *aleyhisselam* bir hadiste şöyle buyurur:

"Allah'ın evlerinden herhangi bir evde bir topluluk aralarında Allah'ın kitabını okumak ve ders olarak yapmak için toplanırsa rahmet onları kuşatır, melekler onların etrafını sarar ve Allah azze ve celle onları kendi katındaki meleklerle anlatır."

Şeyh Abdullah Eba Butayn'e, ezgi okur gibi Kur'an okumaktan soruldu. O da şöyle cevap verdi: Alimler böyle bir şeyi kerih görmüşlerdir. İmam Mâlik ve İmam Ahmed buna bidattir demiştir. İmam Ahmed şöyle der: Sesini Kur'an okurken güzelleştir. Şeyh Takiyyuddin ise; nağme şeklinde okumak mekruhtur, demiştir. Alimlerin kerih görmüş olduğu nağmeye

geline; bundan kast edilen uzatılması gereken harfin kısaltılması, kısaltılması gerekenin uzatılmasıdır. Sakin olması gereken harfi harekelemek, harekeli olanı sakin kılmak ve bunun gibi şeylerdir. Bunu tıpkı şarkıcıların yaptıkları şarkılardaki nağmeler gibi bir uyum olsun diye böyle yaparlar. Bunun bu gibi beste yapanların yanında Rumi, Mekki, Berbuti, İskenderani gibi bir takım isimleri vardır.

Tevbe suresine başlamadan önce dua etmek ile ilgili soru soruldu. O da şöyle cevap verdi: Bu bir bidattir ve bunun bir aslı yoktur. Bilakis şöyle derler: Onu okuyan kişi Enfal ve Tevbe suresi arasında besmele yada daha azını okuyacak kadar bir süre sekte yapar. Aralarında bir fasıla olduğu anlaşılın diye bu şekilde yapar.

Şeyh Hamd b. Nasır b. Ma'mer'e Duha suresinden başlayıp Kur'an'ın sonuna kadar okurken her sure arasında Allahu Ekber denmesinden soruldu. O da şöyle dedi: Bunda bir ihtilaf vardır. Şeyh Takyeddin bunu doğru görmemiştir. İbn Kesir kıraati ile okuyanlar hariçtir. Asım kıraati ile okuyanlara gelince ki günümüzde insanların okuduğu kıraat budur ama onda da böyle bir şey yoktur.

Şeyh Abdullah Eba Butayn'e, hatimde dua etmekten soruldu. O şöyle cevap verdi: Hatim anında dua etmek müstehaptır. Bunu bazı sahabeler yapmıştır. Elleri kaldırmaya gelince; bunda bir beis yoktur. Bunu alimlerin çoğu müstehap görmüştür. Hususi olarak değil ama genel olarak hadis varit olmuştur.

Mushafın kağıtlarını parça parça yapmak hakkında soruldu. O da şu şekilde cevap verdi: Buna gerek yoktur. Çünkü böyle yapmakta ona değer vermeme vardır. Dolayısıyla Kur'an kağıtlarını defnederek değiştirmek gerekir. Onu mescidde yada sahrada defnetse bir beis yoktur, Buhârî'de geçtiği gibi yakmasında da bir beis yoktur. Sahabe Kuran yıprandığında onu bir araya toplayıp yakmıştır. İbn Cevzi şöyle der: Bu ona ta'zim ve onu korumak içindir. Osman *radiyallahu anh* onu kabir ve minber arasına defnetmiştir. Kim içerisinde ayet ve hadis bulunan, sünnet ehlinde birinin kitabını parçalayacak olursa ve bunu küçümseyip hakaret etmek için yaparsa bu kişinin küfrünü söylemekten uzak durulmaz.

Şeyh Abdullah Eba Butayn şöyle dedi: Bazı insanların bir şey sorulduğunda Allah ve resulü daha iyi bilir demesine gelince; bu çoğu insanların dili ile gelmiştir. O böyle bir şeye itikat etmeksizin bunu yapmaktadır. Böyle bir durumda vacip olan böyle bir şeyi öğretmektir.

Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e, mecliste yazı yazmaktan soruldu. O da şöyle cevap verdi: Cemaatin oturmuş olduğu bir mecliste yazı yazmaya gelince bunda bir beis yoktur. Eğer yazmış olduğu hadis ise ve bunu yazarken de sesini yükseltmeyip bulunduğu hal üzere onu yazıyorsa ve konuşma onu meşgul etmiyorsa bunda bir beis yoktur. Eğer kişi hadisi okuyor ve anlatıyorsa o zaman bir başkasının sesini onun sesinin üzerine yükseltmesi uygun olmaz. Bilakis hadise saygılı davranıp onu görürlülü ortamdan tenzih etmek gerekir. Ama böyle bir durum yoksa kişinin yapmasında bir sakınca yoktur. Kim bunu yasaklayacak olursa elinde bir delili yoktur.

FASIL

Şeyh Said b. Hacci'ye vitir namazının vakti hakkında soruldu. Bu namaz yatsı namazının vaktine bağlı mıdır? Ya da yatsı namazına bağlı mıdır? O da şu şekilde cevap verdi: Bil ki; vitir namazının vakti yatsı namazının vakti ile ikinci fecrin doğuşu arasındadır. Eğer vitri fecir doğuncaya kadar ertelersen o zaman onun vakti bitmiş olur. Ve onu kaza olarak kılman gerekir. Bu Hanbelinin müteahhirinin mezhebidir. Çünkü Allah resûlü aleyhisselam şöyle demiştir:

"Sabah olmadan önce vitir kılın." Müslim bunu rivayet etmiştir. İkinci rivayet ise Ahmed ibn Hanbel'dendir. Onun vakti yatsı namazından sabah namazına kadardır. Çünkü peygamber aleyhisselam şöyle buyurmuştur: *"Allah azze ve celle size bir namazı ilave etti. Siz onu yatsı ve sabah namazı arasında kılın."* Bunu Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir. Kişi akşam ile taysı namazını cem edecek olursa bu yine de onun kelimasına dahil olur.

İkna kitabında şöyle der: Vitir namazı yatsı namazı ve onun sünne-tinden sonradır. Namaz cem edilmiş de olsa bu o vakitten başlayıp fecrin doğuşuna kadar vitrin vakti devam eder. Vitir namazı yatsıdan önce sahih değildir.

Şeyh Abdullatif ibn Abdurrahman b. Hasen'e soruldu. Teheccüdde en faziletli olan nedir? Kıyamın uzun olması mı, secdenin uzun olması mı, rükunun uzun olması mı yada açıktan okumanın uzun olması mı daha faziletlidir? Rükuda ve kalkınca okunan şey nedir?

O da şu şekilde cevap verdi: Teheccüde gelince onda en faziletli olan Allah resûlünün sabit ve sahih bir şekilde gelen sıfatıdır. Allah resûlü teheccüdde kıyama uzun tuttuysa rüku ve secdeyi de uzun tutardı. Kıyamı ve kıraati kısa yapmış ise rüku ve secdeyi de aynı şekilde yapardı. Kıyamda da kıraat vardır ki sözlerin en faziletlisi odur. Rüku ve secde-nin ise şekilleri faziletlidir. Teheccüd kılan bir kişinin her rüknun hakkı-nı vermesi ve aradaki münasebete de riayet etmesi gerekir. Açıktan ya da sesi kısarak okumaya gelince; imam için açıktan okuması sünnettir.

Öyle ki uyuyan kişi ve ya teheccüd namazı kılan başka bir kişi onun sesi ile eziyet görmesin. Eğer canlılığa, tedebbüre daha uygun olacaksa o zaman kişinin açıktan okuması daha evladır.

Rüku ve secde de kişinin söylemiş olduğu sözlerin en faziletlisi Allah resûlünden sahih bir şekilde sabit olan "Subhane rabbiyel Azim", "Sübhone rabbiyel A'la" ve rükuda "Subhanel Melikul Kuddus" ifadelerini okumaktır. Varid olan duaları da yerinde okuması kişinin fazileti elde etmesine sebeptir. Çünkü Allah resûlüne uymakta kemallik vardır.

"Semiallahu limen hamideh" sözünden sonra söylenecek şeye gelince; bunlar hadislerde yeterince sabit olmuştur. Münteka da ve sizin yanınızdaki hadis kitaplarında bu mevcuttur.

Oturan kişinin bağdaş kurarak oturması ile ilgili sahih hadisler vardır. Oturarak namaz kılan kişi ayakta kılan kişinin aldığı sevabın yarısı kadar ecir alır. Ben hiç kimseden oturup bağdaş kurarak namaz kılan kişi ayakta namaz kılan kişi gibidir dediklerine dair bir şey duymadım.

Senin bu konuda ilim talep etmen ve ilme karşı istekli olman gerekir. Zikredilen ve sorulan meselelere gelince bunların cevapları sizlerin yanındaki hadis kitaplarında yeterli miktarda vardır. Sonra da onu hadis kitapları ve tefsir kitaplarını okumaya ve falanca kişinin dizi dibinde ilim öğrenmeye teşvik edip şöyle demiştir:

*Muhammed'in dini eserlerdir, o ne güzel bir binektir,
Genç kişi için onda haberler vardır.*

İlim ehlinin çoğu ömrünün sonuna kadar Kur'an'ı okumak, onu tedebbür etmek, Buhâri ve Müslim'i okumak ve onu her mecliste dinlemek ile meşguldür.

Şeyh Abdullah ibn Abdurrahman Eba Butayn'e, virdini yatsıdan sonra ya bırakan ve vitri de uyumadan önce kılan kişi gece kıyamını yerine getirmiş olur mu olmaz mı? diye soruldu. O da şu şekilde cevap verdi: Evet, o kişi son yatsı namazını cemaatle kıldığı zaman ona gece kıyamı eciri yazılır. Onun virdi de buna ilaveten ona ecir olarak kalır. Bu Sahih Müslim

de Osman b. Affan'dan sahih bir şekilde gelen rivayette sabittir. O şöyle dedi: Ben Allah resûlünün şöyle dediğini duydum: *"Kim yatsı namazını cemaatle kılsa gecenin yarısını ihya etmiş gibi olur. Kim sabah namazını cemaatle kılsa gecenin hepsini ihya etmiş olur."*

Vitri yatmadan önce kılmaya gelince; sahabeden bir gruptan bu sabit olmuştur. Bu da peygamberin onları yönlendirmesi ile. Mesela Ebu Hureyre bunlardan biridir. O şöyle dedi: Allah resûlü bana üç şeyi tavsiye etti. Ben ölünceye kadar bunları terk etmem. Bunlar her aydan üç gün oruç tutmak, kuşluk namazı kılmak ve vitir namazı kılarak uyumaktır. Buhâri ve Müslim bunu rivayet etmiştir. Müslim de Ebu Derda'nın hadisinde şöyle bir şey vardır: *"Bana habibim üç şeyi tavsiye etti."* Ve o hadis zikreti. Ayrıca orada *"Bana vitri kılmadan uyumamamı da tavsiye etti"* ifadesi de vardır.

İmam Ahmed, Ebu Zer'in hadisinden rivayet ederek şöyle demiştir: O dedi ki; *"Bana dostum üç şeyi tavsiye etti. Onlardan biri de uyumadan önce vitir kılmaktır."* Ben de onlara bunu tavsiye ettim. Çünkü onların adetlerinde gece kıyamı yok idi. Ama kimin adetinde gece uyanmak var ise elbetteki faziletli olan gecenin sonunda vitri kılmaktır.

Şunu bil ki; vitrin vakti yatsı namazından fecrin doğuşuna kadar olan zamandır. Ahmed ibn Hanbel, Harice ibn Huzafenin rivayet etmiş olduğu hadisi nas olarak kabul etmiştir. Harice şöyle der: Allah resûlü bizim yanıma geldi ve dedi ki: *"Allah azze ve celle size bir namaz verdi ki; bu namaz kızıl develerden daha hayırlıdır. Bu da vitirdir. Allah azze ve celle onun vaktini yatsı namazı ile fecrin doğuşu arasında kılmıştır."*

Bunu İmam Ahmed, Ebu Davud ve Tirmizi rivayet etmiştir. İmam Ahmed bunun benzerini Ebu Nadra hadisinden de rivayet etmiştir.

Bir kişinin sıkışık olduğu yada buna benzer durumlarda vitir kılması nasıl olur? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi: Kim vitri sıkışıklık hali veya buna benzer durumlar varken kılsa bana göre. vakti çıkmış olsa bile bu kişinin böyle bir halde iken onu kılmaması gerekir. Ama farzda durum böyle değildir. Çünkü farzı vaktinden tehir etmek haramdır. Ama vitir böyle değildir. Bundan dolayı Munteka'nın şerhinde bu mesele ile

ilgili şöyle der: Farz namazının vakti daralmadığı sürece o vaktin hepsinde kılınır. Burada farz ifadesini kullanmasındaki sebebp farzın dışındakilerin böyle olmamamsıdır. Allah azze ve celle en iyisini bilir.

Şeyh Abdurrahman b. Hasen'e, kunutun vakti, onda ellerin kaldırılması ve eller kaldırılmadan önce Allahu Ekber denmesi hakkında soruldu. O da şöyle cevap verdi: Kunuta gelince; bunda rükudan sonra ellerin kaldırılması caizdir. Ama elleri kaldırmadan önce Allahu Ekber demek ise bidattır.

Şeyh Abdullah Eba Butayn'e, kunut duasının açıktan okunması hakkında sorulunca şöyle dedi: Kunutu yapan kişi eğer imam ise o zaman o açıktan okur ve cemaatte ona açıktan amin der. Ona peygamber aleyhisselam'a kunuttan sonra salat edilmesinden soruldu. O da şöyle dedi: Vitir kunutundan sonra peygambere salatu selam yapmak müstehaptır. Onun ailesine salat etmekten sorulunca şöyle dedi: Teşehhüdde olduğu gibi burada da ailesine salat etmekte bir beis yoktur. Vitrin kazası sorulunca o şöyle dedi: Vitrin kazasına gelince bu konuda İmam Ahmed'den iki rivayet vardır. Birincisi; vitrin kaza edilmeyeceğidir. Şeyh Takyeddin bunu tercih etmiştir. İkincisi ise vitrin kaza edileceği dir. Mezhepteki görüşte budur. Mâlikî ve Şafî mezhebinin görüşü de budur. Bu rivayete göre vitri tek rekat mı kılmak gerekir, ya da onu önceki namaza ilave mi etmek gerekir? Mezhepte sahih olan budur.

Vitri terk etmek ile ilgili sorulunca şöyle dedi: Alimler vitri devamlı terk eden kişinin fasık olduğunu söylemişlerdir.

Şeyh Muhammed'in iki oğlu şeyh Hüseyin ve şeyh Abdullah'a; farzlardaki kunuttan soruldu. Onlar da şöyle cevap verdi: Bize göre farzlardaki kunutun terki doğrudur. Ancak müslümanın başına bir musibet geldiğinde sünnette sabit olana göre bu halde kunutun fecirde (sabah namazı) yapılmasıdır. Allah resûlünün ve hulefa i raşidinin fiilleri bu konuda bizim yanıımızda sabit olan şeylerdir. Sahihayn ve diğerlerinde olduğu gibi bu konu sahih kitaplarda vardır.

Şeyh Abdurrahman b. Hasen ibn şeyh'e, hastalık meydana geldiği zaman kunut yapmaktan soruldu. O da şöyle dedi: İnsanların başına gelen

hastalıklar sahabenin de başına gelmişti. Ama onlar bu halde iken kunut yapmamışlardır. Eğer bunda bir hayir olmuş olsaydı onlar bizden önce bunu yaparlardı.

Şeyh Abdullah ibn Abdurrahman Eba Butayn'e, "Her ezanla kamet arasında bir namaz vardır" hadisi soruldu. O da şöyle cevap verdi: "Her ezanla kamet arasında bir namaz vardır" hadisi sahihtir. Peygamber aleyhisselam bu kelimeyi üç kere söylemiştir. Üçüncüsünde ise "Dileyen kişi böyle yapar" demiştir. Ravi şöyle demiştir. İnsanlar bunu revatip sünnet edinmesinler diye böyle demiştir. Öğleden önceye gelince bunda revatip sünnet yapılır. Fecirde de aynı şekildedir. Fecir doğduktan ve ezan okunduktan sonra yapılacak olan revatip sünnet zaten vardır. Diğer namazlarda ise böyle yapılırsa Allah'ın izni ile güzeldir. Bizim ashabımızdan çoğu akşam namazından önce iki rekat kılınmasının mübah olduğunu söylerler. Şafilere ise bu müstehaptır. Hanbeliler ise Allah resûlünün bunu yapmadığını ama sahabenin çoğunluğunun bunu yaptığını söylerler.

Şeyh Süleyman b. Sehman şöyle der: Akşam namazının ezanından sonra namaz ile ilgili bir şey zikrettim. Bu konuya karşı çıkanlara da çok sert konuştum. Ben burada Şeyhulislâm'ın bir sözünü aktarmak isterim. O da der ki; Buhâri ve Müslim'de sabit olduğuna göre Allah resûlü şöyle demiştir: "Her ezanla kamet arasında bir namaz vardır, Her ezanla kamet arasında bir namaz vardır" Üçüncüsünde ise; "Dileyen kimse için" demiştir. İnsanlar bunu sünnet edinmesinler diye böyle demiştir. Bu hadis bu namazın ikindiden, akşamdan ve yatsıdan önce meşru olduğuna delalet eder. Halbuki bu sünnet değildir. Yine aynı şekilde sabit olduğuna göre onlar akşam namazından önce de namaz kılıyorlardı. Peygamber onların böyle yaptığını görüyor ama onları engellemiyor, onlara bir şey emretmiyor ama kendiside bunu yapmıyordu. O zaman bu, bu fiilin caiz olduğuna delalet eder.

Kimi insanlar cumadan önce namaz kılma hakkında peygamberin "Ezanla kamet arasında bir namaz vardır" hadisini delil getirmişlerdir. bir başkası da buna karşı çıkmıştır. Peygamber döneminde minarelerden ezan okunması diye bir şey yoktu. Osman radiyallahu anh kendi döneminde insanlar çoğalınca bunun yapılmasını emretti. Onlar minbere

çıktıklar zaman ezan onlara ulaşmıyordu. Onlar bu eza Osman'ın sünnetidir, dediler. Bundan dolayıda müslümanlar bunun şer'i ezan olduğunda ittifak ettiler. Birinci ezan ile ikincisi arasında namaz caizdir ve güzeldir. Revâtîp bir sünnet değildir. Bu tıpkı akşam namazından önce kılınan namaz gibidir. Dolayısıyla bunu yapana da terk edene de karşı çıkılmaz. Bu sözlerin en doğru olanıdır. İmam Ahmed'in sözü buna delalet eder. Cahil olan insanlar bunun vacip yada revatip sünnet olduklarını düşündüklerinde bunu terk etmek daha faziletli olur. İnsanlar bunu vacip yada revatip sünnet olduğunu düşünmesinler diye bu terk edilir. Eğer insanlar bunu devamlı yapmaya devam ederse o zaman farza benzemesin diye terk edilir.

Buradaki maksat hakkında şeyhulislâm şöyle der: Bu hadis ikindi, akşam ve yatsıdan önce namazın meşruiyetine delalet eder. Ama bu sünnet değildir. Bunun sünnet olduğunu söyleyene de sert ifadeler kullanılır. Sonra şeyh şöyle der: İnsanlar akşam namazı ile ezanı arasında namaz kılıyorlardı. Peygamber onları görüyor ama onlara ne bunu emrediyor nede nehyediyordu. Kendisi de bunu yapmıyordu. Dolayısıyla bu yapılan işin caiz olduğunu gösterir. Ama sen bunu emrediyor ve onun terkinin inkarında aşırıya gidiyorsun. Peygamber aleyhisselam şöyle buyurmuştur:

"Her ezanla kamet arasında bir namaz vardır." Bu, bu işin sünnet değil caiz olduğunu açıklamak için söylenmiştir. Eğer sünnet olmuş olsaydı ilk önce peygamber bunu yapardı. Ve bunu terk edene de namazı kılmasını emrederdi. Şeyhulislâm bunu yapana da terk edene de karşı çıkılmaz, dedi. Bu sözlerin en doğru olanıdır. İmam Ahmed'in sözü buna delalet eder.

Senin için en sevdiğim şey senin sözlerin en güzelini almandır. Ben bazen bunu yapıyorum ki caiz olan meseleler de sert ve aşırı bir davranış olmasın diye ama revatip sünnet ve vitre gelince; alimler bunları terk eden insanların kötü insanlar olduğunu söylemiştir.

Kimisine şöyle soruldu: Revatip olan sünnetler hakkında ne dersiniz? Bunların vakti ve miktarı nedir? Hangisi daha fazletlidir?

O şöyle cevap verdi: Sahihayn de Abdullah ibn Ömer'den sabit olarak gelen bir hadiste şöyle der: Ben Allah resûlünden on rekat ezberledim. İki rekat öğleden önce, iki rekatta öğleden sonra, iki rekat akşamdan sonra, iki rekat yatsıdan sonra ve iki rekatta sabah namazından öncedir.

Sahih deki hadiste de der ki; ben Aişe *radiyallahu anh*'dan peygamberin öğleden önce dört rekat kıldığını ezberledim. Dolayısıyla bazen peygamber öğleden önce dört bazen de iki kıldığını hamledilir. Alimler der ki; nafilenin en kuvvetlisi küsuf namazıdır. Sonra vitir ve sabah namazının iki rekatıdır. Çünkü peygamber sefer de de mukimken de bunları asla terk etmemiştir.

Bazısına,siz sünnetleri hafife almaksızın terk edenler hakkındaki görüşünüz nedir? diye soruldu. O da şöyle cevap verdi: Kim sünnetleri terk eder ve onları hafife almaksızın onlara devam ederse noksan bir iş yapmış olur.

Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'e seferde revatip sünnetlerin kılınmasından soruldu. O da şöyle cevap verdi: Bir kişinin yolculukta iken revatibi kılmasına karşı gelinmez. Ama efdal olan terk edilmesidir. Vitir ve sabah namazının sünneti bundan hariçtir.

Şeyh Abdullah ibn Abdurrahman Eba Butayn'e,sünnetlerden sonra dua etmek için ellerin kaldırılması soruldu. O da şöyle dedi: Sünnetlerden sonra dua için elleri kaldırmaya gelince; ben bunda bir beis görmüyorum. Ama selam vermeden önce kişinin dua için çaba sarf etmek kabule daha elverişlidir.

Şeyh Muhammed b. Abdulvehhab'ın oğlu şeyh Abdullah der ki; teravih namazına gelince bu sünnettir. Bunun cemaatle kılınmasında ve buna devam etmekte bir beis yoktur.

Yine aynı şekilde şöyle cevap verir: Ramazan da teravih namazı kılmak müstehaptır. Bunu cemaatle kılmak daha faziletlidir ve son yarısında kunut yapmak da böyledir.

Şeyh Hamd b. Abdulaziz şöyle der: Teravihe gelince; sahabenin bunu yaptığı meşhurdur. Ümmetin halefi selefinden bunu alarak kabul etmiştir. Bunu gece namazı üzere ramazan da ilk cem eden Ömer *radiyallahu anh'dır*. O raşit bir halifedir. Teraviye karşı çıkanlar Rafizilerden bidatçı olanlar ve diğerleridir. Gece namazı hakkında peygamberden çeşitli vecihler gelmiştir ve bunların hepsi caizdir. Tabi ki muhakkiklerin yanında kimi hadis diğerine göre daha râcihtir. Ama teravihi genel olarak yasaklamak bidattir. Çünkü peygamber ramazanın son on günü tekli gecelerde sahabesi ile bunu kılmıştır. Bunu Aişe *radiyallahu anha*, Enes ve Ebu Zer *radiyallahu anh* söylediği gibi bazısı da sahih ye varit olmuştur.

Peygamber *aleyhisselam* şöyle buyurmuştur: "Kim imamla beraber namaz kılar ve o ayılincaya kadar beklerse ona gece namazı ecir yazılır." İmam Ahmed imam ayrılincaya kadar onunla beraber namaz kılardı. Rekatlarda artırma ve eksiltme meselesi geniş bir meseledir. Sonunda vitir olduktan sonra farketmez. Huzeyfe *radiyallahu anh* ramazanda bir gece peygamberle beraber namaz kılmıştı. Peygamber önce Bakara, Ali İmran ve Nisa surelerini okudu. Zannedersem kşi o iki rekatta bunu yapmıştı ve tüm geceyi kapsamıştı. Bir keresinde de peygamber bunu dört rekatta yapmıştı. İbn Abbas bunu peygamberin on üç, Aişe *radiyallahu anha* ise onbir rekat kıldığını rivayet etmiştir.

Şeyh Muhammed b. Abdulvehhab'a teravihin sayısından soruldu. Oda şöyle dedi: Müstehap olan yirmi rekat olmasıdır. Oğlu Abdullah da şöyle dedi: Alimlerin zikretmiş olduğu teravihin yirmi rekat olduğudur. Bundan eksiltilmemesi gerekir. Ancak rekat sayısı azaltılıp kıraat uzatılırsa o zaman olur. Bundan dolayı rekatların artırılıp eksiltilmesi noktasında selevin amelinde ihtilaf vardır. Ömer rh insanları Ubey b. Ka'bın imamlığında topladığında o insanlara yirmi rekat kıldırılmıştır.

Şeyh Abdullah Eba Butayn şöyle cevap verdi: Teravih namazının yirmi rekattan az olmasında bir beis yoktur. Sahabenin bunu azaltıp fazlaştırdıkları varit olmuştur. Şariden belirlenmiş sahih bir sınır yoktur.

Aynı şekilde şöyle dedi: Bazı insanların bizim ramazanın son on günün de bizim ilk günlerdeki yirminin üzerine artırmamıza karşı çıkmalarına verilecek cevaba gelince; bu adetin galebe çalması ve sünneti,

sahabe, tabiin ve İslâm imamlarının ne hal üzere olduğunu bilmemele-
rindendir. Peygamberden ramazandaki gece kıyamına teşvikle ilgili ha-
disler gelmiştir. Özellikle ramazanın son on günü için tekidli bir şekilde
bunu söylemiştir. Sahihayn de Ebu Hureyre'den sahih bir şekilde belir-
tildiğine göre Peygamber *aleyhisselam* bir farz kılma durumu olmaksızın
onları ramazan daki gece kıyamı için teşvik ediyordu. Ve peygamber şöy-
le demiştir: "Kim inanarak ve ecrini Allah'tan bekleyerek Ramazanı ihya
edecek olursa geçmiş günahları affedilir. Kim inanarak ve ecrini Allah'tan
bekleyerek Kadir Gecesi'ni ihya ederse geçmiş günahları affedilir." Sünen
de peygamberden şu nakledilmiştir: "Allah azze ve celle size ramazan
orucunu farz, kıyamını da sünnet kılmıştır."

Sahihayn de Aişe *radiyallahu anha*'dan şu rivayet edilir ki O şöyle dedi:
Peygamber *aleyhisselam* son on gün girdiğinde gecesini ihya eder, ailesini
uyandırır ve paçaları sıvardı. Peygamber ramazan ilk girdiğinde cemaat-
le namaz kılmıştır. Son on günde de böylesir. Sahih Müslim'de Enes'den
rivayet edilen bir hadiste Enes şöyle dedi: Peygamber *aleyhisselam* ra-
mazanda gece kıyamı yapardı. Ben gelip yan tarafına durdum. Başka bir
adam gelip o da yanına durdu. Öyle ki biz bir cemaat halini aldık. Peygam-
ber benim arkasında olduğumu hissedince namazı kısa tuttu. Sonra eş-
yalarının olduğu yere gitti. Kendi başına da bir namaz kıldı. Sabah olunca
ben ona dedim ki: Bu gece bizden ayrıldın. O da dedi ki: "Evet, bu durum
(herkesin toplanıp cemaat olması) beni buna sevketti."

Aişe *radiyallahu anha* ise şöyle dedi: Peygamber *aleyhisselam* insanla-
ra namaz kıldırdı. Sonra ertesi gün insanlar çoğaldı. Üçüncü günde çoğa-
lınca peygamber *aleyhisselam* onların yanına çıkmadı. Sabah olunca pey-
gamber dedi ki: "Ben sizin bu yapmış olduğunuzu gördüm ve bu size farz
olmasın diye yanınıza çıkmadım."

İşte bu ramazanda dır. Buhâri ve Müslim'de bunu tahriç etmiştir.

Sünen de Ebu Zer'den rivayet edildiğine göre O şöyle der: Peygam-
ber *aleyhisselam* ile beraber oruç tuttuk. Öyleki ayın bitmesine yedi gün
kalmıştı. O zamana kadar gece kıyamı yapmamıştı. Peygamber *aleyhis-
selam* gecenin son üçte biri gidince bizimle gece kıyamı yaptı. Altıncı
günde bunu yapmadı. Beşinci günde gecenin yarısı geçtikten sonra biz

gecenin kalanında nafile ibadet yapsaydık ya, dedik. O da dedi ki: "Kim imamla birlikte namaz kılar ve o ayrılıncaya kadar namaz kılmaya devam ederse gece kıyamının ecrini alır." Sonra da bizimle beraber gece kıyâmı yapmadı. Ayın bitmesine üç gün kala üçüncü gün bizimle beraber gece namazı kıldı. Ailesi ve eşleri de dua etti. Öyle ki biz felahın kaçmasından korktuk. Felah nedir? dediler. O da sahur dur, dedi. Tirmizi bunu sahih olarak belirtti. İmam Ahmed ve başkaları ise bu hadisi hüccet olarak getiriyor ve teravih namazını cemaatle kılmak daha faziletlidir, diyorlar. Şeyh Takyeddin der ki; Peygamber aleyhisselam dedi ki: "Kim imamla beraber o ayrılıncaya kadar namaz kılacak olursa ona bir geceyi ihya etmenin ecri yazılır"

Hadiste Ramazan'da imamın arkasında gece kıyamını yapmaya teşvik vardır. Bu da mutlak bir sünnetten daha kuvvetlidir. İnsanlar bunu peygamber döneminde mescidde cemaat olarak kılarlardı. Bunun ikrarında peygamberin sünnetidir.

Bu anlaşıldığında Ramazan'da gece kıyamı ve son on günü ihya etmenin müekked bir sünnet olduğu anlaşılır. Ve onun cemaatle kılınması daha faziletlidir. Peygamber aleyhisselam'dan bu konuda bir adet bir sayı belirlenmemiştir. Bundan dolayıda biz bunun belli bir vaktininin olmadığını biliyoruz. Sahihayn de Aişe radiyallahu anha'dan rivayet edildiğine göre O şöyle dedi: Peygamber aleyhisselam Ramazan da olsa başka zamanda olsa on bir rekattan fazla namaz kılmaı.

Bu hadisin bazı tarikinde Huzeyfe radiyallahu anha da vardır. O peygamberin bir rekatında Bakara, Ali İmran ve Nisa surelerini okuduğu namzı onunla beraber kılmıştı. Ve o gece O iki rekat namaz kılmıştı ve bu kıldıkları namaz Ramazan'daydı.

Sahabeden teravihle ilgili çeşitli rivayetler vardır. Alimler bunlardan hangisinin tercih edileceği noktasında ihtilaf etmişlerdir. Onlar her biri hepsinin yapılmasını da caiz görmüşlerdir. Şafî ve İmam Ahmed yirmi rekat olduğunu tercih etmişlerdir. İmam Ahmed bunu artırma da bir beis olmadığına dair nas olduğunu belirtir. Ve şöyle der: Bu konuda çok çeşitli rivayetler vardır. Bunların hiçbirisi de geçersiz sayılmamıştır. Abdullah b Ahmed der ki; ben babamı Ramazan da sayılamayacak kadar çok namaz

kılarken gördüm. İmam Mâlik otuz altı rekatı tercih etmiştir. Tirmizi bunu kimi alimlerin vitirle beraber kırk bir rekat olarak tercih ettiklerini anlatır. Bu Medine ehlinin kavlidir, der. Bununla amel etmek de onların yanında belli olan bir şeydir. İshak b. Rahuye der ki; biz Ubey ibn Kab'ın rivayeti üzere kırk bir rekat olmasını tercih ederiz.

Şeyh Takyeddin der ki; kim teravih namazını Şafiî, Hanefî ve Ahmed'in mezhebine göre yirmi rekat kılacak olursa veya Mâlik'in mezhebine göre otuz altı rekat kılarsa ya da on bir veya on üç rekat olarak kılacak olursa güzel bir yapmış olur. İmam Ahmed de vaktin belirsizliği hususunda nas olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla rekatların azaltılması yada çoğaltılması gece kıyamının uzunluğuna göre değişir. Bu konuda Aişe *radiyallahu anha*'dan şu söz vardır: Peygamber *aleyhisselam* ne Ramazan'da ne de başka zamanda on bir rekatın üzerine artırdığı olmamıştır. Onun sözüne göre peygamber ramazanın son on gününü ihya ederdi. *Muvatta*'da Saib ibn Yezid'den rivayet edildiğine göre O dedi ki: Ömer ibn Hattab, Ubey b. Ka'b ve Temim ed-Dari'ye gece kıyamını onbir rekat olarak kılmalarını söylemiştir. Kur'an okuyan o zaman en az yüz ayet olan sureleri okurdu. Namazın kıyamı o derece uzun olurdu ki biz bundan dolayı sopalara dayanarak namaz kıldık. Ve buna nerdeyse fecre kadar devam ederdik.

Muvatta'da Abdullah ibn Ebi Bekir'den rivayet edildiğine göre O der ki; ben babamı şöyle derken duydum. Ramazan'da biz kıyamdan ayrıldığımızda sahur kaçmasın diye hizmetçilere çarçabuk yemek hazırlamalarını söyledik.

Ebu bekir ibn Ebi şeybe, Tavus'tan rivayet etmiştir. O dedi ki; ben İbn Abbas'ı şöyle derken duydum. Ömer beni kendi yanında yemeğe çağırdı. Ebu Bekir diyor ki; yanında ramazanda sahura çağırırdı. Ben mescidden çıkan insanların sesini duyuyordum Dedim ki; bu nedir? O da insanların mescidden çıkarken çıkarmış oldukları sestir dedi. Gecenin bu kalan bölümü giden bölümünden daha hayırlıdır, dedi.

İbn Ebi şeybe, Varaka'dan rivayet ederek dedi ki; Said ibn Cübeyr Ramazanda bize imamlık yaptı. Bize altı bölüm halinde yirmi rekat namaz kıldırırdı. Ramazanın son on günü olduğunda ise itikafta yedi bölüm halinde bunu kılardı.

Bundan da sahabe ve tabiinin namazı fecrin doğmasına yakınına kadar uzattığı ortaya çıkmaktadır. Eserlerin toplamından ortaya çıkan, kimi zaman diğer gecelerden farklı olmuştur. Şöyle bir ihtimalde vardır ki ramazanın son on gününde böyle bir şeyin olmasıdır. Çünkü biz Ebu Zer *radiyallahu anh*'in hadisini zikrettik. Peygamber onlara ramazanın son on gününde gecenin yarısına kadar namaz kıldırdı. Bazen de sahurun kaçma ihtimali olan kadar kıldırdı. Bazen de onların yanına hiç çıkmazdı. Bunun içinde farz olma korkusunu mazeret olarak öne sürerdi. Nasıl olurda bir kişi bir insan ramazanın son gününde namazı uzatırsa bidat işlemiş olur deme cesaretini gösterebilir? Halbuki bu konudaki eser ve rivayetler geçti.

İbn Kayyim der ki; teravihin gecenin sonuna doğru kılınması noktasında İmam Ahmed b. Hanbel'in sözünde ihtilaf vardır. Ondan şu şekilde bir rivayet vardır. Eğer onlar kıyamı gecenin son bölümüne tehir ederlerse bunda bir beis yoktur. Ömer *radiyallahu anh* şöyle der: İnsanların uyumuş olduğu saatlerde namaz kılmak daha faziletlidir. Bu da uyandıktan sonra kıyamın gerçekleşmesinden dolayıdır. Allah *azze ve celle* şöyle buyurmuştur:

“Çünkü gece kalkışı hem daha etkili, hem de söz bakımından daha sağlamdır.”¹⁶²

Ebu Davud ondan şunu rivayet eder: Kıyamı gecenin sonuna tehir etmek peygamberlerin sünnetidir. Ve bu bana daha sevimlidir. Sahabenin filini bu noktada belirtmiştir. Ömer'in namazı gecenin sonuna tehir etme sözü şuna hamledilir: Buradaki kasıt gecenin sonunda namaz kılmaları değil gecenin sonun akadar namazı uzatmalarıdır.

Sen bir bak! Onlar kıyamlarını gecenin sonuna kadar sürdürürlerdi. Gecenin sonuna kadar namazı uzatmak bidattir demedi.

FASIL

Şu ortaya çıkmıştır ki teravihin sayılarında ve vaktinde bir belirleme yoktur. Onun vakti alimlerin hepsine göre yatsı namazının sünnetini kıldıktan sonra fecrin doğuşuna kadar olan zamandır. Son on geceyi ihya etmek sünnet-i müekkededir. Önceden de belirttiğimiz gibi Peygamber aleyhisselam geceleri cemaatle namaz kılardı. Son on günde namazı artıran kişiye nasıl karşı çıkılır ki!!! Bu kişi ayın başında ilk on günde bundan daha az yada fazla vitir yapmaksızın bu namazı kılıyordu. Bunu kısaltan kişi zayıf olması sebebiyle bunu yapmaktadır. Ama bu kişi cemaatle namaz kılmaya müyesser olduğunda bunu artırdı. Bunların hepsine birden kıyam yada teravih denilir. Buna karşı çıkan kişi fukahânın birçoğunun sözünden dolayı aldanır ve şöyle der: İmamın bir hatimden fazla okumaması müstehaptır. Anca cemaat artırmasını isterse o başkadır. Bu da fazlasının meşru olmadığından dolayı değil cemaate meşakkat olmaması için böyledir. Bunlar sözlerini şununla delillendirirler. Derler ki, eğer cemaat bir hatimden daha fazlasını tercih ederse o zaman müstehap olur. Bu onların bu sözünde de açıkça belirtilmiştir.

Avamın dilinde gelen şey, gecenin başında kılınan namaz teravihtir, gecenin sonunda kılınan ise kıyamdır, sözüdür. Bu avamın ayırmasıdır. Ancak bunların hepsine ya kıyam yada teravih denilir. Ramazandaki kıyama ise teravih denmiştir. Çünkü insanlar namazı uzattıkları için her dört rekattan sonrasında istirahat ederlerdi. Buna karşı çıkan kişinin karşı çıkmasının sebebi ise alışıl原因 gelen şeye muhalefet ettiğinden ve kendi belde-sinde ve zamanındaki insanların uyguladıklarına muhâlif olduğundan dolayıdır. Ayrıca sünneti ve eserleri, sahabe ve tabiinin ve İslâm alimlerinin üzerinde olduğu şeyleri bilmediğinden dolayıdır.

Bizim son on gündeki namazımıza ta'kib namazı da denir. Alimlerin çoğu bunu hoş görmemiştir. Fakat durum farklıdır. Çünkü vitir ve teravihten ayrıldıktan sonra insanların cemaatle kılmış olduğu namaza ta'kib namazı denmiştir. Fukahânın dilinde de aynı şekilde teravih ve vitir kıldıktan sonra cemaatle kılınan namaza denmiştir. Onların bu kelamına göre vitirden önce cemaatle kılınan namaza ta'kib denmez ama sonrasında kılınan namaza bu isim verilir.

Ayın başında adeti olduğu rekattan fazla kılan biri bunun hepsi kıyamdı ve teravihtir derse yinede teravihten ayrılmış olmaz. Alışlagelen Den fazlasına gece kıyamı denmesi avamın isimlendirmesi dir. Az önce de dediğimiz gibi bunların hepsine kıyam da denir teravihte denir. Bu konudaki mezhep, ta'kib namazının mekruh olmamasıdır. Başka bir kavil üzere ise İmam Ahmed'in şöyle bir nassı vardır: İnsanlar uykudan uyanıp kalktıktan sonra cemaatle namaz kılsalar yada gecenin sonunda cemaatle nafile namaz kılsalar bu mekruh değildir. Ama bir insanın on bir rekat üzere yetinmesi caizdir. Bu konuda da Aişe *radiyallahu anh*'ın olan "Peygamber gerek Ramazan'da gerekse daha sonra on bir rekata artırmazdı" hadisi delildir.

Yine aynı şekilde şöyle cevap verdi: Teravih namazında yirmi rekatın altında bir sayıyla yetinmede bir beis yoktur. Bu sayıdan fazla yaparsa bunda da bir beis yoktur. şeyh Takyuddin, Ahmed ibn Hanbel ve Şafii'nin mezhebinde meşhur olduğuna göre kişi yirmi rekat namaz kılabilir. Kişi İmam Mâlik'in mezhebinde olduğu gibi otuz altı rekat da namaz kılabilir, der. Şeyh şöyle der: Kişi ön bir rekat da on üç rekat da kılabilir. Bunların hepsi İmam Ahmed'in belirttiği üzere güzeldir, der. Şeyh şöyle der: Rekatların sayısını azaltmak yada çoğaltmak kıyamın kısalığı ve uzunluğuna göre değişir. İmam Ahmed ramazan ayı boyunca en azından bir hatim okunmasının müstehap olduğunu söylemiştir.

Allah *azze ve celle*'nin "**Onlar geceleri az uyurlar.**"¹⁶³ ayetine gelince; buradaki hucu' kelimesi gece uykusuna kullanılan bir isimdir. Bu ayetin manasında meşhur olan ise, gecenin azında uyuyup çoğunda namaz kılarlar anlamındadır. Başka bir mana olarak da onlar gecenin hepsinde uyumazlar. Bilakis ya evvelinde yada sonunda namaz kılarlar, anlamındadır. İstiğfara gelince burada bilinen manası kast edilmiştir. Ama bunun en faziletlisi ise seyyidul istiğfardır. Müfessirlerin çoğuna göre "**Onlar seher vakitlerinde istiğfar ederler.**"¹⁶⁴ ayetinden kasıt, namaz kılmalarıdır. Çünkü seher vakitlerinde kılınan namaz mağfaret talebi içindir.

163 Zariyat, 17.

164 Zariyat, 18.

Şeyh Abdurrahman b. Hasen şöyle cevap verdi: Ramazanın son on gününü ihya etmeye gelince bu sünnettir. Çünkü Aişe'nin hadisinde geçtiği üzere peygamber Ramazanın son on günü geldiğinde ailesini uyandırır, gecelerini ihya eder ve ciddi bir şekilde paçalarını sıvardı.

Başka bir hadiste ise, "Kim iman ederek ve ecrini Allah'tan bekleyerek ramazan gecelerini ihya ederse onun geçmiş günahları affedilir, Kim iman ederek ve ecrini Allah'tan bekleyerek kadir gecesini ihya ederse geçmiş günahları affedilir," denmiştir. Peygamber aleyhisselam dan sahur vaktine kadar gecenin tümünü ihya etmek sahih bir şekilde gelmiştir. Sen bunu öğrendiğinde ramazanın son on gününü ihya etmeye karşı gelen bir insanın cahil biri olduğunu da bilirsin.

Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed şöyle cevap verdi: Ramazanın son on günündeki kıyamdan ayrılma vaktine gelince; ben bunun için bir sınırlama bilmiyorum. Gecenin sonunda yapılan kıyam başındaki kıyamdan elbette ki daha faziletlidir. Bunun en güzel olanı ise imamın cemaate meşakkat vermeyecek olanı yapmasıdır. Ayrıca gecenin sonunda kılınan namaz içinde istekli olmasıdır. Bundan fazlasına da gerek yoktur. Çünkü gecenin sonunda insanların namazla meşgul olması uykuyla meşgul olmalarından daha evladır.

Vitir bozma ile ilgili soru sorulunca O şöyle dedi: Kişi vitri kılıp selam verdikten sonra kalkıp bir rekat namaz kılsa onun vitri bozulmuş olur. Böyle bir ey engellenir. Ben seleften hiç kimsenin böyle bir şey yaptığını bilmiyorum. İmam vitri gecenin sonunda yapmayı isterse teravihten ayrıldığı zaman vitri cemaatle kılmak isteyenlerin yanına gidip onlara halef olsun. Eğer vitir bittikten sonra ayrılmak isterse o zaman da vitir de bir rekat kaldığında namazdan ayrılır ve onu kılmak isteyeneye halef olur yani onlarla beraber bu tek rekati kılar. İmam selam verdikten sonra kalkar ve tek rekat kılsa bu onun için nafil namaz hükmünde olur. Vitrin bozulması noktasındaki ihtilaf meselesi bundan başkadır. Bunun şekli de şöyledir. Gecenin başında bir kişi vitri kılar, sonra da gecenin sonunda nafil namazı eda eder. O ikişer ikişer gece namazı kılıp tek rekat da vitir kıldığında bu adamın vitri bozulur mu bozulmaz mı?

Bu kişi ikişer ikişer namaz kılar ama vitri iade etmez. Burada ihtilaf edilen mesele budur. Soru sorulan meseleye gelince kişinin bunu yapması gerekmez. Çünkü peygamber hadisinde şöyle buyurmuştur: "Bir gecede iki tane vitir olmaz."

Şeyh Abdullatife oğlu, seferde iken teravih namazını kılmaktan sordu. O da şu şekilde cevap verdi: Bil ki; ibadetler tevkifidir. Bir şeyin gerekliliğiyle beraber şarının bir fiili terk etmesi onun terkine delildir. Nasıl ki onu yapması yapılmasının istenmesinde delil ise terkide aynı şekildedir. Peygamber ve sahabesinin raömazan da bir kaç kez sefer yaptığı olmuştur. Onlardan bize ulaştığı kadarı ile onların bunu cemaatle yaptığı nakledilmemiştir. Bu da yeterli derecede bir delildir. İkincisi ise; seferde iken dört rekatlı namazların iki rekata kısaltılması ve revatip olan nafilelerin de terk edilmesidir. Sahih olan görüşe göre de nafilelerin en sahih olanı da teravih namazıdır. Cuma ve bayram namazı farz olmasına rağmen seferde bunlar meşru değildir. Allah'a hamd olsun ki bu apaçık bir şekilde bellidir.

Yine aynı şekilde Şeyhulislâm ve ona muvafakat edenlerin şöyle bir sözü vardır: Seferde mutlak olan nafileler yapılır ama mukayyet olanlar yapılmaz. İlim talebesi olan bir kişi bu meseleye girerek bundan istifade eder. Ama senin seferde iken teravihi cemaatle kılmak gerekir sözüne gelince bu dikkatsizce söylenmiş bir ibaredir. Cemaat bir şeye bağlı olarak meşru kılınmıştır. Yoksa cemaat namazı mustakil olarak kılınan bir namaz değildir. Savaşla orucun bir araya gelmesine gelince; ana en sevimli olan ve onlar için en faziletli olan sünnete muvafakat edilmesidir. Bu da Allah azze ve celle sevdiği ruhsatın kabulünün terkinde ittifak etmemelidir. Bil ki buda cemaat fiilin terkinin gerekliliğidir. Bundan nehy etmeye gelince; ben bunu hiç kimseye yapmamışım.

Şeyh Abdulkllah ibn şeyh Muhammed'e, acele bir şekilde teravih namazını kılmaktan soruldu. O da şöyle cevap verdi: İmam acele ederse çok kişi onunla beraber namaz kılar. Ama imam uzatırsa çok az kişi onunla namaz kılar. şeytan br ameli terk ettirme noktasında aciz kalacak olursa ameli iptal edecek şeyi yaptırma noktasında koşturur. Bir çok ülkede teravih namazı cahiliyye ehlinin kılmış olduğu gibi yapılmaktadır.

Onlar namaz kılmaktadırlar ama nasıl namaz kıldıklarını akledememektedirler. Rûku ve secdelerde ta'dili erkan yoktur. Halbuki ta'dili erkan bir rûkundur ve namaz bu olmadan sahih olmaz. Namazda istenen şey ise kulun Allah'ın huzurunda kalbinin hazır olmasıdır. Allah'ın kelimandan kendine dersler çıkarmaya çalışmasıdır. Namazda huşu ve itminanın olması gerekmektedir. Acele namaz kılmak isteyen birinde bunlar asla meydana gelmez. Sen acele bir şekilde imamla yirmi rekat kılmaktansa on rekat huşulu bir namaz kıl, bu senin için huşusuz ve tadili erkan olmaksızın kıldığın namazdan daha hayırlıdır. İşte bizim bu zikrettiğimiz şey yapılması gereken bir şeydir.

Cemaatle imam arasında bir tefrika çıkarsa, cemaatin arzusu namazı hafifletmek olur ve sünnete de muvafakat etmek istemezlerse o zaman imamın yapması gereken şey ta'dili erkana riayet etmeye çabalamasıdır. İtminanı bozacak derecede aceleci olmaması gerekir. Rûku ve secde de huşulu olup kıraati kısa tutmak acele bir şekilde kıraati uzatmaktan daha iyidir. Yine aynı şekilde rûku ve secde de itminana uyarak huşulu bir şekilde kılınan on rekat namaz acele kılınan yirmi rekattan daha evladır. Çünkü namazın özü ve ruhu kalbin namazda Allah'a yönelmesidir. Nice az olan şeyler vardır ki çok şeyden daha hayırlıdır.

Başlangıç iftitah duasına gelince, namazın başlangıcında iftitah duası yaptığında bunu terk edilmesinde bir mahzur yoktur. Daha sonra "tahrîme (ihrâm) tekbiri" den euza besmele ile iktisar edilir. Çünkü başlangıç iftitah sünnettir ve kimde, farz olan namazda terk ederse, namazı bozulmaz ve namazı sahihtir.

Hızlı okumaya gelince, Kur'ân'ı tertil üzere (güzel, düzgün ve tertip ile kusursuz bir şekilde açık açık) okumak, hızlı ve suratli okumaktan daha eftaldir. Caiz olan hızlı okumaya gelecek olursak; harflerde hiçbir yutma ve manayı bozacak geveleme olmadığı süre hızlı okumada bir sakınca yoktur. Bazı harfleri veya âyetleri ihlal eden hızlı okuyuş, caiz değildir. Bir kimse, kıraatinde bazı harfleri telaffuz etmiyorsa ve bazı harfleri değiştiriyorsa, bu kıraat câiz değildir. Aksine harfleri ve kelimeleri tam olarak noksansız bir şekilde edâ edebilmesi için yavaş yavaş ve tertilli okuması gerekir. Ama (hızlı ve suratli) okuyuşu sırasında, arkasından namaz kılan

kimselere fayda verecek açık bir kıraat okursa ve hiçbir harf düşmezse, bu hayırdır ve hızlı okumasında da bir beis yoktur.

Namazdaki Kur'an okumaya gelince, âlimler, teravih namazında, cemaatin Kur'an'ın tamamını dinlemeleri için imamın, namazda bir cüzden az okumamalarını ve böylece Kur'an'nın eksiksiz (tam olarak hatimli) okunmasını tercih etmişlerdir.

Rükû ve secdede ki tesbihat gelecek olursak; en asgari adedi üçtür.

Ruku ve secdede tek bir tesbih ile yani sadece (üc defa subhanallah,) demek, gerek farz gerekse nafle namazaa olsun yeterlidir.

Teşehhüde gelince, esas olan ilk teşehhüddür ve sonra şöyle der: "Alahumme salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed, kema salleyte alâ İbrahime ve alâ âli İbrahim, inneke hamidun mecid." Teşehhüde'de sadece bu zikri yapmasında ve bununla yetinmesinde bir sakınca yoktur. Ama eğer zikri ve salâvatı arttırsa, o daha efdal ve daha mükemmeldir.

Şeyh Abdur Rahman bin Hassan'a Teravih arasındaki kılınan namaz "tâ'kib" namazımı diye soruldu.

Şeyh rahimehullah şöyle cevap verdi: "Ta'kip namazı" Cemaatle kılınan Teravih ve vitir namazından sonra, kişinin, cemaatten ve imamdan bağımsız olarak kıldığı namaza "tâ'kib" namazı denir.

İmam Ahmed hakkında nas getirmiştir. Ashabının çoğunluğu da bunu cezm etmişler.

Hanbelî Fıkhı el-Mübdî'de şöyle denilmektedir: Eğer zahiren, bunu kendi başına içinden gelerek nafle olarak kılıyorsa, o kerih görülmez.

Hanbel dedi ki: Ebû Abdullah bizimle namaz kıldadı, teravih namazını bitirince oturur biz de otururduk, belki konuşur, bir şey sorar, cevap verir derdik. Sonra kalkıp kıyam eder, namazı kılar, sonra dua eder, sonra vitir eder, sonra çıkar dı. Burada bitti.

Fakat sen bu namazın, “tâ’kib” namazı olmadığını bildin. İmam Ahmed; bunu yapıyordu. Çünkü bu mübah olan bir ameldir.

Şeyh Ebu Batin’e: Teravih namazından sonra cehren yüksek sesle Resûlullah sallallahu aleyhi vesellem’in, salavat getirme hakkında soruldu:

Şeyh rahimehullah şöyle cevap verdi:

Bu şekilde, Resûlullah sallallahu aleyhi vesellem’in, salavat getirmenin meşru olduğunu dair bir şey bilmiyoruz. Kaldı ki sen bunun acıktan yapıp yapılmadığını soruyorsun.

Meşru olan söz şudur: Namazı bitirdikten sonra üç kere: “Subhan el-Melik el-Kuddus” zikridir.

Yine Aynı şekilde şeyh Ebu Batin’e: Fudayl ibn İyâd rahimehullah’ın “İnsanlar için hayırlı işi terk etmek riya’dır; insanlar için amel etmek şirk’tir. İhlâs, bunların her ikisinden de Allah’ın seni kurtarmasıdır” sözünden sordular.

Şeyh Rahimehullah şöyle cevap verdi: Allah ona rahmet etsin, “insanlar için amel etmek şirk’tir” sözüne gelince: Bu Ku’rân ve sünnet’te açıkça görülmektedir. Bunda problem yok, ama anlaşılmayan ve kapalı olan “İnsanlar için hayırlı işi terk etmek riya’dır” sözüne gelince: Muhtemeldir ki, buradaki murafdı, münafık denilmesin diye hayırlı bir amel yapmayı terk etmek bahsetmiş olabilir.

Şeyh Rahimehullah’a: Tilavet secdesinden sonra kalkarken alınan tekbirden, aynı şekilde Tilavet secdesinden sonra, oturma ve selam dan soruldu.

Şeyh Rahimehullah şöyle cevap verdi: İbnü’l-Kayyim, el-Zadül Mead fi Hedyil Hayril İbad kitabında şöyle demiştir; Resûlullah sallallahu aleyhi vesellem’in, secdeden (yani tilavet secdesinden) kalkarken tekbir getirdiğine dair rivayet olunmamıştır. Dedi ki: Bu yüzden Hıraki ve önceki ashab, kendisinden: tilavet secdesinden sonra selam ve tekbir getirdiğine dair bir rivayet nakledilmemiştir. İmam Ahmed dedi ki selamın ne olduğunu bilmiyorum. Ama doğru olan şudur tilavet secdesinden sonra herhangi bir şey gerekli değildir.

Şeyh Hasan bin Hüseyin bin şeyh Muhammed'e -Allah onlara rahmet etsin: Takdir (belirlenmiş) vakit, güneşin doğduktan sonra bir mızrak boyu yükselmesindeki "bir mızrak boyu nun" ölçüsü nedir?

Şeyh Rahimehullah şöyle cevap verdi: Takdir (belirlenmiş) vakit, güneşin doğuşundan bir mızrak boyu yükselinceye kadar olan vaktin sona ermesi gelince: Bu Amr ibn Abese hadisinde geçmektedir. Resûlullah salallahu aleyhi vesellem dedi ki: "Sabah namazını kıl. Sonra güneş doğup bir mızrak boyu yükselinceye kadar namaz kılma."

Hanbelî Fıkhı El-Mübdi'de şöyle denilmektedir: Zahiren mızrağın ne olduğu maruftur.

Hanbelî Fıkhı Kitab-u el-Mustev'abe eserde şöyle denir: Herhangi bir sınırlama yoktur ve kastedilen, göz nazarında ölçüdür yani göz kararıdır, mesafe gerçekten çok uzaktır.

Bazıları böyle söyledi. Sırık ise daha çok asaya benzer.

Ebi el-Saâdet el-Nihaye kitabında şöyle der: Âsâ, mızrağın yarsı veya ondan daha büyük bir ölçüdedir.

Şeyh Abdullah Ebu Batin'e sordular: Güneşin tepede olduğunda, kerahet vakti ne kadar dır?

Şeyh rahimehullah şöyle cevap verdi: Güneşin, tam tepe olduğu zaman kerahet vaktinin bitişi, gölgenin eksilmenin bitimiyle bilinir. Çok kısa bir süre ve bazılarının deyimiyle: O zaman da Fatiha okumak dahi mümkün değil.

Şeyh Hamd bin Nasır bin Ma'mer rahimehullah'a: Kerahet vaktinde tahıyyâtü'l-mescid namazı kılınır mı diye soruldu

Şeyh rahimehullah şöyle cevap verdi: Bu konu alimler arasında ihtilafıdır ve Ahmed'den rivayet edilen iki rivayet vardır. İlk Görüş: Hanbelîler'in ekseriyeti tahıyyetü'l-mescidin namazı kılmanın mekruh sayıldığı vakitlerde kılınamayacağı görüşündedirler. Yasakların umumi olduğundan dolayı, Rey ehli'nin hepside bu görüştedir.

İkinci görüş: Şâfiler'e göre tahiyetü'l-mescid mutlak değil sebebe bağlı nâfile namazlardan olduğu için bu vakitlerde de kılınabilir. Şeyh Takiyüddin'de bu görüşü tercih edip şöyle demiştir. Resûlullah sallallahu aleyhi vesellem şöyle buyurdu: "Sizden biriniz mescide girdiğinde oturmadan iki rek'at namaz kılın."

Bu sahih bir hadistir ve umum hadisleri tahsis eder. Bu sözün ehli, sebepsiz şeyi yasaklayan hadislere hamletmişler.

Sebebsiz olan namaz: Vaktin girmesi ve benzeri namazlar.

Sebebli olan namaz: cenaze, kusef ve benzeri namazlardır.

Sebeli olan namazlara gelince: İki rek'atlık tavaf namazı, küsûf, tahiyetü'l-mescid, iade namazı ve sabah namazını yolculukta kılmışsa, sonra sabah namazında cemaate katılmışsa ve benzeri gibi sebepleri olanlara gelince. Bu namaz ve fiiller, keraat vaktinde kılınabilir. Çünkü buna işaret eden deliller genel yasakla ilgilidir. Çünkü bu yasaklayan umumi delilleri tahsis eder. Tıpkı, âlimlerin icmasıyla hutbe vaktinde namaz kılmanın, caiz olmadığı gibi. Ama Peygamber sallallahu aleyhi vesellem'den, imam hutbe okurken mescide girene iki rek'at namaz kılmasını ve namaz kıldırmasını emrettiği dair rivayet sabittir. Bu, Ebu Katade'nin hadisinde dediği gibidir: Biriniz mescide girerse, iki rek'at namaz kılmadan otursun. Allah resûlu, namazdan önce oturmayı yasakladı. İşte bu, bir namaz emridir. Çünkü hiçbir kimse, şunu dememiştir:

Bir kimse, ikinci namazından sonra mescide girerse, güneş batımına kadar ayakta dursun demek değildir. peki bu ne demektir: Sebebe binaen olduğundan, mescide girer girmez iki rekat namaz kılın demektir.

İki şey arasında râcih olan görüş: Kerahat vaktinde yapılması yasak olan fiiller, tahiyatul mescide ve benzeri fiillere cevaz vermişlerdir. İmam Ahmed'in mezhebinde: Kerahat vaktinde, İki rekât tavaf namazı kılmaya cevaz vermiştir.

Yine aynı şekilde, tek başına namaz kılan bir kimse, mescide namaz için kamet getirilmişse, iade namazı olarak cemaatle beraber imama uyarak namaz kılmaya ve geçirmiş olduğu vaktin kaza namazını ve cenaze namazını kerahat vakitlerinde kılması caizdir. Hanbelî Mezhebi bu görüştedir.

Peki onların cevabı ve caizliğine olan delil neydi? Delil, bu vakitlerde (yani kerahat vaktinde) tahiyyatul mescid namazın caizliğine olan delildir.

Resûlullah sallallahu aleyhi vesellem şöyle buyurdu: "Sizden biriniz mescide girdiğinde oturmadan iki rek'at namaz kılsın." Emri bütün vakitler için genel bir emirdir.

Muhâlifleri: "Yasaklayan bu hadisler umuma tahsisdir dedikleri zaman.

Onlara denir ki: Sizler iki rekât tavaf namazı, iade cemaat namazı, kaza namazı ve cenaze namazlarını kerahet vaktinde kılmak caizdir dediniz. Sizler, o vakitlerin zahirini yasaklayan hadislerle amel etmediniz. Bilakis sizler, onun bilinene zahirine muhalefet ettiniz.

Aynı şekilde şöyle cevapta verilir: Tahiyyatul mescid namazı, sünnet olan abdest namazı, tavaf ve benzerlerine gelince, bu da has olan bir yasaktır. Delil olarak, Cübeyr bin Mut'im radiyallahu anhu'nun hadisidir. "Resûlullah sallallahu aleyhi vesellem şöyle buyurdu: "Ey Abdi Menaf oğulları! Gece ve gündüz, hangi saatte olursa olsun, bu Beyti (Beytullah'ı) tavaf edip de namaz (tavaf namazı) kılan hiç kimseye engel olmayın." (Ahmed ve Sünen sahipleri sahih bir senedle rivâyet etmişlerdir.)

Şeyh Ebu Batin'e Kaza namazlarını ve sebebli namazları hakkında sordular.

Şeyh şöyle cevap verdi: Kaçıran namazlar, yasaklanan vakitte eda edilebilir. Sebebli olan namazlarda ise, bunda ihtilaf vardır. Bana göre ise bu namazları yasaklana vakitte kılmak râcih olan görüştür benim görüşümde budur.

Şeyh Said ibn Hacı'ye:

Tahiyyatul mescid namazının hükmü, oturarak mı düşer? Mescide girenin iki rekât rükû edinceye kadar oturmaması sünnettir. Ebu Katâde radiyallahu anh'den gelen rivayetle dedi ki: "Resûlullah aleyhissalatu ves-selam buyurdular ki: "Biriniz mescide girince oturmazdan önce iki rek'at kılmaz."¹⁶⁵ Namazdan önce oturursa kalkıp namaz kılması sünnettir.

Bize Leys, Ebu'z-Zübeyr'den oda Câbir'den naklen haber verdi, şöyle demiş: Cum'a günü Resûlullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem minber üzerinde otururken Süleyk-i Gatafânî geldi; ve namaz kılmadan oturdu. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona: "Sen iki rek'ât namaz kıldın mı?" diye sordu. Süleyki : Hayır, cevabını verdi. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem : "Kalk da onları kıl!" buyurdular.¹⁶⁶

Sonuç olarak bir kimse, mescide girdiğinde iki rekat namaz kılmadan oturursa, namaz ondan düşmez. Kalkıp tekrar kılması gerekir.

166 Müslim- Ebu Davud-İbn Mace, Hepsî salat kitaplarında rivayet ettiler.

CEMAATLE NAMAZ KILMA BABI

Bazıları, bunun vacip olup olmadığını sordu.

Şöyle cevap verdi: Alimler, (namazı cemaatle kılmanın) namazın farz olup olmadığı konusunda ihtilafa düştüler ve namazın sahih olması için bir şart mı, yoksa vacip değil mi, yoksa Sünneti müekkede mi, konusunda ihtilaf ettiler.

İmam Ahmed ve diğer fakih olan hadis alimlerinin yanında meşhur olan: (Namazı Cemaatle Kılmak) Mükellef olan bütün erkeler, ister seferde olsun ister mukim, namazı cemaatle kılması vaciptir. Bunun delili ise Sahiheynde (Buhâri ve Müslim) gelen rivayettir. Ereklere, Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlik cemaatle namaz kılmadıkları zaman, onların evini ateşe vermek yani yakmak isterdi. Fakat onu, bunu yapmaktan alıkoyan engelleyen sebebiyse, evlerindeki kadınlar ve yavruların olmasıydı. Ebu Hureyre'den; gelen rivayetle: Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: *"And olsun ki, namaz'ın kılınması, (ikametini yapılması) ve birinin geçip onlara namaz kıldırması için emir vermeyi, sonra da beraberlerinde odun bulunan bir kısım insanlarla gidip (cemaatle) namaza iştirak etmeyenlerin evlerini cayır cayır yakmayı arzu ettim"*¹⁶⁷

Bununla ilgili başka bir delil ise: Abdullah ibn Mesud'un rivayet ettiği hadistir.

İbni Mes'ûd *radiyallahu anh* şöyle dedi:

"Yarın Allah'a müslüman olarak kavuşmak isteyen kimse, şu namazlara ezan okunan yerde devam etsin. Şüphesiz ki Allah Teâlâ sizin peygamberinize hidayet yollarını açıklamıştır. Bu namazlar da hidayet yollarındandır.

167 Müslim, Mesacid; Tirmizi, Salat; İbn Mace, Mesacid; Ahmed b. Hanbel rivayet etmiş-tirler.

Şayet siz de cemaati terkedip namazı evinde kılan şu adam gibi namazları evinizde kılacak olursanız, peygamberinizin sünnetini terketmiş olursunuz. Peygamberinizin sünnetini terk ederseniz sapıklığa düşmüş olursunuz. Vallahi ben, nifakı bilinen bir münafıktan başka namazdan geri kalanımız olmadığını görmüşümdür. Allah'a yemin ederim ki, bir adam iki kişi arasında sallanarak namaza getirilir ve safa durdurulurdu”.

Müslim'in bir rivayetinde İbni Mes'ûd şöyle demiştir: “Şüphesiz Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize hidayet yollarını öğretmiştir. İçinde ezan okunan mescidde namaz kılmak da hidayet yollarındandır”.¹⁶⁸

Şeyh Abdullah bin şeyh Muhammed, Müslümanların Mekke'ye vekâletinden bahsettiğinde şöyle dedi: Cemaatle namazda sebat etmemiz ve her namazı bir imamın arkasında cemaatle kılıp ve bu konuda bölünmememiz emir olunmuştur. Cemaate İmam olacak kişinin de, dört mezhep imamını taklit edenlerden biri olması gerekir.

Ve imamın arkasında yüksek sesle okumak hakkında, bazıları şöyle dedi: Bismillahirrahmanirrahim ve bihi nestain. Elhamdulillahi vahde vela Nebiyyun bağde.

Amma bad: Şöyle diyen kimsenin sözüne gelince: Şeyhulislâm Muhammed bin Abdulvahhab *rahimehullah*'ın, İmam Ahmed *rahimehullah*'dan muhtasar olarak şu nasları zikretti ve dedi ki:

Ahmed dedi ki: “İslâm ehlinden hiçbirinin, imam kuranı sesli okursa arkasındakilerinde okumadığı takdirde mükâfat (sevap) verilmediğini söylen bir kişiyi duymadım. (Cemaatle olan namazda İmam kıraati cehren sesli okurken, cemaatin dinlemesi) Nebi *sallallahu aleyhi vesellem*'in, Sahabe *radiyallahu anhum*'un, tabiinin, Hicaz'dan Malik'in, Irakt'tan Sevri'nin, Şam'dan Evzai'nin, Mısır'dan Leys'in yoludur. İmam'ın arkasında namaz kılan bir adama, İmamın okudu, ama sen okumadın, bundan dolayı namazın batıl dır demediler.

Dedi ki: Bu, âlimlerin sözlerine benzemiyor ve İmam Ahmed böyle söylemekten geri durur (bu sözden beridir) dedi.

168 Müslim, Mesâcid 256-257 Ebû Dâvûd, Salât 46; Nesâî, İmâmet 50; İbni Mâce, Mesâcid 14 rivayet etmişler.

Biz de diyoruz ki: Bu, ilim ehline karşı suizan babındandır. Hadise-de şöyle geçmektedir: “Büyük günahların en büyüğü, Müslümanlara karşı duyulan sui zandır.”

Sen! Onların İmam Ahmed'den rivayet ettiği “Ahmed bundan sakınırdı.” (Ahmed böyle söylemekten geri durur bu sözden beridir.) Rivayeti'ni, görüp ve şahid oldunuz mu? Veya Şeyh *rahimehullah* (Muhammed ibn Abdulvehhab)'ın Muhtasar olarak naklettiği risalesi, ilim ehlinin sözlerine hiç benzemediği ve bunu da İslâm ehlinde olup, akıllı kimselerin kabul etmeyip reddettiği şey öylemi?

Allahu alem; bu sözün müellifi, ilim ehli hakkında kötü bir kanaate sahip olduğunu düşünmemektedir yada bu söz onun dikkatsizliğinden veyahut gafletinden dolayı çıkmıştır. en iyisini Allah bilir.

Ayrıca, bu söz doğru ve sağlıklı olsaydı, âlimlerin kitaplarında büyük sıkıntılar olur onlardan nakiller yapılması mümkün olmazdı. Dolayısıyla geçmişte ve şimdiki zamanlarda, fıkhıta ve farklı konular üzere yazdıkları, nesilden nesile, asırdan asırdan bu yana dolaştırdıkları bu kitapların hiçbir faydası yoktur.

Bunun kesinlikle batıl olduğu bilinmektedir. Âlimlerden, bu sözleri söyleyen kişiye nispet edilen nakiller, ancak ilim ehlinin kitaplarından bilinir.

Ama denilir ki: Fakat bazılarında hatalar ve yanlışlıklar bulunduğu onların sözleri reddedilir. Bununla birlikte, bunu söyleyen kişiye hüsnü zan beslenir. En doğrusunu Allah bilir.

Onun şu sözüne gelince: Bu söz, Resûlullah *sallallahu aleyhi vesellem*'in sözüne aykırıdır. Kitabın anası “Fatiha suresinden” başkasını okumayın. Resûlullah şöyle buyurdu: “*Namazda Fatiha (suresini) okumayan'ın hiç bir namazı yoktur.*”¹⁶⁹

Ona denir ki: Hayır! Bilakis bu Allah Teâlâ'nın şu ayetine uygundur: “**Kur'ân okunduğu zaman artık onu dinleyin! Ve susun ki; böylece rahmete kavuşturulursunuz.**”¹⁷⁰

169 Buhâri- Müslim ve başkaları rivayet etmiştir.

170 Âraf, 204.

Ahmed dedi ki: "Bütün alimler bu âyetin namaz hakkında olduğu hususunda ittifak etmişlerdir." Resûlullah sallallahu aleyhi vesellem dedi ki: "Okunduğu zaman", yani: imam okuduğu zaman, "dinleyin."

Başka bir rivayetde de şöyle gelmiştir: "Vehb b. Keysân, Câbir b. Abdillâh radiyallahu anh'dan şöyle işittiğini söylemiştir: "Her kim bir namaz kılar da o namazında Fatiha sûresini okumazsa namaz kılmamış sayılır. Ancak imâmla birlikte kılsa o zaman Fatiha okumasa da namazı olur."¹⁷¹

Cabir radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah sallallahu aleyhi vesellem şöyle buyurdu, demiştir: "Namaz kılan bir kimsenin imamı bulunursa, imamın kıraati, onun için kıraattir."¹⁷²

Ayrıca sahabe ve tâbilerden rivayet edilen rivayetlerle de muafaktır.

İmam Sıddık'ın Allah ona rahmet etsin Buluğ'un tefsirinde zikrettiği açıklama, yukarıdakilere de uygundur.

Muhakkak ki rivayet edilen bu hadis, asar ve görüşlerin isnat ve senet zincirlerinde bşr takım kusurlar ve zayıflık varsa, bu eser ve rivayetler bir birini teyit eder. en doğrusunu Allah bilir.

Aynı şekilde şu sözde mutabıktır: Resûlullah sallallahu aleyhi vesellem, Ebu Bekir'e, Fatiha'yı okumadığı rekâtı tekrar etmesini emretmedi.

"Hasan'dan rivayet edildiğine göre Ebû Bekr radiyallahu anh mescide geldiğinde Resûlullah sallallahu aleyhi vesellem rükû etmiş durumdaydı, o da saf dışında rükû yaptı. Sonra da safa doğru yürüdü. Nebi sallallahu aleyhi vesellem namazını bitirince şöyle buyurdu: "Kim safın dışında rükû yaptı ve sonra da safa doğru yürüdü?" Ebû Bekre radiyallahu anh: "Ben", dedi. Nebi sallallahu aleyhi vesellem de: "Allah hırsını arttırsın, bir daha böyle yapma!" buyurdu.¹⁷³

171 Tirmîzî: Bu hadis hasen sahihtir.

172 Süneni İbn Mace.

173 Bazı rivayetlerde de: Ey Allah'ın Resulü, seninle bir rek'atı kaçıracağımdan korktum, bu yüzden acele ettim, o da ona: "Allah senin gayretini arttırsın" dedi. Buhâri- Ahmed- Ebu davud rivayet etmiştir.

Bilinmektedir ki: Resûlullah sallallahu aleyhi vesellem, batılı kesinlikle kabul etmez Şeriate göre; beyanın, ihtiyaç zamanından beyanı tehir etmek caiz değildir.

Eğer rek'atı sahih olmasaydı, Zira Resûlullah ta'dîl-i erkâna dikkat etmeyen arabîyye, namazı tekrar etmesini emrettiği gibi, onda tekrar etmesini emrederdi. (Namazı ilme noktasında ilim öğrenme imkanı vardı.) Bundan dolayı Resûlullah, Arabinin cehaletini mazur görmedi. Aynı şekilde, onu safın arkasında tek başına namaz kılariken gören de ona namazını iade etmesini emretti. Allah'ım, Ebu Bekir'in namazın iadesini emrettiği sahih bir rivayetle ispatlanmadıkça hakka dönmek batılda ısrar etmekten daha hayırlıdır.

Aynı şekilde: şeyhulislâm İbn Teymiyye'nin Allah ona rahmet etsin bazı kitaplarında Müslüman imamların, bu konuda ittifak ettiğini aktarır.

Aynı şekilde: Bu söz, fakihlerin zikrettiği; imam rukudan belini kaldırmadan rukuya yetişen kişinin ve cemaatin rekâtının sahih olduğunu anladıkları, hadislerin geneli ile de uyumludur. Örnek verecek olursak; Hadis imamlarının sahihlediği, Ebu Hureyre'den merfu olarak gelen rivayette.

Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dediki): Mâlik'e, İbni Şihâb'dan dinlediğim, onun da Ebu Selemete ibn Abdîrrahmân'dan, onun da Ebu Hureyre'den naklen rivayet ettiği şu hadisi okudum: Nebi sallallahu aleyhi ve sellem: "Her kim namazın bir rekâtına yetişirse, o namaza yetişdi demektir." buyurmuşlar.¹⁷⁴

Başka bir rivayette: Bana Harmetü'bnü Yahya da rivayet etti. (Dedi ki): Bize İbni Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Yûnus, İbni Şihâb'dan, o da Ebu Selemete ibn Abdîrrahmân'dan, o da Ebu Hureyre'den naklen haber verdiki: Resûlüllah sallallahu aleyhi vesellem: "Her kim imamla birlikte kılınan namazın bir rekâtına yetişirse o namaz'a yetişmiş demektir." buyurmuşlar."¹⁷⁵

174 Müslim.

175 Müslim.

Eğer sen bunu bildiysen; Resûlullah sallallahu aleyhi vesellem, ashabı, tabiin ve onlardan sonra gelen Müslümanların imamları, imama rükûda yetişen birini gördükleri zaman onun hakkında sustular ve rukuda yetişmesinden dolayı ona rek'atını tekrar etmesini emretmediler.

Bu mesele, dinin en meşhur meselelerinden biridir. Peki müfessirin, kendisinden öncekiler bu meseleye geniş bakıp daraltmamalarına rağmen, neden kendisi açık ve geniş olan bir meseleyi daraltır ki? Subhan Allahu el-Azim

Onun şu Sözüne gelince: Dedi ki; "Fatihâ hariç okumayın. Zira onu okumayanın namazı olmaz."¹⁷⁶

O halde bununla kastedilen imam veya tek başına namaz kılan kimse-ler içindir. Bu görüş âlimlerin görüşlerinden en râcih olan görüştür.

Zira bu sözde ve görüşte, haberlerin birleşmesi ve cemisi vardır. Âlimlere talep edilenlerin hepsini bu kavilde toplamıştır. Bu, Resûlullah'ın hadislerini terketmeyi gerektirecek bir sebep olmaksızın terk etmesin diye daha ihtiyatlıdır. İbn Teymiyye el-Muntaka eserinde bunun için bir tembih ve vurguda yapmıştır.

Ebu Hureyre, Ebu Said ve İslâm ehli sözüne gelince: İmam Ahmed rahimehullah de ki: Ben İslâm ehlinden hiçbirinin şöyle dediğini duymadım. Belki Ebu Hureyre ve Ebu Said'in sözleri, ona ulaşmamıştır, Allah ona rahmet etsin, Sadece kendinden bahsediyor, çünkü "Duymadım." diyor. Bunda bir sakınca ve itiraz yok, Allah'a hamdolsun. Ebu Bekir'in hadisi muhtemeldir ve ihtimal bulunursa istidlal (çıkartım) düşer. Ebu Bekir hadisinin mümkün olmadığı söyleniyor. Fakat bu mesele apaçıktır ve namazda Fatihâ okumanın farz olduğuna dair, getirilen delilleri mutlak olarak kayıt eden hadistir.

Ayrıca bunda bir ihtimal varsayarsak, o zaman yukarıda zikredilen hadisler, konuya işaret eden âsar ve eserler, bununla birlikte Müslüman imamların amellerini de kaldırmış olur.

176 Buhâri, Müslim, Tirmizi ve diğerleri rivayet etti.

Böylece, ihtimal ve olasılık iptal oldu. Geriye çıkarım ve istidlal kaldı. Celal ve İkrâm Sahibi Olan Allah'a Hamd olsun.

Ayrıca: Eğer, Kitap ve Sünnetin naslarına ihtimaller ve teviller dayatıl-sa, bunlarla delil getirmek batıl olurdu.

Tevil, iki şart dışında kabul edilmez.

Onlardan biri: Tevil, sözün varabileceği muhtemel manalarda olması.

İkincisi: Onu (tevil) doğrulayan, edille-i şer'iyye'den başka bir delil daha olması.

Eğer bu iki şartı iyi bir şekilde anlar ve öğrenirseniz, bu bab da ki ve diğer bölümlerdeki birçok şüpheden kurtulur selamete erersiniz. Allah en doğrusunu bilir.

Onun şu sözüne gelince: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Ebu Bekir'e: "Allah hırsını arttırsın, bir daha böyle yapma." Sözüne gelecek olursak. Bu, ihtimal ve içinde nehiy olan bir hadistir.

Ubade ve Ebu Hureyre hadisleri mantuk dır mantûk tegaddem mef-hum. Yani hadisin lafzı neye delalet ediyorsa o alınır. Mefhumdan daha önce mantuk gelir.

O halde diyoruz ki, ihtimale gelince, bunun cevabı daha önce veril-mişti. Böylece umumu kayıtlayan mantukun hükmünde olmuştur.

Yasağa gelince (Bir daha böyle yapma): Bu Yasak, Rükû'yu imamla birlikte yapıp yapmamayla ilgili değildir. Bu konu başka bir delile ihti-yaç duymaktadır. Bilakis bu yasak, ancak hadis müfessirlerinin yanında, namaza aceleyle gelmekle ilgilidir. Çünkü bu, Resûlullah *sallallahu aleyhi vesellem*'in emrine muhalefettir.

Ebu Hureyre'den naklen haber verdiki: Resûlullah *sallallahu aleyhi ve-sellem* şöyle buyurdu: "Namaz için ikaamet getirildiği vakit ona koşarak gelmeyin; sükûneti İltizâm ederek gelin. Yetişebildiğiniz! (İmamla) kılın, yetişemediğinizi de (kendiniz) tamamlayın! Çünkü sizden biriniz namaz maksadıyla yola çıkarsa namazda sayılır."¹⁷⁷

177 Müslim rivayet etti.

Bu yüzden bazı rivayetlerde zikredilmiştir. Ebubekir *radiyallahu anhu*, safa dahil olmadan rükuya gitti ve daha sonra ön safa doğru ilerledi. Bundan sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi vesellem* onun nefes alış verişini duydu. Bu nedenle, Allah'ın salat ve selamı onun üzerine olsun Resûlullah, huşuyu ortadan kaldıran, hızlı ve aceleyle mescide gelmesini yasakladı. Ebu Bekir ve diğer sahabelere göre, imamla birlikte rüku edenin rekâtı tam, rükuda imama yetişemeyenin rekâtı eksik olacağını bilmeselerdi acele ve hızlı bir şekilde rekata yetişmek için gayret etmezlerdi.

Zira, Fatiha okumadan bir rekâtın kaçırıldığını bilselerdi, acele ve hızlı bir şekilde mescide gelmezlerdi. Öyleki Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem*'in kendilerini böyle yapmaktan men etti. Bu bilinen bir emirdir.

İmam Buhârî *rahimehullah*'ın sözüne gelince: Hiç bir kimsenin, Resûlullah *sallallahu aleyhi vesellem*'in yasakladığı bir şeye dönmesi (yapması) caiz değildir.

Biz de diyoruz ki, mesele böyledir ve yasak olduğu gibi kalır. Resûlullah *sallallahu aleyhi vesellem*'in yasakladığı (mescide giderken acele etmek) aceleyle kimsenin namaza gelmesi caiz değildir. Rekâtın hükmünü daha önce açıklanmıştır. Allah en iyisini bilendir.

Ve O'nun "Taklit etmeyi ve insanların görüşlerine uymayı bırakın." sözüne gelince.

Biz de diyoruz ki: Allah sizi hayırla mükâfatlandırsın, ama kardeşim, Allah ve Resûlü'nün zem ettiği, ayıplanmış taklit ile ve ancak onun vasıtasıyla hakkı bilen kimsenin taklidi arasında fark vardır.

Birincisi: Allah'ın şu ayetinin manasına dâhildir. Rabbimiz şöyle buyurdu: **"Biz atalarımızı bir inanç üzerinde bulduk ve biz onların izlerinden gitmekteyiz."**¹⁷⁸

İkincisi: Cenâb-ı Hakk'ın salih kulları hakkında söylediği mânâdadır. Rabbimiz şöyle buyurdu: **"Ve onlar: "Rabbimiz..... bizi muttakilere (takva sahiplerine) imam kıl." derler."**¹⁷⁹

178 Zuhuf-23.

179 Furkan-74.

Biz, bizden önceki ümmetin imamlarına uyarız, onlar ve bize uyar.

Bu Allah Teâlâ, peygamberleri, kendisi ile kulları arasında kendilerine helâl ve haram kılınan şeyleri açıklamakta aracı aracı kıldığı gibi, alimleri de ilmin tebliğinde peygamberler ve kavimleri arasında aracı kılmıştır.

Resûller bunu, kendi milletlerine, alimler de kendilerinden sonrakilere tebliğ etmişlerdir.

Hadis ve âsârları bilmemiz ancak onların vasıtasıyla olmuştur.

Allah'ın ayetlerinin ve Rasûl'ünün *sallallahu aleyhi vesellem* hadislerinin manaları hakkında alimlerin bakış açısı dışında bir bilgimiz var mıydı? Allah'a hamd olsun ki; bu ümmetin içindeki alimleri, İsrail oğullarındaki resûller gibi kılmıştır. İsrailoğullarında Bir peygamber ölünce, yerine bir başka peygamber geçtiği gibi, bu ümmetin içinde ne zaman bir alim ölürse, yerine başka bir alim geçer. Bu sebeple Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem* âlimleri, peygamberlerin varisleri kılmıştır. bununla kastedilen; Alimlerin ilmiyle amel etmesidir. Allah bizi ve sizi onlardan kılsın. Hiç şüphesiz! Allah her şeye kadir olandır.

Eğer bunu anlıdaysanız, bilin ki! Sakındırılmış ve ayıplanmış taklit; Bir kimsenin, bir haram ve yasak ta, tahlil veya tevilde, hiçbir delil olmaksızın belirli bir kişiyi taklit etmesi dir. Ya da herhangi bir nükteyi, onlar güzel yapıyor hüsnü zannı ile taklit etmektir.

Ama adam, Allah'ın kitabını, Resûlünün sünnetini ve rabbani alimlerinin sözlerini hüccet getiren birini taklit ediyorsa, o kişi taklitçi değildir. Bilakis o, edille-i şer'îyye yani şer'î delillere tâbi olan kimsedir. Dolayısıyla bu kimseyi, ayıplanmış ve kötülenmiş bir taklide isnat edilmez. Bu kimse, Allah Teâlâ'nın şu ayetine hamledilir. Rabbimiz *tebareke teâlâ* şöyle buyurur: **"Eğer biliyorsanız ehline sorun."**¹⁸⁰ Çünkü onlar (alimler) kitap ve sünnet ile amel eden kimselerdir.

Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Neylül-Evâtâr kitabında şu görüşü almıştır: "İmamla birlikte Fatiha'yı yetiştirmeyen kimsenin rekâtı sahih değildir."

O, bu hususta kendisiyle ihtilafa düşenleri, heva ve heveslere uyan mukallitliğe nispet etmezdi. Çünkü kendisine muhalefet edenlerin, şer'î delillere sınımsız sarıldıklarını ve tâbi olduklarını biliyordu.

Sıddık (Ebu Hayr Nurul Hasan bin Muhammed el-Kannuci) *Buluğul Meram* şerhinde bu yola tâbi olmuştur. Arif olanların durumu böyledir.

Bu zamanda bazı kardeşlerimiz, içtihadın caiz olduğu bir konuda, bazı kardeşleriyle ihtilafa düştiklerinde, onu taklide nispet ederler veya mukallitlikle suçlarlar.

Veya bazı fakihlerin sözleri zikredildiğinde, yüzleri değişir ve şöyle derler: Bunlar taklitçiler ve rey ehlinin yaldızlı görüşüdür dediler.

Fakihler, Allah onlara rahmet etsin, diğer hadis müfessirleri gibi, ahkam hadislerini açıklayan kimselerdir. Ve bazılarının konuşmasında bulunan hata, diğerlerinin konuşmasında bulunan hatadan daha hafif ve daha önemsizdir. Bu kimselerin hataları, furi ve içtihadı meselelerdedir. Onların hataları ise usûl ve mutlak meselelerde dir. Bununla birlikte "İlim ehli" ne kendilerini taklit etmeye ne de mezhebini taklit ettikleri imamlarını taklit etmeye yükümlü tutmazlar. Bilakis, hüccet ikame edildiğin de, hiçbir nefsi temize çıkarmazlar. O imamın kendisi olmadığı halde, onun haklı olan görüşünü almayı caiz görürler. Onun sözünü diğer âlimlerin sözüne tercih edebilirler. Çünkü o daha alim ve takva sahi ve delili daha doğru ve kuvvetli olmasından dolayıdır. Bu bir kimsenin yanında, âlimlerin iki sözünden biri daha râcih olabilir. Allah'ın kitabında ve Resûlünün sünnetinde sabit olan şeyleri de başkasını farz kılarlar.

el-Munteha'da Musa bin Ahmed el-Hiccevi'ye ve Mansur bin Yunus'a yaptığı açıklamada dedi ki: Bir adamın, hüküm noktasında muayyen bir mezhebinin görüşünü taklit ederek hüküm vermesi caiz değildir.

Rabbimiz şöyle buyurdu: "... insanlar arasında adaletle hükmet."¹⁸¹

Hak, muayyen bir mezhebin imamında olması gerekmez, çünkü bazen hak kendi mezhebinde olduğu gibi, başka bir mezhebin imamında da olabilir.

İbn-i Teymiyye, *el-Kaza mine'l-İnsaf* adlı eserinde şöyle der: "Kim belli bir imamı taklid etmeyi farz olarak görürse tevbe etmesi söylenir, yapmazsa öldürülür. Çünkü bu farziyyet, rububiyyetin özelliklerinden olan teşri" (hüküm verme) konusunda Allah'a şirk koşmadır. Eğer bir mezhebi taklit gerekli derse; "Cahil ve sapıktır."

Şeyhu'l-İslâm İbn-i Teymiyye, *Fetâvayı'l-Mısriyye* adlı kitabında şunları zikreder:

"Bir kişi (Ebu Hanîfe, İmam Mâlik, İmam Şafî veya Ahmed b. Hanbel'e) tâbi olsa ve bazı meselelerde başka mezhebin görüşünü daha kuvvetli görüp ona tâbi olsa, bu çok güzel bir davranıştır. Bu davranışı, onun ne dinini ne de adalet ve doğruluğunu zedeler. Bilakis bu, gerçeğe daha yakın ve bu kişi Allah ve Rasûlüne, Resûlullah'tan başka birine taassup gösterenden daha sevimlidir. Rabbimiz şöyle buyurdu: **"Hayır; dediler ki: "Gerçekten atalarımızı bir din üzere bulduk"**¹⁸²

Aynı şekilde Başka bir yerde de şöyle dedi: "Kadı'nın, şartlarından biride müçtehit olması gerekir. İbn Hazm'da bunula ilgili icmayı zikretmiştir. Allah azze ve celle şöyle buyurdu: **"Biz sana Kitab (Kur'ân)ı hak olarak indirdik ki, insanlar arasında Allah'ın sana gösterdiği şekilde hüküm veresin."**

Eğer bir zarureten dolayı içtihadı kendi mezhebinde olsa dahi, mutlak olarak bir müçtehit bulunmadığından dolayı, kendisinde, hakkı delille-riyle biliyor ve içtihat ediyorsa, buda müçtehitin şartlarına uygundur.

Sonra dedi ki: Müçtehid, hakikati Kur'an ve Sünnetten bilendir. Yani ne için kullanıldıysa onu bilendir.

Mecaz: Bir ilgi ve karîne ile gerçek anlamı dışında kullanılan kelime veya terkihi ifade eden belâgata mecaz denir.

Muhkem: Başka bir ihtimal taşımayan açık mânalı âyet ve hadislerle fıkıh usûlünde açıklık bakımından en üst düzeydeki lafız türüne terime muhkem denir. Müteşâbih ise bunun zıttıdır. Mâna yönünden birden fazla ihtimal taşıdığı için anlaşılmasında güçlük bulunan lafız veya ifadeye müteşâbih denir.

Âm lafız ise: Lugat olarak kapsamına giren bütün fertleri herhangi bir ayırım ve özel anlatım olmaksızın içine alır. Hâs ise tam bunun zıttıdır. Hâs kelimesi sözlükte “tek kalmak, ayrılmak; temyiz etmek, tahsis etmek, birini diğerinden üstün tutmak” gibi mânalara has denir.

Mutlak : “Sadece mahiyet belirtmek üzere bir şeyin hakikatine delâlet eden ve bu hakikatin ister olumlu isterse olumsuz kayıtlarından herhangi birine delâlet etmeyen lafza mutlak denilir.

Mukayyet: muayyen şeye delalet eden şeye, mukayyet denir.

Nasık, mensuk ve illetli hadisin, sahih ve mütevatir hadis olmasına gelince.

Yukarıdaki zikrettiğimiz, kâdı'nın şartlarından biriside, Resûlullah *sallallahu aleyhi vesellem* kelimini (hadislerini de) bilmesi gerekir. Hadisle ilgili bilgiyi bir üst satırda verdik.

Onu öyle bir topluluk aktardı ki; yalan üzere ittifak etmeleri mümkün olmayan bir topluluk aktarır.

Ben burada onların sözlerinden bir bölümünü zikrettim. Furu meselelerde dört mezhebe mensup olan fukahâ, bu mezhepleri âlimlerin sözleri ve görüşleriyle bu mezhepleri seçmediler. Sadece içtihatları ile bu mezhepleri seçtiler. Yoksa mutlak olarak bir görüşleri ve taklitleri değildir. Mesele onların, musannef ve Eserlerini incelemeyenlerin düşündüğü gibi değildir. Bununla birlikte, hatadan dolayı yanılmaz değildirler. Bilakis, onların haklı olmaları caiz olduğu gibi, onların yanılmaları da caizdir. Adem oğluna, beşeri hükümler tatbik edilmelidir. Masum Allah'ın koruğu kişidir. Şeyhulislâm İbn Teymiyye alimlerin ihtilafı ile alakalı bir kitap yazmıştır. *Refül melam anil eimmetil alam* ismini vermiştir.

Bu ve diğer ilmi meselelerde vacip olan şer'i delillere müracaat etmektir. Bu şer'i deliller, İslâm ümmetinin alimleri arasında bunlarla amel etmek meşhur olan bir şeydir.

Yaratılanların en hayırlısı her sabah ve akşam Allah'ın salat ve selamı onun üzerine olsun. Muhammed sallallahu aleyhi vesellem'den gelen hadiste de olduğu gibi:

Abdullah b. Amr b. el-As'dan demiştir ki: Resûlullah şöyle buyurdu: (Dini) İlim(lerin aslı) üçtür: Bunların dışındaki ilim(ler) fazladandır). Muhkem âyet(ler) sabit sünnet (miras taksiminde) adaletli fariza (ilmi) buyurmuştur.

Hadisde geçen (Kaim olan sünnetten) kasıt: Ümmetin alimleri arasında, kendisiyle amel edilmesi meşhur olan demektir. Araplar'ın şu sözünden alınmıştır. "Suûk'ul kaimun" yani: alış ve satış devam etmekte olan Mevcut bir Pazar dır.

Kalbin bu apaçık meselelerin aksine bu gizli meselelere bağlanmasına ve bunlara delillerle çözüm aramasına gelince. Bu teviller, zaman kaybetmekten, zihinleri bulandırmaktan ve akranlar arasında şehitlikten başka bir şey değildir. Bazen de kardeşler arasındaki düşmanlığa ve avam Müslümanların arasında karışıklığa ve yakinden, şaşkınlığa ve kara sevdaya sebep olur.

Bu saf şeriat, İnsanlar için mümkün olduğu kadar faydalar toplamak, onları tamamlamak, kötülükleri mümkün olduğunca uzaklaştırmak ve azaltmak için gelmiştir.

Eğer akli başında biriysen, bu kapı senin için açıldı. Yoksa Melekul Vahab olan Allah'dan başarı iste. Kim bu kelama burada vakıf olacak olursa, (burada anlatmış olduğum şeyi bilir. Eğer Akli başındaysa, yoksa hayır söyle ve selâmetle adamdan ayrıl. Ve bu son cevaptır ve Allah doğruya muvaffak kılandır.

Şunu bil ki bazı kardeşler bana bu soru soruncaya kadar ben buna değinmedim. Çünkü ben bu işin ehlinde olmadığımı, o sahada yarışacak biri olmadığımı bildiğim için, yeteneğime ve kabiliyetime göre ona cevap verdim. Amacım ve elimden budur ve Allah'a itimat ediyorum ve O,

benim ne istediğimi biliyor. Hamd; zahiren ve batinen, evvelen ve ahiran her şeyden önce Allah'a olsun Allah'ın salât ve selâmı Muhammed'e, onun ailesine ve ashabına olsun.

Bazıları şöyle sordu: Cemaat kendisi için (İmamın arkasında Kur'an) okumalı mı?

Şeyh Rahimehullah bu meseleye şöyle cevap verdi: İmama uyan kimsenin kıraat yükümlülüğü Alimler arasında ihtilâf konusudur. İmama, cemaate ve yalnız kılan kimseye Fatiha okuması farzdır deyip hadisi delil getirdiler.

Diğerlerine göre: kıraatin açıktan yapıldığı namazlarda da gizliden yapıldığı namazlarda da imamın kıraati yeterli olup ona uyan kimsenin kıraati mekruhtur.

Diğer alimlere göre ise: kıraat, imam ve yalnız başına kılan için olduğu gibi, kıraatin gizliden yapıldığı namazlarda da imama uyan kişinin okuması vacip görmüşler ve Allah *azze ve celle*'nin şu ayetini delil getirmişlerdir. **"Kur'an okunduğu zaman onu dinleyin ve sessiz durun ki rahmete nâil olasınız."**¹⁸³

İmam Ahmed dedi ki. Bu ayet namaz içindir. Ve şu hadisi rivayet etti. Cabir *radiyallahu anh'dan* rivayet edildiğine göre; Resûlullah *sallallahu aleyhi vesellem* şöyle buyurdu: **"Namaz kılan bir kimsenin imamı bulunursa, imamın kıraati, onun için kıraattir."**¹⁸⁴

Bizim yanımızda râcîh olan ve amel edilen görüş şudur. İmama uyan kimsenin imamla birlikte fatihayı okursa, namazı bozulmaz. Böyle yapıldığı takdirde namazın bozulduğunu u söyleyen birini tanımıyorum. Bilakis imama tâbi olan cemaatin, namazda kuran okumasını daha önceki geçen delillerden dolayı kerih gören alimler vardır. Ve bununla ilgili diğer deliller var. Onları bahsetmenin yeri burası değil. Ve kimse namazın batıl olduğunu söylememiştir.

183 Araf-204.

184 Sünen İbn-i Mace.

Bazıları da: "Farz namazında, surelerin sonlarından bir kısım ayet okunması hakkında ne dersiniz, caiz midir, değil midir?" diye soruldu.

Şeyh rahimehullah şöyle cevap verdi: "İnsana bilmediğini öğreten, Kerim ve cömertlik sahibi olan Allah'a hamd olsun."

Biz diyoruz ki: Farz olsun nafile olsun, Namazların Fatiha sûresinden sonra, surelerin bir bölümünü ve sonlarını okumak caizdir. Hemde bu nas ile, hemde icma ile sahihtir.

Ama namazda, bir sûreyi tam okunması daha faziletlidir. Bununla beraber bir sûrenin bir kısmı bir rekatta, diğer kısmı da öteki rekatta okunabilir.

Bunun Sahih olduğuna Kitabdan delil: Rabbimiz şöyle buyurdu; "**Şu halde Kur'an'dan kolay geleni okuyun.**"¹⁸⁵

Sünnetten olan delile gelince: "Uzunca bir hadisin bir bölümü ile iktifa ediyorum."

Rıfaa b. Rafi anlatıyor: Nebi sallallahu aleyhi vesellem bir gün Mescid'de oturuyordu. -Biz de onun etrafında oturuyorduk- Derken Mescid'e bedeviye benzer bir adam geldi ve namaz kıldı. "Namaz kılmak istediğinde Allah'ın emrettiği gibi güzelce abdest al, sonra şahadet kelimesini oku, ardından kamet getirerek tekbir getir. Ezberinde Kur'an'dan bir şeyler varsa oku, yoksa Allah'a hamdet, tekbir getir ve La ilahe illallah de" dedi.

Resûlullah sallallahu aleyhi vesellem onun için surenin tamamını tayin etmedi. Namazın bir rekatında bir sûrenin sonunu, diğer rekatinde de başka bir sûrenin sonunu okumak caizdir.

Resûlullah sallallahu aleyhi vesellem' sünnetinde, namazlarda surelerinin bir kısmını okumazdı, genelde surelerinin tamamını okurdu. Ama bir hadise ve olaydan kaynaklanan nedenlerden dolayı, surelerin bir kısmını namazda okurdu.

İbni Abbas radiyallahu anhumâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi vesellem sabah namazının iki rekat sünnetini kılarken birinci rekatta, Bakara sûresindeki **"Biz Allah'a ve bize indirilen Kur'an'a inandık"** anlamındaki âyeti, ikinci rekatta da **"Biz Allah'a inandık; şâhid ol ki, biz müslümanlarız"** anlamındaki âyeti okurdu.¹⁸⁶

Cüheyne kabilesinden bir adamdan bildirir: "Sabah namazının her iki rekatında Resûlullah'ın sallallahu aleyhi vesellem Zilzâl Sûresi'ni okuduğunu işittim. Ancak unutarak mı, yoksa bilerek mi bunu yaptığını bilmiyorum."¹⁸⁷

Abdullah bin Sâib radiyallahu andan rivayetle dedi ki: Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sabah namazında El-Mu'minûn sûresini okudu. Musa ile Harun bölümüne gelince kendisini bir ürperti aldı ve rükû'a vardı. (Ravahu Ahmed ve Ebu Davud)

Bunun üzerine ilim ehli, namazda bazı sûrelerin başından, ortası ve sonundan okumanın ittifakla caiz olduğuna delil olarak getirdiler. Efdal olan Fâtihâ'dan sonra bir sûreyi tam olarak okumaktır.

Eğer sahih olan irşadı ve hidayeti anlarsa, İnsanları şiddet ve yalancılıkla değil, ilim ve ihsanla en güzele hidayete ulaştırır. En iyisini Allah bilir.

Şeyh Abdullah İbn şeyh Abdullatife -Allah onlara rahmet etsin- soruldu: Rükû'ya yetiştğinde rekata yetmiş olur mu?

Şeyh şöyle cevap verdi: "İmam ile rükuya yetişen kimsenin namazının sahih olmasında bir sakınca yoktur" buyurdu. Bizim yanıımızdaki râcih olan görüş budur. Bununla amel eder ve bu fetvayı veririz.

Şeyh İbrahim ibn şeyh Abdullatif soruyu cevapladı: Bu meselede, Selefimizden olan ilim ehlinin ve din adamlarının, amelleri ve kavileri bize kâfidir. Onların menhecini takip etmek, asarlarına bağlı kalmak, tefrika ve ihtilafı lâzım gelenleri terk etmek bize yeter. Kim! İhtilafı meseleri ve

186 Ahmed ve Müslim.

187 Ebû Dâvud ve Beyhakî Sünen'de.

yollarını araştırarak olursa, bu "Seyyidül-Mürselin" lisanı ile dinde kınanmıştır. Bu şeyhimiz Hamd'ın yoludur.¹⁸⁸

"Rukuya yetişen, rekata yetiştir." Bu râcih olan görüş ve apaçık olan yoldur.

Bu mesele, delil ile birlikte, tecrübesi sahibi, cerh ve tadil ehlinde olan kimseler yanında malum olan bir şeydir. Bu tür şaz ihtilafları, hiçbir bilgiye sahip olmayanlar ve aynı fikirde olmadıklarında başvuracakları hiçbir delil ve dayanağı olmayanlar dışında desteklenmez.

Bizim söylediğimizin hilafına, görüşler olmuştur. Biz bunun olduğunu söyledik ve işaret ettik. Muhâlif görüş sahibeleri, illa bizim dediklerimiz doğru ve bunun la amel edeceksiniz ve bize tâbi olacaksınız da demediler. Avamdan olan cahilin yaptığı gibi yapmadı. Alimler ihtilaflı meselerde benim yanımda râcih olan bu görüştür diyerek onunla amel etmiş ve kimseyide bununla yükümlü kılmamışlardır.

Onlar, müçtehitlerdir. Muhakkak ki yaptıkları içtihatlarının karşılığı alacaklardır. Müteahhirûndan bazıları, onların görüşünü tercih etmiştir. Onların yanında râcih olan, bizim yanımda onun, önceliği veya râcih olduğu anlamına gelmez.

Bu muhâlif olan kişi, onların her sahih ve râcih gördüğü şeyleri almayakalksa ve insanları râcih gördükleri her şeye yapmaya zorlamak, onları farklı ağırlara düşürür ve oda insanları helak çöllerine sürükler. Bu tenbih anlayan ve düşünenler için yeterli olacaktır.

Ve yine şeyh Hamd bin Abdulaziz şöyle cevap verdi: Cemaat, imama rukuda yetişirse ve imam başını rukudan kaldırmadan, rukusunu mutmain olacak şekilde yaparsa rekata yetiştirilmiş olur. Selefi salihinden rivayet edilen görüşte budur. Sahabe, tabiin, dört mezhep imamı ve onların tabiileride bu görüşle amel etmiştir. Bunun hilafına sefeden bir nakil yoktur. İbn Teymiyye bu meselede icma olduğunu söylemektedir. "Mesbuk (namaza sonradan dahil) olan kişi, kıyamda fatihayı okuyacak zaman dilimi kadar ayakta duramazsa, imamla birlikte ruku eder. Fatiha'yı

188 Bundan sonra gelecek olan, şeyh Hamd bin Abdülaziz'in fetvasına atıfta bulunur.

okumak için çabalamaz. Ancak vakit geniş ise yani imam bekliyorsa ve yine okumamışsa da cumhur ulemaya göre bunun namazı yine sahihtir. Ancak Şâfîiler'e göre imamlarla birlikte rükûda duruş süresi bu rek'ata yetişmiş sayılma açısından özel bir önem taşır. imama rükûa varmadan yetişen kimsenin Fâtiha'dan bir miktar okuması gerekir. demiştir.

Böylece anlaşıldı ki: Mesbuk'dan, Fatiha okumanın düşmesi, belirttiğimiz gibi ittifaklı olan meselesidir. Bunun delili, Buhârî'nin Ebu Bekir'den rivayet ettiği hadistir.

Ebu Hureyre radiyallahu anhu'dan rivayetle, Resûlullah sallallahu aleyhi vesellem şöyle buyurdu. "Kim! Rekata yetişirse, onun namazı tamdır."¹⁸⁹

İbn Huzeyme bunu, Kitabına bir başlık olarak almıştır. Müceddid ed-Din'de el-Munteka kitabında, "Mebuk'un İmamla birlikte namaza girdiği ve rukuya yetişmediği zaman rekatine itibar edilmez" isimle başlık açmıştır.

Şeyhi Muhammed bin Abd el-Vahhab -Allah ona rahmet etsin- şunun delil olarak getirir ve şöyle derdi: "İmamla birlikte rukuya yetişen, rekata yetişmiş olur." İftitah tekbiri, ruku tekbirinin yerine geçer. Zeyd bin Sabir, İbn Ömer böyle yapardı. Sahabe arasında, buna muhâlif kimse yoktu. İhtilaftan çıkmak için, iftitah tekbiri alıp daha sonrada rukuya giderken tekbir almak daha faziletli dir. Ama iftitah tekbiri ile rukuya gitmek de caiz olan ameldir.

Şeyh Abdullah Ebu Baten'e: İmamı rükudan kalktıktan sonra, onunla birlikte namaza giren, ama daha sonra imamlarla birlikte secde etmeyip ve imamın secdeden kalkmasını bekleyen kimse hakkında soruldu.

Şeyh rahimehullah şöyle cevap verdi: İmam, rükudan kalktıktan sonra, imamlarla birlikte namaza dahil olan kişi, imama uyması tâbi olması vaciptir. Ama bu iliden cahilen kişi hakkında, onun bağışlanmasını ümit ediyorum.¹⁹⁰

189 Buhârî.

190 Mütercim: Yani bir kimse, İmam rükudan kalktıktan sonra namaza yetişir ve daha sonra nasıl olsa rekâtı kaçırdım diyerek, imamlarla birlikte secdeye gitmez ben imamı diğer rekata beklerim diyerek secde ve benzeri fiilleri terk ederek imama tâbi olması caiz değildir.

Şeyh Muhammed bin Abdulvehhab'a imamdanda önce başını rukudan kaldıran kimse hakkında soruldu.

Şeyh rahimehullah dedi ki. İmamla bir likte ruku edip, imamdanda önce rukudan kalkan kişi, eski halini alması gerekir. Yani tekrardan ruku halini alması lazımdır. Böyle yapmadığı takdirde namazı fasit olmuştur.

Şeyhin Oğlu, şeyh Abdullah'a Allah onlara rahmet etsin: Akşam namazının son rekâtında, imama yetişen kimsenin ilk teşehhüdünün mahalli hakkında soruldu?

Şeyh şöyle cevap verdi: Bu, alimler arasında ihtilaflı olan bir meseledir. En meşhur olan görüş ise: İmam üçüncü rekatta yetişen kişi, imamla birlik teşehhüde oturur. imam selam verdikten sonra, ikinci rekâtı kılar, teşehhude oturmadan, üçüncü rekâtı kılıp sonrada teşehhude oturduktan sonra namazı tamamlar. Ama bir kimse alimlerin ihtilafından dolayı, imam selam verdikten sonra, ikinci rekâtı kılar, tekrar teşehhüde oturur, selam vermeden kalkar, üçüncü rekâtı kıldıktan sonra teşehhüde oturur ve namazını tamamlarsa bunda bir beis yoktur.

Şeyh Hamad bin Nasır Akşamın iki rekâtını kaçıran hakkında şöyle cevap verdi: Kişi tahiyyattan kalktığında, ikinci rekâtı kılar teşehhüd yapar. Sonra kalkar üçüncü rekâtı kılar ve teşehütten sonra selam vererek namazı tamamlar. Amelde bunun üzere yapılır.

Bazılarına soruldu: Namaza sonradan dahil olan mesbuk, imamın namazın başında mı ki subhaneke duasını okusun? Sonunda mı ki, Kur'an'dan bir sure okusun bilmiyor. Bu kişinin yapması gereken nedir?

O cevap verdi: Bu meselede ilim ehli iki kavil üzere ihtilafa düştüler. Bu konuda, Ahmed'den iki rivayet vardır.

Bunlardan biri: Namazın sonunda imama yetişen kimse, kılmadığı rekâtların kazasını eder. Şerhul Kebir'de şöyle geçer: Hanbelî mezhebinde, meşhur olan görüş budur.

Bu, İbn Ömer, Mücahid, İbn Sirin, Malik ve Sevrî'den rivâyet edildiği gibi, Şafîî, Ebû Hanife ve Ebû Yusuf'tan rivâyet edilmiştir.

Resûlullah sallallahu aleyhi vesellem şöyle buyurdu: “Kaçırdığınız rekâtları, kaza edin.”¹⁹¹ Bunun üzerine kişi, baştan subhaneke, besmele ve bir sure okuması gerekir.

İkinci görüş: Kişinin, sonradan namaza gelip imama yetişerek kıldığı namaz ilk namazıdır. Yetişemeyip kaçırdığı rekâtlarda, son rekât olarak kılar. Bu da ikinci görüştür.

el-Şerh'te şöyle dedi: Said bin El-Müseyyib, El-Hasan, Ömer bin Abdulaziz ve İshak bu görüş üzeredir. İmam Şafî'nin sözü ve Mâlik ve İbnü'l-Münzir'de seçmiş olduğu görüş budur. Resûlullah şöyle buyurdu: “Kaçırdığınız namazı, tamamlayın.” ifadesi vardır. Bu rivayet üzerine; istiftah duası yapmaz. Besmeleye gelince, biz bunun her rekât sünnet olduğunu söyleyecek olursak, besmele çeker veya çekmez. Fatiha'dan sonraki sureye gelecek olursak; O, her zaman okunması gerekir.

Bizim şeyhimiz der ki: Dört mezhep imamının, namazda Fatiha ve surenin okunması noktasında hiçbir ihtilaf bilmiyorum. Bu da birinci rivayeti güçlendiren bir görüştür.

Fûru'da dedi ki: Namazda, surenin kesinlikle okunması gerektiği söylenir. şeyh dediki: Bu meselede, dört imam arasında bir ihtilaf olduğuna dair bir haber bilmiyorum dedi. İbn Musa, bu meseleye dair, nassı zikretti. İmam el-Acurri, Ahmed'den rivayet etti. Bunu, ihtilaf üzere bina eder. Yani; namazda sure okunur mu, okunmaz mı diye rivayeti zikreder.

İbn Hubeyre meseleleri cem etme noktasında zikretti ve cemaatten bir kısmında bunu onayladığını belirtir.

el-Muharrer'in sahibi de bu bu görüşü râcih görmüştür. Usûl İmam-ları, bunun gerekliliğinden bahsetmiş ve içlerinden bir grup bunu açıkça beyan etmiştir.

el-Esrim'in rivayetinin zahirinden de bu anlaşılmaktadır. İki rivayet üzere varılan sonuç şudur: Mesbukun (sonradan namazda imama yetişen kişinin) açıktan cehren okumak, kunut, bayram tekbirleri, cenaze namazı gibi fiilleri, bunlardan hariçtir. Yani mesbuk bu saydığımız fiilleri yapmaz.

Birinci rivayete göre; mesbuk (cemaate sonradan dahil olan) namazın sonunda yetişecek olursa, bu namaz dört rekatlık namaz ise veya akşam namazının son rekatına yetişmiş olsa, diğer kaçırdığı rekatların kazasını peşi sıra yapar. Mâlik, Ebu Hanîfe'nin iki rivayetinden birine muvafakat ederek bunu zikretmiştir.

el-Kavaid-ul Fıkhiyye'de, iki rivayet üzere bina edilen faydaları anlattığında, dördüncü faideyi de zikretmiştir. Dördüncü Faide; Kıraat'ın miktarını zikreder. Bu konuda, onun (Ahmed ibn Hanbel'in) ashabından iki görüş vardır. Onlardan birincisi: Dört rekatlık olan namazın, son iki rekatına yetişen kişi, kaçırmış olduğu o iki rekatta, Fatiha ve bununla beraber bir zamlı sure okur. İbn Ebu Musa der ki: konuda sözünde bir ihtilaf yoktur.

İkinci görüş: Bunu, iki rivayet üzere bina etmesi meselesidir. Namazı başından kaza eder dersek, bu da caiz olan ameldir. Bununla beraber sadece, Fatiha ile yetinirse bu da caizdir.¹⁹²

Bu, Şeyh Kâ'dı ve ondan sonrakinin metodu ve fıkhıdır. İbn Musa'da, bu görüşü tahrir olarak zikreder. İmam Ahmed, Esrimi'nin rivayetinde, bunu nas olarak getirir.

Harb'in rivayetinde, buna işaret etmiştir. *el-Muharr'ir* Kitabının sahibi buna karşı çıkmıştır. Şöyle demiştir: Her rekatta sureyi okumanın caiz olduğu görüşü üzere yönlendirilir. Veya birinci ve ikinci rekatte, zamlı sureyi okumasını unutan kişi, üçüncü ve dördüncü rekatta okur diyen kişinin görüşüne göre fetva verilir.¹⁹³

192 (Mutercim, acıklama) Bir kişi, dört rekâtlık namazın üçüncü rekatında imama yetişti. İmama üçün rekâtta yetindiğinde, kaçırmış olduğu ilk iki rekatı nasıl tamamlar. İmam, selam verdikten sonra, kaçırılan ilk iki rekat, namazın ilk iki rekatı olarak sayılır, Fatiha ve zamlı süre mi okur? Yoksa kaçırılan ilk iki rekat, namazın son iki rekatı olarak sayılır, sadece Fatiha mı okur? Eğer dersek ki: Namazın ilk iki rekatı kaza edilmesi gerekiyor, Fatiha ve zamlı sure okuması gerekir. Bu caiz olan görüştür. Yok namazın son iki rekatıdır tamamlanması gerekir, Fatiha ile yetinilir dersek bu da caiz olan görüştür.

193 (Mutercim) Muellif diyor ki: Bir fakih şöyle derse: Öğle namazının farzında da, ikindi namazının farzında, dört rekatlık olan namazın bütün rekatlarında zamlı sure okuman gerekir derse; Bu kişinin dediğine göre, cemaate sonrada katılan kişi, kaçırmış olduğu rekatları, ister namazın başındaki rekat olarak görsün, ister namazın sonundaki rekat olarak görsün fark etmez, her rekatte zamlı sure okuması gerekir diyor.

Bizim yanımızda râcih olan görüş şudur: Mesbuk olan kişi, imamla birlikte kılmış olduğu rekatlar ilk rekattır. İmamla birlikte kıldığı üçüncü ve dördüncü rekat ama mesbukun kıldığı, birinci ve ikinci rekattır. Çünkü; “namazını tamamla” rivayeti, ehli hadis yanın çok rivayet edilmiş ve hadisi sahihlemişlerdir. Ama bunula beraber “namazınızı kaza edin” rivayetine gelince; bu rivayet “namazınızı tamamlayın” rivayetine muhâlif değildir. Çünkü “kaza” kelimesi lugatta, tamamla manasınada gelir. Allah azze ve celle kitabında şöyle buyurur: **“Namaz kılındıktan sonra yer-yüzüne dağılın.”**¹⁹⁴ veyahut şu ayete olduğu gibi: **“İbadetlerinizi yerine getirdiğinizde.”**¹⁹⁵ yani ayetlerden de anlaşıldığı gibi, kaza, diğer mana tamamladığınızda demektir. *el-Fetih* kitabında; Resûlullah *sallallahu aleyhi vesellem*’in “*Kaçırdığınız, rekatları tamamlayın*” yani ekmilu manasını vermiştir. Zühri’nin rivayetinde sahih olan budur. İbn Uyeyne “faktu- gada” lafzıyla rivayet eder. Müslim bu lafızda, vehim var demiştir. Bununla beraber onun isnadı kendi sahihinde bulunmaktadır. Ancak, orada bu lafzı zikretmemiştir.

Özetle: Rivayetlerin lafzı “etimmu-tamamlayın” lafzı ile gelmiştir. Çok kaz olarakta “faktu-gada” olarak gelmiştir. Bu lafızların, ihtilafının faydası şurada ortaya çıkmaktadır. “Kaza ile etimmu- tamamla, arasında birmu-gayeret yaparsak yani bir birine zıttır dersek. O zaman şöyle bir fayda ortaya çıkar. Ancak hadisın mahreci “çıkış yeri” bir olduğunda, lafızların ise farklı olduğunda. İhtilaf anında bir manaya hamletmek, daha efdal olanıdır. Asıl olan ayırmak ihtilaf etmek değil, cem etmektir. Kaza kelimesi, fail manasında kullanılır. Ancak eda olan bir fiilin yerinede kullanılır. Fâriğ-ayrılma, manasınada kullanılır. Allah azze ve celle kitabında şöyle buyurdu: “Namazdan ayrıldığında” başka anlamlarada gelir. Dolayısıyla fektu-gada lafzı, etimmu -tamamla lafzına muhâlif değildir. burada faktu- gada lafzına sarılan kişinin, bir hücceti yoktur. Şu manda. İmama yetişen cemaatin, kılmış olduğu rekatlar son rekata fetvasını veren kişinin tutunacağı bir dayanağı yoktur.

Şeyh Hamad bin Nasır bin Muammer’e soruldu: Mesbuk, imama son teşehhüdde yetiştiğinde, birinci teşehhüdle yetinir mi, yetinmez mi?

194 Cuma suresi-10.

195 Bakara-200.

Şeyh şöyle cevap verdi: Mesbuk olan kişi, son teşehhüde yetiştiğinde, birinci teşehhüdü tamamlar. meşhur olan görüş budur. Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem* salat ve selam yapmaz. İmam Ahmed ibn Hanbel: Namaz'da imama bir rekata yetişen kişi hakkında vermiş olduğu fetvada bu şekildedir. Der ki: birinci teşehhüdü tekrar eder, ama peygaber *sallallahu aleyhi vesellem* salat ve selam etmez. Yani tahiyyatan sonra yapılan dua ve zikirleri yapmaz.

Şeyh Saad bin Hamd bin Atik cevapladı: Bana en râcih olan, cemaatin teşehhüdde imama tâbi olmasıdır.

Şeyh Abdullah bin Abdul Rahman Aba Bateen'e soruldu: İmamının arkasında, birinci rekatin secdesinden sonra "istirahat celsesi" Fatiha okuyacak kadar oturan kimseden soruldu?

Şeyh şöyle cevap verdi: böyle yapan kimsenin namazı batıldır. Allah en doğrunu bilendir. Benim görüşüm budur.

Şeyh Abdullah bin Hamd el-Hijazi'ye soruldu: Namaza sonradan dahil olan mesbuk,

İmam selâmı vermeden önce kalkarsa namazı sahih midir?

Şeyh şöyle cevap verdi: eğer birinci selâmı sağına selam vermeden önce kalkarsa bu caiz değildir, namazı batıldır. Eğer ikinci selamdan soluna selam vermeden önce kalkarsa, vacip olması görüşüne göre bu namaz nafiledir.

İMAMET VE İMAMLİK BÖLÜMÜ

Şeyh Abdullah bin şeyh Muhammed'e -Allah onlara rahmet etsin- iki adam hakkında soru soruldu: Biri Kuran'ı ezbere hıfzından okuyan, diğeri ise sadece bir kısmını ezberledi, hangisi imamete önce geçirilir. ?

Şeyh rahimehullah şöyle cevap verdi: Eğer Kur'an'ı ezberleyen kişinin, fasıklığı acıksa, dini sevmiyor, münafıklarla laubali ilişkide bulunuyor ve haram olan şeyleri yapmaya cesaret ediyorsa, misli: hırsızlık, zina, ihanet ve benzeri fiilleri işlemekten çekinmiyorsa, böyle kişi imam yapılmaz ve arkasında namazda kılınmaz. Eğer onda yukarıdaki zikrettiğimiz filer açık görünmüyor, bu sadece bir itham veya cihat ve ilim okumak gibi ondan daha hayırlı amelleri olsa bile, Kur'an'ı ezberleyen kimse, onun bir kısmını ezberleyenden, imamlığa daha lâyıktır.

Ve yine şöyle cevap verdi: Namazın kıratini okumasını düzgün bir şekilde bilen kimsenin olmadığı beldelelere, emir; orada namaz kıldırarak ve onlara, namazda neye ihtiyaçları olduğunu öğretecek kişiler tayin eder. Namaz kıldırarak için atanan kişi, fakir ise, ona fakir olduğundan dolayı zekat verilir ve ihtiyaçları giderilir. İmam ve namaz kıldırarak görevli olduğu için zekat verilmez.

Şeyh Sa'd bin Hamd bin Atîk'e soruldu: İki kişiden soruldu: Kıraati, diğerinden daha iyi olan ve bunula beraber secde edecek azalarından biri kusurlu, bunlardan hangisi imamlığa evladır?

Şeyh şöyle cevap verdi: Azaları sağlam olan kişi, eğer Fatiha'yı düzgün okuyorsa, imamlığa layık olan odur. Çünkü, secde uzuvlarında herhangi bir kusur olan kişinin, imamete öne geçirilmesi, fakihler tarafından kerih görülmüştür. Neden? Çünkü secde uzuvlarından biri arıza eksik ise, bu uzuv secde edemiyor. Ama uzuvları salim iyi olan kişi, Fatiha'yı düzgün ve güzel okuyamıyorsa, uzuvları eksik olan kişi imamete geçirilir.

Bazılarına soruldu: sünnet ile amel eden, iyiliği emredip kötülükten sakındıranlara (İslâm davetçilerine) lakab takan ve onları ayıplayıp dalga geçen kimselerin arkasında namaz kılmak caiz midir?

Şeyh Şöyle cevap verdi: Eğer iyiliği emredip kötülükten sakındıran kimseye, lakap takarak, onu ayıplayan kişi, lakap taktığı kişinin, sahih bir sünnetle amel ettiğini, iyiliği emredip kötülükten sakındırdığını, sarîh bir şekilde biliyorsa, bu kişinin tövbe etmesi gerekir. Eğer bu kişi tövbe etmekten yüz çevirir ve şunuda ikrar ederse, sünnetle amel eden ve insanlara nehyi anil münker yaptığını bilerek böyle davranıyorsa, böyle bir kimsenin, en basit ifadeyle fasık olduğuna hükmedilir.

Fasık olan kişinin imametine gelecek olursak: Mâverdi *et-Terkağ vel-İnsaf* kitabında şöyle der: Fasık olan kişinin, imameti mutlak ve kesin olarak imameti sahih değildir. Kişinin fasıklığı, ister amelinde, ister sözünde, ister meşhur olsun, isterse gizli olsun, her halukarda imameti sahih olmaz. *el-İnsaf* isimli kitabında, bunun üzerine vurgu yapmış ve şöyle demiştir. “Ama bazı durumlar müstesna, Cuma namazı ve bayram namazı nı, bir başkasının arkasında kılınmak mümkün değilse ve eğer birisinden korkarsa, fasığın arkasında namaz kılar ve tekrar iade eder. Eğer onun arkasında namaz kılıyor, ama münferit kılmak için niyet ediyorsa, sadece fiillerinde, onun gibi kılıyormuş gibi yaparsa, o kişi namazı iade etmez.”

Şeyh -Allah ona rahmet etsin- dedi ki: “Eğer (cemaatle, imamın)aralarında heva ve mezhep ehlinin düşmanlığı gibi bir düşmanlık varsa, onlara imamlık etmesin, çünkü namazın cemaatle kılınmasından maksat, ihtilafın giderilmesi, kalplerin bir arada olmasıdır. Böyle bir durum bakıldığında, ne kalpler bir aradadır, ne de fikirler. Hepsi yok olmuştur.

Lakabı takan ve ayıplayanla, ayıplanan kişi arasında, daha önceden bir düşmanlık veyahut benzeri çekişme varsa, o zaman onun hakkında söylemiş olduğu söz kabul olmaz. Bunun sonucu böyle birkişinin, insanlara ve cemaate imamlık yapması mekruh olur.

Bazıları şöyle cevap verdi: Mürtedlikle hükmedilmeyen bir kişinin, araksında bayram namazı kılmak caizdir. Bu Ehli Sünnetin görüşüdür. Şeyhulislâm İbn Teymiyye der ki: “Cuma namazı olsun, bayram namazı

olsun, cemaatle kılınması gerekir. İmam ister takvâlı olsun ister facirlerle olsun cemaatle namaz kılınmak gerekir.

Ve yine aynı şekilde şöyle der: Cemaat muayyen olan her ferdin üzerine faraktır. İmam Ahmed'in mezhebinin zahiri ve başka sünnet imamlarının mezhebi budur. Ama riddetine hükmedilen kişinin, durumu böyle değildir. Mürted'in arkasında, namazda olmaz, cumada olmaz diğer ibadetlerde olmaz.

Şeyh Muhammed bin Abdullatif şöyle cevap verdi: Tütün içen bir kimsenin, araksında namaz kılmak caiz değildir. Tütün içenden başka biri varsa, onun arkasında namaz kılınır. Tütün içenden başka, namaz kıldırarak biri yoksa o zaman bu kişinin arkasında namaz kılınır. Böyle bir kişinin namazı, aynen fasıklardan başka, namaz kıldırarak biri bulunmadığı zaman, fasiğin arkasında kılınan namaz gibidir.

Şeyhulislâm der ki: Bidatçiler ve fasıklardan başka namaz kıldırarak kimseler yoksa, bunların arkasında namaz kılınır ve namaz iade edilmez. Ama bidat ve bidatçiliğe davet eden kimselere gelince; böyle kimselerin arkasında hiçten namaz kılınmaz.

Şeyh'in Oğlu Abdullah'a: Kalitesiz, seviyesiz ve şıpsevdi kişi hakkında soruldu?

Şeyh rahimehullah şöyle cevap verdi: Kalitesiz, seviyesiz ve şıpsevdi olan kişi, dini olmayan kişidir. Yani: İnsanlar Müslüman olduğu zaman Müslüman oluyor, insanlar mürted olduğu zaman mürted oluyor. Böyle bir kişinin arkasında namaz sahih olmaz.

Şeyh Abdüllatife, Allah ona rahmet etsin, şeyhulislâm'ın nispet edilen sözden soruldu. Şeyhulislâm dedi ki: İmam Ahmed ibn Hanbel Cehmîyye'nin arkasında namaz kılar mı?

Farz edelim ki bu söz doğru olsun. Bu, İlim ve Asar ehli yanında çok açık ve meşhur olan meselelerdendir ki. Oda şudur: İmam Ahmed ve benzeri sünnet imamları ve ilim ehli ve hadis ehli, cehmîyenin tekfiri noktasında asla ihtilaf etmediler. Bunlar sapık zındıklardır.

Sünnet ile yazılan, kitap ve eserlerde şunlar aktarılmıştır: İlim ehli ve eser ehline göre, cehmiyeler kâfirdir.

Lâlekaî, Şerhu usûli İtikadî Ehli's-Sünneti ve'l-Cemaatte, bununla ilgili birçok rivayet zikretmiştir. Bizim, onları burada anlatmamız zor olacaktır.

Aynı şekilde; İmam Ahmedin Oğlu, Abdullah ibn Hanbel Kitab-ı es-Sünne'de, İmam el Hallal Kitab-ı es-Sünne'de, İbn Ebi Müleyke Kitab-ı es-Sünne'sinde, İmamların şeyhi olan İbn Huzeyme Kitabı'nda, Cehmiyenin küfrüne ve tekfirine dair, seçkin ve Büyük imamlardan nakiller zikretmişler.

İbn Kayyim ise, onların küfrünü el Kâfi'î Kitabında zikretmiş, ve şöyle demiştir. Cehmiyenin Kafir olduğuna dair seleften beş yüz kadar Müslüman imam ve âlimin rivayetinden bahsetmiştir. Onların arkasında namaz kılmak, özellikle Cuma namazını kılmaya gelince: Bu, onların tekfiriyle çelişme değildir. Eğer başkasının araksında namaz kılmak mümkün değilse ve zarureten dolayı cehmiyenin arkasında namaz kılmışsa, o namazı iade etmesi gerekir.

İmam Ahmed'den meşhur olan rivayet; "Onların arkasında, namazın olmamasıdır."

Öyle ki, cehmiye mezhebinin tekfiri kendinse ulaşmış kişi ile, cehmiye mezhebinden bihaber olan kişinin arası ayrıla bilir. Şeyhulislâm, bu görüşe meyletmıştır. Bazı meseleler ve durumlar kimi insanlara hafî-kapalı- olabilir.

Bu zamanlarda Cehmiyye hüccet ulaşmış ve delillerde apaçık ortadadır. Onlar, ehli sünnetin durumunu ve menhecini bilirler. Nebi sallallahu aleyhi vesellem hadisleri de, onların yanında meşhur idi. Onların, yüz çevirmesinin sebebi, kibir ve inat olmalarıydı. Bu küfür ve dinsizliğin hakikatidir. Nasıl olmasın ki! onların şu sözü: Allah'ın zatını ve sıfatlarını tatil etmeyi gerektirir. Onların bu sözleri, risalet ve nübüvvetlerin ittifak ettiği şeyi, inkara götürür ve selim fıtratların şahit olduğu hakikatleri inkara götürür. Öyle bir hale gelir ki; Rububiyyetin ve Uluhiyyetin hahikati kalmıyacak derece küfürleri olur. Allah'ın mukaddes zatını ve güzel sıfatlarını inkârını gerektirir. Bu derecedeki cehmiyeler tekfir edilmeycekte, peki kim tekfir edilecek?

Onlar (Cehmiyeler) varlığın hakikati olamayan ademe (yokluğa) ibadet ederler. Onlar hayal ve şüphelere itikat ve itimat ederler. O'nun fitnesini, aklın zaruretiyle, İslâm dininin zaruretiyle bilenler ve (Allahın sıfatları ile ilgili) Resullerin getirdikleri "isbatı" bilenler, cehmiyenin fitnesini ve şüphesini bilirler.

Bişr el-Merîsî ve benzerleri, sıfatları nefiy etmeleri ilgili getirmiş olduğu bir takım sözleri ve şüpheleri vardır. müteahhirûndan olan Cehmiyyeler yanında delilenmiş olan şeyden değildir. Bilakis her milletin bu sapıklıklığı ve ilhadı, cehmiyelerin ilhadı ve sapıklığından daha hafiftir. bununla beraber ilim ehli, onların tekfirinde ittifak etmişlerdir. Namaz, kafir olan cehmilerin arkasında kılınmaz. İmam Ahmed'in oğlu ve diğer sünne sahipleri, İmam Ahmed'in onların arkasında kılmış olduğu namazları, iade ettiğini rivayet etmişler ve belirtmişlerdir.

Böyle bir tevili bazen, devleti ve gücü olan mürted kimselerin yanında zarurettten dolayı yapabilir. Bu konudaki naslar bilinir ve meşhurdur. Bu konuyu daha iyi anlamak için, ilim talebelerini selefin sünne ve asar kitaplarına yönlendiriyorum.

Şeyh Abdullah ve şeyh İbrahim ve şeyin oğulları Şeyh Abdullatif ve şeyh Süleyman bin Sahman Cevap verdiler: (Bırakın cehmilerin arkasında namaz kılmayı) Cehmiyye ve Guburîleri tekfir etmeyen ve ya onların kâfirliğinden şüphe edenin arkasında namaz kılmak sahih değildir. Bu mesele ilim talebeleri ve rivayet ehli arasında en açık konulardan biridir. şeyh Abdüllatifin, daha önceden buna benzer sözleri geçmiştir.

Sonra dediler ki: Aynı şekilde iman kokusu almış bir kimse, guburilerin (kabirperestlerin) küfründen şüphe etmez.

Şeyhulislâm ve talebesi İbnu'l-Kayyim -Allah onlara rahmet etsin- birçok yerde şunu zikreder. "Küfrü gerektiren, birtakım söz ve fiillerden dolayı tekfir etmemek; delilin hafî olduğu ve hüccetin, faile kayyım olmadığı yerlerde olur." ¹⁹⁶

196 İnsanın tekfir edilmesini gerektiren, söz ve fiillerde tekfir etmemek ancak şu şekilde olur. Bazen kişiye, hüccet (deliller) ulaşmış olabilir, bazende mesele hâfî olabilir. Hüccetin ulaşması, kişiye Ku'rân ve sünnetin ulaşmasıdır. Yani bir takım kişilerin, bir takım insanlara kitap ve sünnet okuması veyahut götürmesi değildir.

Buradaki nefy den kasıt; "Fail'i, ikametul hüccet yapmadan önce,tekfir etmemek ve onu cezalandırmamaktır." Yani istitabeye davet etmektir.

Tekfir etmeme meselesi, ümmet arasındaki ihtilaflı meselelere mahsustur.

Amma Salihlere dua etmek, onlardan istigase etmek, felaket ve zor zamanlarda onlara yönelmek ve benzeri fiil ve amellerin haram olduğu noktasında hiçbir Müslüman şüphe etmez. Bu amellerin, büyük şirk olduğun da ihtilaf etmez. Bu kişilerin tekfirinde ve cehmiyenin tekfirinde iki tane söz olmaz.

İbadiyye'lere gelince: kendilerinden öncekiler gibi, fırka değildir. Bize ulaştığına göre onlar, kabir peresetlerin dini üzeredirler. Onlar, küfür olan meselelere yöneldiler, burada zikretme imkânı yoktur. Kim bu mesafede olursa, bunların küfründe asla şüphe etmez. Bu kimselerin Müslüman olduğunu ancak, aklında ve dininde zoru olan kişiler der. Aynı şekilde bu mulhidlerin küfründe şüphe eden kişinin arkasında da namaz sahih olmaz.

Şeyh Sad bin Hamd bin Ateek'e Bedevi'nin, muhacire namaz kıldırması hakkında soruldu.

Şeyh şöyle cevap verdi: Bu konuda şer'i bir mani ve engel yoksa, Allah'ın kitabını en güzel kim okuyorsa cemaate o imamlık yapar.

Şeyh Abdullah şeyh ibn Muhame'de, çocuğun imamlığı hakkında soruldu.

Şeyh şöyle cevap verdi: Çocuk, cemaatten daha güzel Allah'ın kitabını biliyor ve okuyorsa, isterse buluğa ermesin, cemaate imam olur.

Kimisi de şöyle cevap verdi: Çocuk on yaşına geldiğinde, kendi yaşındakilere namaz kıldırması caizdir. Buluğa erenlerede şu şekilde namaz kıldıra bilir. Eğer fatiha'yı en iyi çocuk okuyorsa ozaman cemaate imamlık yapabilir. Resûlullah sallallahu aleyhi vesellem şöyle buyurdu: "Allah'ın kitabını, en iyi okuyan kişi imamlık yapsın."

Eğer buluğa erenler içinde Fatihayı iyi okuyorsa, o imamlığa coçuktan daha evladır.

Şeyh Hacci'ye soruldu: İmam abdestsiz olarak bilmeden namaz kılsa ve cemaatte imamın abdestsiz olarak namaz kıldırıldığını bilmece, cemaatin namazı sahih olur mu?

Şeyh şöyle cevap verdi: Cemaat, imamın abdestsiz olarak namaz kıldırıldığını bilmeden, imamın arkasında namaz kılsalar, cemaatin namazı sahih, imamın ki değildir. İmam namazı iade eder. Bununla alakalı olarak, Ömer, Osman, Ali, Mâlik ve Şafiî'den bu şekilde rivâyet edilmiştir. Ama namaz esnasında, abdestiz olduğunu bilirse namazı bozulur ve iade eder.

Kimisine de şöyle soruldu: İmam, abdestsiz olduğunu unutarak namaz kılsa ve namaz içerisinde abdestiz olduğunu hatırlarsa, ne yapması gerekir?

İmam, bilmeden abdesti olmadan namaz kılsa, imam, selam verene kadar, cemaatin namazı sahihtir ve imam, abdesti yeniden alıp namazı iade eder. Eğer Namazda iken abdestiz olduğu bilirse, namazları batıl olur. imam ve cemaat, namazlarını iade ederler.

Şeyh Eba Batee'ne, Peygamberimizin şu kavlınden "O, imamlar sizin için namaz kılarlar"¹⁹⁷ soruldu?

Şeyh şöyle cevap verdi: "İmamlar sizin için namaz kılarlar; eğer eksiksiz kıldırırlarsa hem size hem de onların lehinedir; şayet hata ederlerse, sizin lehinize, onların aleyhinedir"

Bu şöyle açıklana bilir: Eğer imamın namazında bir eksiklik olursa, onun gûnağı cemaate değil imamadır. İmam abdestiz olduğunu bilmeden veyahut unutarak namaz kılsa; cemaatte namaz bitinceye kadar imama uysa, cemaatin kıldığı namaz sahihtir. İade etmeleri gerekmez. İmam, namazın farzlarından birini kasten terk etse ve cemaatte, imamın farzlarını terk ettiğini bilmezse, aynı şekilde cemaatin namazı sahihtir.

Şeyh Abdullah ibn şeyh Muhammed'de; Ummî (okuma yazma) bilme-yen kimsenin arkasında ki namazdan soruldu:

Şeyh şöyle cevap verdi: "Ummî" Fatiha'yı güzel okuyamayan veya ma-nayı bozacak şekilde hatalı okuyan ummîdir. Fakat Fatiha'yı güzel okuyor ve bunula birlikte lafızları başka bir şeye çevirmiyor ve manayı da boz-muyorsa, bu kişiye ummî denmez. Diğer risalede dediğimiz gibi, imamete en elverişli olan kişi, Allah'ın kitabını en iyi okuyandır. Eğer bir kâri varsa, insanlar içinde imamete o geçirilir. Kur'ân'ı Kerim'i iyi okuyan ve harfleri güzel çıkaran avam biri, namaz içim kamet getirildiğinde bu kişi imam olsa, kâri de sonradan gelse, kâri bu kişinin arkasında namaz kılabilir. Ancak Fatiha'yı okuyamayan ve harfleri yerli yerinde çıkaramayan kişiye ummî denir. Bu kişinin imamlık yapması caiz değildir. Böyle bir kimse an-cak kendi gibi kişilere imamlık yapar.

Şeyh Said bin Hacci *rahimehullah*, Fatiha'da hata yapan ve yanlış oku-yan kişi hakkında soruldu.

Şeyh *rahimehullah* şöyle cevap verdi: Kâri olan kimse, Fatiha'yı Tec-vidine, tilavetine, kıratine aşırıya kaçmaksızın, gelişi güzel yapmaksızın ve zorlanmaksızın harflerin hakkını vererek, telaffuzunu doğru yaparak, güzel bir şekilde okumak mecburiyetindedir. Mesela "en amte" ayetini "en amtu" diye okursa, onun kırâtine itibar edilmez. Ama manayı bozmayacak şekilde hata ederse, mesela "nestain" yerine "nistain" olarak okursa bu namaz geçerlidir.

Şeyh Abdullah ibn şeyh *rahimehullah* soruldu: Farz kılan, nafîle kılan, nafîle kılan farz kılan tâbi olur mu?

Şeyh Şöyle cevap verdi: Bizim yanıımızda râcih olan ve amel ettiğimiz görüş şudur: Farz kılan, nafîle kılan, nafîle kılan farz kılan imamlık ya-par. Öğle namazını kılan kişi, ikinci namazını kılan kişiye imamlık yaptığı sahih olması gibi dir. Ama dört rekatlık namazı kılan bir kişinin arkasında, iki rekatlık sabah namazı ve cuma namazına gelince benim bu konuda bir bilgim yok ben bilmiyorum.

Şeyh Hamd bin Atîk'e soruldu: Kim bir namazı unuttur veya uyuyarak kaçırırsa ve bulunduğu vaktin namazın kameti getirilirken kaçırılmış olduğu namazları hatırlarsa, hangi namazı daha önce kılar?

Şeyh şöyle cevap verdi: Kaçırılan bu namaz, dört rekâtlık bir namazsa ve içinde bulunduğu vakitte dört rekatlık bir namaz ise, o zaman kişi bulunduğu vaktin namazını kıldırın imamın arkasında, kaçırılmış ve unuttuğu olduğu vakte niyet eder.

Şeyh Abdullah Ebu Batin -Allah ona rahmet etsin- soruldu: Yatsı namazının son sünnetini kılan kişi, Teravih namazını kılan kimsenin arkasında kılabilir mi?

Teravih namazını kıldırın bir kimsenin arkasında, yatsı namazının sünnetini kılmaya gelince; bu konuda meşhur ihtilaf vardır. Ama bana göre râcih olan görüş, caiz olmasıdır.

Said bin Hacci'ye İmamın, arkasında tek başına cemaat olarak namaz kılan kimse hakkında soruldu?

Şeyh şöyle cevap verdi: Asıl olan, cemaatin imamın arkasında saf tutmasıdır. Eğer tek başınaysa, imamın sağında durur. Eğer onlarla beraber kadın varsa, kadın en arkada durur. Eğer cemaat, imamın önünde saf tutmuşlarsa namazları sahih değildir. eğer kişi safın arkasında tek başına namaz kılıyorsa namazı sahih olmaz.

Şeyh Muhammed'in oğlu şeyh Abdullah'a; Kadınların, erkeklerle birlikte bir safta namaz kılmaları hakkında soruldu?

Şeyh şöyle cevap verdi: Kadınların, erkeklerle birlikte aynı safta durması mekruh, erkeklerin arkasında durmaları sünnettir. Resûlullah *sallallahu aleyhi vesellem* ve ashabından rivayet edilen hadisler vardır.

Kadınların, erkeklerle aynı safta durması uygun değildir. Bununla ilgili hadis rivayet edilmiştir.

"Kadınları geriye bırakın, nasıl ki Allah'u Teâlâ da onları geriye bırakmıştır."¹⁹⁸

Şeyh'e: Erkeklerin üstünde, caminin çatısında namaz kılan kadınlardan soruldu?

Şeyh şöyle cevap verdi: İmam ile olsun, tek başına olsun, çatıda namaz kılmaları hakkında bir sakınca varmı bilmiyorum. Senin sözüne; Çatının önü veya arkası arasında bir fark var mıdır? Eğer İmamla birlikte namaz kılıyorsa imamın önüne geçmemelidir. Eğer Tek başına, çatıda hiç adam yoksa çatının önünde namaz kılmalarını yasaklanan bir şey bilmiyorum.

Şeyhe soruldu: Çocuklar ile aynı safta durulur mu?

Şeyh Rahimehullah şöyle cevap verdi: Buluğ'a ve rüşte ermiş çocuklarla beraber aynı safta durmak caizdir.

Şeyh Abdullah'a soruldu: Kişi arka safta tek başına dursa namazı geçerli olur mu?

Şeyh şöyle cevap verdi: Rekata yetişmek için tek başına safta durursa, Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem*'in, Ebu Bekir'e nehiy ettiği gibi arka safta tek başına durması nehiy edilir.

Ebubekir, rekata yetişmek için acele edip, tek başına safta durduğunda, Resûlullah: "Allah hırsını arttırsın. Bir daha böyle yapma" dedi. Bir kimse böyle yaparsa, secdeden önce safa girerse veya onunla birlikte başka birisi iftitah tekbirini alacak olursa, meşhur olan namazın sahih olduğudur. Ama kişi, safa girmeden secdeye kapanır ve safta da yalnız kalırsa, namazı tekrar etmesi emir olunur. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi vesellem*, safın arkasında tek başına namaz kılan kişiye namazı tekrar etmesini emretmiştir. Ama tek başına namaz kılan bir kişinin özü varsa, Cumhurun üzere olduğu görüş ise: "Özürlü veya özürsüz, safın arkasında tek başına namaz kılan kişinin namazı sahih değildir."

Şeyh Takiyüddin'in tercih ettiği görüş: Mazeretten dolayı imama uyan kişinin tek başına safta namaza durması caizdir. Aynı şu kimsenin özü gibi; Safın arkasında tek olarak kalan kişinin yanında duracak kimseyi bulamayınca ve ön safta bir genişlik bulamazsa, ön saftan bir kimseyi yanına çekmez, safın arkasında tek başına namaz kılan kişinin namazı sahihtir.

Şeyh Abdullatif ibn Abdurrahman şöyle cevap verdi: Safın arkasında tek olarak kalan kişiye gelince; Fukahâ'nın görüşleri gerekli ve uygundur. Derler ki: "Namaza, yeniden başlar, kaldığı yerden devam etmez. Daha sonra iftitah tekbiriyle beraber safa dahil olur."

Şeyh Abdurrahman bin Hassan'a -Allah ona rahmet etsin- soruldu: İmam'ın selamdan sonra, kıbleye yönelerek beklemesinden soruldu? Hat-ta on kere, (tehlil) Kelime-i tevhidi, "Lâ ilâhe illallah" zikrini söyleyinceye kadar. İbn Ganem hadisinden de istifade edilen budur dedi.

Şeyh Rahimehullah şöyle cevap verdi: İşaret edilen hadisin senedinde, hüccet getirilmeyen birisi vardır. Eğer hüccet getirilen şey olmuş olsaydı, sahih hadislere muhâlif olurdu.

İmam Buhâri, Abdullah ibn ömer şöyle rivayet etmiştir: Bir gece Nebi sallallahu aleyhi vesellem, bize, halkın ateme olarak isimlendirdiği yatısı namazını kıldırıldı. Namazı bitirdikten sonra bize yönelip şöyle dedi: "Bu gecenizi gördünüz mü? Bu gecenizden sonraki yüz sene sonunda yeryüzünde yaşayan insanlardan hiç bir kimse hayatta kalmayacaktır!"¹⁹⁹

Yezid b. Esved radiyallahu anh'dan rivâyete göre, şöyle demiştir:

Resûlullah sallallahu aleyhi vesellem ile hacda beraberdim. Sabah namazını Hayf mescidinde Onunla birlikte kıldım. Namazı bitirip dönünce arka tarafta cemaatle namaz kılmayan iki kişi gördü ve hadis devam etmektedir.²⁰⁰

İmam Nesâ-i Kitabına "Selamda'dan sonra, namazdan ayrılmak" diye bir bab başlığı acmıştır.

İmam Mervezi, İrbâd b. Sâriye'den rivayetle dedi ki: "Resûlullah sallallahu aleyhi vesellem, bizlere sabah namazını kıldırıldı. Sonra bize yöneldi ve vaaz etti."²⁰¹

199 Buhâri.

200 Nesai, Tirmizi.

201 Ebu Davud, Ahmed ve Darimi.

Bu naslar, selam verdikten sonra namazdan ayrılma ve cemaate yönelmeyi, işaret etmektedir. Netice olarak Resûlullah namazı bitirip selam verdikten sonra, cemaate yönelir ve yahut dilediği yere giderdi.

Aişe, Sevban ve İbn Mesud *radiyallahu anhum* hadislerini zikreder ve Hanbelî Uleması şöyle der: İmam'ın, selam verdikten sonra, kibleye doru yönelerek uzunca beklemesi mekruhtur. Zad'ın Şerhinde şöyle geçmektedir: İmam'ın, selamdan sonra kibleye yönelerek oturması mekruhtur. Zeyd ibn Münir der ki: İmam'ın, selam verdikten sonra cemaate dönmesi, imametın hakkıdır. Namaz, bittiğın de sebep ortadan kalkmıştır. Çünkü namazdan sonra cemaate yönelmesi kibri ortadan kaldırır.

Kevarân'ı, Buhârî'nin Şerhinde der ki: İmam'ın, cemaate dönmesi, imamlık ve namazdan dolayısıdır. Selamdan sonra, sebep ortadan kalktığı için, cemaate dönmesi kibir şaibesini ortadan kaldırır.

Ebu Bekir, sağına ve soluna selâm verdikten sonra, sanki kızgın bir taşın üzerindeymiş gibi, hemen kalkar sağ tarafına cemaate doğru dönerdi.

Bir takım asarları zikretti sonra dedi ki: Bu, sahih Sünnet'in ispat ettiği şeydir ve Selefî salihin ve onlardan sonra gelen ümmetin imamları bununla amel ettiler. Bu konuda ki varit olan naslar, varit olmayan nassa ihtiyaç duyulmayacak kadar çoktur. Eser ve asarlardan, meşhur olana tâbî olanlar, bu hadise (Ebu Ganem hadisine) tâbî olanlardan daha mutlu ve da mesrur olanlardır.

İlim Ehli, zaten bu ve bugibi hadislerle amel etmiyor ve hüccette getirmiyor. Eğer bu hadis, sahih olmuş olsa bile bunu umuma hamlederler ve derler ki: Namazı, imam olmadan, münferit olarak tek başına kılan kimse, kibleye doğru yönelerek dilediği kadar otura bilir ve zikir çeke bilir. İmam ve cemaat, meşru olan zikri yerine getirecek olurlarsa, imam cemaate yönelerek, cemaatte kibleye doğru yönelerek zikirlerini ifa ederlerse, sünnettın zahirine göre amel etmiş olur hak olan budur. Biz, namazdan sonra buna delalet eden hadisleri zikredeceğiz. Xzaten bunlar, namazın sıfat babında geçmişti.

Şeyh Said bin Hacci'ye imamın, namazdan ayrılmadan önce, cemaatin ayrılması soruldu?

Şeyh şöyle cevap verdi: İmam, selam verip namazdan ayrıldıktan sonra kibleye doğru yönelerek uzunca oturması mekruhtur. Çünkü Âişe radiyallahu anha'dan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Resûlullah selam verdikten sonra" *"Allahümme entesselam veminkes selam tebarekte zelcelali velikram"* diyecek kadar otururdu.²⁰²

İmam selam verip namazı bitirdikten sonra, dilerse kalkar, dilerse cemaate döner.

Semure şöyle rivayet etmektedir: "Resûlullah, bize namaz kıldırduğında, selamdan sonra yüzünü bize dönerdi."²⁰³

O halde, imamın namazdan ayrılması, cemaate yüzünü dönme anlamına geldiği sabit olunca, o halde cemaatin, imamdı önce ayağa kalkmaması müstehaptır.

Resûlullah sallallahu aleyhi vesellem şöyle buyrur: "Rukuda, secdede ve namazdan ayrılmada, benden önce davranmayın."²⁰⁴

Mustehap dememiz: bu ameli terk eden kişi, cezalandırılmaz.

Şeyh Abdullah bin Muhammed'e -Allah onlara rahmet etsin: Mescid'de, (musafaha) tokalaşmaktan soruldu?

Şeyh rahimehullah şöyle cevap verdi: "Mescitte veya başka yerlerde tokalaşmada bir sakınca yoktur" dedi. Size bunula ilgili bir haber geldiyse bunun bir sebebi vardır. Çünkü insanların bazıları bunun mustehap olduğunu zannederek buna devam ediyor. Ama bazen musafaha yapılır, bazen yapılmazsa bunda bir sakınca yoktur.

Şeyh Abdullatif'in oğulları, şeyh Abdullah ve şeyh İbrahim ve şeyh Süleyman bin Sahman cevap verdiler: İmam'a ve onun yanında bulunan

202 Müslim.

203 Buhâri ve Müslim.

204 Müslim.

kişiye selam verip musafaha yapmak meşru bir hareket değildir ve bunun aslıda yoktur. Bu dair ne bir nas vardır. ne Resûlullah'ın sünnetinde, ne de Hulefâ-i Raşidin'in, amellerinde görülmemiştir. Eğer buna dair bir nas olmuş olsaydı; bunu nakletmeye götürecek çok gayretler ve istekler olurdu. Ve onlar bu ameli işlemede ilk olurlardı. Onlar bizden önce bu ameli yapar ve riayet ederlerdi. Onların, namazdan sonra bu meşru değildir diye uyarı yapmaları daha evladır. Yani yukarıda dediğim gibi, size bunun yasak olduğunu iştmişseniz bu daha güzel olandır ve yapıl-maması daha güzeldir.

Şeyh Abdurrahman bin Hasen şöyle dedi: Emir, insanların mescide ki durumlarını kontrol etmek için bir kişi görevlendirir. Ta ki namaza kim geliyor, kim gelmiyor, kim aksatıyor vesair gibi durumları bilmesi için birini görevlendirir. Ve bütün memleketlerde ve köylerde insanlar namaz için bir araya toplamanları için teşfik edici mükâfat ve ödül belirler. Bu, Allah ve Resûlünün sünnetin olan şeydir.

Farz namazları, mescidlerde cematle kılmama hakkında yasaklar varit olmuştur. Farz namazlar, insanların toplanmış olduğu yerlerde kılınır. Namazları, cematle kılmada gevşek davranmak namazın, zayi olma sebeplerindendir. Namazı zai etmek, dünyada ve ahrette cezayı gerektirir. Rabbimiz şöyle buyurdu: **"Bundan sonra onların arkasından gelen nesil, namazı ihmal (zayi) ettiler. Ve şehvetlere (nefsin arzularına) tâbî oldular. Artık yakında gayy (cehennemde en alt bölüm) ile karşılaşacaklar."**²⁰⁵

Şeyh Abdullah bin şeyh Muhammed'e cemaatle namaz kılmadan geri duran kimse hakkında soruldu?

Şeyh Şöyle cevap verdi. Cemaat veya Cuma namazına gitmeyen, dövülerek veya hapse atılarak cezalandırılır. Dövülmesi yani vurma on vuruşu geçmez ve bu kişiyi cezalandırma, halkın arasında teşir edilerek yapılır.

Ve şeyh yine şöyle cevap verdi: Cemaate gelmeyen kişi, beş veya altı kırbaç vurularak edeplendirilir.

Aynı şekilde şeyh şöyle cevap verdi: Cuma namazından geri duran kişinin, mazereti yoksa onu terk etmekten caydıran şeylerle terbiye edilir. Aynı şekilde, cemaatle namaz kılmayan kişinin bir mazereti yoksa o da cezalandırılarak terbiye edilir.

Şeyh Hamd ibn Nasır ibn Mamer şöyle cevap verdi. Ezanı duyduğu halde cuma ve cemaatle namazdan geri duran kişi, İmamın uygun gördüğü şekilde cezalandırılır. İmam hangi cezayı uygun görürse o şekilde cezalandırılır. Ya on sopa vurulur, ya da yardımcısı hizmetkarı alınır, ya da başını insanların önünde göstererek açılır, ya da tavır alınır, ya da parasının bir kısmını alıp fakirlere vererek cezalandırılır.

Bu kişinin, bir hastalık, abdestsizlik, aç olduğu halde yemeğin hazır olması, malını muhafaza ediyor veya malının kaybolmasından korkuyor gibi özürleri yoksa, durum böyledir.

Aynı şekilde şeyh şöyle Cevap verdi: Cuma ve cemaatle namazdan geri duran kişiye gelince; onu geri durmaktan ve tembel durmak en gelayıcı bir ceza ile terbiye edilir. Bu kişinin çoğu cemaatle namaza gelmediği biliniyorsa, ama kendisinin bir mazereti olduğunu iddia ediyorsa, böyle bir kişinin cezalandırılmasına gerek yoktur. Namaz kılmayan kadın ise, kılması için zorlanır ve mecbur bırakılır. Eğer namaz kılmaktan imtina ederse kılıncaya kadar dövülür.

Şeyh Abdullah Ebu Batin cevap verdi: Kim, cemaatle namaza tembellik etmekte ısrar ederse, sürekli teşehhüde veya son rekata yetişirse, bu kişinin münafık olmasından korkulur. Bu kişiye, nasihat edilir ve bu amelinden dönünceye kadar ondan uzak durulur.

ÖZÜRLÜ KİŞİLERİN NAMAZI BABI

Şeyh Muhammed ibn İbrahim'e şöyle soruldu: Uzun süre secde de kalmak bana zor geliyor, yani acıdan dolayı sadece tadili erkana bir tesbih çekmek kadar (bir defa subhane rabbiyel ala) diyecek kadar secdede kalabiliyorum. Acı çeksem dahi, imam secdede kaldığı sürece secdede mi kalayım, yoksa kısa bir süre kaldıktan sonra secdeden kalkmalı mıyım (imamdan önce secdeden kalka bilir miyim)?

Şeyh şöyle cevap verdi: Eğer imam, tekbir aldıktan sonra secdeye gittiğinde imamla birlikte uzun süre secde de duramıyorsa, imamdan önce secdeden tam olarak değilse, yarım olarak kalkar.²⁰⁶

Şeyh Muhammed'in oğlu şeyh Abdullah'a soruldu: Ruhsatların gerçekleşmesi için, seferilik ne zaman başlar?

Şeyh *rahimehullah* şöyle cevap verdi: Fakihlerin çoğunluğu, yolcuya sağlanan kolaylık hükümleri, namazların kısaltılması ve orucun kazâya bırakılması gibi ruhsatların uygulanacağı sefer mesafesi ve müddeti konusunda ihtilaf etmişlerdir. Alimlerden kimileri, seferilik iki günlük yol mesafesidir dediler, kimimsi seferilikte bir sınırlama ve hat yoktur çünkü, Resûlullah *sallallahu aleyhi vesellem* bir hat sınır belirlememiştir demektedirler. Bilakis yolculuk, denilebilecek olan seferilik, bir günden az bile olsa ona sefer denir. Yolcunun da, seferilik ruhsatını kullanmasında hiçbir sıkıntı yoktur. Nasların delalet ettiği ve caiz olan da budur.

Aynı şekilde şeyh şöyle cevap verdi: Bir günlük yolculuk yapan kişi, namazını kısıltı bilir ve cemde yapabilir.

206 Secdeye yakın bir şekilde secde halini bozmasın ve imama muhâlif olacak şekilde olmasın, Secde halini korur..

Aynı şekilde şeyh şöyle cevap verdi: İnsanların, sefer olarak kabul ettiği şeylere sefer ruhsatı verilir. Ancak ihtiyat gözetmek için, yürüme mesafesi olan iki günlük yolculuğu korumaktır.

Aynı şekilde şeyh şöyle cevap verdi: Ruhsatların işlendiği, namazın kısıtılması ve cem edilmesi, iftar edilmesi (orucun tutulmayacağı) yolculuğa sefer denir. Âlimlerden bazıları, kişinin yük taşımak suretiyle yaya olarak iki günlük mesafe demişlerdir. Seferde namazı kısaltmak daha faziletlidir. Çünkü seferde namazı kısaltmak, Nebi sallallahu aleyhi vesellem'in sünnetidir.

Şeyh Hamd bin Nasır bin Mamer *rahimehullah* şöyle cevap verdi: Âlimlerden bir çoğu, kişinin yük taşımak suretiyle yaya olarak iki günlük mesafe görüşü üzeredirler. Ve âlimler arasında pek çok ihtilafın olduğudur. Şeyh'in yanında râcih olan görüş, bu konuda hiçbir mesafenin belirtilmemesidir. Bilakis yolculuk diye isimlendirilen her sefere, seferilik ruhsatı verilmesidir. Çünkü Allah Teâlâ kitabında, seferi mutlak olarak kullandı ve bunada bir sınırlama getirmedir. Hakeza Resûlullah'dan da bir sınırlama gelmemiştir.

Allah hepsine rahmet etsin. Bazıları da şöyle cevap verdi: Bu meselede, âlimlerin birçok sözünü ve birçok fetvasını içermektedir. İbnü'l-Münzir konu hakkında âlimlerin yirmi sözünü rivayet etmiştir. Onları burada zikretmek mümkün değildir.

Ancak şunun bilinmesi gerekir ki; doğruya en yakın olan görüş, şöyle diyen kimsenin sözüdür. "bu meselede, hiçbir sınırlandırma yoktur, selefi salihinin bir çoğu bu görüş üzeredir. Bunun delili, Peygamber sallallahu aleyhi vesellem'in, Mekkelilerin Mina'da namazı kısaltmalarını onaylaması ve onlara namazı tamamlamasını ve tekrar etmesini emretmemesidir. Bu konuda ruhsat, mutlak olarak varit olmuştur. Kuran'ı kerimde şöyle geçmektedir. **"Namazı kısaltmanızda sizin için günah yoktur"**²⁰⁷

İbn Kudame dedi ki: "Bu meselede bir sınırlandırma yapanların delili veya hücceti yoktur. Bilakis tam aksine her yolcuya, namazın kısaltılmasıyla ilgili olan delil onların lehinedir." Ancak bu görüşün hilafına bir icma

varsa ozaman ayırdır. İbn Teymiyye ve talebesi İbn Kayyım da böyle söylemiştir. Allah en doğrusunu bilendir.

Dağlarda ve ormanlarda, odun ve haşhaş toplayan (işçilerden) soruldu:

Şöyle cevap verildi: Haşhaş toplayan, oduncu ve benzerleri, namazlarını kılsata bilirler. Anacak mesafe sınırı ve ulaşma niyeti şartı getirenler kısaltmaz. Sen de biliyorsun ki: Hücet, muhâlif olanın lehinedir. (Sınır belirleyen kişinin, lehine deliller vardır.) bana göre zahir olanda budur.

Şeyh Abdullah bin Abdülaziz el-Anqari der ki: Haşhaş ve benzeri şey toplayan namazı kısaltabilir. Ancak böyle bir kişinin, ihtiyati tedbir olarak, iki gün veya daha fazla mesafede bu ruhsatı kullanması daha uygundur. şeyh Takiyüddin der ki; sefer ismi mutlak olarak kullanıldığı için, bu kişinin namazı kısaltması caizdir. Eğer sen! Bunu biliyorsan bilirsin ki bunda daralma yoktur.

Şeyh Muhammed bin İbrahim bin Abdullatife soruldu: bir yolcu, bir yere kalmak için sefer etti. Bu kişi, kalmak için gittiği yerden, yarım günlüğüne tekrardan başka bir yere sefer etse, ruhsatı kullanır mı kulanmaz mı?

Şeyh şöyle cevap verdi: Şerhul-Kebir'den bir Fasil: Ahmed ibn Hanbel dedi ki; Kim Mekke'de mukim olarak kalırsa, sonra hacca gitse ve bu kişi tekrardan dönmek istiyor orada kalmak istemiyorsa bu kişi, Arafat'ta iki rekat namaz kılar. Çünkü Mekke'den çıktığında o yolculuğu başlaştırmış idi.

Anladık ki; burada bizim meselemiz, hem açığa çıktı. Hem de sorunun cevabı bulmuş olduk. Bir kişi çıkmış olduğu beldeye tekrar geri dönme niyetiyle yolculuğa çıkarsa ve orada namazı kısaltmaya mani olacak şekilde ikamet etmeye niyet etmişse, bu kimse seferilik ruhsatını kullanamaz.

Şeyh Abdullah Ebu Batin'e, Emirlik istemek için yapılan Seferden soruldu?

Şeyh şöyle cevap verdi: Bir kişi emirlik istemek için yolculuğa çıkarsa, yani örnek verecek olursak; caiz olmayan bir savaşta orduya emirlik

yapabilmek için Yolculuğa çıkıyorsa, Böyle bir yolculuk yapan kim senin namazını kısaltması caiz değildir.²⁰⁸

Eğer yolculuğu, U'lul Emir'in birtakım görevler için onu tayin etmişse böyle bir kimsenin yolculukta namazını kısaltmasında hiçbir mani yoktur. Allah en doğrusunu bilendir.

Allah onlara rahmet etsin bazılarına şöyle soruldu: masiyet için çıkılan seferde namaz kısaltılabilir mi?

Şöyle cevap verdi: Alimler arasında bu meselede ihtilaf vardır. şeyhulislâm ibni Teymiye *rahimehullah* der ki: sadece peygamberleri, evliyalı, salihleri ve benzeri kimselerin kabirlerinin ziyaret etmek için yolculuk yaparsa bu kişi yolculukta namazı kısaltmak ve seferilik ruhsatını kullanması caiz midir değil midir? Bu konuda İki görüş vardır.

Onlardan birincisi: Kimisi der ki; bu yolculukta namazını kısaltılması caiz değildir. bu mütekaddim alimlerin ekseriyetinin görüşüdür. Ebu Abdullah İbn Battah, Ebu'l-Vefa' İbn Akil gibi alimler, masiyet için çıkılan yolculukta, namazı kısaltmanın caiz olmadığını söylemişlerdir. Yukarıdaki bahsedilen (kabirler için yapılan yolculukta) yasaklanan yolculuklar gibi haram olan bir yolculuktur. ve bu yolculukta namaz kısaltılmaz ve seferilik ruhsatı kullanılmaz. Mâlik, Şafî ve Ahmed'in görüşüne göre; Haram olan bir yolculuk için namazı kısaltmanın caiz olmadığı görüşü üzeredirler.

İkinci görüş ise; bu câizdir. Bu görüş, haram olan bir yolculukta namazın kısaltılması nın caiz olduğunu söyleyen kimselerdir. Ebu Hanîfe, Şafî mezhebinin müteahhirîn alimlerinden bir kısmı ve yine aynı şekilde Hanbelî mezhebinin müteahhirîn den olan alimlerin bir kısmı bu görüşrüz üzeredirler.

Şeyhin kalamından şu bilirnir ki, bu mesele de ihtilaf vardır. Bu gibi yerlere seferin ve yolculuğun haram olduğu görüşündedir. Bir yandan da bu gibi yerlere yolculuğun Haram Olduğu ve namazın kısaltılması nın ve ruhsatın kullanılmasının caiz olduğu görüşündedir.

208 Zina için hırsızlık için adam öldürmek için veya benzeri haram olan fiiller yapmak için yolculukta namaz kısaltamazsın. Çünkü ruhsatı kullanabilmek için meşru ve Helal olan yolculuk yapılması gerekiyor..

el-İkna kitabının şerhinde şöyle der; Namazın kısaltılması, bir ruhsattır. çünkü Selman *radiyallahu anh* Namazı kısaltmanın bir ruhsat olduğunu oniki sahabe önünde açıklamaktadır. Beyhakî bunu Hasen olarak rivayet etmiştir. İmam Müslim ise bunu teyit ederek şöyle rivayet etmiştir. Resûlullah *sallallahu aleyhi vesellem* dedi ki: "Bu (namaz'ın kısaltılması) Allah azze ve celle'nin sizlere ikram etmiş olduğu bir sadakadır."

Aynı şekilde *el-İkna* kitabının şerinde şöyle der: Masiyet seferinde ruhsat olmaz. Namazın kısaltılması olsun, iftarın yapılması olsun,leş etinin yenmesi olsun ve benzeri ruhsatlar, haram olan yolculukta kullanılmaz. Hulasa olarak alimlerin görüşleri ve kavilleri böyledir. Şeyhin sözü ile amel edilmesinden bir beis görmüyorum.

Şeyh Abdurrahman bin Hasen şöyle cevapladı: Seferde namazı tamamlamaya gelince yani namazı 4 rekat kılmaya gelince gelince, bunu Osman ibn Affan *radiyallahu anh* ve Aişe *radiyallahu anha* yapmıştır.

Hanbelîlere gelince: seferde namazı tam kılmak caizdir. Buna göre seferde namazı tam kılan kimseye karşı gelinmez. ama yolculukta namaz kısaltmak en eftal olanıdır.

Ama kimi zaman mücahitlerin başındaki komutaların, savaştan kastı hususunda tereddütleri olabiliyor. O komutanlar bazen emirlik için bazen rütbe için bazen üste çıkmak için bazen de dünyevî nedenlerden dolayı veyahuz bazen zengin olmak için bazen dünyaya tamah etmeleri için savaşırlar Dolayısıyla cevaplar kendi lehlerine değil de kendi aleyhlerine olabilir. birtakım hadislerde olduğu gibi; Adam kahramandesinler diye, şecaat için ve gösteriş için savaşır. Bunlardan hangisi Allah için savaştır? cevap olarak deriz ki Resûlullah *sallallahu aleyhi vesellem* şöyle buyurdu: "Kim! Allah'ın kelimesi en yüce olsun diye savaşıyorsa, o Allah yolunda savaştır." Yine aynı şekilde, Ebu Hureyre *radiyallahu anh* Rüya kediler hadiste olduğu gibi; Cehennem ateşini tutuşturan 3 kişi Hadiside bu şekilde dedir. bunu sürekli aklında tut. Katade, Allah azze ve celle'nin şu ayetinde derki : "Arkadaşıyla konuşurken ona şöyle dedi: "Benim malım seninkinden daha çok; insan sayısı olarak da daha güçlüyüm."²⁰⁹

İmam Katade dedi ki: Vallahi malın çok olması ve sayılarına çok olması kafirlerin temennisidir.

Şeyh eba Batine namazın kısaltılmasındaki niyet soruldu?

Şeyh şöy cevap verdi: İmam Şafi'ye muvafakat ederek mezhepteki görüş budur. kişi, imamın satmaya niyet ettiğini bilmesi şart değildir. Bilakis o, imamının yolcu olduğunu veya sefere çıktığını bilmesi yeterlidir. Hatta yolculuk için bir alamet olsa o bile yeterlidir.

Şu ortaya çıkarsa: İmamın veya komutanın, yolcu ise ve şöyle diyorsa; benim imamım, namazını kısaltırsa ben kısaltırım, namazı tamamlarsa bende tamamlarım diyorsa bu onun niyetini etkilemez ve namazıda sahihtir. Onun, ashabında bir gruba göre ise de; Namazı kasr için niyet şart değildir. İmam Ebu Hanîfe, İmam Mâlike muvafakat ederek böyle söyler. Bir kişi ilk başta namazı tamamlamaya niyet ederse, ama sonradan namazı kasr ederse bu da caizdir. Kim de namaza kast etmeye niyet eder ve daha sonra da unutarak namazı tamamlarsa; bu namaz yanılmazdır. Namazın sonunda sevh secdesi yapar bu da caizdir.

Namazı cem etmek için niyet şartına gelecek olursak: mezhebimizde görüşüdür. Şart değildir.

Takiyyuddin der ki; (niyet) şart değildir

Ve yine şöyle cevap verdi: bir kimse, imamın yolcu olduğunu zannederek namaza dursa, bizde seferi olsak, yapmamız gereken şey, imama uyarak namazı tanımlanmasıdır.

Şeyh Muhammed Bin Abdulvahhab'a soruldu: Seferi bir kimse, yolculuk ettiği beldede, namazını cemaatle kılması gerekir mi?²¹⁰

Şeyh şöyle cevap verdi: Cemaatle namaz kılmak, Mukim de olsa seferi de olsa bir kişinin cemaate iştirak etmesi vaciptir. Ama bir kimsenin yolculukta namazını kısaltması caiz olan ameldir. Bununla birlikte namazını kısaltan bir topluluk veya cemaat yoksa, namazını tam kılan Mukim kimseler ve cemaatle

²¹⁰ Namazını, mukim kimseler olsada cemaatle kılmak için bir çapa sarfetmesi gerekir mi?

kılar. Çünkü cemaatle namaz kılmak seferi olduğu zaman bir kimseden düşmez seferide olsa mukim de olsa asıl olan cemaatle namaz kılmaktır.

Muhammed ibn İbrahim ibn Abdullatife soruldu: Seferi olan bir yolcunun, iki rekat namazı kısaltarak kılması mı daha faziletli, yoksa cemaatle dört rekat kılması mı daha faziletli? Veya Seferi olan bir kimse, Mukim olan bir kimsenin arkasında 4 rekatlık bir namazın son iki rekatına uyuyup namaz kılması caiz mi?²¹¹

Şeyh rahimehumullah şöyle cevap verdi: Seferi kimse, kendisine namazın kısaltılması vacip olan kimsedir. Cemaatle namaz kılması, Mukim olan kimseye vacip olduğu gibi, Seferi olan kimseye de vaciptir. Seferi olan bir kimse, kendisine sünnet olan namazın kısaltılması ile, aynı şekilde kendisine vacip olan namazın cemaatle kılınması ikisini bir arada nasıl yapılacak diye sorulduğunda şöyle diyebiliriz: Seferi olan bir kimse, kendisi gibi bir Seferi olan grup veya bir cemaat varsa onlarla beraber namazını ikame eder. Eğer kendisi gibi Seferi olan bir cemaat bulamazsa işte o zaman Mukim kimselerin arkasında Namazının 4 rekat olarak kılar. Bu fiil, seferi olan bir kimsenin yirmi bir yerde namazını tamamlaması gerekir. işte bu da yirmi bir maddeden bir tanesidir. Kendisi için namazın kısaltılması mübah olan seferi, kimsenin arkasında namazın 1. rekatından değil de, namazın 3. rekatında imama tâbi olmaya gelince:²¹²

Böyle bir namaz olmaz. yani bir kimse namazın kısaltılmasını biliyor ve bununla birlikte Muhsin kimsenin arkasında namazının tanımlanmasında biliyorsa yukarıda bahsedilen şekilde namaz kesinlikle olmaz. Bu, mukim olan bir kimsenin namazının iki rekat kılması gibidir. Mukim olan bir kimse dört rekatlık namazı iki rekat kılabilir mi kılamaz. Ama bunu bilmiyorsa, ve ben seferiyim iki rekat namaz kılmam gerekiyor. Cemaatle de Namaz kılmam lazım diyerek imama ilk rekatında uymayıp üçüncüde katta tâbi olup kılıyorsa, bu Kimseye namazın hükmü anlatılır hatasından döndürülür.

211 İmam, dört rekatlık bir namaza başladığında, seferi olan kimse imama ilk rekatta değilde, namazın üçüncü rekatında uyması soruldu.

212 Seferi olan bir kimse namazı 4 rekat değil de, 2 iki rekat kılmak ist istiyor. bu yüzden imama birinci rekatta değil de 3. rekatta Tabii oluyor sorunuza gelince.

Şeyh eba Batin'e soruldu? Dört günden fazla kalmaya niyet eden ve bununla birlikte Arafat'da kalan kimsenin durumu soruldu?²¹³

Şef şöyle cevap verdi: Dört günden fazla Mukim olmaya niyet eden hacıya gelince; Bu kişinin Arafat'ta da, müzdelife'de de namazını kısaltması caizdir. Namazını arafatla kısaltmasına gelince; Bu kişinin, Namazın kısaltılması da tamamlaması da caizdir. Ama en faziletli olan namazını tamamlaması yani dört rekat kılmasıdır .

Süleyman bin Sehman'a şöyle soru soruldu: İkinci namazının vaktinde, Savaş olan bir beldeye girdiğinde, o beldenin müftüsü insanlara namazlarını iki rekat değil de dört rekat kılmasını emrediyorsa ama bununla birlikte insanlar yani cemaatin bir kısmı namazını 2 rekat kısaltarak kılıyor. Bir kısmı ise namazını 4 rekat olarak kılıyor. Müftü yani emir olan kimse, Namazlarını iki rekat kılan kimselere dört rekat kılmasını ve 4'e tamamlamalarını emrediyorsa, iki rekat kılan kimseler ne yapmalıdır?

Şeyh *rahimehumullah* şöyle cevap verdi: Savaş ve harp meydanlarında, düşmanları ile mücadeleden dolayı namazlarını, cem edip ve kısaltarak kılanlara gelince: Bu kimseler, mukim olan kimseler değildir ki, bu kimselere, namazlarını dört rekat kılınması emrediliyor? Bu kimselere, en evla olan namazların tamamlamaları değil de bilakis namazlarını kısaltmalarıdır.²¹⁴

Emir'in, (savaş meydanlarındaki) insanlara namazlarını dört rekata tamamlamaları veyahut dört rekat kılmasını dayandıracak bir hüccet ve delili yoktur. Diğer bahsetmiş olduğun mesele, iki rekat kılanların, namazlarını iade etmelerini emretmeye gelince; Bir hatalı fetvadır, Çünkü geçmişteki selef alimlerimizden böyle bir söz veya nakil yoktur. Sonuç olarak derim ki: sen şunu iyi bil! Resûlullah *sallallahu aleyhi vesellem*, Tebuk gazvesinde, yirmi gün boyunca namazını kısaltmış ve cem etmiştir. Şu malumdur ki; Düşman, sahabelere dört gün içinde gelemmez. Yine aynı şekilde Resûlullah *sallallahu aleyhi vesellem* Mekke'nin fethinde, on sekiz gün boyunca Mekke'de kaldı namazını kısalttı. Veda haccında da on gün boyunca Mekke'de kaldı ve namazını

213 Alimlerin birçoğu, seferi olan bir kimse dört günden fazla mukim olamaz dedikleri için bu soru soruldu.

214 İki yerde namazı kısaltmak sünnettir. Birincisi: seferde, ikincisi: savaş ve harp meydanlarında namazı kısaltmak sünnettir.

kısaltmıştır. Şu malumdur ki onlar, Hac ibadetlerini bitirinceye kadar orada kalma noktasında ittifak etmişlerdir.

İbn Abdülber Şunu aktarır: Enes İbni Malik ten rivayetle, o Enes İbni Malik Nisabur'da iki sene kaldı ve namazını kısalttı. Ebu İshak Zubei der ki: Sicistan denilen yerde kaldık. Abdullah ibn Mesud'un arkadaşlarından bazı kimseler vardı iki yıl boyunca namazları 2 rekat olarak kıldık. Abdullah ibni Ömer *radıyallahu anhu*, Azerbaycan'da 6 ay boyunca namazının iki rekat olarak kılmıştır. Abdullah ibni Ömer'in, Azerbaycan'dan dönmesine kar engel olmuştur. Mesruk Silsile denilen yerde iki yıl boyunca çalışmak için kaldı ve orada namazları kısaltarak kıldı. Mesruk, bu konuda sünnete uymaya çalıştı. Tabiinden İmam Şakik'ten rivayet edilir ki: Ben Mesru ile beraber Silsile denilen yere gittim. Mesruk, biz dönünceye kadar namazını iki rekat olarak kıldı. Ben de dedim ki, Ebu Ayşe! seni böyle yapmaya sevk eden şey nedir? O da bana dedi ki; sünnete tâbi olmaktır. Ebu Cemre'de der ki: Ben İbni abbas'a şöyle dedim: Biz Horasan bölgesinde uzunca kalıyoruz (namazları nasıl kılalım)? İbn Abbas bize dedi ki; Eğer siz orada on sene bile kalsanız iki rekat namaz kılın (yani namazlarınızı kısaltın).

İşte bunlar, ibn-i abdilberr in sahabeden ve tabiinden aktarmış oldu nakillerdir. Sahabenin ve tabiinin yapmış olduğu bu amellerin tek sebebi sünnete tâbi olmalarıdır. Şunu iyi bil ki! Müslümanların, Diriyye'den bugüne kadar geçen zaman diliminde yapmış oldukları şeyleri, yapılan araştırmada çıkan sonuç şudur ki: İmam Suut İbn Abdülaziz, Se'ec, yerde uzun bir müddet kaldı ve orada namazını kısalttı ve cem etti. yine aynı şekilde Hanakiy'e denilen yere uzunca kaldılar ve orada da namazı kısaltıp cem ettiler. Yine aynı şekilde, Faysal İbni Suud hicaz'ın bir bölgesinde, 6 ay boyunca kaldı ve orada namazını cem edip kısalttı.

İmam Faysal bin Türki ve beraberinde ki Şeyh Abdullatif, Gazve yaptıkları zamanında, Mesimir denilen yerde 12 ay boyunca kaldılar, burada kaldıkları müddetçe namazlarını kısaltıp cem ettiler. Ama onlar burada kaldıkları Müddetçe de cuma namazını kılmadılar. Yine aynı şekilde İmam Abdullah ibni Faysal ve beraberindeki Şeyh Abdullatif, Devasir denilen şehirlerde, gaz ve yaptıkları zaman Hayya diye denilen yerde Yaklaşık iki ay boyunca kaldılar sonra efnac denilen yerde konakladılar ve orada uzun bir süre kaldılar.

Sonra Vadi denilen yere intikal ettiler, orada da 2 aydan fazla kaldılar ve namazlarını uzun süre boyunca kısalttılar. Sonuç olarak deriz ki: Diriyye'den, Günümüze kadar Müslümanların yapmış oldukları şey budur. onlar gazvelerinde ve savaşlarında namazlarını kısaltıp cem ettiler. bana Zahir olan şey budur.

Şeyh Muhammed'in oğlu Şeyh Abdullah'a soruldu: (Göçebe hayatı yaşayan kimseler) aileleriyle birlikte hayvanlarını otlatan ve sahralarda ve meralarda dolaşan bedevilerin (arabilerin) namazlarını, kısaltılır mı yoksa mukim olarak mı kılarlar ?

Şeyh rahimehumullah şöyle cevap verdi: Biz onlara mutlak olarak ne mukimde deriz, ne de seferi deriz. Bu mesele tafsilat ve detay vardır. Bu kimseler otların bulunduğu hayvanların yayılabileceği bir merada kalmaya niyet ettiklerinde veyahut belli bir vakit kalıp daha sonra oradan ayrılma niyet ettiklerinde, Bu kimseler orada kaldıkları müddetçe Mukim sayılırlar namazlarını kısaltmazlar ve mukimlerin fıkıhı uygulatırlar. Çünkü bu örfen onlar hakkındaki Sulak ve otlak meraya yerleşmedir. Meselenin fıkıh ve özü budur. Ama Göçebe hayat yaşayan bu kimseler, sulu ve otlak olan bir yerden, aynı şekilde sulu ve otlak olan başka bir yere, iki menzil arasında iki günlük orta yürüyüş mesafesinde ki bu yolculuğa seferi ahkamı uygulanır namazlarını kısaltır veyahut cem ederler.

Burada mutlak olarak iki emrin (şeyin) bir araya gelmesi gerekir. Bedevi'nin ailesiyle birlikte olması ve bir yerde ikamet etmeye niyet etmemesi gerekir. eğer iki şarttan biri bozulursa, o kimse için sefer ruhsatı verilir.²¹⁵

Rabbimiz şöyle buyurdu: “Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman kâfirlerin sizi gafil avlamalarından korkarsanız namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur.”²¹⁶

Başka bir ayette şöyle geçmektedir: “Oruç, sayılı günlerdedir. Sizden kim hasta, ya da yolculukta olursa, tutamadığı günler sayısınca başka günlerde tutar.”²¹⁷

215 Bir kimse uzunca bir yerde ailesi ile birlikte kalırsa seferilik hükmü kalkar mukim olur.

216 Nisa-101.

217 Bakara-184.

Allah azze ve celle yolcuya namazı kısaltmasını ve orucunu iftar etmesini mutlak olarak kullanmıştır. Allah azze ve celle bu konuda köylü ve bedevi ve-yahut yanında ailesi olanı ve olmayanı tahsis etmemiştir. Ben bu konuda ilim ehli arasında hiçbir ihtilaf bilmiyorum.

Şeyh Abdullah ibni Abdurrahman Eba Batin şöyle cevap verdi: Bedevinin bir yerden başka bir yere yolculuk etmesine gelince; Sürekli seferilik halindeki yolculuğu varsa bu Kimseye namazın kısaltılması caizdir. Çünkü bu kimse devamlı sefer ve yolculuk halindedir Bundan dolayı bu kimse seferlik ahkâmını uygulamada bir sakınca yoktur.

Şeyh Hamd bin Nasr bin Mamer'e öğle ile ikinci namazının cemi soruldu?

Şeyh *rahimehumullah* şöyle cevap verdi: Seferi olan bir kimsenin öğle ile ikindiye akşam ile yatsıyı cem etmesi caizdir. ama eğer ortada bir Meşakkat yoksa Her namazın vaktinde kılınması daha güzel olandır. Mukim olan bir kimsenin, yağmurdan dolayı namazı cem etmesinde bir sakınca yoktur. çünkü bu bir meşakkattir.

Şeyh Hamd bin Atike şöyle soruldu: Düşman Müslümanları ve insanları muhasara altına aldığı zaman insanlar (namazları nasıl kılmalıdırlar?)

Şeyh *rahimehumullah* şöyle cevap verdi: Eğer düşman, Müslümanların topraklarını ve evlerini muhasara altına aldıysa, müslümanlarda evlerini, zürriyetlerini ve topraklarını koruma ve müdafaa etmelerinden dolayı namazlarını kısaltmaz ama Cem ederler.

Şeyh Abdullah eba Batine soruldu: Kadınlar evlerinde namazı cem edebilirler mi?

Şeyh *rahimehullah* şöyle cevap verdi: Kadınlar dışarıdaki yağmur ve rüz-gardan dolayı mescide gelemiyorlarsa bu kimselerin evlerinde namazı cem etmelerine karşıyım. Çünkü kadınların cemaatle namaz kılması müstehap değildir.

Şeyh Abdurrahman Bin Hasan'a soruldu: Kişinin cem etmesi caiz olduğu bir durumda, namazı cem-i tehir niyet ediyor. suya ulaşmadan önce ikinci vakit geliyor.²¹⁸ Bu kişinin yapması gereken nedir?

Şeyh rahimehullah şöyle cevap verdi: Namazı cem-i tehir etmeye niyet edenler, daha suya ulaşmamışsa, Namazı suya ulaşmıncaya kadar tehir etmeleri gerekir.²¹⁹ Ama bu kimse suya ulaşmadan teyemmüm abdesti alarak namaz kısaltır. Bunda da bir sakınca yoktur. Namazları geçerlidir namazları iade etmesi gerekmez.

Şeyh Muhammed'in oğlu Hasan bin Hüseyin şöyle cevap verdi: Bir kimsenin bir vakitte ki namazı 2 vakitteki namaza niyet ederek tehir etmesi caizdir. Çünkü Seferi olan bir kimseye namazları mutlak olarak cem etmesi caizdir. İster suyun geleceği belli olsun istersen su gelmesin, namazını cem edebilir. İmam Ahmed'in meşhur olan görüşüde budur.

Şâfi mezhebinde ise; seferi olan bir kimsenin namazı ikinci vakti cem edilmesi yani cem-i tehir edilmesi daha faziletli olandır görüşündeler. Şafiiler bunu *el-Hidaye vel-Hulasa* kitabında net olarak belirtmişlerdir. İbni Temim ise, bunu nas olarak getirmiştir. Kendisi de bu görüş almıştır.

Ebul Abbas ibadetleri kolaylaştırma (tesiril ibadet) mesele de der ki: İki namazın arasını tam bir temizlik ile cem etmek, iki namazı teyemmüm ile ayrı ayrı kılmaktan daha faziletli diyor. İki namazı cem etmek dünyevî ihtiyaçlardan dolayı meşrudur. İki namazı cem eden kişi namazı vaktinde kılan kişidir.

Şeyh Abdullah ibni Abdullatif'e soruldu: kuyu kazan kimse, namazını Cem edebilir mi?

Şeyh rahimehullah şöyle cevap verdi: Fukahâ demiştir ki: böyle kimselerin meşguliyetlerinden ve işini zorluğundan dolayı namazların cem edebilirler.

218 Yani abdest almamış ve namaz hazırlığı yapmamış.

219 Bir kimse öğle ile ikindiyi cem-i tehir yaparak, namazları ikindi vakti kalacaktı. ama ikindi vakti geldiğinde, hala su bulamamış sa bu kimse su buluncaya kadar namazını tehir eder.

Şeyh Abdullah ibni Abdülaziz el Ankar'i ise yukarıda ki soruya şöyle cevap verdi: namazı kuyunun içinde kılma imkanı varsa namazı cem etmeden kılar. Eğer kuyu kazan kişi oradan çıkamıyorsa ve çıkması da zor ise veyahut bir takım meşakkatler barındırıyorsa bu kişinin orada namazı cem etmesinde bir sakınca yoktur.

Abdülaziz bin Muhammed bin Suud'a Soruldu: İki namazın arasını mazzeretsiz olarak cem etme de bir sakınca var mıdır? Sahih Müslim'in İbn Abbas'tan rivayet edilen hadis, buna nas olur diye soruldu.

Şeyh şöyle cevap verdi: Alimler bunun tevili ile ilgili birkaç görüş belirtmişlerdir. Bir gün Resûlullah *sallallahu aleyhi vesellem*, öğle namazını son vaktine tehir etmiştir. İkinci namazını da tam vaktinde kılmıştır. Bu ilim ehli tarafından bilinen ve getirilen nastır. Eğer cem etmek adet haline gelmeyecekse özürsüz olarak namaz cem edilebilir. Alimlerin bir kısmı da, o gün çamur meşakkati olduğu için Resûlullah *sallallahu aleyhi vesellem* böyle yapmıştır, demişlerdir.

Şeyh Abdullah eba Bati'ne soruldu? İmamın namazı cem etme niyetini ilan etmeli midir?

Şeyh şöyle cevap verdi: İmam, iki namazı cem etmeye niyet ettiğinde bunu insanlara ilan etmesinde bir beis yoktur. Bu konuda selef-i salihinden bir rivayet yoktur. Aynı zamanda bu, cem etmeye niyet etmemiş bir kişi içinde bir hüccettir.

Allah'a hamdolsun Resûlüne salat ve selam olsun dördüncü kitabın sonuna geldik ve bölümü tamamladık.